

KASVATUS.

11—12

aastakäik.

JUUNI

1920.

KASVATUSTEADUSLINE AJAKIRI.

A. Albo.

1920 a.

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄALEKANDJA.

TOIMETUS:

J. Annusson, O. J. Kiesel, J. Piiskar, K. Õunapuu,
Hans Roos (peatoimetaja).

Toim. aadress: Pikk tänav nr. 54.

SISU:

1. J. Annusson: Mis andis IV õpetajate kongress.	9. AJAKIRJANDUS: IV õp. kongress aja- kirjandusest vaadatuna.
2. A. Kuks: Guyau moraaliõpetus.	10. KROONIKA: Eesti õpetajate IV kongress. — Ühtluskool ja esperanto. — Wiljandimaa raamatukogupäev.
3. J. Port: Mulgimaalkäik.	11. ORGANISATSIOONIDE TEATED: E. Õ. Liidu asemikkude kogu koosolek 14. juunil.
4. J. Rumma: Kodu kirjeldamisest.	12. Uued raamatud.
5. J. Rumma: Õpperaamatud ja -vahendid.	13. Toimetusele tulnud kirjad.
6. A. Rismann: Alkooli korraldamisest maal.	14. Kirjavastused.
7. A. Kurvits: Alkool ja koolikohustus.	
8. KIRJANDUSEST: A. Saaberik: H. Põldi Eesti keeleõpetus. — N. Kann: Audiatu et altera pars.	

Ilmus trükist:

Prof. J. Piiper. Üleüldine zoologia, I osa. Käsiraama õpetajatele ja üliõpilastele.

Õppetöö alguks ilmuvad:

Seminaari õpetaja J. Rumma. Maadeteaduse metoodika — Hans Männik ja kooliarst L. Mahlstein. Elav loodus. Taimed, inimene ja loomad algkoolidele

Autorite ühing „Loodus“.

3-da õppejõu valimine

Wastse-Antsla Kuldre koolile on 31. augustil kell 12 p Kuldre koolimajas. Soowiawaldusi ühes dokumentid ära kirjadega ja elulookirjeldusega palutakse saat Antsla jaama kaudu. Isiklik ilmumine soowitaw.

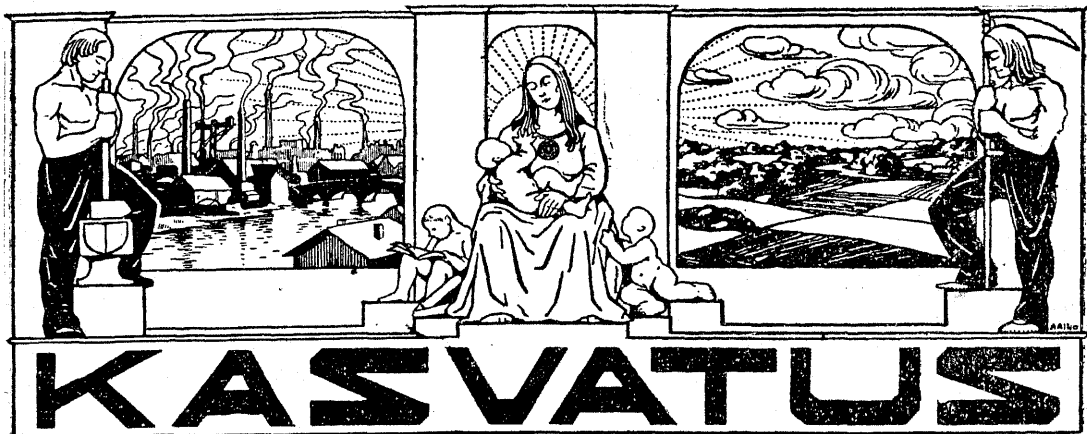
Hoolekogu.

Annan õpetust

ilulugemises, näitlemise- ja kõne kunstis. Parandan häädamise wigu nagu: kogelemist, pudikeelt jn

Tallinn, Hollandi tänow nr. 48, krt. 5.

Elise Kewend.

Eesti Õpetajate Liidu häälekandja

Nr. 11—12

Juuni 1920.

2. aastakäik

Mis andis IV õpetajate kongressis?

J. Annusson.

Kaks esimest kongressi kandis üleüldist haribustegelaste kongressi laadi. Selle peale vaatamata, et neist osavõtjad peaaegu kõik õpetajad olid, ei tehtud aga õpetajast enesest kuigi palju juttu. Peaarvanis õpetaja majandusline ning õigusline seisuford jäi täiesti lahendamata.

See oli esimese waimustuse ajajärg. Õpetajaskond tahtis kõige pealt Eesti kooli sellest survest wabastada, mille all see oli aastakümned äganud. Warsti näitas aga tegelik elu, et waba kool ilma waba õpetajaskonnata mõeldaw ei ole. Tekkis suurem wajakadus, kui kunagi enne, seada õpetaja tarnakesse seisuforda, kus wälised mõjud tema tööd ei saaks takistada. Ühtlasi selgus aga ka, et siin abi mitte wäljaspoolt ei olnud oodata, waid õpetaja ise, omal algatusel enast aitama peab. Mõgas elaw koondumine ühingutesse ning ülemaalsse liitu. Mine-mal aastal oli mulje, et selles töös juba rahulwaid tagajärgi on saawatatud. Oli tarwis organiseerimistööst üleüldist kookomõtet teha ning liitunud õpetajaskonna jõudu tegelikult tööle panna. Siit sai ka 3. kongress oma iselaadi. Ta pidi peaasjalikult

õpetajaga tegemist tegema, tema wajadusi selgitama ning nende rahuldamiseks teid otsima.

3. kongress jättis aga osavõtjates pettumustunde järele. Kõige pealt selgus, et õpetajaskond enam-wähem ainult wäliselt oli koondunud; puudus sisemine titt ja arusaamine ühistest huwidest. Kohtadelt tulid õpetajate esitajad ilma kindlate soowideta, jellepärast kandis kongressi waielused mitmel puhul kindlusetu laadi; hääletamisel mõjus mõnelgi puhul üks ehk teine kõrwaline meeleolu kaasa. Pealegi nõudis sõda õpetajaskonna jõudu mitmeteks muuks ülesandeks; sellest siis olenes ka, et kongress mitte küllalt hästi ei olnud ette valmistatud; puudusid põhjalikud referaadid; töökorraldus jättis nii mõndagi soowida.

Kõige üllatawamaks üllatusjeks oli aga see, et just kongressi ajal tuli tegelikult oma sisemise kui ka wälimise jõuetusega tutwuneda. Urutati pikalt ja laialt õpetajate palgaküsimust, mis samal päewal wõutawaks Reg. pidi otsustamisele tulema; tehti otsused, mis näisid olevat wastuõetawad. Mis selgus aga? Et sama minister, samad wõu-

tava kogu ehitajad, kes kongressi soojade sõnadega termitasid, ei leidnud võimaliku olewat õpetajaskonna seisukohta palgaseaduse kinnitamisel omaks võtta. Olult jündis see küll tegelistel põhjustel, kuna palgaseadus juba kolmandal lugemisel oli ja sellepärast raske oli mõnda uut seisukohta isegi arutusele võtta. Igatahes aga oli kõigil selge, et teistel oludel õpetaja põhjendatud nõudmised oleksid suuremat tähelepanu leidnud.

3. kongress oli oma ülesande täitnud — õpetajaskonnale jäi üle sellest järeldusi teha. Terme möödalanud õppeaasta jooksvul näeme õpetajaid sel alal tööl. Teha see töiseid katseid organiseerimistöös väliselt kui ka sisemiselt lõpetada. Paljudes maakondades on kõik õpetajad, peale mõne haruldase erandi, ühingute kaudu Õp. Liidu liikmed. Kuid mitte ainult liikmete arvus ei seis liidu jõud. 2—3000-liikmelisel kogul peab olema üks hing, üks siht, ja jeda oli tarvis leida. Luli katkuda, kas see üleüldise võimalik on. Selle peale pidi 4. kongress vastuse andma.

Kongressid oma korraldusloomu poolest tahavad olla juurte hukkade koondamisi orgaaniks, misjede ühise arvamise väljendajaks. See on nende tugevam, kuid ühtlasi nõrgem kül. Nii mõnigi kongress on paljalt selleks ära kulunud, et küsimusi üles seada, mille peale tahetakse vastust saada; samuti kulub kongresside ajast suurem osa töökorralduse loomiseks — juhatuse valimiseks, päevakorra määramiseks jne. ära; iseäranis harilikult nähtuseks on aga see, et kongressid lõpmatutesse vaieldustesse, sõnademulinasse ära upuvad. Kui arvesse võtta jeda, et siin õpetajate kongressiga tegemist oli, siis tuli iseäranis viimast pahet tõsiselt karta.

Liidu juhatuse, kelle ülesandeks kongressi korraldamine oli, katkus kõik abinõud tarvitusele võtta, et kongressi tööst oleksid kõrvaldatud töötakistavad tingimised. Hüüdsõnaks seati kõige vähemajoukultuse juures kõige suuremaid tagajärgi. Seltsõudega tehti marakult algust; päriti lohdadelt järele, mis küsimusi arutusele võtta tuleks; määrati ära kõnele-

jad, kes ükifikute punktide kohta pidid põhjendatud ettepanekuid tegema, ühtlasi kutsuti ka üles kõiki referaatidega esineda soovijaid sellest aegsasti teatama.

Sel teel jattusid kongressi päevakorda küsimused, mille lahendamiseks üleüldiselt tarviduse oli: oli ette teada, et ei tule pead murda resolutsioonide loomiseks, kuna osavõtjatel küsimused teada ning küllalt võimalust oli neid kodus läbi mõelda ja seisukohta võtta; kongressi töö jaotamine sektionidesse kõrvaldas üleüldiselt koosolekutelt asjatud vaieldused ja juhtis osavõtjad oma huvidekohasele tööle. Juhatuse katkus kongressi vabastada ükifikute puhttehniliste külgede lahendamiseks. Kodukorra eelõnu oli „Rasvatuse“ avaldatud, mis läbi igauks temaga tuttav oli. Kongressi juhatuse ja sekretarivadi nimekirjad, tööjaotuse kava jne. aitasid ajavõtmiseks kaasa.

Nähtavasti ei kadunud tehtud töö tagajärjetult ära. Avamiseks, kodukorra vastuvõtmiseks, valimisteks, termituste kuulamiseks, päevakorra määramiseks jne. kulus kõigest üks tund aega ja tegelik töö mõis algada. La algas hooga ning kestis ühesuguse huviga ning põnevusega kõige nelja päeva jooksvul. Et see mitte ainult kongressi korraldajate ja osavõtjate arvamine ei ole, jeda näitavad need heatahtlised otjused; mis ajakirjandus on kongressi kohta annud. Mõned lehed nimetasid teda isegi kõige rohkem korraldunud kongressiks, mis viimajel ajal Eesti üleüldise peetud.

Mõnda siis olid töö võimalused olemas ja tehti tööd. Kuid tagajärjed ja nende sifus? Mida pakub 4. kongress Eesti koolile ja tema õpetajale?

Et käesolev „Rasvatuse“ vihk eneses kongressi tööde lohkumõtliku ülevaate sifaldab, siis ei ole siin kohal tarvitusest ükifikatsioonideks üleslugemiseks. Kongressi resolutsioonid pakuvad hinnalist materjaali nii mõnelki alalt. On avaldatud õpetajaskonna seisukoht ja katkufused uue algkooli korraldamisel, ülesseatud keskkooli reformi põhijooned, ära näidatud, misjused hädaliskemad tarvitused koolil ligemal ajal täita

tulevad, katjutud kooli ja ühiskonna wahelisi suhteid selgitada, õpetaja kui kooli kandwama jõu tarwidusi ära määrata ning nende täitmiseks võimalusi otsida.

Minult mõned üksikud küsimused tulid ajapuudusel päewaforrast wälja jätta ehk jäid lõpuliikult otsestamata.

Peale tegeliku töö on 4. kongressil määratu suur kõlbline tähtsus. Ta on näidanud õpetajaskonna sisetist jõudu. Ei ole enam tegemist juhuslike inimestemasjega, waid kindla, ühiste sihtide ning huwidega

haridustegelaste koguga, kes teab, mis tahab ja teeb, mis kohus.

Töö ei ole kaugelkfi weel lõppenud — ta on alles algamas; meie loodaksime aga juba ligemal ajal koolielus märgatavat edu näha saada. Nii mõnedki uued küsimused on jälle päewaforrall; nad nõuawad asjaliktu ettewalmistust kohtadel ja põhjalikku läbiarutamist järgnevatel kongressidel.

Selleks jõudu tööle ja nägemiseni tulewaaastasel 5. kongressil.

Guhau moraaliõpetus.

II. Suts.

Guhau (1854—1888) on üks hiilgawamatest Prantsusmaa mõteteadlastest. Tema nimi seisab ühes reas niisuguste mõteteadlastega, kui Nietzsche ja Tolstoi. Guhau on filosoof ja ühtlasi poet, temal on teosed ühes kui teises wallas. Selle tõttu on ta filosoofilised teosed kirjutatud haruldaselt kenas keeles, kergesti, arusaadawalt, täis sügawaid mõtteid, terawmõttelisi wõrdlusi ja huwitawaid järeldusi.

Tähtsamad tema teostest on: „La morale d' Epicure“; „La morale anglaise contemporaine“; „Esquisse d'une moral sans obligation ni sanction“; „L'Irréligion de l'avenir“.

Filosoofia wallas Guhau tõmbas oma peale tähelepanu omapärase moraali küsimuste lahendamiseega, katfega moraaliõpetust käsitleda ilma absoluutse kohustuse ja sanktsioonita. See katfe on iseenest wäga huwitaw ja meie ajal, kui traditsioonilist moraaliõpetust kõigutatakse, uusi wäärtusi otsitakse, ei oleks wiist kasuta temaga tutwumeda.

Enne kui Guhau õpetusest hakata rääkima, katfume lühidalt ära seletada, mis moraaliks üleüldise nimetatatakse ja kuidas moraalil küsimusi käsitlewad metafüüsikud ja teoloogid, sest ilma niisuguse foonita ei paisataks Guhau õpetus mitte selgesti silma.

Filosoofiline distsipliin — moraal — käsitleb järgmisi küsimusi: milles on „kõige kõrgem headus?“ mis on moorus? mispärast on headus parem kui kurjus? mispärast altruism on parem kui egoism? mispärast peame armastama ligimest? kust on meil tekkinud kohusetunne ja kas on olemas tasu heategude eest?

Need on küsimused, mida uurib ja mille peale katfub wastust leida moraal.

Mis puutub wastustesse, siis on siin mõtete lahumine lõpnata suur. Küsimuse peale: „milles on kõige kõrgem headus?“ leiame niisuguseid wastuseid: kõige kõrgem headus seisab Jumala tahtmise täitmises, kohuse täitmises, eluõnne maitsemises, mõõdupidamises, loomises, tahtmatuses, nirwaanast jne.

Kui edasi küsida: mispärast inimene on kohustatud, peab kõige kõrgema headuse poole püüdma? siis lähewad wastused jälle lahtu. Teoloogid ehk usuõpetajad ütlewad: „sellepärast, et niisugune on Jumala tahtmine ja selle eest järgneb tasu tulewas ilmas“, Kant ja tema järelelätjad wastaksid: sest et see on absoluutse, kõlblise kohuse käst; Wundti ja Hartmanni tüüpi metafüüsikud ütlesid: sest et loodus püüab sinna poole ja meie, kui ühe looduse lapsed, peame ka püüdma sinna poole.

Ma ei mõtle praegu mitte filosoofilisi woole selgitama hakata, waid juhin tähelepanu ainult selle asjaolu peale, et kõigile wooludele on ühine — jagada inimeste tegusid kahte liiki: 1) haruldased, soowitawad, tahtawad teod ja 2) hoolikud, iseenest mõistatawad, wahel head, wahel pahad teod, mille soowitawusest wähe räägitakse, tasu wäärtusest ei ole juttugi. Simesse liiki kuulufid: — armastus ligimeste wastu, kangelaskius, ohimeeljus, heldus, headuse, töö, iluduse armastus jne. Teise liiki — kõik teod enese kasuks, nagu magamine, söömine, hingamine, riiete muretsemine jne. Simesed teod loetakse kohustawateks, aga

mitte loomu poolest inimesele omasteks, teised omasteks, aga mitte kohustavateks.

Misjugu imeleit seisuford: omane, aga mitte kohustav, kohustav, aga mitte omane! Woorest kujutatakse kui mistit inimesele wooraft, mida tarwis sifestada, sisse kaswata.

Kuigi see waga imeleit näib olewat, on niisugune waade tõesti olemas.

Teib küsimus: kas tõesti woorus on mingi transsendentline kohustus, mida tarwis sifestada, tajuda?

Guhau tõstab selle küsimuse üles ja wastab, et harilik waade on wale. Tema leiab, et woorus on niisama meile omane, kui iga teine elu funktsioon, ligimest armastada on niisama omane, kui armastada iseennast.

Waatame nüüd, kuidas Guhau niisugusele otsusele jõuab ja millega ta seda tõendab.

Guhau on arwamisel, et eelmised moralistid walel teel otsisid selgust, mida „kõige kõrgemaks headuseks“ pidada. Nad otsisid wastust pühades raamatutes, müstilistes häältes jne., kuna ainuke tee on selles — uuri da, mille poole püüdis ja püüab inimjugu; seda sihti, mille poole on juhitud kõigi inimeste püüdes, tuleks lugeda otsekoheseks, loomuliseks inimsoo sihiks, sihiks, mis peaks kõiki ühendama; kõrgemaks headuseks, mis annab mõtte elule üleüldise. Seejuhtis olgu positiiwne teadus, opereeriw teadruksliste ja alateadruksliste elu faktidega.

Guhau ise jõuab otsusele, et sihiks, mille poole püüab inimjugu ja ühtlasi kõik, mis elab, tuleb lugeda elu ise, elu wõimalikult intensiivne ja eksteniivne, j. o. wõimalikult mitmetehisem omas awalbustes ja wormides, sest esimehest lapse liigutusest ema ihus, ütleb ta, wiimjeni wanase liigutusest surma lawal, on iga oleruse liigutuse põhuseks elu tema ewolutiivne. On aga lugu nõnda, on tõesti kõige elu aluseks mainitud püüdes, siis tuleb teada arusaadawalt lugeda ka loomulikuks, õigustatud ja wastawaks inimese püüete sihiks, selleks kõrgemaks headuseks, mis peab walguutama meie tegevust.

Selle juures, wõiks aga tekkida kahtlus: kui tegevuse juhtnõrkis seada põhimõtte, et igal inimesel on õigus ja kohus püüda wõimalikult intensiivsemat ja eksteniivsemat elu“, kas see ei tekitaks mitte elutingimiste halwememist; selle asemel, et elu luua, saaks ta ehk elu häwitama. Suba nüüdki näeme, et üksikud isikud oma isikliku elu laiendamiseks sammuvad üle jurrukehade. Ja seda nüüd, kui moraal ikka taltsutab, aga mis

saab siis, kui anda kõigile wabadus, delda: teil on õigus omis püüdmistes.

Guhau julgeb tõendada, et elu tingimiseh jellepärast ei muutu sugugi halwemaks; et jeltfondline woorus, mis on ühiskondlike elu aluseks, ei häwina iialgi. Need teod, mis nüüd ilmuvad nagu wõlgade tajuks, ilmuvad siis wabatahtlike annetena, kuid ei jää iialgi ära.

Nüüdne teoloogide ja metafüüsikute moraal kujutab, et inimene teeb head kas Sumala, südameunnistuse, ehk kohusetunde juhatusel ja tõusel, arwesse mõttes taju ehk fariistust, mis tegudele peab järgnema; kaotatagu see ära ja woorus on kadunud. Guhau aga ütleb, et niisugune waade ei wasta tõele. Tõine headus on inimese headuse-armastuse resultaat, inimene tegi head jellepärast, et see on talle omane, niisama omane, kui süüa, juua, liikuda ja jenni kui inimene ei muutu teiseks, saab ta ikka headust armastama, woorusele anduma. See kõlbline kohustus, ehk wooruse mõiste, mida kujutati ette kui kohustust, wõlga mõne kõrgema olewuse wastu, on Guhau arwates kõlbmata ja kahjulik mõiste. Mingit kohustust ega wõlga meie peal ei ole. See wooruse impuls, mis meis on, ei ole mitte poliitsei ametnik, kes meilt wõlgasid sisse nõuab, waid meie oma armas tundmus, mis tihedalt on seotud meie teiste loomulikkude tundmuste ja püüetega.

Intensiivsemä ja eksteniivsemä elu poole püüdes saame Guhau arwates alati tundma impluuse ennastjalgawale tegevusele, loome woorusliku elu, ilma et meie teda sihiks üles seakime. Loomulikud implussid, mis meid isikliku elu laiendamise wooruse teele tõukawad, on Guhau arwates järgmised: 1) wooruslik wiljakus ehk jõu püüde awalbuda aktis, 2) aate, ehk mõte püüde awalbuda tegevuses, 3) kaswaw tundmuste jäärde liitumine, 4) füüsilise riisiko armastamine ja 5) metafüüsilise riisiko armastamine. Kõik need püüdes nimetab ta absoluutse, müstilise kohusetunde ekwiwalentideks ehk asetäitjateks, sest et nad, isikliku elu laiendamise, ühtlasi juhitaw ka woorusele, järjelikult, wõiwad täiesti täita absoluutse, wälise, müstilise kohusetunde aset, mis on arusaamata ja inimese isikule alandaw.

Waatame nüüd, kuidas Guhau arwates, isikliku elu laiendamise püüdest kaswab wälja woorus? kuidas mainitud ekwiwalendid sünnitawad, weel enam, peawad sünnitama wooruse?

Õdige pealt juhib Guhau tähelepanu selle peale, et jõud püüab teoks muu-

tunda, et inimene, jõudu tundes, tunneb ka tõuget tegev olla, tundmus, et ma jeda suudan teha, tõuab paratamata mind jeda ka tegema. Niisugune jõukülluse tõuge annab ennaft tunda igas asjas, ta mõjub kõige arganismsni peale. Siit tekib rohke peaaegu inimestel intellektuaalne wiljakus, mis sunnib neid kirjutama pafse raamatuid, ilmutama oma „mina“ läbielamisi. Siit tekib ka tunderitastel isifutel, kunstnikkudel ja muusikameestel, püüüd wäljendada ennaft häästes ehk wärwides, s.o. emotsionaalne wiljakus. Siis tekib rohke tahtejõuga inimestel igatfus suurte tegude järele, püüüd kõite ümberehitada, reformeerida, nõnda wõelba, tahtewiljakus.

Mii loob jõurohkus ifka tegevustungi. Wiimane, töötades elu laiendamiseks, tekitab ühtlasi wooruslike tegevuse. Teadusmees, tundes tungi omi mõtteid wahetada, annab raamatu wälja. Sellega tabab ta tahte otstarwet: rahuldab oma hinge püüüdi ja toob kasu feltskonnale, kaaskodanikkudele, järjekulst teeb head tööd. Muusikakunstnik mängides, andudes waldawat kujutusetele ja tunnetele, unustades sootumaks kuulajaid, teeb ka ühtlasi head tööd, seft ta oma poognaga äratub tundmusi, mis muudu oleks igamest und maganud. Napoleoori tõukas tema tugew tahe, mille häält ta kuulas, temagi tegi ühtlasi palju head.

Õigis nendes juhtumistes inimesed töötawad isemise tahte tõukel, püüüwad intensiivsema elu poole jõu rohkuse sunnil, aga teiwad head, feltskondlist head, kui nõuawad taju ja wooruslist head, kui nad töötawad ilma taju ja tajuuta. See on woorusline wiljakus. „On olemas,“ ütleb Guhau, „mingi enesefalgawus, feotus olemasoluga, ilma milleta wainlikelt fured, kuiwad. Larwis õitjeda; woorus, enesefalgawus — see on inimese elu õis. Oma rind tarwitab ahnet suurtest, kes toitu igatfeks; nõnda tunneb ka inimese jüda tungi kõigile abi ja armastust pakkuda: heategija tunneb eneses kufset hädasolijate juure“. Selles mõttes nimetabki Guhau jõu püüüdi tegudes awalbuda üheks transfendentilise kohustuse etiwalendiks ehk ajetaitjaks.

Edasi juhib Guhau tähelepanu selle peale, et mõte ehk aade niisama, kui reaalne jõud püüüab ka tegudes awalbuda. „Niisama, kui aktiivne jõud,“ ütleb Guhau, „loob loomulikku kohusetunde ehk kästawa impulsit, samuti ka intellekt kannab eneses tõukejõudu. On ju tõft, et kui meie midagi usume, siis tunneme ka

tahtmust, tungi jeda elus läbi wiia. Tegevus selles mõttes pole midagi muud, kui aate järg. Sellepärast mõelba miskit paremat kui see, mis meie tegelikus elus näeme, tähendab tunda tõuget selle parema teostamiseks. Ja mida tõrgemale tõuseme hariduses, jeda suurema mõju omandab aade, kui aktiiviteedi ja elu tõuge. Nõndawiisi elu laiendades wõib aade olla tõufeks ka wooruse teele, kui aateks on miski kõrgem. Näit., ma wõin armastada waenlast mitte sellepärast, et jeda nõuab Keegi, et niisugune on käst, aga sellepärast, et ma usun, et mul on aade, et nõnda on parem minule, temale, kõigile. See usk tõukab mind wastawatele tegudele, tekitab minus loomulikku kohusetunde. Et aade nõndawiisi sunnab luua feltskondlist kui ka wooruslist head, siis nimetab Guhau aate püüüdi awalbuda tegudes teiseks müstilise kohusetunde etiwalendiks ehk ajetaitjaks.

Mainitud kaks tõukejõudu, jõu püüüdi awalbuda aktis ja aate püüüdi awalbuda tegudes, on jeda laadi, et nad tõukawad meid üleüldse tegevusele, äramääramata, misfugusele, kas ligimese kasuks ehk kahjaks. Ma wõin oma energia, mis tõukab mind tegevusele, ära tarwitada loowa kui ka häwitawa töö peale; samuti wõib mul olla tõukejõuna hea wõi paha aade. Mõlemad jõud wõiwad luua woorust, aga wõiwad anda ka teift tagajärgi. Et nad tõepoolest woorusele tõukawad, jeda tõestab, Guhau arwates, kaswaw tundmuse sfääride liitumine ja kõrgemate lõbude tõusew feltskondline iseloom. „Kui elawate olemuste redelit mööda alla astuda,“ ütleb Guhau, „siis näeb, kui kitsas ja piiratud on see sfäär, milles nad liiguwad; kui aga ümberpöörduft, tõusta üles kõrgemate olemuste juure, siis näeb, kuidas nende tegevuse sfäär laieneb, liitub ühte teiste isikute tegevusega. „Mina“ eraldub ifka wähem ja wähem teiste „minast“, wõi õigemini, tunneb ifka enam ja enam nendes wajasust, et areneda ja elada“. Suurema aja neift astmeist, mida nõõda meie mõttes sammume, on inimsugu juba läbi käinud. Tema arenemise alabuntideks oli muidugi egoism; aga elu wiljakuse tõukel tundis egoism püüüdi laieneda, luua wäljaspool ennaft uued sfentrumid oma tegevuse jaoks. Ühtlasi kaswafid piiritasa selle sfentrofugaal wooluga feot. tundmused, mis rohkenedes, matfid lõpuks eneste alla egoistilised tundmused.“ „Meie niiskume sellele ajajärgule,“ ütleb Guhau edasi, kus esialgne egoism meis ifka enam ja enam maha suru-

tasje ning iffa wähem ja wähem ennaft märgata lajeb. Selles ideaalses ajajärgus ei suuda olewus enam lõbustada ühifikult: tema lõbu saab kontserdiks, mille ojaft paratamata peab olema ka teiste lõbu; kas suuremalt ojaft müüdsel ajal juba ei olegi nõnda? küsib Guhau. „Wõrrelge seda oja, mis tegelikus elus mängib puhast egoismi, selle oja, mis mängib altruismi, ja teie näete, kui mõrdlemisi wäike on esimese oja; isegi füüsilised lõbud, mis iseäranis egoistlikku laadi on, nagu lõbu jõogist ja joogist, pakuvad ainult siis täit lõbu, kui jagame neid teistega. Sellepärast wõiks ehk öelda, et egoistiline lõbu on illusioon: minu isiklik lõbu on wõimata ilma teiste lõbuta, ma tunnen, et minu lõbust peab oja wõtma kõik feltstond, algades wäikestest ringtonnast, mis mind ümbritseb, minu pereft, tunni kogu feltstonnani, kus ma elan.“ Nõnda kujutab Guhau kashwatat tundmuste sjaähvide liitumist.

Sedasama tõestawad ka teistlaadi nähtused, nimelt, et kõrgemad lõbud, mis inimese elus päewpäewalt hakkawad suuremat oja mängima. — nagu, intellektuaalsed ja esteetilised lõbud, nõuawad palju wähem wälimisi tingimisi ja on palju fättesaadawamad, kui otse egoistlikud lõbud. Nad on ühtlasi intiimsemad, sügawamad ja odawamad. Mõtteteadlase ehk kunstniku õnn, on õnn, mida peaaegu ilma saadakse. Seda loomulikku tundelikkuse emulatsioonit suurema spetsialisatsioonit poole, mis enesega kaasa kšib ka esimese tšhe ekwiwalendit energia, nimetab Guhau kolmandaks transjendentlise kshustuse ekwiwalendiks.

On aga olemas woorused, mis näiwad lahkumist minemat üleüldisest elu seadusest ja otse Guhau printsiibi wastu käimat; see on eneseohwerdamine. Näit. sõdur ohwerdab enese isamaale. Ohwerdab, s.o. teadlikult häwitab oma elu, kuna oleks pidanud heolitsema tema festmise eest, kuid selle juures on tal tundmus, et ta teeb, nagu peab ja ka kšrwaltwaatajad kiidawad heaks niisuguse eluwastase teo. Tekib küsimus, kust on pärit tundmus, et nõnda peab, et kangelaseline eneseohwerdamine on kiiduwäärat? See on üks raskestest küsimustest. Tema peaaegjalikult sunnibki oledama mõnda miistlikult kshustust, mis waldab meie tahtmust ja jubib tegudele, mis inimlikult waatetshalt näiwad mõtteta olewat.

Guhau katjub seda järgmiselt seletada. Tema arwates on meil harwa tegemist nähtustega, kus eneseohwerdajal ei oleks mingit pääsemise lootust, mingit wäljawaadet; wõib

olla, et niisuguseid nähtusi üleüldse ei ole. Sõdur, näit., ei usu ju, et ta lahingus langeb; tema ees on ainult wõimalus, ehk teiste šuadega öelda, hädaoht. Nõndawiisi on iga kangelase wägitegu omalaadiline loterii-mäng, kus on wõimalik see ehk teine tagajärg; asi, järjekult, sejab riisitos. Riskeride aga on inimesele omane ja pakub isegi suurt lõbu. Wõtame, näit. lendurid, kes tihti lähewad otse surma suhu. Mis sunnib neid ennaft ohwerdama? Ometi mitte mingi kshusetunne, ega wähesed materiaalsed kasud, waid riisiko lõbu. Üks jahimees pani enesele küsimuse ette: mispärast inimene eluga riskeerib, kui sellest ei ole lootat mingit kasu? Ta wastab: see on küsimus, mille peale ma ei jaks wastata. Ma wõin ainult öelda, et wõidus tunnend niisugust šjemist rehulduft, et maksab riskeerida, kuigi pole kedagi, kes kšja plaksutaks. Illustatsiooniks jellele, kui suur ja üldine on riisiko hinna ning lõbu, toob Guhau ühe Kambodšhis reisiija weste: Ahwide kari märkas krokodilli, kelle keha oli wees, aga suu lahti, walmis hammustama kõike, mis aga kätte puutus; nad nagu räägiks iiksteisega kšffu, tulewad wähehaawal lähemale ja algawad oma mängu, mängides wahel näitlejate, wahel waatlejate oja. Üks kõige julgemateft ajub ofšadel hüpat. Krokodilli lähedale ja ofšal rippudes kiigutab end lähemale ja tagasi, wahel kšpaga wastasele lööki andes, wahel ainult ahwardades. Teised, seda nähes, tahawad ka oja wõtta mängust; et aga kõik teised ofšad on hästi kõrgel, siis loomad nad ahelikult, iiksteise kšpal rippudes ja kiitudes, aga see, kes krokodillile kõige lähemal, ärritab teda kõigest jõust. Sirmsjad loomad lööwad wahel endid kšffu, ilma et nad oledatabanud ulakat ahwi, — misšugused siis rõõmuhüüded, misšugused hüpped! Aga wähe-wahel satub kšpp hammaste wahela ja wšlgutiirusega on ahwi kadunud. Siis lähel kõik kari karjudes ja hulgudes laiali; kuid see ei takista šugugi mõne päewa pärast, isegi mõne tunni pärast, uuesti sedasama mängu algada.“

See riisiko hinna, mis on algelemendiks kõigis julgeis ja ohwimeelseis tegudes, on nad meile, Guhau arwates, wõimaluse hoopis teisti ära seletada eneseohwerdamist. Šiin, nähtawasti, ei ole mitte puhast „mina“ ja isikliku elu šalgamine, waid, ümberpöördukt, see ongi elu kõrgemal astmel. Et aga riisiko hinna on ühtlasi ennaftšalgatwa, ohwimeelse tegevuse allikaks, siis loeb Guhau teda neljandaks miistilise kshustuse ekwiwalendiks.

Wooruslijes tegemises on weel üks olu, mis nagu räägiks Guhau moraalõ vastu. Nimelt, meie tunneme kohustust töötada, ohwerdada ligimeste kasuks, tulewikule, ideaalidele. Kuid tekib küsimus, mis mõte on elu moraalõ seisukohalt niisugusel jõukultamisel kahilase ja tundmatu kasuks? Ja kuigi jelle mõte oleks, kust saada juhatust tegemiseks? Kust võtta, wiimaks, jõudu kohuse täitmiseks?

Guhau vastab nende küsimuste peale nõnda: kui see tegemine tekib jõuküllusest, tuleb teda mõistlikult pidada. Kuudas töötada, jelle peale faktide moraal küll vastust anda ei saa, sellepärast on tarwis kõigil-neil juhtumistel arwesse võtta omad kõige sügawamad instinktid, kõige elawamad sumpaatid, kõige moraaljemad ja inimlikumad antipaatid, luma enesele metafüüsikalised oletused asjade alusest, olewuse ja enese jaatusest ja seadida omad sanumud uendega kokkufõlasje. Mis puutub nüüd jõusse, siis annab seda juba täitmata riisiko hinna. „Muistjel ajal, ütleb Guhau, oli tõesti waja jämedaid kontseptjioone, et jämedatest instinktudest võitu saada. Nüüd on lihtsalt oletusest küllalt, et waimustuda. Seannatajal pole enam tarwis teada, kas ortawad teda „palmid taewas“, ehk kas nõuab eneseohwerdamist kategooriline imperatiiv. Surrafs mitte ainult täie tõe mõitmise eest, waid isegi kõige wäiksema elemendist eest: teadusmees ohwerdab enese „arwule“, uurimishimu astub tõe asemele, entuujasim täidab usu aset, ja ideaali mõju — usu energia aset. Kui loodab millegi kõrge peale, siis ideaali ilus leiab julgust hädaohule vastu minna, peaks lootus wähenema, siis jedawõrd kasvab tahtmus: mida saugemal on ideaal tegelikult elust, seda soowitawam on ta, et aga tahtmus on kõige suuremaks jõuks, siis on ka maksimum energiat tarwituseks. Võib wäiksed rõõmud tumestuwad rõõmu ees mõnda suurt mõtet teostada.“ Seda hüpoteesi, kõrge mõtte, metafüüsikalise riisiko lõhu, mis on kõige kõrgemate wooruste allikaks, loeb Guhau wäikseks müstilise kohustuse ekwivalendiks.

Mainitud 5 ekwivalenti on Guhau arwates headuse ehk wooruse allikas. Kui meie emeste sünnitus, meie wõrest ja lihast tärnawad, on ja jääb woorus inimesele armjaks; võib julge olla, et inimsugu ialgi ei loobu headust armastamast ja head tegemast ja sellepärast võib, Guhau arwates, julgesti ära heita alandawa waate, et inimene orjana peab head tegema, sest nõnda käsi

Jssjand, ning üles seada juhtnõu: „arenda oma elu igas juhtes, ole indiwiduum, wõimalikult rikkam intensiivse ja ekstensiivse jõu poolest.“ See ei muuda elu tingimisi mitte halwemaks, waid loodetawasti paremaks, sest et woorus, ennastjalgaw tegemine, ilma milleta kooselu ei ole mõeldaw, jelle tõttu mitte ei wähenene, waid ennem kasvab. Nii võib moraal õitseda ilma mingi transendentlise kohustusega.

Samuti ei tarwita moraalõ õpetus ka mingit sanktjiooni mõistet. Sanktjiooniks moraalõs nime-tatakse õiglust, mille tõttu peaks olema wõrend hea ehk paha tahtmise ja hea ehk paha tunde wahel.

Moraali seadus ja tema jantjioon on itka mõeldud ühenduses, liidetult: suurema osa moralistide arwamisel toob paha eluwiis täiesti õiglaselt järeldusena kannatuse, kuna woorus annab õiguse õnne peale. Nii näis jantjiooni mõiste wiimse ajani olewat üks tindlamatest algmõistetest igas moraalõs.

Guhau eitab aga täiesti loomulikku kui ka ratsionaalset jidet kõlblike tahte ja tasu ehk karistuse wahel. Tema arwates ei ole mingit põhjust (peale jottjaalsete) näha woorust ühendatuna lõbuga, kuritegu, — kannatusjega? Meil ei ole siin tegemist mitte arusaadawa a priori wäitega, waid lihtsa empiirilise induktjiooniga, mis toetab ennast jottjaalse tasu mõiste peale. „Siin, ütleb Guhau, segatakse kaks waatekohata: moraalne ja jottjaalne. Printsiip: iga üks jaagu oma töö järele, on liht õkonoomiline printsiip; kaubawahetuse reegel, kasu tagaajamise, töö reegel, sest jottjaalsetes ilmas on ka peab olema töötariif; meie walwane jelle järele, et see tariif oleks maksew, et kaupmees ase-ainete eest ei saaks seda hindu, mis õige aine eest, et kadaniikule, kes oma kohust ei täida, ei saaks ära teenimata au osaks. Kuid ei ole mingit põhjust seda kasu tagaajawa töö reeglit ülewõia ennastjalgawa tegemuse ringi. Moraalsete tegude ring läheb hoopis maks lahku jottjaalsetest. Teises walitjeb ka-fupüüd, esimeses aga ohwimeel. Kasupüüdetew heategu ei ole enam heategu; woorusline tegemine tekib ainult tundmuste rohkusest, ainult headuse armastusest, ilma mingi tagamõtteta. Kui moraalne säär miiswõrd lahku läheb jottjaalsetest, kas on meil siis õigus õiglaselt tasu printsiipi ühest säär-rist teise üle wiia. Kus ei nõuta tasu, seal on asjata teda jagada, pealegi õiglaselt. Ka on raske leida õiglast tasujat, sest mida kõrgemale meie moraalset reedet mööda tõuse-

me, seda pillatamaks ja ohvrimeelsemaks muutub moraalne isik. Rõrgem moraalne isik peab järjekult õnne jagama nii, et parem käsi ei tea, mis pahem teeb, ega taha teada, kelle käsi heateo vastu võtab.

Guhau'le võiks vastata, et sanktsiooni mõiste pole ju mitte välja mõeldud, nõue tema järele juurdub meis, ühest poolt on psühhiliselt olge mõimata mõelda kurja ilma karistamata, teiselt poolt on olemas kohusetunne, mis juba sisetunnet sanktsioneerib igat tegu, tekitades kas südame rahu ehk südame piina.

Guhau ei waidle selle vastu, et paljud ei lepi sellega, kui kuriteod jäävad karistamata ja headteod tasumata, aga ta armab, et seda nõuab ainult nende sotsiaalne instinkt, aga mitte õigluse tunne. Et meil siin tegemist ei ole mitte mõne absoluutse mõistuse kategooriaga, on ju sellest märgata, et õigluse mõiste pigitaja evolutsioneerib. Oli aeg, millal õiglasjeks loeti wastast ära tappa, siis õiglasjeks peeti reeglit: „silma silma vastu, hammas hamba vastu“ ja lõpuks kuulutati õiglasjeks „vastata waenlasele heaga.“ Tekitab küsimus, mis siis on õige?

Mis puutub südametunnistusse, siis loeb Guhau suureks eeskjammuks pidada teda wooruslike tegevuse sanktsiooniks, sest südame rahu ehk südame piin ei teki mitte meie wahetorast apriorise moraalse seaduse vastu, waid meie wahetorast loomulikele ja empiirilistele seadustele vastu. Siin on tegemist üldise loodusseadusega, mille põhjal iga tegevuse awaldamine teeb lõbu. See lõbu wäheneb, kaob ja annab aset kannatusele, kui sisetunnet ehk wälistel põhjustel tegevus saab takistatud. Inimese organismi iseärasuseks on, et ta tunneb tungi töötada selles sisetunnet, milles ta tugewam on, kas loomu mõimete, päritud harjumuste ehk, lõpuks, omandatud iseärasuste tõttu. Kui meie töötame selles sisetunnet, siis tunneme lõbu. Kui aga wälised olud ehk meie isiklik tahe sunnivad meid tegutsema loomulise iha vastu, siis kannatame, tunneme südame piina. Sa nõnda on lugu alati, olgu mis tahe siiski tegu. Wõtame näit., kuwstniku, kes on sunnitud musta tööd tegema; tundmus, et ta elu on kadunud, et ta pole mitte oma eluülesannet täitnud, mõib niisama piinata, kui teadmus kõlbmata teost. Siin pole ju midagi kõlbuse wastast, kuid südametunnistus piinab tugewasti. Ehk weel üllatavam nähtus. Tunnud teadusmees Maudsli toob noore kuritegija järgmised sõnad: „Oh Jumal! kui meeltnõoda on warastada! Kui mul oleks

miljonidki, ma tahaks ifka wargaks olla!“ Päritavus ja isiklik eluviis kaswatawad nooresmehes niisuguse wargusehinnu, et ta arwatawasti oleks kannatanud, olge südametunnistuse piina tundnud, kui oleks kasutamata jätnud juhuse warastada. Nagu näete, ka kuritahtlise kalduwuse rahuldamine annab südame rahu ja, ümberpöördukt, mitterahuldamine teeb piina. Kas mõib pärast seda weel rääkida südametunnistusest, kui õiglasest tasujast, kes karistab kuritõid ja tahub heategude eest. „On seega pataloogiline nähtus, mida sisetunnet sanktsiooniks peetakse, ütleb Guhau, ja täiesti ükskõikne meie tegude kõlblike wääruse vastu.“ Teekiw rõõm ehk kurbtus ei olene mitte sellest, kuiwõrd meie teod wastawad sihtidele, mis mõistus üles seab, waid kuiwõrd nad wastawad sihtidele, mille poole meie loomulikult püüame. Teiste sõnadega — rõõm heateo järele ja südametunnistuse piin pärast kuritegu ei ole mitte proportsionaalsed kõlblike kurja ja hea wõidule, waid sellele wõitlusele, mida tuleb pidada meie füüsilise ehk psüühilise temperamendi kalduwustega.

Tõestuseks, et südametunnistust ei saa milgi tingimisel wooruse sanktsiooniks pidada, loeb Guhau weel seda asjaolu, et niisugusel korral oleks pidanud olema kindel proportsionaalsus inimese moraalse wääruse ja südame rahu wahel, kuid elu näitab, et juht wastupidi sellele kõrgemal wooruslikel astmel seiswad isikud ka enam tunnewad südametunnistuse piina; nii ei ole wahetorast mitte proportsionaalne, waid wastupidi proportsionaalne.

Etades sisetunnet sanktsiooni südametunnistuses, eitab Guhau, ühtlasi ka teoloogilist sanktsiooni, s.o. õpetust, et õiglast tasu heategude ja kuritegude eest saadakse pärast surma. „Lähtsamad inimeste usuõpetused“, ütleb ta, „on sel arwamisel, et moraalne seadus saab sanktsioneeritud teises ilmas, igaweses elus. Ette kirjutades eluviisi reeglid, mõneks kombete täitmise, usu nende ehk teiste dogmade sisse, nad tähendawad oma käskude tõestuseks tasu peale teises ilmas. Nad räägivad kõik ühel häälel kõige hirmsamast sanktsioonist, mida ainult enesele mõib ette kujutada: kuulutawad kõigile, kes nii ehk teisiti nende käskude vastu eeskjivad, iga weest piina; nende kannatuste ees, millega nad hirmutatud, tunnenewad iseai piinat, millega oleks kõige kõrgem inimene piinanud oma kõige wihawemat waenlast.“

Siin, saab sootumaks öra wastitud Jumala mõiste: teda kujutatakse ette, kui

hirmjat jõudu, kes ärrituses peab saatma kõige hirmsamaid karistusi, kuna jumalus, jee kõrgem ideaal, ei võiks ju kellelegi paha teha, pealegi maksta kurja eest kurjaga. „Peaks arvama“, ütles Guhau, „et taevane isa vähemalt jelle poolest läheb lahtu maapealsetest isadest, et ta ei peksa omi lapsi.“ Neale selle näitab ta veel ühe raskuse peale jelles keorias, nimelt, et mõnda hinge karistades, j.o. igamesti enesest eemaldades, jumalus ühtlasi eemaldab ka enese sellest hingeist, piirab enese võimu ja karistab seega iseenast. Selle asemel, et karistada, jumalus võib ainult kutsuda enese juure neid, kes tema juurest on taganenud. Sellest käiteseamata kõrguselt, kus meie enesele Jumalat ette kujutame, ärabeitetud on ainult õnnetud; kas ei peaks nad just sellepärast, et nad on õnnetud, iseäranis lõpmata helduse armu tarvitama?“ küsib Guhau. Ta on kindlasti iga karistuse vastu. Mis aga puutub tajuks, siis leiab ta võimalikuks tunnustada siin mõnda vastavust ja nimetada seda vastasarmastuseks. „Maailma“, ütles Guhau, „võib enesele ette kujutada lõpmata juure seltsina, kus iga kohustus on ikka kohustuselks mõne tegema, elava isiku vastu. Niisuguses seltsis peab „armastajat armastama“, mis võib veel loomulikum olla?“ küsib ta. Selts, et hea inimene on õnne vääriline, tähendab õelda, et iga teine soovib temale head jelle hea eest, mis temale on soovitud. Niisugusel korral teenuse ja taju vahel on sarnane vahetord, kui kahe isiku vahel, kes on seotud tänu ja wenduse tundega. Nii loob Guhau sideme heategude ja õnne vahel, kuid siin pole midagi sanktsiooni sarnast, sest siin ei ole mingit õiglast tajumist, meie wiibime kõrgemal õiglustest, nimelt wenduse ringis. Siin ei ole tegemist õiglustega, mis reguleerib kaupade vahetust, sest wendus eitab arwepidamist: hea tahtmus ei püüa mitte antawat tasakaalus hoida kaadawaga, ta annab kaks korda, kümme korda rohkem. Siin ei ole enam õiglast taju, sest et õiglase arwepidamise aade, kuigi moraalne, ei ole enam wenduse aade. Süüalune loodab kaaslaste armu peale ja võib olla rohkem, kui keegi teine, tarvitab ta seda armu. „Minul“, ütles Guhau, „on kaks kätt, ühe ulatan ma neile, kellega ühes eluteed sammun, teisega aitan neid, kes loomistavad. Nendele langetatele ma wõin ka sirutada mõlemad käed ja see oleks õiglane.“

Guhau eitab kindlasti sanktsiooni õiglase taju jaotamise mõttes, võimalikuks pidades teda ainult armastuse ja wenduse ehk maailma „kooperatiivi“ aatena.

Meie toonud ülewaate Guhau moraalipõetusest, mida võiks lühidalt resümeerida järgmistes wäidetes:

1) Elu sihti tuleb otsida mitte pühades raamatutes, ega müstilistes häältes, waid teadwusliku ja alateadwusliku elu nähtustes.

2) Teerühiks olgu positiivne teadus, — teaduslikud uurimised algastmel ja metafüüsilised hüpoteesid kõrgemal astmel.

3) Elu sihtiks on — elu wõimalikult intensiivne ja eksteniivne.

4) Woorus on inimesele omane, kui iga teine elu funktsioon.

5) Kõheline kohustusel tunne on teadwuse ulatanud wooruse impuls, mida tekitawad 5 ekwiwalenti: a) jõu püüd awalduda aktis, b) aate püüd awalduda tegevuses, c) kasnaw tundmiste ssaaride liitumine, d) füüsilise riisiko armastamine ja e) metafüüsilise riisiko armastamine.

6) Moraal ei tarwita sanktsiooni, j. o. õiglast tajumist.

7) Wõimata on leida õiglast tajuat, sest seda ei suuda teha ei südametunnistus, ega kõrgem moraalne olemus.

*

Lõpuks, mõned arwustawad märkused.

Kõige pealt tõuseb kahtlus, kas suudab positiivne teadus täita seda ülesannet, mis Guhau talle määrab. See kahtlus tekib järgmistel põhjustel.

Meie teame, et iga isik on omapärane, omapärase ihade ja soovidega. Kogu ilm seisab koos niisugustest omapärasest, kordumata isikutest. Teadus, uurides inimeste ihaid, võib muudugi neid gruppeerida, ülesleida kalduwused, ja teha mõned üldistused. Kuid jee tee on libe: kergesti võib üksikud nähtused üldisteks pidada, mõned kalduwused seaduseks lugeda.

Teisest, tarwis meeles pidada, et teaduslike uurimise resultaadid, j.o. meie abstrakteeritwa mõtte andmed on eluta, nendel puudub individuaalne ilme ja selle tõttu nad ei kõlba elu juhiks. Guhau ise kahtlebki selle juures, õeldes, et teadus ei suuda kõiki küsimusi lahendada.

Kolmandaks, teadus võib ainult miskit konstateerida, aga ei suuda üles seada mingit ideaali, elu sihti. Ütleme, et teadus on selgusele jõudnud, mille poole on sihtinud ja sihib inimkond, kas järgneb aga sellest, et ka tulewikus inimkond peab sedasama teed käima? Miks mitte uut teed otsida? Miks enamuse tee on parem, kui erandite oma? Need põhjusted sunnivad küsima, kas ei ole

Guhau liiga kõrgelt hinnanud positiivset teadust. Meie arvates on teadus kajulik abinõu, ta mõib valgustada meie lähemaid sammu, kuna juhtivat osa mängib ja saab mängima mingi tundmata jõud, mille kohta mõime küll ehitada hüpoteese, aga ära seletada teda me ei suuda.

Edasi, mis puutub Guhau peamäitesse, et „kõlbline kohustus on meie eneste sünnitus, et altruism tekib egoismist, siis näib see ka kahtlane olevat, sest selle vastu räägivad pealjud nähtused. Sagedasti on täisjõunud egoist kõige suurem egoist, mida ei oleks olnud, kui egoismi vahel oleks geneetiline vahetord. Et kõlbline kohustus meile võõras ei ole, sellega mõib nõus olla, kuid wahel altruismi ja egoismi vahel on palju kangem, kui Guhau jeda ette kujutab. Egoistlik tegevus jääb ikka egoistlikuks, ainult algustel ta lõhub ja toob kahju teistele, kuna kõrgematel astmetel muutub heatahtlikuks.

Siis veel paar sõna sanktsiooni kohta.

Guhau eitab sanktsiooni diglase tasu mõistena, kuid jaatab armastuse ja wenduse sanktsiooni, s.o. armastuse digust armastuse peale ja wooruse digust õnne peale. Guhau sanktsioon seisab sõrdlemata kõrgemat teoloogide sanktsioonist, kuid Guhau jääb siiski poole tee peale seisma. Ta ise ütleb, et kus pole tasu nõudmist, seal ei maksa temast rääkida ja asjata katseb ise jälle sidet luua wooruse ja õnne wahel. Kui woorus on meie eneste laps, meie eneste armas sünnitus, siis on ta meie armas ka ilma tasuta, sest tõesti, kus on nähtud, et ema nõuaks tasu oma armastuse eest?

Need oleksid wäikesed märkused Guhau õpetuse kohta. Kui mainitud puudusi Guhau teoorias ka tunnustada, siiski peame ütlevat, et tema katse konstrueerida moraali õpetust ilma kohustuseta ja sanktsioonita, on üks huvitavamatest katsetest moraali wallas, ta saab alati enese peale tähelepanemist tõmbama.

Mulgimaalkäik.

(Õppereis Pärnu Raubanduskooli 4. kl. õpilastega Mulgimaale 26.—30. maini 1920. a.).

3. Põrt.

Ekskursioonist wõtsid osa 26 õpilast (15 poisist ja 11 tütarl.), 4 õpetajat (2 mees ja 2 naisõp.) ning koolitöener.

Õppereisi sihtiks oli Wiljandimaa ja õsa Pärnumaa maapinna, maastiku ja loodusse tundmaõppimine ja rahwa elamiswiisidega ja majapidamisega tutvumemine.

Siis Wiljandi linna ja selle ümbruse — eriti just ajalooliste loomaremete — waatlemine ja, lõpetks, kodumaa tööstusharude tundma õppimine, lina- ja raua-wabrikute waatlemisel.

Õppereisi ettevalmistused. Talwe jooksul oli õpilastega läbi wõetud kodumaa geograafia kurssi ühes kodumaa ja osalt üleüldise geoloogiaga, kaimne ja looma riigiga ning lühikesse rahwa ajalooaga. Enne ekskursionit tuletati märkselt meele tähtsamad iseäralhused nimetatud aladel Wiljandimaa kohta, mida just õppereisil katsumine waadelda ja tähele panna, nimelt geoloogiliste deponi formatsoonide ja diabasiwademetse iseäralhused ja tekkinise tingimused, aluspinna omadused ühes klimatiliste nähtustega. Waatamine kaartil järele õppekäigu tee ja märksime üles tähtsamad kohad. Tuletamine meele ka ajaloo-

lisi momente ja mälestuspaike, nagu jeda on gootlaste asupaigad (Gooti orud) meie maal, eestlaste kodumaale ajumise käiku, sakslaste meie maale tulemist ja Sakalamaa poegade ägedaid wõitlusi, Rootsi aega ja Põhja sõda. Õpilastele soovitati läbi lugeda enne õppereisi Bornhöhe „Willu wõitlused“ ja „Tasuja“. Üksikud õpilased pidasid kättejuhatusid allikate järele referaate eestlaste ja sakslaste heitlemistest.

Õppereisile wõeti kaasa: a) iga õpilane: waba, lina, kätärätiku, seebi, kammi, 1 paari willaseid sukki tagawaraks, taskurätikuid, hamba harja, taskunõu, nõela ja niiti, kirjutusraamatu ja pliiatti; toitu nelja päewa jaoks (leiba, wõid, mune, liha) laudnõu, kohwi ja plekk jooginõu, b) ühiselt: juhturäimi, teed, kohwi, kuhkurt, jaapamääret, harju, käsilabidas, kompas, luuped, kaart, kiikrid, päetwapildi aparaat ja arstirohud.

Õiik kaasa wõetud materjaal pidi mahutama selgkotti, mida iga õpilane wabalt lojade rühmade, ehk wõõde abil mõis õlale wõtta ja kanda. Ekskursionide riided pidid olema lihtsad ja tumedawärwilised, tütarlastel peakatteks lubatud ainult pehmed

mütsid. Mõnedel õpilastel olid kaapas veel pehmed riide kingad. Wiljandi linna naisgümnaasiumist jaadi ruumid korteriks ja õmajaiks. Et efskurtsiooni juhataja waadatatuid kõhti isiklikult tundis, siis ei läkitatud ühtki õpetajat ette „maad kuulama.“

Teekond. Pärnust sõitsime raudtee walitsuse poolt lubatud erawagunis Loodi jaamani. Siit saatsime kojamehe (rongiga) kraamiga edasi Wiljandisse, ise aga astusime rongilt maha, ja sammusime, natuke leiba näpu otjas, läbi Loodi mõisa Põistu „Põrgu orgu“, kus deooni punaseid liivafiwid rühte waatlesime ja toredat metsa äkilise oru kaldal imetlime. „Muri“ talus wõtsime lõunat ja maitsejime head mulgi kama. Pärast wäikest puhkust käisime Põistu firikumäele; waatasime firikut, lugesime tal ajaloo seinatahmilt, kuma firiku tornist saime suurepäralise ülewaate Wiljandi maast. Siit läksime maanteed mööda läbi Loodi männiku Sniiallikule, jaalt raudteed kaudu ümber Wiljandi järwe Wiljandisse, kuhu jõudsime täies wärskuses õhtul kell 8. Siin wõeti meid Wiljandi linna naisgümnaasiumi õpetajate ja õpilaste poolt haruldase lahkusega vastu; oli ühine õhtuööök ja kooswiibimine hilja ööni. Sõjel puhkajime õlgedel, õpilased ja õpetajad koos. Järgmise päewa hommikupool kulus lossiwaremete, õhtupool linna ümbruse — „Uueveski“ ja „Kõsti oru“ waatamiseks. Õhtul sõitsime lootsikuga Wiljandi järwel, waatajime järwe pehmet ilu ja kuulajime waremete õudset muinasjuttu. Kolmandal päewal waatajime linawabrikut ja Uno Pohrti rauawabrikut, käisime Pauluse firiku tornis, kust awanes weel laialisem filmaring üle linna kaugele lagendikule kui Põistu firiku tornist; ja lõpuks käisime jurruaial. Pärastlõunat olime Wiljandi mõisa lossis, lossitaias ja weel kord lossimagedes. Õhtul oli lahkumispidu pooleni õhtu. Ei maldanud peale selle enam keegi heita magama: otustasime terwitada päikele tõusu lossiwaremetel. Kell 3 olimegi kõik — kompsud seljas — lossi mäkke ülesse ronimas. Tõusew päike tasus meie waewa rikkalikult ja kuldas meid kõiki üle omaist maalesteeliskult rikkusest, määsides meid oma kiirte kuttur: olime nagu õnnelikud lapsed muinasloos. Siit sammusime jaama. Warsti wedas rong meid Ujja, kus jälle maha hüppasime. Wõtsime hommikueinet ning keitsime jaama ligidale kastele alla puhkama, sest õõsime wreta oled sulus silmad. Kell 12 olime jälle jalul ja läksime Ujja pölluweste ühingu linawabrikut waatama.

Lõunaks jõudsime „Paku“ tallu, kus lahte peremees meid oma talu sissejeadega, maasinatega, mahharimijega, karjakaswatamisega, wiljapuu aiaga ja — üleüldise — eeskujulike majapidamisega tutvustas. Perenaine aga pakkus piima=leiba ja tutvustas tiitarlappi perenaise hoolcaluse majapidamisega; nii leidsime siit rikkalikku waimu ja hehakuimist. Bidime ruttama, et jõuda õhtujele rongile, millega sõitsime Pärnu tagasi. Koduõididul oli haruldajelt ilew meeleolu õppereisu hea fõrdamineku pärafi. Siil oli jutustadaf laadud muljeteft, küll unteft reiji kawatjuseft. Otjustasime kofku seada efskurtsiooni albumi, et alal hoida neid kuldjeid mälestusi. Tga õpilane ja õpetaja pidi kirjutama jüma midagi reijimuljeteft. Üksikud õpilased lubasid jaata pikemaid kirjeldawaid ülewataid. Müüid on album walnis. Teda kaunistawad fotograafilised üleswõtted reijilt, peale selle joonistusõpetaja ning õpilaste reijil tehtud wijandid.

Wida õppijime Mulgimaa efskurtsioonil?

(Wäljawõte albumist).

26. mai warasel hommikul kogusime Pärnu raudtee jaama, reijifotid seljas, walnis igajugustel kingimistel Mulgimaad läbi murima. Kõik olime üsna kõsijed, wist ka natuke unijed: seisid ju ees pikk reis kummatumale maale, mis paljudelt riijus unerahu. Paljud astusid ifegi esimest korda elus rongile. Rahustust tõi haruldajelt ilus ilm. Tegime wiimase ülewaatuse, kas kõik kohal ja kas kõigil tarwilikud asjad kaajas. Kõikide silmis jãras kindel tahtmine reijida, ükskõik mis ka ei juhtuks, ja see tõstis tuju warsti tardumid kõsijuseft kõrgemale. Just selle õpilaste hea tahtmise armeele tulebfi kirjutada õppekäigu õnnelik fõrdaminek ja ta rikkalik siisuline külg: taheti õppida, taheti näha, ja kui leiti waja midagi waadata, olid kõik ühel meel sel, ükskõik kui kaugele oli waadataw asi. Ei tulnud ette kogu reiji festel ainustki kõrwale hoidmist, ainustki õhtamist ega taebamist. Olime ühine teadusehinnuline maks pärani filmadega, kes alati liikus kindlas sihis juhataja järel. Müüid asja peale tagasi waadates ja kõike üksikasjalijelt meele tuletades ei jõua tagasi hoida inestushüüet: kui palju nähtud! Kuri palju õpitud! Kuri palju ilustatud! Kuri palju mõnu tuntud!

Õppijime kumdma Eesti üüdanft, Mulgimaad, — jõukamat, wijarikkamat ja ilusamat kofhta — peajasjalijult maadeteaduslijelt waatepunktist. Saime ju ree

päralised ülemaated. Wiljandi maast; kirikutornidest ulatavate filmama tagasi Pärnumaa soodeni ja rabadeni ja teiselt poolt nägema Otepää kurgustikku Tartumaal, Võrumäega. Nii laia filmaringi nägi juur hulk meist esimest korda ja see tõstis uudishimuga ühes teadushimul — näha veel rohkem, näha veel kaugemale, jest teadsi, et see, mis näeme, on ainult püstine oja meie väiksest kodumaast. Aga peale kodumaa... Iga maailm... Misjuguine see?.. Seda mõtles wiist igaüks. Ja milline tundmus oli kõrgelt alla vaadata, kaugele üle puie ladu ja künngastel! Misjuguine tore maade! Pehmelt laimataw künkline maastik lohkavate roheliste rüüväljadega, punakas-roheliste oraspõldudega, heinamaadega ja metsadega, künngaste, orgude ja järvedega! Tulid meele tseenejstist lauliku sõnad: „Suis oled, isamaa!“ — jest rägime oma jalge ees all, wersta wiis kirikust eemal mäekünka, millel laulit — Dr. Westki — nimetatud laulu kuulatanud, kuna praegu looduses waatlesime endi ees laialt laotatult terwes ulatuses tema laulu: „Minge ühes mägedele!“ Ja kui jüa kõrwale seada veel Paistu „Bõrgu org“, Sinihalliku mäed ja muinaslooline samanimeline sinine järv, mille kaldal hinge kinnipidabes kumkamine kohaliku muinasjuttu Sinihallika wanadusest ja wahwast julajest Jürist, waateid Wiljandi lossimäelt järwele, kuldist päikese tõusu, waateid järwelt lossimäele õhtu widewikus, — kui palju, palju ilu, kui palju waimlist puhkust pakub kodumaa! Kuidas mitte armas-tada ja kallits pidada niisugust maad?!

Õppisime tundma kodumaa geoloogilist põhja, järgatavid pinnaaluseid kütte ilusad profiilid „Bõrgu orus“, Wiljandi järwe kallastel ja mägedes—suurepäralist punast depootri ja witat liiwakivi. Meile aluskihidele on jääliugustikud kannud Wiljandimaal kruusa, liiva ja savi segu, mida nad kuhjanud kohati ilujateks sefjandiktudeks — drumliinideks, ehk joo-faarteks. Samane diluwiini lademete profiil awanes Sinihalliku juures, kus raudtee ehitusel drümlin juurejooneliselt on läbi lõigatud ja kus wast paremini kui kufagil mujal Gestis jeginillutud moräänmaterjaali lademistku juures ulatuses lõhkilõigatuna võib waadelda. Jääliugustikkude tegevuse ja jääaja jälgimiseks pakkus õppereis õige palju võimalusi. Peale eelnimetatud drümlinide nägime jäädegiere jögedel Hiigla jänge: Kariste „Gooti org“, Loodi orud, „Bõrgu org“, Wiljandi järwe jäng,

„Rõsti org“ ja terve rida teisi. Nende orgude põhjas woolamad jõed ehk niivõetad ojad, kohati aga asuwad järwed, mis juures ulatuses kinni kaswamas ehk juba täiesti kinni kaswanud (Loodi orus). Kinnikaswanud järvedest tekkimud soodes wõis näha musta jooturwast, mis hoopis teistjuguine harilikust Pärnumaa rabaturwast. Suwitawamaks järweks oli Wiljandi-järv — keset weelakku kahe weskonna wahel, Tännasfilma ja Wiljandi jõe loomulik jõlm.

Weel wõisime näha jääliugustiku kiveid kiikwamist, ükfikutesse kohtadesse kofku kuhjanist, samuti wõisime selgusele jõuda Mh- ja põldudel, et need juured kiviwürafad mitte üksi ei asu maapinnal, waid kaugele juurem hulk maapõues, kust neid abrad, äkfed ja kultivaatorid iga aasta päemawalgele kiuwad ja et need ilusad siledad põllud, mis Wiljandimaal praegu iga-pool wastu maeratawad, ainult pikaajalise hoolsa puhastamise ja harimise tõttu sarnasteks on muutunud ehk muutuma peawad.

Weel õppisime tundma Mulgimaa rikkuse allikat—wiljakandwat aluspinda, mis kühki punasena paistis mäe nõlwakuil ehk mustana pehmena muillana madalamail mail. Ta sifaldas rohesti savi ja kruusa, esimejst olenebki punane karw; leidus aga ka liiwast aluspinda, kuigi mitte nii halli nagu Pärnumaal. Savi ja kruus annawadki talle wäärkuse — ollusrikkuse, kobe-duse ja niiskuse kinnipidatuse. Mustaks on aluspind muutunud hoolsa wäetamise tagajärjel ehk madalamail kohtel turbamulla mõjul.

Arilmaastiku iseäralijused ei jäänud neil märkamata. Kuid palawus wä-jitas kõiki märksa rohkem kui Pärnus, tebitas jänu ja juurewad soowi wuplemiseks.

Loodus kütis alati meie tähelepanu: metjad mitmesuguses wanaduses ja koosseisus meelitawid wahetpidamata waatlemisele. Siiski reljeefemalt piisiwad mälestuses „Bõrgu oru“ kõrged künjed, jale Loodi männik ja põlised jalakad ning pärnad Wiljandi lossimägedel. Eraldi kerku mälestuses üles tanur Bõhja sõja päiwilt „Piima“ wäljal.

Roomariigist nägime küll peasjalikult kodulooni: paistid filma head töö kui ka sõiduhobused, märksa paremad Pärnumaa omadest, ja rammusad angleri ja früsi tõugu sarnloomade karjad.

Westime juttu Mulgi peremees-tega ja pärisime järele nende majapi-damist. Laikus, millega meile igal pool wastu tuldi — küll tehakinnituse muretse-

mises, küll küsimuste koostmises, äratas üle-
ülbise imestuse. Kõigil meil meeles sõbra-
lik-loomiline ja elutark-filosoofiline jutu-
vestmine „Muri“ talu wana peremehega,
weel enam „Balu“ peremehe üllalised seletu-
sed ta talu sissejeadest, majapidamisest,
masinatest, hoonetest, loomafasvatusest,
soode kühwatusest, moodjast kaewukaewami-
sest jne. jne. millega ta meid tutvustas ees-
kujuliku majapidamisega.

Seejärel lahked olid aga „wana mulgi“
elurõõmjad tütreid, kes meid Wiljandi lin-
na naisgümnaasiumis lahtistel kätel juure
hõiskamisega, lilledega ja kehahärritustega
wastu wõtsid ja meie sealwiibimise igal
jammul pidulikult tegid.

Wäärtuslikemateks tundideks õppereisil
tuleb küll pidada neid, kus wiibimine „Balu“
talus, kuulates teaduslikke seletusi wilunud
põlluteadlastelt ja õppides tundma seda lõp-
matu laia tegevusvälja, mis on awatud
põllumehele. Siin jai meile selgeks, et möö-
da on need ajad Gestic, kus arwati, et adra
taga käimiseks on tark iga mees, waid et
meie maa nõuab laialise haridusega põllu-
meest.

Rõpaks läks meil korda oma kodumaa
lõunapoolse aja tähtsamat tööstusharu —
linatööstust, mis alles wiimastel aastatel
arenema hakanud, tundma õppida. Abja
linawabrikus on üllatavaks uudiseks lina-
leotuse ruumid, kus teatava temperatuuri
juures 4—5 päewa jooksul linad pehmeks
leotatakse; teiseks tähelepanemismääri-
lises nähtuseks on see, et masina kütteks lin-
nalainid tarwitatakse. Nii walmistab wab-
rik ise omale kütte materjaali ega ole tal
tarwis tunda kütte kriisist. Praegu on kä-
sil laialine wabriku juureehitus, mis tule-
wikus wõiks mahutada linajeenne õli wal-
mistamise ofakonna ja ketramise ning ku-
dumise ruumid. Ketramist ja riide kudumist
õppisime tundma Wiljandi lina wab-
rikus..

Wiljandi Pohrti rauawabriku waatle-
mine awas meil filmad metalltööstuse:
masinate osade walamist, rawa treimist ja
hõõweldamist ei olnud küll võimalik näha,
sest need osad ei töötanud praegu materjaali
puudusel, kuid selle tegevuse käik jai meile
siiski selgeks. Wõisime waadata peaaegu-
kult parandustööd. Ka head lubjapõleta-

mise ahju oli võimalik Siniakliku mäel
waadelda.

Wiljandi turrg paffus huwitawa pildi
riffakist maasaadustest, millega Mulgimaa
linnalasi toidab.

Ka ajalooliselt andis õppereis
hulk muljeid. Wiljandi wanad lossi wäre-
med omade kolmekordsete kaitjekraawide ja
wallidega, pärastise lossi telliskivi hiigla-
müürid, mida meie esivanemad — orjad —
üles tõstnud, näpupälgi telliskiwise waju-
tades, jügawad pöranda alused keldrid, kus
peidus hoiti warandused ehk kus wangistati
orje, kuna nende keldrite lagedel asuwates
jaalides rõõmsalt pidutseti — äratajaid mä-
lestuses üles kurwa orjaka. Siin wanade
jalakate wilus kuulati kurba minewiku muu-
nasjuttu jügawa tõsijutega. Siis haud 45
juguwennaga järwe kaldal 1905 aastast,
praegune Wiljandi loss omade tumedate
keldritega, rida wärsteid haude Uuemeski
orus! Poleks ümberingi olnud õitewaid
wiljawälju, must-siniist-walget lippu linnas,
oleksime muutunud kurwameeliseks,
kuid Jakobsoniaegne Põllumeeste seltsima-
ja, „Sõit“ ja teised uuemad ehitused tõid ka-
gasi rõõmsama meeleolu, pöördes mõtled
mujale. Nii filmitsemine Põllumeeste seltsi-
maja jaalis ta asutaja G. R. Jakobsoni
näopilti, R. Mägi maalitud Kullbarfi näo-
pilti ja prof. Rõleri maalitud näitelawa
eesriiet. Peale nimetatud kunstitööde
oli võimalik näha linna jurnuaal Kujur-
vainja Weizenbergi töid.

Näha kohalikke muinasjutte,
mis loetud õisu järwest mööbasõites, Sini-
akliku ja Wiljandi järwe kaldal — nende jär-
we e tekkimisest ehk nendega ühenduses ole-
wast juhtumistest, awaldasid palju walda-
wamat mõju kui klassis loetuina.

Nii palju õppisime nelja päewaga Mul-
gimaal. Misjugu me wähe sõnalistel seletu-
stest klassis ja asjade eneste jutustusel
loodusel! Arwame siia juure weel meie keha-
lise koguamise, waimlise wärstnemise, seltsi-
mehelikkuse tunde kaswatamise, alalise hea-
tuju, kallid mälestused meie lahkest wastu-
wõtjast, — siis wast selgub, mis õppisime
Mulgimaal! Urgem arustagem seda reisi!
Wirgutagu ta meid uutele matkamistele ko-
dumaa teistesse kohtadesse.

Rodu kirjeldamisest.

Jaak Numma.

Rahklemata on wajadus kodumaa põhja-
likuma ülewaate, kirjelduse järele meil suur.

See ei tundu mitte ainult nende isikute ja
ringfondade juures, kes omis igapäewastes.

asteldustes ja tegemuses peavad, mõi vähe-
malt peakõid tarvitama mitmesuguseid and-
meid kodumaa elust-olust, nagu õpetajad,
töösturid, ajakirjanikud, meie ehitajad väl-
jamaal jne., maid igalhe juures, kes Eesti
elades vähegi hmoi selle maa vastu tunneb.

Kes meist, elades riigi ühes otjas, ei ta-
hats teada, kuidas elatakse ja ollakse teises
otjas. Olugi Eesti mäike maa-ala poolest,
ükski ei tunta jüdamaal ääremaid nende ise-
äraldustega. Pealinnaast jaab maevast 200
wersta ühte mõi teise riigi otja, ometi mõis
jeal tihti kõige fantastilhemaid arvamisi ja
oletusi kuulda kaugemate riigiosade kohta.
Pilt kodumaaast on täiesti hämar ja segane,
ega ei parane ennem, kui ilmuvad
täielikumad käjiraamatud, kus mõiks leida
kõiki andmeid, mis kuidagi puudutavad ko-
dumaaast ühest mõi teisest küljest.

On katjet tehtud väljamaalasi tutvus-
tada meie oludega, neile anda võimalikult
ülewaatlisku pilti Eestiast. Kahtlemata on
see väga siimpaatiline ja tarwiline asi. Kuid
õnnestunud pole need tutvustamised mitte.
Põhjus on täiesti arusaadaw: ülewaate kir-
jutajatel puuduvad igafugused andmed,
puudub võimalus eneselegi jaada kirjeldata-
wast alast selget kujutelmi. Ennem waja ise
Eestiga paremini tutvuneda, alles siis suu-
dame teda tunda ka väljamaale.

Piirne kodumaaast tundma õppida, teda
põhjalikumalt kirjeldada pole mitte uus. Ju-
ba enne suurt Euroopa sõda katkusid Eesti
kirjanduse jelts ja Eesti üliõpilaste jelts
selleks ainet forjata, suudeti ühteteist ka
juba alata, kuid lahtipuhken ilmasõda weere-
tas pärast sellele kaawatjusele jedawõrd palju
ülepeasematuid raskesti ja takistusi ette, et
mõte waihus.

Olud on muutunud. Sõja lõppemijega
ja rahuga awanewad inimestele jällegi mõi-
malused oma otjekohestele ulesannetele lähe-
neda ja neid lahendada. See pärast on E. R.
seltjisi mõte ules kerkinud uuesti ajada kodu-
maa kirjeldamijele. Praegu peaks see ka-
watjus leidma palju suuremat otjawõttu ja
elawamat wastutaja kui ennem. Elades ja
tegukses isejehwa riigina tunneme meie
iga filmapilt palju terawamalt, kui hädali-
kelt tarwilik on meil kodumaaast kirjeldaw kä-
jiraamat, kus olekjid andmed mitmesugustelt
aladelt üle terve wabariigi. Minult siis saak-
sime ülewaatlisku pildi kodumaaast.

Tänawu webruarikuus moodustati E.
R. S. kodukirjelduse toimkond, selle ulesan-
deks pidi jääma asja ettevalmistamine, or-
ganiseerimine ja juhtimine. Juba õnal efi-
nejel istangul tunnistas toimkond eeskätt

tarwilijeks ainete kogumise kodukirjeldawa
raamatu wäljaandmise otstarbel.

Sulga alantoimkonna istangute töowil-
jana on trükiti ilmunud kirjelduskawad.
Wastused ja kirjeldused kawades antud küsi-
miste peale moodustakjid ühes kirjanduses
leiduwate andmetega selle aluse, millele tuge-
neks ešjalgne kodukirjeldus. Sarnajest on
tõotanud sellekohane toimkond ka Soomes,
ning ilmunud raamat — Uusimaa lääni
kirjeldus — näitab, et seesugusel töötamisel
riiljakad järeldused mõiwad olla. Peab tä-
hendama, et meie kawad on täielikumad ja
detailijamad, kui Soomes. Toimkonnal ei
ole arwesse wõetud mitte ainult Soome kir-
jelduskawad, maid ka need kogumised, mis
jeal emandatud. Sellepärast tahats loota,
et meil töö tagajärjed mitte halwemad ei
saaks, kui ainult kaastöölised oma kaasabi ei
teela.

Soomes oli uurimise ja kirjeldamise ob-
jektiks roctud kihelkond. sta meil oli waja
leida mingisugust maa-ala, mis oleks uuri-
mijele ja waatlemijele aluseks. Nende ük-
jaste kirjeldustest oleks saanud pärast ter-
we kodumaa kirjelduse. Ent seesuguse maa-
ala leidmine on meil palju rasken kui Soo-
mes, kus kihelkond kindla administratiiwse
üksusena ešineb. Maakond, olugi enam
wähem kindlapiiriline, on liiga laialdane.
Wad praegusel kujul on selle vastu jälle
üpris mäike. Sellepärast pidi toimkond uu-
rimise aluseks mõtma Sw. Lutheruse kihel-
konna, olugi et sel puudub administratiiw-
ne iseloon, et tal ainult ajalooline wäärtus.
Mii tahawad toimkonna poolt wäljatõõtatud
küsimused ainult ühte kihelkonda ja selle pii-
rides leiduwaid nahtusi.

Sijulijest jagunewad küsimused järgmis-
tesse osadesse: 1. Nimetus, asend ja piirid.
2. Arwustit. 3. Loodus. 4. Majandusline
elu. 5. Rahwaharidus elu ja kombed. 6. Uja-
lugu. 7. Arkeoloogia. 8. Kirikud. 9. Mõisjad.
10. Mlewid, 11. Kirjandus, 12. Kaastöölised,
Med üksikud otjad, jagunedes küsimusteks,
mille üldine hulk ulatab 240-ni, piiruwad ta-
hada võimalikult täielikult kirjeldatawat ki-
helkonda. Peale selle on soowitawad weel
igafugused lisateated ja kirjeldused igasu-
guste üksikute erafortaliste nahtuste ja elu-
awalduste üle.

Arusaadaw on, et liihijese aja jookjul
raske on anda põhjalikka ja laialdasi teateid
ning wastuseid kõigi küsimuste peale üksiku-
tel isikutel. Nende film ei küini waatama
ja tähelepanema kõiki nahtusi, mis ilmunud
teatud kihelkonna piirides. Selleks on ikkagi
ka kihelkond liiga laialdane maa-ala. Sel-

lepärast on soovitatav, et ühe kihelkonna uurijad koondusid ühinguks. Esasjalajal korral tuleb tingimata juhtumisi, kus mõnda asja, nähtust, vaadeldatse mitme uurija poolt, kuna teisi nähtusi selle vastu sugugi vaatlusele ei võeta, vaid nad kahefilmilise vahel jäewad, mis ometi soovitatav pole.

Nende ühingute tunna peafid moodustama kihelkonna õpetajad ja teised haridustegelased, kellel kõige pealt tuleb tegemist teha oma ümbrusega.

Koduloo ja lokaalse geograafia õpetamisel mõiksid just õpetajad seda materjaali kasutada.

On ju teada, milliste raskustega tuleb tegemist teha õpetajatel nende ainele õpetamisel koolis. Üline puudulikkus, wananemine ja wäheus on koduloo ja kodumaa geograafia käsitlemise muutnud üheks wacwalisemaks ülesandeks, mida ainult suure puudustega ja energia kulutusega lahendatakse. Ometi on need õppeained mõlemad domineerivad meie praeguses koolis. Neile peab ju rahanema terve meie noorsoo kasvatamine ja natsionaalse kooli arenemine. Kuuduseid on kõrvaldatavad ainult siis, kui meie põhjalikumalt püüame tundma õppida oma kodu kihelkonda. Sel põhjusel peafid koonduma ja kraja aitama G. K. S. kodukirjelduse toimekonnale kõik need ringkonnad, kelle huwid on seotud kooli ja rahwahariduse töstimisega. Õpetajad, lastewanemad, arstid, agronomid, üliõpilased ja teised haridustegelased — kõigile neile leiduks tööd ja ülesanded, mille lahendamiseks oma waba aega mõiks tarwitada. Ka kõige wähem ja pealt näha tähtsusetu teade on tänumäär. Üksikutest kivistestest ehitatakse templid.

Teiselt poolt on nendel teadatel ja kirjeldustel suur tähtsus kihelkonna majanduslise elu kohta. Kirjeldused kohalikkudest ilusamatest kohtadest, haruldastematest nähtustest, maapõue warandustest meelitawad ligi turiste, matkajaid, suwitajaid jne., kes tingimata teatud helemust ja tõuju wõiwad tuua kihelkonna majanduslise ellu. Tuletatagu siin ainult Schweitzi, Arimmi wõi mõnda teist kohta meelde. Seda ei peaks kohalikud omawalitijuse tegelased mitte tähelepanemata jätma.

Teadete ja kirjelduste juures tuleb suur rõhku panna nende täpisealuse ja põhjalikkuse peale, filmaspidades isegi peniust ja ükfitasju. Selles seisab teadete suur wäärus, see annab neile teaduslise ilme. Juhtumistel, kus seda wõimata teha, tuleb muudu-

gi kasutada ka umbkaudseid andmeid, iga kord seda nimetades. Täpisealust, teaduslikkuse otstarbel, mis tingimata wajaline, rõhutades, allakriiputades, ei taha sugugi eitada meeleoluliste kirjelduste tähtsust. Kodu ümbruse ilusamad, maalilisemad kohad, waadatud kunstniku pilguga, teatud meeleolulise reldusega, on itka soovitatavad. Need on kui wärste roheline puhkusele meelitaw muru, kesk lametawaid wiljawälju.

Arwustikulise materjaali korjamisel on suur tähtsus aastal. Mida lähemal on see praegustele sündmustele, seda selgema pildi jääme meie praegusest olukorrast, mis meile on iseäranis tähtis. Sellepärast on soovitatav arwustiku andmete korjamisel käesolewat aastat aluseks wõtta, mille statistilised andmed lõpukokkuvõttes alles 1921. a. algusel on wõimalik kätte saada. Igal juhtumisel tuleb aga aasta nimetada, mille kohta arwustik käib.

Tarwiline ja tähtis on warustada teateid joonistustega ja päwapiltliste üleswõtetega. Sel teel põlistame muutuwaid ja kaduwaid nähtusi palju kindlamini, anname ka kujuta pildi nendest. Iseäranis tuleb silmas pidada siin ilusamaid maastikke, talude ehituswiisi, ükfitute hoonete asetust taludes ja talude asetust külades. Nendest puuduwad meil igasugused andmed.

Ükfitutelt kaastöölistelt saadud teated, korraldatud ja ühtlustatud weel kohalikus ühinguks, töötatakse läbi ja täiendatakse kirjanduses leiduwate andmetega G. K. S. kodukirjelduse toimekonnas eriteadlaste poolt. Sel wiisil mõikime pea saada tarwilise käsi-raamatu kodumaa kirjelduse ja tundmaõppimise alal.

Kirjelduskawad on trükiti ilmunud. Wajaja on ükfitutel tegelastel kihelkonnades koonduda ja G. K. S. kodukirjelduse toimekonnale Tartu teadustada tarwiliste juhtnõõride ja kawade jaaniseks.

Senni on oma kaastööd lubanud wõrdlemisi wähe tegelasi. Ent täõwäli on laialdane ja jõude waja palju. Tahaks loota, et juba lähemal ajal igasje kihelkonda kodutundamõppimise ühing tekib, mis asja korraldama hakkaks. Ka omawalitijuse asutused ei tohiks jääda siin ükskõikseteks pealwaatajateks, waid peafid tingimata ühel wõi teisel kujul toetust pakkuma. Senni on seda teinud Harju maakonnawalitijus, kes omas maakonnas organiseerimist tahab toetada. Kuid mististe tulewõ ka teised maakonnad heale algatusele wastu.

Õpperaamatud ja vahendid.

J. Rumma.

On õpetajate kongress. Lõpetajate kom-
fooli jaal on wiimase võimaluseni täis rah-
mast, isegi kirjastel rõhudel asuvad inim-
sed. Üle riigi on õpetajaid kokku sõitnud tehtud
töö ja tulevaste kavatsuste üle mõtteid wa-
hetama, uusi ideesid ja juhtnööre saama was-
tutawale ja põhjapanewale tööle — noorjoo
kaswatamisele.

Kongressi töö läheb kergelt ja libedalt, il-
ma õõrumisteta ja kõrwalkalbumisteta.
Seltõid kongressiks on palju tehtud ja asja-
lik waim, mis seal walitsemas, tuleb suurelt
osalt kirjutada nende eestõõde arwesse.

Paralleelselt kongressiga on korraldatud
kõrwalruumides, walgetes klassides õpera-
naturaate ja nägelikkustarwete näitus. Seeju-
guse näituse tarwidus on kahtlemata suur.
Glades kauge igajugusest kultuuri keffkoh-
test, maal ja riigi kaugeimates osades, kust
mitte ainult wäljapääsemine raske pole,
waid kuhu isegi teated harwa jõuawad, on
õpetajatel wõimata filmaspidada jeda kiiret
arenemist ja kaswamist, mis praegu kooli
loomise ajal märgata kaswatuslike kirjandus-
se ja õppewahendite joetamise alal. Seeju-
gustel näitustel on aga wõimalik pilti saada
sellest, mis olemas ja mis kawatsusel. Uued,
wärskelt ilmunud ja ilmuvad õpperaama-
tud, õppetarbed, tabelid jne. — neil auhoht
siin. Siin õpitaw õpetajad neid tundma, et
mõndagi neist pärast koolis tarwitusele
wõtta.

Praegusel näitusel on wälja pannud kir-
jastusühisus „Rahwaülikool“, R. W. Abi-
andmise seltsi raamatukauplus, Pihlaka ja
Põstimees. Neale jeda on weel korraldatud
mõnede wälismaade kooliraamatute, mõnede
ajaloo piltide, ja riigi keemia laboratooriumi
poolt Eesti looduswaranduste jaaduste
wäljapanek. Kõik need asjad on koondatud
nelja tuppa.

Seejuguuste näituste korraldamine tarwi-
tab palju hoolt ja wilumist. Praegune näi-
tus jeda muljet täiesti ei awalda. Näib, et
see näitus rutuga wähele aja jookkul korral-
datud! Uride poolt wäljapanud asjad ei
awalda mingisugust jüsteemi. Sel põhjusel
on raske waatlejal selget pilti, terwet üle-
waadet teatud alal saada. Kõik on segamini
põijatud, kooli- ja ilukirjandus, õpperaama-
tud mitmejuguustel aladelt, julepead, penali-
d nägelikkuse tarwetega, tabelid alkoholis-
mi kahjust ja geograafia alalt jne.

Palju otstarbekohasem ja ilusam oleks

olnud kõiki õppewahendid mingisug. jüste-
mi järele wälja panna. See oleks wõimal-
damud palju kergem tarwismühewaid asju
leida, waadelda. Praeguses kirjus panora-
mas on see tõesti raske. Nende näituste
ülesanne pole mitte wõimalikult palju näi-
dada, mitte terwet äri produkttsiooni wälja
asetada, waid ainult tarwilisemat, tublimat
teatud kitsal erialal. See teeks äri enam
refleksi, kuna äri produkttsiooni hulka wõiks
ladus waadelda, kuhu on wõimalik ekskurs-
jioone korraldada.

Suwitaw oli wäljapanud raamatutes
waadelda ja mõrrelba meie kirjastajate
maitset raamatu wäljuse kaunistamises ja
joodsa õpperaamatu kausta walikus. Wäl-
juse juhtes jätab meie õppe- ja koolikirjan-
dus wäga kirju, osalt hoopis kaootilise mul-
je. Kas raske aegade wõi muil põhjusil ei
junda kirjastajad juuremalt osalt raamatu-
tele meeldiwat ja maitserikast wäljuse and-
da. See on päris imekspanemiseväär-
t, misjuguuste maitse ahtrusega walitakse ra-
amatu kaane paberid. Waadake neid lägeid
kollakaspuhaseid wõi halle ilma mingi ilu-
ta raamatukaani ja teie leiate, et see tõesti
nii on. Ometi peaks raamatukaan oma
wärwi, teksti ja kaunistuste poolest jifule
wastama, wähemalt esteetiliselt mõjuma,
mis kahtlemata õpperaamatute juures wäga
kaaluw ja kaswatuslikult juure wäärtusega
on.

„Rahwaülikool“ on ses juhtes katjunud
mõndagi filmas pidada, et ajatõrgusele tõus-
ta. Ta kirjastusel ilmunud raamatud pais-
tawad kirjus kogu silma just oma puhta wäl-
limusega, rahustawa kaanewärwi ja teksti
walikuga. Arwan, et ses asjus tuleks äri-
rel wõimalikult palju weel areneda, sest meil
ei kirjastata enam ju raamatuid ainult
„arnijale maarahwale“ pambuga laialikand-
misjeks, waid ka kultuuriliselt arenenud ojt-
jale.

Rausta, formaadi walikus walitseb kir-
jastajate juures täieline segadus. Üksikutele
aridel pole selles asjus wist mingisugust
findlat seisukohta, waid iga raamat ilmub
isefuuruses. R. ühis. „Rahwaülikoolil“ on
waldamas enamuses õige suur ja joliidne
kaust (18×29 tsent.), mis juurem isegi, kui
wäljamaa joliiditel teaduslikstel käsiraama-
tutel (Fisher, Seenas 17×26 tsent.). Mg-
kooli ja keffkooli alati üheskandwatele õppe-
raamatutele pole aga see mitte kohane. Prae-

mad ja lähedamad võimalused Lääne-Euroopa kultuuri maadega tihemasse ühendusse astuda, siis oleme kindlad, et seda teha juudetakse.

Tööd ses sihis peaksid võimalikult vara kult algama.

Lahaffine näha mitte ainult ühikuid tabelid, õppetarbeid, vaid eeskujulist ja hästi varustatud kooli miniatiivris, kõige sisse-seadetega, kabinettidega ja tarvetega, kus isegi mõnda saab demonstreerida, näidata tegeliku tunnina.

Algkooli korraldamisest maal.

A. Rismann.

Rahvahariduse tõstmiseks on ühtluskool ja koolijundus tingimata tarvilikult tunnistatud ja seadusandlisel teel osalt maksima pandud.

Seaduse ja tegeliku elu wahale jääb aga tihti lõhe, iseäranis siis, kui seadus ainult paberile on kirjutatud ja temale eluline alus olude korraldamisega ja muutmisega pole võimaldatud.

Niisugune lugu kui endise koolikorralduse paratamata tagajärg, on ka meil praegu: seadused on, aga seaduste elluviimiseks pinda valmistada pole jõutud, juudetud, või wahel, võib olla ka, tahetudki. Võtame näituseks koolijunduse. Palju ei ole siin seadusi, määrusi, eeskirju, juhatusi wälja antud, kuid tegelikult on asi peaaegu endiseks jäänud.

Et lõhet seaduse ja elu wahel ära kaotada peab neid põhjusi uurima ja selgitama, millest see tekib, peab wastust leidma küsimuste peale:

- 1) Mis takistab hariduse ühtlustamist ja
- 2) koolijunduse läbiwiimist?

Erftarwamiste ärahoidmiseks tähendan, et hariduse ühtlustamise all ei mõtle ma mitte seda teoreetilist ühtlustamist, kus programmid ühtlased ja üleminek selle tõttu ühest kooli astmest teise, võimaldatud, waid praktilist ühtlustamist, kus ühesugused koolid tõesti ka ühesuurust haridust anda võiksid, mis õpilastele võimaldaks järgneval kõrge-mal kooli astmel oma haridust ühesuguse eduga jätkata, kus termel noorjool tõesti võimalik oleks enam wähen ühtlasele haridus-tasapinnale tõusta, kus ühed seadusest hoolimata olude tõttu mitte pole sunnitud hariduses teistest wiletsamasse seisuforda jääma ja kus majandusliised põhjused kedagi ei sunniks haridust pooleli jätta seal, kus koolikohustus seda lubab.

Praegu on aga maa kool, wõrdlemisi linna kooliga, niisugustes olulistes tingimistes, et neis hariduse tasakaalus hoidmine küsitaw ja kahtlane on.

Maal on wõimata nii produktiivselt töötada, kui linnas, järgmistel põhjustel:

1) Õpetaja peab kabe, kolme, tihti neljagi jaoga ühes klassis töötama ja kõiki õppeaineid õpetama, ka neid, mille peale tal sugugi andi pole. Kõigi ainete teadmine ja kõigile tundidele ettevalmistamine nii, et wähegi huwitawalt õpetada võiks, on aga wõimata.

Selle tagajärjel wõdetakse mõni aine, mille kohta õpetajal teadmisi ja mille wastu tal huwi, hästi läbi, kuna teised ained kõrwalisteks jääwad. Tihti juhtub aga nii, et nende ainete peale, mis õpetajale kõrwalised, juuremal osal õpilastel kõige paremad anded on. Nii wõiwad niisuguse oluforra juures õpilaste anded ja wõimed täiesti wäljaarenemata jääda ja õpetaja seal kõige rohkem waewa näha, kus see kõige wähem wiljakas.

2) Maakoolides, mõned ühikuid koolid wäljaarwatud, puuduwad raamatukogud, õppeabinõud, muusikariistad jne., mis just kõige juuremat mõju õpilaste peale awaldawad.

3 Õppimise edu takistawad ja raskendawad maal weel:

- a) terwishoiuwastajad kooliruumid,
- b) sagedased haigused, mis arstlike järeelwaatuse ja abiandmise puudusel laialilagenemad ja
- c) korratu kooliskäimine kauge maa, poriste-teede, suurte weite ja tuisksude pärast.

Suur hull wallakoolimajju on nii wiletsad, et neis õpetamine täiesti wõimata ja nende paras paik wanawara muuseumis oleks.

Arstlik järeelwaatus takistab see asjaolu, et koolid laiali- ja üksikeisest kangel, mis pärast arstil on wõimata neid korralikult waatamas käia.

Kõik need tingimised jätawad wallakooli niisugusesse seisuforda, et tema, kui haridus-afutuse peale ei wõadatagi, temast halwaks-panewalt kõnelakse, ja iga hariduse kasust arusaaja jõufam wanem oma lapsed linna

kooli saadab, olgugi, et koolide programm ühtlane.

Ja käivad nüüd niisuguste jõukamate vanemate lapsed linnas koolis, kes leiab siis tarviliku olevat selle viletsa wallakooli eest hoolitseda. Seltsakse ju lausa, kui wallakooli seisukorra parandamiseks wallandufogudes ettepanekuid teha: kes paremat haridust tahab, wiigu laps linna kooli, iga karjase pärast ei juuda suuri kulusid kanda. Siin pean ma ka selle ütelse vastu waidlema, et peremehed koolide eest paremini hoolitseda, kui maatamehed ja töölised, (wiimast waidet olen ma ifka peremeeeste juust kuulnud, kunagi aga mitte maatameeste ega tööliste juust). Küll on maatamehed koolide ühendamisega vastu seisnud, kuid selleks on mõõduandvad olnud majanduslikud põhjusted, millest eelpool kõnelen.

Tahetakse nüüd ühtluskooli mitte ainult paberil, programmiliselt, waid tegelikult hariduse ühtlustamise mõttes läbi wiia, siis peab ka koolid oluliselt ühesugustesse tingimistesse ajendama.

Peab maal samasugused õpetustingimused looma, nagu linnaski.

Tuleb: 1) mitme jao õpetamine ühes klassis ära kaotada ja jagudele wastaw arv õpetajaid ametisse panna; 2) õppekavadele wastawad raamatufogud ja õppeabinõud muretseada; 3) korralik kooliskäimine ja arstlik järelewaatus wõimaldada. Linnas on see kõik rahwatiheduse tõttu wõimalik. Wõimata on aga neid tingimusi luua maal igas praeguses wallakooli ringkonnas, kus kooliealisi lapsi — 20—30—40 ümber.

Minuse abinõu nende tingimuste loomiseks maal on koolide ühendamine; kui ühe õpetaja kohta 40 õpilast arvata ja algkool 6-klassiline — wähemalt 6 õppejõuga — siis peaks kooli nii ühendama, et ühendatud koolis oleks 200—250 lapse ümber.

Koolide ühendamisest saaks maa kool ühesugused õpetustingimused linna kooliga:

1) Õpetaja tööaks ühe jaoga eridõppeaines, mis wõimaldaks talle enesele asjaste järelewiia ja õpilaste andeid ja wõimeid paremini wälja arendada;

2) raamatufogud ja õppeabinõude arv suurendaks, sest sunnib, mis enne 5—6 koolile samade raamatute ja õppeabinõude muretsemiseks kulutati, lähemid nüüd ühele koolile;

3) arstline järelewaatus oleks kergem ja andis jagedamini sündida.

Koolide ühendamisest tekib aga uute aja-koostiste koolimajade tarwidus.

Uusi koolimaju muretseada on praegu kaks wõimalust: 1) uusi ehitada, ehk 2) olemasolewaid ruume — mõisaid — ümberehitada.

Ja see, nagu koolide majanduslikkude kulude kandmine üleüldse, on waldade hooldeks jätud. Wallad ei suuda aga praegustes oludes uusi koolimaju omal jõul ehitada, — nad peawad abipalunistega riigi pole pöörama: riigi käes on metsad, riigil on kergem materjaali muretseada, kohustusi peale panna jne. Ka mõisa hoonete rentimine käib waldadel üle jõe. Senniste teadete järele tulla keskmise mõisa pealt 10.000 marga ümber aastast renti maksta, ümberehitamine ja iga-aastane remont weel peab selle. Pealegi ei ole see sugugi walla huwides riigi maju ümberehitama ja remonteerima hakata, ja wallad, kes esiti suure õhinaga mõisaid koolimajadeks hakkasid nõutama, loobuwad sellest majanduslikudel põhjustel.

Jätetakse uute koolimajade muretsemine waldade hooldeks, siis võib julgesti ette ütelda, et koolide seisukord maal weel kümmed aastad endisese olekuse jääb ja weel halwenebgi, sest uusi ei jõuta ehitada ja wanu ei hakata enam parandama, põhjendades, et mis neisse enam raha mätta, kui nad edespidi tarwitamata jääwad.

Mõned üstikud jõukamad ja ärkamad wallad ehk wõtawad midagi ette, kuid üleüldist seisukorda see palju ei paranda ja ühtluskool, kui rahwahariduse tasapinna ühtlustaja, jääb paberile: jõukam riik leiab ikkagi wõimaluse oma lastele haridust anda, kuna waesemad lapsed sunnistesse wallakooli urgastesse kiratsema jääwad.

Tahetakse sest nõiaringselt wälja saada, siis peab riik uute koolimajade ehitamise ja mõisate ümberkorraldamise oma ülesandeks tegema.

Selle wastu tunakse wäide, et see õiglase ei olla, sest mis mõte on näituseks, tartlastel harjulastele koolimaja ehitada aidata. See wäide on aga ekslik: keegi pole koha peale naelutatud, ka peremeeeste lapsed ei jää kõik oma kooliringkonda, otse wastupidi — riik tarwitab meie kõikide jõudu ja wõimeid ja peab siis ka neid arendada aitama.

Ja kui seda silmas pidada, et rahwas ikkagi kõik kulud kannab, tulgu ehitus walla või riigi poolt, siis tuleb rahmale odawam, kui riik seda otsekohse teeb (ta võib ju teatud kohustused ka walla ja maakonna peale panna), sest kõik wahetalituse jekeldused oma lõpmata palwekirjade wirnadega jääks ära ja koolimõrgu teostamine saaks ühtlasem.

jest ehitamine jünniks tarwidust mööda — kus kõige juurem puudus, sinna kõige enne.

Koolide ühendamisel ei surra lapsed midugi kauge maa pärast õõjete kodus kätia. Neile peab koolis õõmaja ja toitmise wõimaldama.

Toitmise miis, kus õpilased ise igapäiõs oma materjaalist oma riistade ja nõudega walmistawad, ei kõlba: see raiskab õpilaste aega, jünnitab mustust ja korratust ja lapsed kannatawad ikkagi puuduliku toitmise all. Toitmine peab ühine olema.

Toitmise küsimus on aga just suureks tahtisuseks koolide ühendamisete saanud. Kõige rohkem wastuseisimist on see just nagu ma juba enne tähendanin, maa proletariaadi ringfondades leidnud. Nad põhjendawad seda wastuseisimist jelleaga, et waene inimene ei juuda oma lapsi perekonnast eraldi koolis toita. See põhjendus on kibe tõde ja kus koolid on ühendatud, seal on waesem kist ka koolist eemale jäänud. Wäitejed toetused, mis mangumiste teel saadakse, ei juuda asja parandada.

Peale jelle on maal weel suur hull waesjed lapsed, kes karjastena ja teenijatena endile peremeeste juures igapäõwast leiba peawad teenima. Ojaline abiandmine neile lastele ei paranda nende seijuforda õppimise wõimaldamise mõttes jugugi, waid lähed tisti peremehele tuluks, kes siis lapse peale wähem kulutab, temalt kohustusi aga endijelt nõuab.

On kool kodu läheduses ja niisugustel teenijatel-õpilastel wõimalik weel töõga enne ja peale koolitunde ja kewadel ja jügisel jagedate arajäämistega oma ülespidamist leimawanematele tasuda, siis lepiwad wiimased hädajunnil kooliskäimisega. Peab aga laps koolis elama, siis ei wõta neid lapsi teegi oma juure ja nad jääwad ilma ülespidamiseta wõi koolist ära. Niisuguste juhtumistega on koolihoolekogudel tulnud tegemist teha. Kui peremeestele ütutawa Kogu mää-

rust on meele tuletatud, et koolikalisi lapsi palgata ei tohi, — siis wastawad nad: Ega ma ei palgagi, homne päew saadan wäranast wälja, pidage ülewäl ja koolitage. Ülewälpidajat aga pole ja asi jääb endijeks.

Niisugused lapsed peaksid koolist täie ülespidamise saama.

Lapsi aga koolis toitmise juures jõukateks ja abitarwitajateks liigitada oleks wastiti ja kaswatusete seijufohalt waadates üleskohtune — wähemalt koolis peawad majanduslikud klassiwahed kaduma. Toitmine ja teiste tarwiliste asjadega warustamine olgu jellepärast koolis kõigile ühine, siindigu rahwatoitmisit korraldawate organide kaudu, kus juures (kui koolikaliste laste ülewälpidamist riigi kulul ei juudeta korraldada), jõukatelt toidu ja warustuse wäärtus kas naturaas ehk rahas jissenõutagu, kuna waesetele see riigi ehk omawalitjuse kulul makseta olgu.

Minult see tingimine wõimaldab koolide ühendamise, ilma, et waesjed ukse taha jääksid.

Et õppetöö kõigis koolides enam-wähem ühesugustes tingimustes oleks, on weel waja, et koolid ühetaja raamatukogudega ja õppeabinõudega warustatud oleks. Jäetaks warustamine jälle waldade hooleks, siis walitseb sel alal täieline juhjus: kus jõukam wald ja arujaajam nõukogu, seal wast saawad koolid midagi, juur hull koole aga jääb täitja ilma raamatuteta ja õppeabinõudeta.

Ühtluskooli seijufohast aga ei wõi seda lubada. Haridusministeerium peaks raamatute ja õppeabinõude muretsemise riigi arwetele peale wõtma ja neid koolidele ühewõrt jagama.

Need oleks olulised parandused, ilma milleta ühtluskooli ja koolijundust maal ellurwiia ei saa. Jääwad need korraldused tegeemata, siis jääb ikkagi haridus jõukama klassi eesõiguseks ja waesemale kihile jääwad lestad.

Algkool ja koolikohustus.

A. Kurwits.

Algkool ja kooliwendus.

Umetlikult on meil ühtluskooli maksmas. Kõigis koolides peab õpetatama ühiste õppekawade järele. Opeaeg määrati minewäl aastal ühe pikkuseks linna ja maa koolides. Tegelikult aga ei ole meie jõudnud neid kawatsusi ja määrusi maksma pan-

na, ja oleme ühtluskoolist weel kaugele, ise-äransis kui maa koole arwesse wõtta.

Ühtluskooli teostamine linnas, kus õpetaja ühejaoskonnalises klassis töõtab, ei ole mitte raske. Kõik raskused, mis siin tõusewad, ei olene ühtluskoolist, waid temaga ühel ajal läbiwidawast üleüldijest koolijundus-

jeft, mis juurte kuludega ühendatud. Nende kulude kandmine on kehmematele linnadele ehk raskengi, kui maale. Et aga linn kultuuriliselt võrdlemisi edenenu, siis ei tihka siin teegi kuluarvele hariduslikkudeks otstarveteks tõsiselt vastu vaielda. Pealegi ei pääse praeguse demokraatlike valijtemiskorra juures linnavalitjuse etteotsa isikud, kellele rahva laiemate kihtide hariduslikud huvid võivad. Sellepärast on kõik eeldused olemas, et ühtluskooli teostamine linnas võib loomuliku rada kida. Haridusline tasapind kesk-koolides ei kannata selle läbi mitte, kuigi jeda nii mitmelt poolt kardetakse.

Teine lugu aga on maa-koolidega, millel juurte ja mitmekesiste raskustega võidelda. Suurem osa maa kooli, endised küllakoolid, on pärinud minevikust õige halvad töö traditsioonid; neis tehti tööd lühelagunemiseni. Õpetaja palgaks oli koolikoht. Selle ebanääraste olukorra juures ei võinud õpetajalt, kes omale põllutööga ülespidamist pidi teenima, nõuda tõsist tööd. Küllakoolides õppisid ainult kehmemate vanemate lapsed. Jõukamad vanemad viisid omad lapsed ministeeriumi ja kihelkonna koolidesse, ehk linna. Tähendab — maa jõukam kiht, kelle käes koolide eest hoolitsemine oli, ei olnud külla koolidest pea sugugi huvitatud. Sellepärast elajidki need koolid äärmises majanduslikus kitsikuses. Ühtluskooli võrku arvamane ei võinud üle öö kaotada kõiki wana harjunud waateid ja nende koolide majanduslikult viletsust. Sellepärast kannatawad meie maa koolid majanduslike raskuste all: koolides ei juudeta kõige hädalisemaid remonte teha, rääkimata tarvilikest ümberehitamistest, mis koolifunduse laiendamise läbi paratamatult on saanud; õppevahendid ega raamatukogusid wallakoolides ei ole ja wallad ei taha jumme anda ka kõige tarvilikemate kirjaraamatute ostmiseks; praeguste raskete aegade pärast on õpetajad rahapalga peale vaatamata põllumeesteks edasi jäänud, mis neile märksa takistab endid täiendada ühenduskooli nõuete kohaselt; rahva arusaamine haridusest ja koolide eest hoolikandmise vajadusest ei ole kuigi palju arenanud. Mõttel pool on wallandufogud, kus maatameeste esitajatel enamus, kooli korraldamises veel tagurlikemadki olnud) kui endised.

On waldu, kus haridusasjus midagi ei taheta teha ega otjustada. On esinetud ettepanefuga waldade kooliwalitjusi kui ülearu-jeid ajutust liitwiederida.

Sarnase meeoleu pärast waldade oma-

walitjuse tegelaste juures on maa koolide korraldamine kesk-kohalt, j. o. maakonnakooliwalitjuse kaudu, kellel ainelist jõudu ei ole, äärmiselt raske. Sellepärast otjustajidki Tartumaa hariduskogu ja nõukogu koolide majanduslike huwide eest hoolitsemise, pealgi kütte muresemise maakonna kanda wõtta, misjulgune otjus aga rahukohtu poolt ümber muudeti. Müüd on Tartu maakonnandufogu otjustanud teisel teel koolide kulude kandmisest otjastada, nimelt toetusjummade näol waldade kooliwalitjusele.

Minu arvanemise järele ei taha wallad oma koolide majanduslikest nõuetest täiesti arusaada, ega juuda sellepärast neid tarwilise inventaari ja õppeabinõudega warustada. Siin peab teid ja wõimalust leidma koolidele abikandmiseks. Praegu ei näe ma teist teed, kui anda aja koolide majanduse kulusid maakonna kanda.

Maakoolide majanduslike kulje korraldamine on ühtluskooli teostamisel kaugele ulatava tähtsusega. Algkooli küsimust arutades ei wõi õpetajate kongressi jellest küsimusest tähelepanemata mööda minna, waid peaks seisukoha wõtma.

Seotult maakoolide majanduslike huwidega on tähtsaks päewaküsimuseks saanud mõisate elumajade kasutamine koolimajadeks. Siin puudub aga walitjuse kindel seisukoht. Tartu maakonnas on mitmed mõisa elumajad rekwisitsiooni teel koolide alla wõetud, teiste üleswõtmine oli päewakorral, kuid põllutöömunisteeriumi edustajad ja arretnikud teewad takistusi: paremates härrastemajades tahetakse põllutöö koolid awada, (mis ehk aastate järele wõimalik) wäiksematesse majadesse ajutaw elama mõisate ja ringfondade walitsejad, metjaillemad ja metsnikud. Mõiks nendele härradele segas walele ka riigikontrolli Tartu osakond.

Koolifunduse laiendamine ja tema tegelik maksmapanemine on laste arwu koolides märksa tõstnud. Tahetakse neid endistes koolimajadesse mahutada, nagu ülemalpool nimetatud ajutusel jeda püüawad, siis wiine oma noorsoo füüsilisele tõdunemisele vastu korralikult koolitööst rääkimata. Üldise majanduslike kitsikuse tõttu on uute koolimajade ehitamine suuremal määdul kauge tulewiku küsimus, ja oleks ka otstarbetu jeda ettewõtta jenni, kui kasutamata kihtjad härrastemajad, mis ajutaw käidawamail ja looduslikult karmistel kohtadel. Ka mõisate elumajade kasutamise kohta kooli otstarbeks mõiks kongress oma arwamist awaldada.

Koolifunduse teostamine.

(Ulewaade Tartumaa andmetel).

Koolifunduse täitmine ei leidnud igal pool täit arusaamist ja poolehoidmist. Väesoleval õppeaastal oli õppetöö lõpp algkoolides 22. mail, peale 4. ja 7. lõpuklasside, kus töö 12. juunini pidi kestma. 22. mail võib pidada loomulikuks koolitöö lõpetamise tähtajaks. Selle peale vaatamata, tahsid mitmed hoolikogud koolitööd juba 9. või 15. mail lõpetada. Rahvast koolist teatati ametlikult, et on otsustatud koolitööd 1. mail lõpetada. Koolivalitus ei leidnud mingit alust järelandmisheks ja nõudis koolitöö jatkamist seadusliku tähtajani. Selge on, et õppeaja kärpimisega õppeaegade läbitõtmise võimatuks tekkisime, altkooli tasapinna maal alla ehitamine, mille kaudu ühtluskooli lõpuklasside eitamisele jõuaksite. Kannatajateks oleksid siin meie maa elanikkude laiemate kihtide hariduslikud huvid.

Mingisugused põhjused tuuakse kooli enneaegse sulgumise vabandamiseks? Taludel on karjaseid tarvis, waeised lapsenemad ei jõua oma lastele toitu ja kehakatet anda, ja kartus, et laps hilise kooliskäimise puhul teenistust ilma jääb.

Koolivalituse arvanagemise järele, on faks esimest põhjust ettefäändeks. Karjade wäljalasimine sünnib meie taludes harilikult mai kuu teisel poolel. Enne seda aega ei ole loomal karjasmaalt dieti midagi saada. Otskohesemad peremehed on jutuajamisel jeda awalikult tunnistanud. Oma ringreijudel mai algul ei näinud kujagil karja wäljas, kuna aga laste arw koolides iga päewaga juba aprilli kuul kahanema hakkas.

Wanemate waejust ei tohiks ka laste masselise koolist ärajäamise põhjuseks lugeda. Suurem jagu laste wanematest ei ole mitte nõrda waeised, et nad oma lapsi paar nädalat kauem kewadel koolis käia ei wõiks lasta.

Kolmas põhjus — kartus, et laps ilma juwise teenistusega võib jääda, on tegelikult kõige mõjuwam. Laps antakse karjalapsena kewadel warakult talu peremehe juure, kes teda karja wäljalasimiseni mitmesuguste teiste tööde jaoks tarwitab. Nägin aprilli kuus kooliealisi poisse äkke ja iegi adra taga käiwat. Selle wiimase põhjuse kohta peab aga tähendada, et ta iseenesest oma aluse ära kaotab, kui kõik õpilased ja koolid oma kohust korralikult täidawad. Et üksikud koolid lubasid oma õpilasi enne koolitöö lõppu karjasteks minna, siis awateles see teisi kooli järeletegemisele, mis kooliwastajate mee-

leolu löi. Töötawad aga kõik koolid kewadel korralikult, siis ei tõuse iheski lapsewanemas kahtlust oma lapse juwise teenistuse pärast, ega ruttu peremehed lapsi enne aega koolist ära meelitama.

Salata ei ole, et üksikud õpilased wanemate majanduslise kitsikuse pärast ilma kogu-kondlise abita koolikohustust täita ei jõua. Waeematele õpilastele on mõned wallawalitused wähesel määdul abi annud, kuna aga koolifunduse määruses ettenähtud abitaandmise koraldamine laiemal alusel jenni on puudunud. Surnud punktiist võib üle saada ainult erimääruse wäljaandmisega waeemate õpilaste toetamise kohta.

Majanduslike kitsikusega võib ju wabandada ka koolikohustuse mittetäitmisest. Meie näeme aga oma haridusajaloos, et ka waremalt suurem osa wanemaid juure jõupingutuse ja hoolikohidmise waral on wõinud oma lastele haridust anda. Sa praegu käib kesk-koolides palju waeemate warumate lapsi, ja korralikult kooliskäimata laste hulgas on palju kehjemate wanemate lapsi.

Koolifunduse puudulikult täitmisel on teisi põhjuseid, mis asja juures silmas tuleb pidada. Need põhjused peituvad ühest poolt rahwa arusaamatuses kooli kohta ja teiselt poolt õpetajate wilumatuses töötada maksimaalse wiljatusega praeguses koolis.

Kui poliitiliselt orjastatud rahwal puudus meil emakeelne kool. Meie lapsed pidid wõõras koolis õppima, kus pea õppeaineiks oli wõõras keel. Sellepärast harjuski rahwas üldharidusliku kooli kui keele-kooli peale vaatama ja sellest seisukohalt kooli hindama.

See keelte austamine elab rahwa seas edasi ja kooli hinnatakse endiselt keelte õpetamise seisukohalt. Lapse waimu arendamisest koolis ei hoolita. Et nüüd wõõrast kooli hiljem õpetama hakataks, siis on paljud lastewanemad algkooli wastu ükskõiksed.

Koolifunduse korratut täitmist tuleb rohkem ette just endistes küla-koolides, kus kõrgemad klassid puuduwad, kuna end. ministeeriumi ja kihelkonna koolides õpilased korralikumalt ja mõnes koguni wäga korralikult koolis käiwad. Wiimaste koolide wanemais klassides õpetatakse wõõraid keeli ja nende on paremad kooli traditsioonid wälja kujunenud: need koolid on ka alati korralikumalt töötanud. Teisest küljest on alamates koolides maal wäga palju kutsjeta ja wilumata õppejõude, kes omas töös wähe kogunud ja pole suutnud ennast seltskonnas

maksma panna. Paljudel õpetajatel ei ole jüda kooli küljes ja vaatavad sisetise rahuldusega warajase kooli lagunemise peale kewadel. See oletus on iseäranis maksew juhustiste õpetajate ja ka põlluharijate kohta. Õpetaja seisuford koolijunduse maksmapanemise juures on raske, tihti lastub kõik töö, mis dieti holefogu aji, tema õlgadel. Õpetaja seisuford muutub weel raskemaks, kui tema hingelisel koolijunduse läbiwiimisele igakülgselt kaasa tunda ei jüuda ja sisetiselt asja wastu koguni opositsioonis on: ühtluskool, uued õppekavad, uued käsitamisiwiisid, koolijundus panewad õpetajale, kes oma elu-aeg teistmoodi tööd teinud, wäga juured nõudmised ette, millega loomulikult nõnda fergesti harjuda ei jüudeta.

Kõigi nende raskuste peale vaatamata on häid tagajärgi saawatatud ühiskutes koolides niihästi koolijunduse käitmisel kui õppetöö wiljakuses. Üheski riigis ei ole normaalsetes oludeski koolijunduse teostamine üibedasti läinud, waid on pahameelt ja wastolu eile toonud.

Olles põhjusemõttelikut koolijunduse poolt, arwan, et juureabinõudega niihästi kogufonna ja lastewarwemate kui ka õpetajate wastu wäliseid tagajärgi wõib saawatada. Siin peab kooliwalitus kindlat tuge ja asjalikku kaasabi õpetajate organisatsioonides leidma. Mis ühik õpetaja ei wõi, seda wõib õpetajaskond. Õpetajaskond peab oma liigetele andma niihästi moraalist tuge kui ka abi ja juhatusi koolitöö korraldamises. Siimene jellelaadilise katse Tartu maakonnas, kuigi osaliselt läbiwiidud, andis minu arwanõgemise järele häid tagajärgi, otstijaid teele juhataades ja apaatilisi tööle ergutades. Arwan, et õpetajate seltsid peafid oma koduforda ka õpetajate hariduse käendamise nõude wõtma ja, näituseks, kõigile liigetele kohuseks tegema wähemalt kahe aasta jooksul eineda ühe referaadiga mõnel koosolekul. See nõuks wäga juurelt kaasa koolitöö wiljakuse tõstmiseks. Sellega käsitades saaks kindlustatud paremini ka õpetajate majandusline seisuford, sest lõppude lõpuks hakataks demokraatlisel riigis palka maksma töö järele.

Tegeelik töö koolis.

Maksawad algkooli õppekavad panewad õpetajale juuremad nõudmised ette, kui nende teadmised ja kogemused on. Seal leiame aineid, mis warem õpetajale tundmata ja mis jootu teisi käsitamisiwiise nõuawad, kui õpetajad on harjunud tarwitama. Need ained

neljal esimejel õppeaastal on: kodulugu, geometria, käsitöö, woolimine ja joonistamine.

Kodulugu. Lõppenud õppeaastal oli koduloo käsitamine õpetajatele üks raskematest ülesannetest, millega juurem osa õpetajaid kõijelt hakkama ei saanud, vaatamata selle peale, et nimetatud ainet 1919 aasta juurekurjustel õpetati. Nii mitmedki õpetajad on koduloo wastu eitawa seisukoha wõtnud. Tublimad koolimehed aga on temaga hästi toime saanud ja loewad kodulugu oma armiamaks õppeaineks.

Minu arwanõgemise järele tuleb koduloo õpetamise raskuse põhjuseid otstida rohkem õpetajais, kui õppeaines. Need raskused on sisetised ja praktilised. Sisetiselt tuleb koduloo tundidel käsitada peajasjalikult loodusloolisi aineid, millega wähe tuttawad mitte ühki kütjeta, waid ka kütjelised õpetajad, kes kütje eferuina on omandanud. Praktiliselt nõuab kodulugu teisi õpetamisiwiise, kui see oli omame kõigile õppeainetes endises Wene koolis. Endises Wene koolis kujures iga aine õpetamine ka keele õpetamiseks, mispäraist ilma raamatuta ei astutud sammugi. Kodulugu aga eitab õpperaamatut ja nõuab, et saaks loodust ja tegelikku elu emast õpetatud. Siin nõutakse, et õpetamise raskuspunkt raamatust lapsi ijetegewuse aratamise ja kaswatamise peale üle kantaks, et laps kõik omad meeled tegewuses hoiaks ja kõigeft, mis tema oma hingega wastu wõtnud, wabalt jutustaks, joonistaks, wooliks, kirjutaks jne. Sellega on juuremal osal õpetajais, kellele raamatulik meetod sisse juuredmud, wäga raske toime saada ja uad püüawad ka siin oma harjunud kogemusi maksma panna; puudub õpperaamat, siis jutustatakse lastele ette ja küitakse seda nendelt päraist. Paremal juhtumisel pannakse lapsed fantaaseerima, näituseks: lapsed jutustawad oma wäljamõeldud marjul käigust ehk mõneft teistest tegewuseft kindla kawa järele. Paljus koolides on otsekohejemalt toimetatud; 3. jaoskonnas on hakatud koduloo asemel mõnda teist ainet õpetama, näit., kodumaa geograafiat, kodumaa ajalugu ehk looduslugu. Kõigi ette toetud raskuste ja wäärnõhtuste peale vaatamata loen ma koduloo meie õppekawades elulijemaks ainek, mis edaspidi head wilja saab kandma. Koduloo tundide praegune arv wõib ametlikus tunnikawas seisma jääda; ühikutele koolidele tuleks küll lubada koduloo tundide arwu mõne teise aine lasteks wähenada.

Geometria eelfurjus meie kooli

clamal astmel on ka meels õppeaineks, mida võhuv knamus õpetajaist esimest aastat käsitas. Seda ainet ei ole väga paljud õpetajad ka ise warem õppinud. Sellepärast kujuneb geometria õpetus, mis iseenejests praktilise õppeainena on mõeldud, wihumata kätes raamatuliseks. Et meie kooliseaduse järele lapjed nooremalt kooli peawad ilmuma, siis mõiks teije õppeaasta kawast geometria ära jätta ja kama eeskursuse 3. ja 4. õppeaasta peale koondada. Et geometria õpetamine koolides wihakamaks saaks, tuleb õpetajale anda wõimalus ennast jelles aines täiendada.

N ä s i t ö õpetamine koolides on kannatanud peaasjalikult materjaalide ja tööriistade puudusel. Ka õpetajate oskused jelles alal on igatahes puudulikud, mida minemaastajed juurekursused ei suutnud weel korraldada. Ometigi on fundetud hea tahtmise juures käsitöö õpetamises tagajärgi saawutada. Materjaalide puuduse ja kallinemise pärast on wäljawaade käsitöö õpetamise kohta eeltulewal õppeaastal halb. Wahest oleks wõimalik raskustest üle jaada, kui käsitöö materjaalide ja riistade muretehmise haridusministeeriumi majandusosjakond enese peale wõtaks.

Woolimine on paljudes koolides arwanaks õppeaineks kujunenud. Aga weel rohkem kooli ei saanud temaga hakkama, kus „jawi puudusel“, (!?) kus lastewannate wastuseismisel, kes ei soowiwat, et nende lapjed „pottisid“ koolis teewad ja sealjuures oma riideid määrivad. Arusaadaw, et etteoodud wäited ei wõi anda põhjust woolimist, kui kooli õppeainet, ümberhindamisele wõtta.

Sooniastamine ei ole mingisuguseid wastuwaidlemisi esile toonud. Lemmas on saadud keskmisest wõttes, rahuldawaid tagajärgi. Siiski tuleb ka siin õpetajatel weel ennast tublisti täiendada.

Ajaloo õpetamine 4. jaoškonnas ei annud kuski täiesti rahuldawaid tagajärgi. See aine paistab laste arusaamisele ja huwilede kauge ja wõõras olewat. Õpetajad, kellega ajaloo õpetamisest 4 õppeaastal juttu tein, kaebasid, et lapjed õpitud aine väga ruttu ära unustawad. Häid teadmisi ajalooft ei ole koolide katsumisel leidnud. Siin peitub raskuse põhjus niihästi aines kui ka õpetaja oskuses. Minu kogemuste järele ei peaks ajaloo ku lastele alla 14 a. huwitu olema. Ilkikud ajaloo sündmused ja pilddid wõiwad noorematele õpilastele huwitust

pakkuda tingimisel, kui nad jutustuste näol ja ilukirjanduslises kujus ette tuuakse.

Õpetajate teadmised ajalooft, ühes meie aja laialijemas teadusearust, on puudulikud, kuna metoodiline ettevalmistus suuremal osal neist täiesti puudub. Ka ajaloo kama 4 õppeaastal on niihõrd lai ja ühtlasi pealiskaudne, et tema järele õpetajad oma tööd ei saanud korraldada, kuna olemasolewad õpperahmatud weel puudulikumad on. Ajaloo kama 4 õppeaastal tuleb rewidierimise alla wõtta.

Arwamine õpetamises koolides olen palju konarust ja puudusi tähele pannud. Ka üldiseks nähtuseks on, et õpetatakse peaasjalikult kirjalliku arwamist, kuna peast arwamist mitte juugugi ehk õige wähe tehakse. Selle tagajärjel mõis näha koolides korralikka arwamise wihke, kus, näituseks teije õppeaasta lapjed wabalt kõiki ülesandeid 1000 piiris olid teinud, kuna peast arwamine 100 piiris neile juuri raskusi teki. Peast näidete wõl arwamise juures tarwitati kirjalliku metoodi. Mõige raskem näis olewat muredude käsitanine 4 õppeaastal, mille jaoks ka kohane ülesannete kogu puudus. Tarwitati Bilow'i 2. jagu, mis ei wasta ei õppetawale ega laste arusaamisele jelles astmel. Mõned õpetajad tarwitafid 4. jaoškonnas õpperaamatuna weel D. Berli arithmeetikat. Nii kujunes mitmes koolis muredude kurjus 4. õppeaastal süstemaatiliseks, mis õppetawa jätele mitte mõeldud ei ole. Arusaadaw, et jarnaste käsitanismõõfide juures tuli õpilastel ja õpetajal õige palju rasket tööd teha, mis aga kõigitirahuldawaid tagajärgi ei annud. Arwamise programmi esimesel neljal õppeaastal ei näe ma praegu küllalt põhjuseid suuremaid muutusi ette wõtta. Küsimuse alla wõiksid meetrimõõdud tulla, mida tegeffikus elus ei tarwitata.

Loodusloo kama ei leidnud igal kool küllalt selget ja iaakülgset tõlgitsemist õpetajate teadmiste ja ka kohaste õpperaamatute ja õppewahendite puudusel. Looduslugu 4 õppeaastal kujunes nii mitmeski koolis ühekülgiseks eluta looduse õpetuseks Weidermanni raamatufese järele.

Wõimlemise tundide läbiwõimisele teki küll kõige suuremat raskust kohaste ruumide puudus. Klassis wõimlemine ei ole mitmel põhjusel soowitaw: ühe klassi tühjendamine mõõblist wõimlemise otkatabets tektab klassisdes juurt korralagedust, toob kaasa mõõbli lõhkumist jne. Wõimlemise tunnid on harilikult wiimased, mille

tagajärjel õht tolmune ja rikitud; klassi-põrandad jäetakse enne mõimlemist tihti niijutamata, ja pestakse väga harva, mis-pärast mõimlemise tunnis alalise liikumise tagajärjel veel rohkem tolmu õhku kerfib. Õksjale võib ainult kooliruumide laiendamise teel parandust tuua.

Daulmise õpetamine on halval jär-jel, iseäranis üheklassilistes koolides. Isõh-jufeks on muusikariistade puudus koolides ja ka nooremate õpetajate, iseäranis nais-õpetajate, oskatus jellel alal. Tarwis oleks ka rohkem ühehäälelise laulmise peale rõhku panna, kui jeda praegu tehakse.

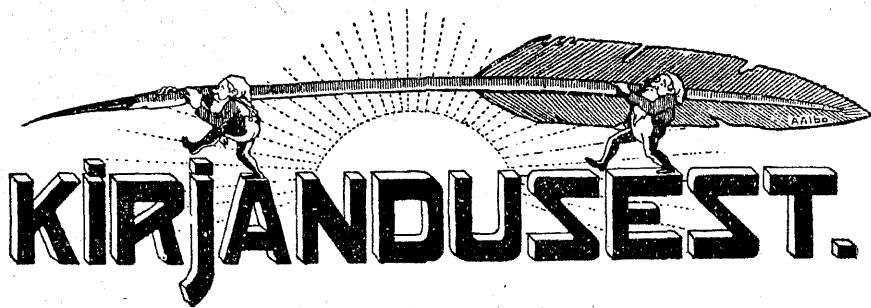
Gesti keel on üks wanematest õppeai-netest meie rahvakoolis. Selle peale waa-tamata on tema õpetamine tihti puudulik just jellepärast, et jeda ainet Wene koolis tegelikult mitejunduslike õppeainena õpeta-ti. Gesti keele tunnid jäeti nii mõneski koolis ülemuse meele heaks hoopis ära. Õpe-tajad ei oska õppematerjaaligi tarwilikult walida ja annavad emakeele tunnis lastele puhta rahana edasi näit. Wene patrioodilised laulud ja ajaloolised tükid Kampmanni lugemise raamatust. Sama keele tunnid peaksid elawamate tundide hulka kuuluma. Ometigi ei taheta ega juudeta jeda fätte jaada. Lapsjed loewad tunnis, nagu taha-wad, ilma wahemärkide pidamiseta, mõnu-ta, isegi sõnu ja häälikuid walesti häälda-des. Suuremad wead parandab õpetaja ise kuu õpilased lugeja wigade parandamisest oja ei wõta. Tundmata sõnu ja raskemaid lauseid ei jelgitata, isegi laulu wõi jutu peamõte jäetakse wäljatöötamata. Näib nagu oleks paljudel õpetajatel jama waade emakeele peale, nagu harimata laste wane-matel, kes teda õppewasas ülearuiseks pea-rad ja wõdraste keelte õpetamist nõuawad. Nägelikkuse abiks wõtmist emakeele tundi-des ei ole ma kuski märganud.

Iseäranis raskeks on kujunenud palju-des koolides emakeele õpetamine esimesel õppaastal. Esimesse jaffu ilmufid lapsjed mitmes wanaduses ja väga mitmesuguste eelteadmistega. Nende hulgas leidus lapsi, kes tudus juba ladufasti lugema olid õppi-nud, tähe oskajaid, kui ka neid, kes weel tähti ei osanud. Selle tõttu pidi 1. jagu pea igas koolis wahemalt kahte gruppi jagune-ma, mis muidugi töowiljakust alla poole kiskus. Et wahegi ühtlustada kooli astu-mate laste eelteadmisi, otjustas Tartu maa-konna hariduskogu 4. jaan. 1. a. kõigile

koolidele ettepanna kodulaste õpetuse korral-damist ette wõtta ja wahemalt ühel päewal nädalas paariks tunniks kodulapi ühes wanematega kooli tutjuda/ ja jead neile eestu-julikka emakeele ja arwamise tunda anda. Koolides, kus kodulaste õpetus korraldatud, on õppetöö 1. klassis korralik.

Algkooli kõrgem aste ei olnud minul mitte ükifikasjalise waatlemise alla wõetud; kõrgemad algkoolid seijawad üks-teijest wõrdlemisi kaugel ja laialise ring-konna pärast (193 kooli) ei wõinud ma nende järjekindlat ja ükifikasjalist rewädeerimist ette wõtta. Wõin jiski ütelda, et õppeka-wa pani niihästi õpilastele kui õpetajatele õige juured nõudmised ette, millest õpperaamatute puudusel õige raske oli üle jaada. Täiesti abjuridina paistis ühiskonna teadus 7 õppeaastal, kus õpetaja teadmiste ja käsiraamatu puudusel ei osanud dieti mida-gi peale hakata. Ühiskonnateaduse kui õppeaine tähtsust meie demokraatlijel ajajär-gul tuleks koolis õige kõrgelt hinnata, aga enne, kui teda koolis õpetama hakata, on tarwis wahemalt õpetajaid jelleks ettewal-nistada. Wäga raskena tundus ka jüüfita õpetamine wastawa õpperaamatu puudusel. Et uues algkooli jeaduses kuue-aastane üld-haridusline algkool on ettenähtud, jüs on algkooli ülema astme õppewasade lähimaata-mine ja muutmine päewa küsimuseks jaanud.

Olen toonud ette warjufilgi õppetöö kohta Tartumaa koolides. Meis puudustes piuiab nii mõnigi leida alust ühtluskooli mõtte eitamiseks. See otjus oleks ülekohtu-ne meie rahwa laiemate tihtide wastu ja tegelikult ka mitte õiglane. Wõigi ajara-sa kuste peale waatamata on, keskelt wõttes, meie maa koolides rohkem ja wiljarikkamalt tööd tehtud, kui kunagi enne. Pean tun-nistama, et paljud õpetajad kõi oma jõu täielikult koolile andsid ja töötasid kunni enefe ohwerdamiseni, mis enne wõdras we-nekeelses koolis väga harwa ette tuli. Mine-wa aastaga wõrrelbes on meie rahvakooli tasapind juure jammu kõrgemale tõusnud. Kui meie oma maakoolide majanduslijed olud parandame, klassid normaalsjeks tee-me (et ühel õpetajal ainult ühe wõi kahe jagoga töötada tuleb), walla kooliwalitjufed muendamä, neid teawõtmataks tehes, jüs ei ole kahtlust, et kõige lähemal ajal kõi meie algkoolid ühtluskooli alamaastme nõu-deid igafilgijelt juudawad täita.

KIRJANDUSEST.

Cesti keeleõpetus. I jagu. Hääle- ning sõnaõpetus kirjutanud **S. Böld.** Teine parandub trükk. Tallinnas, 1920. G. Pihlata kirjastus.

Cesti keeleõpetus koolidele. I jagu toimetanud **S. Böld.** Teine, täiendatud trükk. Tallinnas, 1919. G. Pihlata kirjastus.

Enamakeelse kooli sündimine Cestis on ka uute Cesti keele kooligrammatikate ilmunist ja endiste keeleõpetuste kohendamist põhjustanud. Täiesti uus on Jõgereri „Cesti keele grammatika“ (endisest „Cesti keele õpetusest“ täiesti lahkumise). Parandatud trükkis on aga ilmunud Eimeri „Cesti keele õpetus“ ja Böllu „Cesti keeleõpetus“.

Ei võiks kudagihelda, et meie senistes, koolidele ja iseõppijatele määratud grammatikates kirja- ja ühiskeele kirjeldamine ning seletamine aja ning ülesannete kõrgusel seisaksid. Neis kõigis tundub valusalt võerakeelsete grammatikate schabloomi: ei muudelda Cesti keelt mitte küllalt wabalt, awaralt, ilma eelarwamisteta, keele enda iseloomu seisukohest. Autoritel (nimelt Eimeril ja Böllul) puudub laiem filmaring meie keele praeguse olukorra, f. o. murrete, niisama ka minewiku, nimelt keele arenemise ajaloo kohta. Selle puudusega on seletatavad mitmesugused ekslikud (ainult oma kodumurde teadmisele rajatud) wäited maksima keelepruugi asjus ja äpardanud katsed keelenähtusi teaduslikult seletada (iseär. S. Böllul). Ja koolide jaoks on nad kõigil liiga kiuwad, igawad, kõledad, pedantlikud ja keerulised. Just koolide jaoks soowiks palju huwitawamat, õhusamat ja elawamat grammatikat.

Küesolewa Böllu Cesti keeleõpetuse teine, täiendatud trükk ei ole neid puudusi ei üleüldse ega ka esimese wäljaandega wõrrelbes kuigi palju kõrwaldanud. Isegi esimese trüki trükiwead on hoolsalt alale jäetud. näit. (suur wälj.), lht. 87, 9-s rida alt (kooliwälj., lht. 56): ennatuma, lht. 31, 12-s r. ül., lht. 47, 7-s r. alt, lht. 127, 3-s r. alt, lht. 130, 16-s r. ül. jne. Celmise wäljaande

sisulised wead ja eeskütused, mille peale armustus osalt juba waremalt tähelepanu juhtinud, on peaaegu kõigil parandamata jäetud. Suurde lisatud täiendusi, lisandusi ega süwendusi ei võiks aga kudagi õnnestanuts püüda, millest pikemalt allpool. Siiski tuleks üht Böllu grammatika paremust teiste kõrwal rõhutada, f. o. wõrdlemisi hea tüpografiline wälimus, mitmetiiki trükkikirja tarwitamine, mis lugemisel selgust ja ülewaatlikkust annab. Ka võiks siin kui ka Eimeri ja Jõgereri keeleõpetuste kohta kiitvalt nimetada tõsist ja asjalikku, kainet, mitteefektlikku ja mitteafektiivset (ilma põlastuste, sõitluste, hõisete ja õhklamismärkideta) esituswiisi, mis kahjuks juba Ahrensi ja Hermanni ajast kuni tänapäewani meie keelelises kirjanduses peagu täiesti puudub.

Kõige pealt puudutaksime S. Böllu grammatilist terminoloogiat (suure wäljaande järele), milles uus tr. mõningaid parandusi toonud. Larüngaalfet klusikil (‘), mis Eõuna Cesti murretes (kastõ, andwa) esineb, ei võiks kudagi „õhthäälets“ (lht. 4) nimetada (sõnasõnalit tõlgitud nimetusest aspiratsioon), waid fõri fõlme sulg häälikuks. lht. 6 (all) kutsutakse õhthäälikuteks isegi spirantisiid. Nime- tusega „taashäälik“ (konsonant) wõib lesta püda: ta on mõneski tükkis kohajem kui „umbhäälik“. Parem oleks taashäälikuid juutada helisewateks ja helita häälikuteks (mitte „kõlalisteks“ ega „kõlatumateks“), sest oluline wähe seisab siin helis, mitte aga kõlas, mis ka h-l ega s-l ei puutu (lht. 6). „Umbhäälikute“ häälikute (lht. 7) asemel tuleks tarwitada sulg häälikud. „Alfõõna“ (=substantiiv) pakub koolilastele liiga palju segimineku wõimalust sõnaga „a fõõna“ (pronoom); parem oleks nimisõõna; wiimase asemel tuleks aga tarwitada noomenid (tädnatamad sõnadõud). Esimese trüki „aegfõõna“ kõrwal tarwitatakse uues weel „teguõõna“, mis eelmises infinitiivi tähendas. Müüd nimetatakse aga infinitiivi „teofõõnaks“ (lht. 91). Kindel on, et ka need kats nimetust „tegu“ ja „teofõõna“ õpilaste kõrnus segi lähewad. Paremab oleksid ittagi endised aegfõõna

(verbum) ja tegusõna (infinitiv). Abstraktsed nimisõnu oleks loogilisem nimetada mõistelisteks (mitte „mõttelisteks“, lht. 34). Võerastav on venepärane „fleksia“ (lht. 36) fleksiooni asemel. Vpardanud on nimetus „ordarvud“ (ordinaalsed numeraalid), mis ekslikult on tõlgitud võerakeelsest ordinalia, порядковыя, sest siin ei ole mitte ордо порядок = „ord“, vaid ордо порядок = „järg, järjekord“; seega oleks parem järgarvud. Esimene trüki „fiduwate“ (relatiivsete) asefnad asemele on võdetud teises trüki „kanduwad“ (lht. 86).

Ka digekirjutuse kohta oleks mõnda velda. Asjata on kirjutada Sürjäani, Woguuli (lht. 1), sest neis sõnus langeb rõhk esimesele silbile; seega siis Sürjäni, Woguuli keeled (tarwitab ju autor omelt ka Ungari keel, mitte Ungaari). Tuleks jääda sõnatuju juurde fonetika (samati muusika, tehnika jne.), ja ei mitte „fonetiik“ (lht. 1), „muusik“ jne., sest viimased jääksid ikkagi isiku nimetusteks (mitte fonetiiklane, muusiklane jne. nagu lht. 165 soovitatakse). Konsonant-tähtede nimesid kääntes tarvitab autor tüve lõpuks u=d (oma kodukoja, Rose murde mõjul), näit.: (lht. 3). l: u, r: uga (lht. 9) jne., kuna meil harilikult siin e=d eht i=d tarvitatakse: r-ega, r-iga. Ilma-aeagne on ka käänamisel lõpu ees standinaa-wialisku „:“ märki tarvitada, kuna Eesti keele traditsioonis ikka „:“ on olnud (mitte r: uga, vaid r-iga, r-ega. Särjekindluseta kirjutatakse „frattuura“ (lht. 5), kuid „tultuur, literatuur“ (lht. 165). Sõnas „suffits“ langeb rõhk harilikult l-sele silbile, seega oleks „suffitsitiks“, aga mitte suffitsideks (lht. 37). Harilikult tarvitatakse lōōg, lōa, lōōga (waata ka Dig. Sõn.), mitte „lōeg, lōja, lōega“ (lht. 41). Sõna kääne on d-tüveline (wrd. Dig. Sõn.), nii siis käänded, käändeid (mitte „kääned“, „kääneid“, lht. § 93, 97). Sõnast needma, nean ei velda keelõnas ega umbisitukses olewitus mitte „neatud, „neatakse“ (lht. 119), vaid neetud, neetakse (wrd. Dig. Sõn.). lht. 66 kirjutatakse „nōges“, lht. 169 aga Rose ja munde Keel-Harjumaa murrete põhjal „nōes“. Dig. Sõn-ust minnakse lahku mõnede adverbilõppude kirjutamises: Põllul wastastiku, kohastiku (lht. 128); irewel, kohewel, põnewel; kallakili, laokili, lohatil (lht. 159, 160), Dig. Sõn. aga irevil, kohevil, põnewil; kallakil, laokil, lohakil jne.

Rüüb siluline külj. — Teises trüki (esimesele wastandits), sõnaalgulise h hääldamist kaistes, ei kõlba isegi fooligrammatilaste seesugune arutus: „Nii mõnigi sõna

kõlab h: ga kaunimalt kui ilma, näit.: heldus, hellasti, hele“ (lht. 6). Niiviisi (mingile kaunidusele toetades) jõuaksime peagi meie wäitefodanliste naisluuletajate ja näitlejannade „suurjulgusele“ ja „elegandile“ hääldamisele, kus kuulub isegi „harmas haeg“, „halgama“ ja „hedwistab“. Kirjutatagu muidegi h sõna algule, nagu see kirjakeele traditsioonile omane, kuid ärge oldagu ometigi lihtsameelne igat kirjatahte hääldama, millele wastaw häälik kõnes juba ammugi kadunud. See teeks keele maotult pretšibõsiks ja weiderdawaks.

Arusaamatats jääb, mis tahetaks velda. Iallega „Rõlatumaid häälituid saab ainult ühe kaittenewa suulitugutusega hääldada“ (lht. 6). Sgatahes milgi tingimusel ei käi see s ega h kohta.

§ 10 lõpule oleks soovitam olnud lisada, et rõhlem rahwaomafemates laensõnades kirjutatakse sõna algule ts- asemele siiski s-, näit. sentimeeter, silinder, sirtel, sibrun jne. (wrd. Dig. Sõn.).

Täiesti nurjalainuts ja segafets tuleb lureda peatüki V. Rõhust, mis terwelt suurtel arusaamatustel põhjeneb. Kuid selle üffitasjalit armustamine siin kohal wiiks aga liig pikale.

Wäga palju leidub raamatus ekslikka, kodusepitsetud eimoloogiad, näit. vajutama < * vagutama (1—lht. 23), kus j ometigi algupärane ja kus sõnal „wagu“ga midagi tegemist pole; kahekesi < kahekene (lht. 53), kus -kesi sõnast kesk (-kesgen) tuleb; juus < ihus (lht. 70), kus õige oleks *hivuks eht *hiβuks; eila < *esi (lht. 125) pro *eglen eht eylen j. p. t.

Ekslikud on ka d ja t seletused illatiivides keelde, joonde, sõnades käänded, pööraded, nimisõnus kurbtus, argtus, põlgtus (lht. 24). Esimestes ja kolmandates on d ja t analoogilised, teistes (käänded) aga d häälikseaduslik.

Õige ei ole mitte „käsi < *kädi—kæ < *kæde, köis < köisi < *köidi—köie < köide“ (lht. 26), vaid käsi < *käti, kæ < *kaeden, köis < *köüti, köie < *köüden. Niisama ekslik on sellele järgnew märkus „Mõnes sõnas mõis s ka tüme h asemel esinenud olla, nagu tüwes sisi (< sise), mille muuted on sees, seest (Lõuna murdes ka sehen sehes)“. Siin ei ole s mitte tüme h asemel, vaid s on iseiseiswalt tugewa asime häälik (lahtise silbi algul), h aga nõrgas asimes kinnise silbi algul oletatud muisifist splrandist õ kujunenud.

Täiesti asjata on sõnast tigu omast. tü.

(lht. 26 ja 60), kui juba korra kirjakeeles on „wofaalide teisenemise“ seaduse põhjal ligu: leos, siduma: seob. Neis murretes, kus esineb leotab, (seob, e ja o-ga eht e ja i ning o ja u waheliste wofaalidega), seal kõnelbafse ka tigu: teod (eht tigud). Lig. Sõnas esinewad kõrwuti teod ja tigud. Wiimane (samati kui pidud pro peod) on rahwakeeles harilikum.

Sõnade õrs, vars (: warre), kõrs jne. tugewaaftmelised kujub wõiftid ennemini ühe s-ga olla (mitte „õrsfi“, „tõrsfi“, „kõrs“ jne. lht. 69). Häälit r oleks siin pikk. Nii kõnelbafse suuremalt ofalt murretes (maha arwatud Harju, Järwa ja ofalt Wirumaa) ja nii nõuab ka Dig. Sõn. Selle wastu oleksid aga muudugi ss-ga: (seba hobuse) varssa, mars-sima, (sea) kärss, märss jne. (sest nõrk aste on siin s-line: varsa, märsi, eelmise puhul aga kõrre, tõrre). Põllul esineb lht. 69 ifegi „wõrrs“ (kahe r-riga), tema enese reeglitele wastu (w. lht. 13). Sõna võrs kuulub aga sama sõnatüüpuse mis tõrs ja õrs: neil häälbatafse küll r pikalt (õrrs), kuid kirjutatafse ühelordfjelt (murdeti fiisti ka õrss).

Omadussõna käänamise kohta oleks nime-tado, et olewas käändes substantiivi eel olew adjektiiv on ilma -na lõputa (nagu ilma-ütlemas, kaasütlemas ja rajawasti); nii fiis mitte „kallistena wanadena raamatutena“, waid „kalliste wanade raamatutena“ (wrđ. lht. 75).

Wõiftlik ja kohane kirjandus on § 140 (suur wälj.) kus soowitatafse aegsõnade kohtolulist ilmaütlemat tarwitada (mis täiesti rahwakeelne), selle asemel, et -tu suffiitfi juurde liita, mis (mõningas sõnad mahaarwatud, nagu: saamatu inimene, rahwakeelele wõeras. Nii fiis: lugemata hull (mitte lugematu hull), arusaamata lugu jne. Neid lubatafse ifegi käänata (mis meie keelemeeeste meelest senini pöörane wiga, sest „teised keeled“ ei luba ju mitte käände lõpule wrel käändelõppu liita), näit.: mõtlematad sõnad, arusaamatalt, ta jääb parandamataks jne.

Lht. 79 (§ 145) tuleks sõnade üks ja kaks mitmuse om-le ja os-le ühede, üksi, kahede kaks, weel paraleelstujub anda ühtede, ühtesid, kahtede, kahtesid (nimelt numbrite tähendus).

Täiesti kõrwale tuleks jätta efslik õpetus, nagu oleks (ja peats olema) Eesti keeles o l e w a käände tüümi ifka tugewas afimes (§ 95). Nii on küll Soome keeles, kuid mitte Eesti keeles. Nii fiis mitte „lestena“, „poegana“, „hārgana“, (lht. 47), „ūhina“,

„kātstena“*) (lht. 79), waid lesena, pojana, hārjana, ūhena, kahena, sest nõrgas afimes on ka teised, omastawasti tuletatud ainsufe käänded (küll aga rikkana, mõttena, tārkena, teibana, sest tugew tüümi on ka mujal ainsufes).

Märtus (lht. 48, ülew.) „Kirjakeeles on peaaegu ainult -le taemitusel olnud, mida kõnes ifkagi teatawate tüüwede lõpul -ll-na on häälbatud“ (alaleütlemast kõneledes), tuleks niiwõisi parandada: „... mida kõnes põhja-ida ja lõuna murretes algupärastelt kaastõhulise fiitfi järele -ll-na ...“

Täiesti wõidak on lht. 49 lõpul (§ 96) olew 1. t ä h. „Arwata on, et ainsufe ofastawa lõpp wanasti ifka oli -da ja et praegused teised lõpud -da: ft on sündinud“ jne. kuni lõpuni. Wanasti oli ofast. lõpp üksnes -ta ja -da. Lõpp -t sõnades nagu tänawat, haiget jne. on analoogiline.

Põhja Eesti murrete põhjal (millele ka Põllu gramm. põhjened) on lht. 51, all, p. 6 efslik; sõnades oks, konn, luud, nurk jne. ei ole mitm. ofast. mitte „ofse“, „konne“, „luude“, „nurke“, waid: oksi, konni, luudi, nurki, niisama nagu poegi, koeri, koibi jne. Grandits on üksnes: kuhje, kurje, mune, nuge, ube, ohje, orje, sooje.

Lht. 52, 7. t ä h. olew hoiatus, et -si sõnades pudelisi, redelisi, ametisi olemat „täiesti wigane ja kõigi keeleseaduste wastat“, on ilialbus. Lõpp -si ei ole siin, tõsi küll, mitte häälitseaduse, waid analoogia põhjal, mis aga samati keeleseadus on, ja kääs-olewal korral tegelikult ülitarwilit, et mitm. nim. ja ofast. wahel wahet teha. Seesugus- test „wigadest“ kubiseb iga nii haritud kui ka harimata keel.

Teistest Eesti keeleõpetustest läheb Põllu oma lahtu käänatuste ja pööratuste arwu wahesufe poolest (ainult k a t s). Et saa aga kuidagi tunnistada, et see käänamise ja pööramise oskust õpilasel kuidagi hõlbustaks, sest igasugused „wālimised“ ja „fiimised tunde- mārgid“ ja „muud omadused“ neil, samati ka kõigest hoolimata alale jääwad „erandilised“ „wormid“ ja „erilligid“, teewad küsimuse ifkagi keeruliseks. See jaotus, kui keele tõsi- sest olust mitte loomulikult wāljakaswaw, tu- leks meie grammatilistest täiesti kõrwalwad, (nagu Soome omadestfi): Soomesugu keeltes sūnnib käänamine ja pööramine ju hoopis teistel alustel kui Indo-Euroopa keeltes.

§ 146 esinew ühendatud arwsõnade kofku- kirjutamine on järjekindluseta ja puudulikult

*) Nii kõnelbafse ainult mõnes Soome keele mõju alufes Eesti murdes (Wirumaa randabel).

põhjendatud, mitte rahvaleelne käänamine pafub aga feesuguseid peletisi kui „kahesse tuhandesse kolmesse sajasse neljasse kümnesse viide“ (!).

Et sõna oma nimisõnade ees käänamata jätta (§ 154), on kirjakeeles väga praktiline ja seega soovitatav, kuid seda tuleks siiski piirata lauserõhuliste juhuseliga nagu: „tal on leib omast käest“, (vrd. „räägib oma käest“), „omast kohast on see ju õige“, „igatiis teeb omal viisil“, „ema andis õuna oma lapsele, mitte võderale“ (ema andis õuna oma lapsele“).

Teiste Euroopa keelte mõjul on ka Eesti keelest otsitud ja leitud af-iivi ja passiivi (tegeviku ja tehtaviku nime all). Edepoolest on aga meil olemas ainult isikuline ja umbisikuline (impersonaalne) tegumood mille peale omal ajal juba W. Grünthal tähelepanu juhtis), sest „teha tse több“ on ju samasugune aktiiv nagu „mees teeb több“, wahel ainult selles, et esimeses ei ole isit ära tähendatud, küll aga järgmises. Ainult umbisikuline keefsõna on passiivi tähenduses. Sõllu „E. t.“ teises trükiis ongi sellekohane märkus juurde lisatud (peenkirjas), kuigi tegeviku ja tehtaviku wahetegemine alale jäetaks (lht. 89). Teatav edusamm Eesti keele seletamises on seegi poolest tehtud.

Soopis wilbal on määrululise infinitiivi ühendamine osastawaga, teha „määrastawaks“ nimetades (§ 181), sest eelmise -da, -ta (< -dak, -tak, -ttak) ja jägnewa -d, -da, -t (< -ta, -tta) lõpud on ainult praesugi keelt waatlemale filmale samad.

Koolidele määratud lühendatud wäljaandes on nimelt seepärast wahem wigu, et seal wahem kalduwust on märgata „teadusliltudele“ seletustele ja etimologiseerimistele.

A. Saaberl.

Tallinna Õpetajate Seltsi Eesti keele sektiiooni keele komisjoni tegevusest.

Teiste sektiioonide ja komisjonide kõrwal tekkis Tallinna Seltsis Eesti keele sektiioon, mis komisjonideks jagunes. Üks niimastest, keele komisjon, wõttis enesele ülesandeks Tallinna koolides Eesti keele õpetamiseks mingi ühiseid juhitudõre anda, sest et mitte iifsi õpilased, waid ka õpetajad jagedasti lubamatuid keelewigu teewad, ojal omal koostamurakut tarwitades jne., — puudub waade ja ühtlus neis küsimustes. Komisjon tahtis ühtlasi oma liigetele tõuget anda keelelistesse küsimustesse süwene miseks.

Oma asutamiseft jaadif, weebbruarikuul,

on komisjon 9 korda koos käinud ja küsimusi arutanud, mis kõige põlewanad on, kõige pealt korraldust nõuawad ja oma loomu poolft jüganuteaduslikud ei ole ega sunnemat uastuwaidlust ei ärata, waid teaduslikult juba enam wahem otjustatud on. Arwustel olid: tähestiku küsimus, hääldanwije küsimus ja mõned küsimused jüntakft alalt. Nende tööde kokkumõtte jaadab komisjon „Käsitawustele“, et see ka teistele õpetajatele tuttawaks saaks ja aratust annaks. Peale selle otjustas komisjon „Digekirjutuse sõnaraamatu“ teije trüki toimetuje poole pöörata sooviwawaldusega mõnes digekirjutuse küsimuses.

Komisjon peab tarwilikuks keelewiguade wastu wõideldes koosolekudel ja trükiis, iseäranis kirjustel.

Tänawuseft on komisjon oma tegevuse lõpetanud.

—ft.

Mõned märkused keele alalt.

(Tallinna õp. seltsi E. keele sektiioon heaks kiitnud.)

Koolis, õpetajate koosolekudel, teatris, ajalehis jne. leiate lõpnata hulga wõõrapärajusi ja wigu keeles, mida ei tohiks lubada. Nende juured ulatamad piiblisje, kirjumõisa, Sedendorffi päewakäskudesje, wenestuskooli, oma lohakusse. . . Ehitame mõned neist:

1. Wõõras tulewiku passiiv impersonaalse olewiku passiivi asemel.

Wäitused päewakäskudeft: süüdlased saawad karistatud (pro süüdlasi karistatakse); ajalehis: kübarad saamad pestud, garnceeritud, ja ümber tehtud (pro pestakse, garnceeritakse. . .), saab müüdnud kartulid (pro müüakse), laat saab ära pestud (pro peetakse); õppuris kõnelemad: kuidas saab kirjutatud (pro kirjutatakse), adraga saab küntud (pro küntakse); seinakululustel loete: siin saab õuna moofi müüdnud (pro müüakse), siin jaamad walged hoad puhastatud (pro puhastatakse); õpetajateft kuulete koosolekul: siin saab alati käidud (pro siin käiakse alati), misjuguftel tingimistel saab wastu wõetud (pro wõetakse).

2. Wõõras „jaab“ abil tulewit, mille asemel tarwitada lihttulewitku: komisjon saab ije selle eest muretsema (pro muretseb), täna saab ilus ilm tulema (pro tuleb ilus ilu), ta saab kindlasti täna jõitma (pro ta jõidab täna kindlasti).

3. Kaajuste asemel tarwitatakse tihti ees- ja tagajõnu, mis wõõrapärajus on ja tuleb lugeda keelewaks:

Wäitused: Ma olin eile pidu peal (pro

pidul), ta on kujuſte peal (pro kujuſtel), tulen rongi pealt (pro rongilt), lähen muuſika peale (pro muuſikale), tahvel on ſeina peal (pro ſeinall), haua peal peeti kõneſid (pro hauld); „kaks keelt, mis . . . teineteiſe peale jegaſwalt ja jegaſawalt mõjuwad“ (pro teineteiſeſſe), tal tuli sõita üle Tapa (pro Tapa kaudu); „mille üle tuleb naerda“ (pro mida tuleb naerda, jeſt üüſitakſe: keda ja naerad?), rõõmuſtan jelle üle (pro jelleſt) jne.

4. Dige ſagedaſti tarwitataſſe kahtlewa kõnemiſi aſemel infinitiivi mõdriti:

Näitufed: oleks olema (pro olewat), arwan jelle nii olema (pro olewat), näen teda tulema (pro tulewat), kuulen ju muuſika mängima (pro mängiwat), tunnen enefe haige olema (pro olewat), mõtlen jellega walmis ſaama (pro ſaawat), aſi näib häſti edenema (pro edenewat).

Th. Uſſijoo. „Papptööd koolidele ja iſeõppijatele.“ 1. jagu. K.-ü. „Rahwailikool“, Tallinnas; ilmus müügile meil päewil. Töö äratub jellepooleſt hääranis täheſpanu, et noori iſeſeiſwale tööle wirgutab, mida meile meie noore riigi rajamiiſe ja üleſehitamiiſe ju nii wäga tarmis läheb. Raamatu ſiſſejuhatuses toonitakſe diekti käſitöö tähtſuſt ja kaſu tööſe elu arenemiiſe, näidataſſe kätte need lihtſad materjaalid ja tööriiſtad, mida ja millega papptööd koolides ehk kodus käſitlada tulleb. Siit ſelgub, kui kerge maewaga wäike lapſki midagi iſeſeiſwalt teha võib, mis tema meeliteritab, teha ja waimu karastab ja elus üleſpidamiiſeks tähtſat liſa võib anda, ilma et warandufe puudus materjaali nurekjemiiſes taſiſtuſt teeks, jeſt kõiſ on ju nii lihtne ja kätteſaadaw. Wäga jeda tööd ainult tööſſelt mõtta.

Raamat „Papptööd koolidele ja iſeõppijatele“ jaguneb 6-de jaku: 1. Taſapindſed tööd: lambialuſed, kõitkaaned, kirjaaluſed, karniſſikud aſjad ja kergad walmiſtada. 2. Naguſuſed karbitſed, tooſid ja kaſtifeſed, kaanega ja kaaneta, ſeinataſkud, tikutooſid, pentonid, kirjaluſedid j. ar., mille walmiſtamine üliſõbus ja ühtlaſi ka kaſulik on. 3. Geometriaiſed kühad, iſhes nende projekſiooni ja pinna laotufega — priiſma, ſilinder, püramiidid, koonus. Seda jagu tuleb raamatus hääranis weel jelle pooleſt tähtſaks pidada, et to noori koolile geometria tundideks häſti ette walmiſtab ja weile aſja ja aine waſtu loomulikult huwi äratub, mille pooleſt praegu meil koolides nii mitmelgi

põud walitſeb, jeſt et õigel ajal huwi ei ojatud äratada ja aine õpetus nagu tähtſuſeta kriiſputamiiſeks muutus. 4. 6- ja 8-tahuliſed tooſid ja kornitud. 5. Umrad ja piffliſtud tooſid. 6. Zluſtuſed wärmiliſte paberite walmiſtamiiſeks. Üleüldſe 105 hääraliſt jooneſtuſt, häſti wälja töötud ja aruſaadawad. Raamatut võib igale tööarmataſtajale ja edendajale ſoojalt ſooſitada, enefeſe õppimiiſeks ja noortele näitamiiſeks, jeſt aſjata pole Geſtiſ rahwusliſeks kõnekäärniks ſaamad: „Töö on õnne ja rikkufe aſus, olgu linnas, wõi loſſis, wõi talus.“

Audiatuſ et altera pars.

H. Kann.

Hra J. Jaanbergi ſuleſt ilmus „Kaſwatuſe“ 7. wihus minu „Saſſakeele lugemiiſe raamatu“ üle teraw retſenſioon, millele ma „Kaſwatuſe“ toimetufe poolt luba palun järgmiſt waſtuſt ajakirjas avaldada:

Hera J. Jaanberg, kes Tallinna poeglaſte kaubandufe koolis mõned kuud on Saſſakeele õpetajaſks olnud, ſeletab haſatuſes, et „ometi kord olewat ſee mitu kord ettekuulutatud lugemiiſeraamat ilmunud.“ Sellega tehaſſe minule ja kirjaſtuſjäriſle, kes raamatu trükkis, etteheiteid, nagu oleſſin mina wõi kirjaſtuſjäriſelles ſüüdi, et raamat ennemini trükkiiſt ei ilmunud. Mõtku ometi hra J. waewaks ja kuulaku mõnelt juuremalt kirjaſtuſjäriſilt järele, mis ſee tähendab praeguſel ajal raamatut trükkida. Minu „Saſſakeele õperaamatut“, mis kõigeſt 11 trükipoognat juur, haſſaſin ma näit., 1918. aastal iſhes juuremas trükkioſas trükkima ja enne jeda ootaiſin pool aastat, kui ta offupatiſiooni wõimude ſenſorilt tagaiſain. Kuud jüamaani ei ole ta weel trükkiiſt ilmunud.

Hra J. nimetab mind „plus rohaliste, que le roi“ jelle eſt, et ma Saſſakeele lugemiiſeraamatus liig rohkeſti lugemiiſetüſſa Geſti mitoloogiast, ajalooſt ja kirjandufeſt olen ſiſſe wõtnud, Saſſa kirjandufeſt ja ajalugu olewat ignoreerinud.

Kui hra J. pilgu minu „Saſſakeele grammatikaſſe“ heidab, ſiis leiab ta ſealt jelleſama printſiibi läbiwiidud olewat. Ka „Saſſa õperaamat“ on jelle põhimõtte järele koſſuſteatud, kuid ſee aſjaolu ei meeldinud ka offupatiſiooni wõimude ſenſorile. Ta pidas mu raamatu mitmekeliſte ettefäärnede all pool aastat kinni ja miſtiſt oleks praeguſi weel käſifiri Saſſa ſenſori käes.

kui okkupatsioonivõimud ei oleks sunnitud olnud meie maalt lahkuma.

Sakslane tahtis, niisama nagu jeda weneelanegi tegi, õpperaamatust Sakslamaad, tema rahwast ja kultuuri ülistada, mina aga seadsin ennaft teisele seisukohale. Minu arwates tuleb meil Saksa keelt õppida, kui juure kultuurarahwa keelt, kuid keele wõime oma Eesti elust ja kirjandusest wõetud saksa keelsete lugemisetükkide abil ära õppida ja pärast juba kõrgemates klassides wõiwad õpilased Saksa kirjanduse töid saksa keeles lugeda ja Saksa kultuuri rikka waraga enid tutvustada.

Namates klassides lugegu õpilased meie Eesti kirjanduse — Dr. Fählmanni, Dr. Kreuzwaldi, Harry Janseni, Dr. Gurti ja teiste saksa keelset Eesti muinasjutte ja jaagade tõlkeid, kelle keel Saksa kirjanduse keelele wastab. Selle juures on aga üks asi kindel: meie ei sakstata oma õpilasi ja kaswatame ka wõõra keele tundides Eesti meelust. Et sakstamise ja isegi weneestamise hädaohud jäädawalt kadumud oleksid, ei tohi meie weel mitte uskuda.

Edasi loeb hra J. puuduseks, et ma lugemise palasid peaaesjalikult wanast ajalooft olen raamatuse paigutanud, mitte aga uuest. Miks ma jeda tegin, tuleb sellega seletada, et minu „lugemiseramat“ minu „õperaamatule“ järgneb. Operaamatu kursus on umbes 3 aasta peale rehtendatud. Kui wõõras keel 3. õpeaastal algab ja selleks, nagu arwata wõib, Saksa keel on, siis tuleks õpperaamat 3., 4. ja 5. õpeaastal läbi wõtta, lugemiseramat aga 6., 7. ja 8. teiste sõnadega praeguste keelkoolide 3., 4. ja 5. klassis. Neis klassides õpitakse peale Eesti ajaloo — Hommikumaa, Greeka ja Rooma ajalugu. Soowitatu on aga wõõra keele õpetamisel jeda korrata, mida emakeeles on läbiwõetud. Realegi on ju ka igas ühele teada, et Wana-Greeka ja Rooma kultuur kõigi Euroopa rahwaste kultuuri peale wäga suurt mõju on awaldanud ja et nende wanarahwaste ajaloo kirjutamise tundmine meie koolide õpilastele ainult kasu tuua wõib.

Suurt löbu walmistajid mulle read, kus minule hra Jaanwergeri poolt, õpetust antakse, et „lugemiseramatuid ei kirjutata, neid seatakse kokku, s. t., selleks wõetakse käärid ja lõigatakse teistest raamatutest wastawad leheküljed wälja. See wäljalõikamine nõuab aga suurt takti, pedagoogilist wõimet.“ Mis mu raamatu retsensent takti all mõistab, on tema saladus, kuid takti —

harilikus mõttes — läheb retsensentidel tüll rohkem waja, kui raamatu kokkuseadajatel ja kirjutajatel; mis aga pedagoogilisesse wõimesse puutub, siis ei omandata jeda mitte ka mitte ülikooli täieliku lõpetamisega, waid kuraagegre õppetööga koolis.

Wääridega töötamine on fagedasti ajalehes ja ajakirjas wõimalik, kui keegi aga lugemiseramatut wõõra keele õpetamiseks kofku seab, siis ei saa üksnes „taktiga“ läbi, waid peasi on ikka kindel süsteem. Minu „lugemiseramat“ järgneb, nagu juba ütlesin, minu „Saksa keele õperaamatule.“ Wõlemad on üksiteisega seotud. Kuna „õperaamat“ Saksa keele õpetamisel efinene kontsentrum on, kuhu kõik tarkilikumad ja igapäewases elus ettetulewad sõnad ja kõneäänud on paigutatud, on „lugemiseramat“ teine kontsentrum. Muges on mõned wäga kerged lugemise tükid asetatud; millega õpilane õpperaamatust omandatud sõnade tagawara weel kord kordab ja siis algawad rassemad, mitmekesise sisuga lugemise tükid. Need tükid peawad „õperaamatu“ läbiwõtmud õpilase sõnade ja kõneäänude tagawara laiendamaks ja seega ei saanud ma lugemiseramatut ilma kindla süsteemita kokku seada, nagu jeda hra Jaanwert oma lugemiseramatust ehk mõtleb teha.

Wõõra keele õpetamise krestomaatia ja emakeele krestomaatia wahel on suur. Kuna emakeele lugemiseramatuse oma kirjanduse mitmekesiseid palasid sellesse kogutakse, et õpilase waimu ja südant harida ja teda oma rahwa kirjanduse stiilikamandusega tutvustada, on wõõra keele õpetamise krestomaatia pea üksanne õpilase wõõra keele sõnade ja kõneäänude tagawara suurendada, nii et ta lõppude lõpuks ilma sõnaraamatu abita wõiks wõõrast kirjandust lugeda ja ka wõõras keeles oma mõtteid awaldada. Sellepärast tuleb kirjanduse lugemise tüki fagedasti palju lauseid wahel jätta, uusi sõnu teiste asemel paigutada ja prowinttsiaal sõnu kormaldada.

Wõõra keele lugemiseramatut kokkuseadmine ei ole sellega nii kerge töö, nagu see mõnele näib, kes ije jeda tööd ei ole teinud, wõi jeda tööd liig pealiskaudselt teeb. Kui kokkuseadja tahab raamatuse pea kõik need sõnad mahutada, mis igapäewases elus ettetulewad, siis tuleb tal kura lugemisetükk otsida, mis lugemiseks mitte raske ei ole.

Serra J. heidab mulle ette, et ma ei olewat uunemaid Saksa keele lugemiseramatuid oma „lugemiseramatut“ kokkuseadmisel tar-

mitanud. See etteheide on kergemeelne ja tõendab ainult ühte, et hra J. ise Sakja lugemijeraamatuid ei tunne. Mina olen Sakja „lugemijeraamatud“, mida Sakjamaa koolides tarvitatakse, läbi waadanud ja nende seas ka kõige uuemaid (1913—17 a. väljaantud), kuid ma pean tunnustama, et neist raske on midagi head meie koolidele leida. Ujaloolilised ja kirjanduslised tüübid looduse- ja teaduslised ja muud teaduslike süguga tüübid on neil juba ajumisel, teisel astmel nii raskest, et nad täitja ümberteha tuleksid. Tarvitada võib peaaegu kogu teiste rahwaste Sakjakeele õpetamise raamatuid, kuid neid oli peale Wene koolide jaoks kofkuseatud raamatute wõimatu saada. Kui minu retsensjenti hra J. Prantsuse, Inglis, Rootsi ja teiste rahwaste koolide jaoks kofkuseatud Sakjakeele õpperaamatuid uuriks siis näeks ta alles, kuidas wõõra keele õppimise lugemijeraamatuid tuleb kirjutada.

Lõpuks tahaksin paar sõna oma retsensjendile weel isiklikus asjas ütelda. Tema hüüab omas retsensjionis sügawa paatojega, minu raamat olewat tema lootusi petanud. Mul oleks wäga kahju olnud, kui see sõna õiglasest jüdamest oleks tulnud, kuid asi ei ole mitte nii. Retsensjendil oli oma lugemijeraamat käsikirjas kofkuseatud. Et teed tasanada oma lugemijeraamatule, kirjutas hra G. Jaanwert mahafistawa retsensjiooni minu raamatu üle. Sõjaaegsed angeldajad ja wähemad turu kaupmehed tarvitawad harilikult niisugust abinõu, kui nad wõõrast kaupad laites oma kaupad katsumad kaalamäärida. Meie wanemate kooliõpetajate eetika ei luba aga niisuguseid wõtteid ja ma jootitaksin ka noorematele wanemate õpetajate seisukohale ajuda. Mitte teise töö porisise fiskaalijega ei tule oma õperaamatule teed tasanada, waid oma parema ja eeskujuliku tööga.

Ma ei jalga, et mu raamatu kallal weel töötada tuleb, kuni ma ise temaga täitja rahul olen, kuid raamatu puudused paistawad keeleõpetajale alles siis silma, kui ta

tema järele on õpilasi õpetanud. Seda teen ma ka ise ja ma loodan, et ma juba 2. wäljaandes teemas mõnesuguseid muudatusi ette wõtta wõin.

Hra J. retsensjionist ei leia ma aga kahjuks mitte ühte näpunäidet, mis mulle ka julik olla wõiks.

Retsensjendi järeldused.

Et ruumi mitte kirjasti tarvitada, wastan hra Kannile siinkohas ainult isiklikus asjas.

Mina pole oma retsensjiooni mitte sellepärast kirjutanud, et nagu „sõjaaegsed angeldajad ja wähemad turu kaupmehed“ tarvitawad harilikult niisugust abinõu, kui nad wõõrast kaupad laites oma kaupad katsumad kaela määrida.“

Just ümberpöördukt. Mul ei olnud mõtetki oma lugemijeraamatut kirjutada, sest lootsin kawa ettekuulutatud raamatu peale*), mis wanema ja suuremate kogemustega õpetaja julest pidi ilmuma. Kuid, hra Kannini raamatu ilmumiseega nägin ma, et ma oma paremates lootustes olin petunud. Et aga uus õppeaasta läheneb, ja kõlblik raamat meil sel momendil puudub, siis tuli eneseabi peale mõelda: ma pidin ühes teise kolleegiga tööle asuma. See sai tehtud aga tükk aega peale selle, kui retsensjioon oli kirjutatud.

Mii siis: mitte oma raamat ei olnud põhjuseks terawale retsensjioonile, waid teraw retsensjioon oli põhjuseks oma raamatu kirjutamisele ajuda. G. Jaanwert.

*) See ei ole etteheide kirjastusärile, waid hr. Kannale, kes liig wäga ettekuulutatana hakkas. Näit. loeb hr. Kann 8. jaanuaril 1920. „Wäewalehes“ kirjatiikis „Meie kooliraamatud“ oma ilmunud kui ka ilmunisel olevad raamatud üles, muu seas ka: 11) Wenemaa ajalugu kunni Peeter Suureni (ülikooli kursus) 500 lehek. 1921. a. 12) Keiskajalugu (õperaamat Eesti keskkoolidele) klišheede puudusel ilmub 1921 a. 13) Uus ajalugu (õperaamat Eesti keskkoolidele) klišheede puudusel ilmub 1921 a.

AJAKIRJANDUS.

Ujuõpetuse eest võideldakse edasi.

Viimases „Rasmatuuses“ ilmunud aja- kirjanduslikes ülevaates nägime koolielus „murdlainetena“ ujuõpetuse küsimust, pildistajime seda kirjajõnalist mõtlust, mis ujuõpetuse suure murrangu momendi eel Eesti ajakirjanduses esile toodi. Ilmavaa- teline äge mõtlus ujuõpetuse ümber aval- das rohkem nõuet ujuõpetust alale jätta tra- ditšioonina, jalapär. tegurina, mille kõrval- damine näis enam väliselt kohutav kui si- suliselt põhjendatud.

Ujuõpetuse mõtlusküsimused on väliselt wai- kinud, kuid aeg-ajalt peegelduvad ajakir- janduses helgina lõktele puhkenud leegid, mis ettekuulutajateks wutele mõtlustele.

Nii kirjutab „Wõru Teataja“ neil päe- wil, et üks ujuõpetuse esiwõitlejatest õp. Raudkepp appelleerinud Wõru juuriku- suslaste poole küsimusega, kas nad ei ta- hats juurikuuste eestawaste ujuõpetust afendada. Ettepanek tükkinud läbi. Siis kirjutanud õp. Raudkepp klassitahwile: „Läna kella 6 läheme Jaani kiriku ujuõpe- tuse tunnile.“ Selle alla aga pihtnud keegi õpetaja: „Läna kell 6 läheme lõbukäigule Kirumpea künkale!“ Leht ei ütle, kui palju õpetajaid kirikusse läks, kuid kirjutab, et suur osa nooremaid rahwaharjajaid, üeära- nis naisõpetajaid, Kirumpeale läinud. Enda seisukohta paljastades, arwab „Wõru Tea- taja“, et 90 prots. rahwast ifka ujuõpetuse poolt olewat ja küsib, nagu hoiatavalt, et kas Kirumpeale läinud õpetajad siis ifka kindlaks jääwad, kui need 90 prots. kord uju- õpetuse jälle kooli panewad.

„Wõru Teatajat“ lugedes tekib küll taht- mataalt küsimus: misjuguise rahwa enamus see siis oli, kes 90. Kogu. kaudu ujuõpetuse koolist kõrwaldas?

Lugedes ajakirjanduses ilmunuid tea- teid, walmib mõte, nagu kannataksid ujuõpe- tuse esiwõitlejad kroonilist hambawalu: selle afemel, et haiget liiget täiesti kõrwalbada, katsutakse näriwat walu kord külma, kord sooja meega tuimendada. Walitusfreesi pü- hul tõi ajakirjandus teateid, et kristlik rah- waerakond esimeseks walitusseastumise tin- gimiseks paneb ujuõpetust wähemalt waba

õppeainena kooli jätta. Suur riigitöö al- gagu ifka laulu ja palwega, nagu näit. mõ- ni Kaarli koguduse peakoosolek, kus aga waga ja waike hatatuse peale waatamata pärast siiski hoolega üksteise „musta pesu“ wihuti niiskida.

4. õpetajate kongress ajakirjandusest waadatuna.

Kewadije koolitöö lõpul suiugub õpetajate ja kooli eluawalduste ilm harilikult puhkus- waiatusse. Koolielu küsimused, teated kohta- delt jne. jääwad ajalehete weergudel ifka harwemaks. Nad kaofsid mitmel kuul pea täiesti, kuid elustawa tegurina ilmutwad jün wäikursused, mis mõtteawaldustele wirgutab ja ainet wõimaldab.

Ei puudu ju ka koolitöö lõpupäewil elu- lised ained, kooliilma erilised huwid, mis waldawalt fõidaksid ajakirjanduses lastema- nemate tähelpanu: tähelpanekud effamitelt, töowiljakuse wõrdlus eelmise aastaga, kooli- töö edendamise juuremad nõuded tulewaks aastaks annawad lõpmatu materjaali. Rah- jus näib elu terawam waatlemine enamale osale õpetajatest kauge wajuadusena ja ots- tarbetu, pealegi rammestab mõttetöö awal- dust tiidimus wäjitawast talwetööst. Elu- waatlemise püüid annaks õpetajale kunst- niku wõimise: kus harilik inimene näeb ai- nult halli igapäewast elu, — juudab kunstnik luua terve raamatu, mida lugedes waldab tunne, nagu oleks kõrwaldatud kate mingi jalapärase ja huwitawa pildi eest.

Suwealgul tõi õpetajate elusse rohkesti kõneainet ja wirgutawat wärskust 4. õpe- tajate kongress. Sellele kongressile pühen- das ajakirjandus wõrdlemisi rohkem tähel- panu, kui waremate kongresside puhul. Kong- ressil wiibisid pea kõigi juuremate lehete afemifud. Kurjuse lõpupidul ei puudunud ka terwitus ajakirjanikkude poolt.

Kongressi töö wäartuse hindamisel ilmus aga ajakirjanduses nähtawale ifeloomulikult teraw lahkoon. Ühelt poolt jõudsid kõik Tallinna mõõduandwamad lehed, era- kondliste wahede peale waatamata, ühemeel- sele otjusele, et 4. kongressi töowiljakus, töö- tegemise distiipliin ja tegewuskawa konstru- eerimine ning teostamine hästi on korda

läinud ja eelmiste kongressidega võrreldes rõõmustavad edu näitas.

Teiselt poolt aga asub Tartu „Postimees“ üllatavalt vastupidisele seisukohale, jõudes walju kõlbluse kohtumõistjana otsusele, et õpetajate kongressi dieti poliitilist haljust — küpsimatust on näidanud. „Postimees“ ei põhjenda enda karmi otsust kongressi töövõimusega, vaid koguni ühe juhuslike sündmustega kongressil. „Postimees“ pahandab nimelt kongressi presiidiumi punaka värvi pärast, mis õpetaja Piiskari walimijega liiga silma torganud.

„Meie poliitilist küpsust“ walgustades reageerib õp. Piiskari nimetatud walimise peale üks „Postimehe“ (nr. 135) tähtsamatest „elunditest“ M. S. järgmiselt:

„Mina omalt poolt naelutaksin ühe teise poliitilise haljuse kinni ja paneksin küsimuse ette meie kooliõpetajate wõi „õpetajate“ kongressile Tallinnas. Kuidas said nemad toime sellega, et nemad Unustsioni kõrwale kongressi juhatajaks selle sama Piiskari walijid, kes waimustatud 3. internatsionaali apostel on, selle Maja jotsfialismi apostli, mis Wenemaal wiimase õppewabaduse jälje on kaotanud. Kas on kooliõpetajad unustanud neid oma ametiwendi kooliõpetajatest ohwiserijid ja sõdurid, kes Narwa all, iseäranis Sala mõisa all jooksukraawides oma elu marulise juurtükitule alla andsid, et kommunismi õnnistust Narwast ja meie terwest kodumaast ära hoida? Kui nad neid unustanud ei ole, siis on see andeksandmata poliitiline maeufetunnistus, mis nad endile selle walimijega on annud.“

Nähtawasti tundus kongressi „punane“ teguwis „Postimehele“ „haljasa“ ainult 200-werstaliiselt kauguselt waadatuna, kuna aga oma filmaga nägijad Tallinna lehed aina selget küpsust konstateerisid ja õpet. Piiskari walimisest mingit hädaõhtu ei märganud ette kuulutada. Kongressil ei uimastatud kedagi ei „Maja jotsfialismiga“ ega 3. internatsionaaliga.

Edasi awaldab see Maja jotsfialismi „nirgash“ „Postimeest“ kirjutama eitawaid järeldusi kongressi tööst: „Post.“ nr. 170 kirjutab keegi „Benjamin“, et „Kooliõpetajate organiseerimistöö näib kalduwat täiesti wibakule alusele. Selget tunnistust andis sellest wiimane kooliõpetajate kongress“...

Kõige selle õnnetuse peateguriks mõtab „Post.“ asjaolu, nagu ei teaks õpetajad, „mis nad wabaduse ja organiseerimise looga peavad peale hakkama. Õpetajad olawat oma asjades õige tagasihoidlikud ja sel-

lepärast on organiseerimise etteotsa tikkunud isikud, kes sinna sugugi ei sünni.“

Nii tahetawat siis wabadusest wõrditi aru saades õpetajate organiseerimist järgmisel tabel põhimõttel läbi wiia:

1) Ojandamine ühifusest on sunduslik.

2) Kooliõpetajad peawad läbi wiima, et ilma ühifuse (ametlikus keeles õpetajaskonna) nõusolemiseta ei saaks ühtegi kooliõpetajat ametisse panna ega lahti lasta.

Need põhimõtted tunduwad „Postimehele“ täiesti wastuwõtmatud. Demokraatim olewat kooliõpetajatele wõõras ja „sellepärast ilmutawat sama tung surmeabinõude järele“. Ka teine nõudmine tunduwat „Post.“ arwates riikliselt wastuwõtmatu.

Kõige juuremat õnnetust näeb aga „Postimees“ kuulgas usuõpetuse wastases resolutsioonis, mis ütleb, et õpetajal tuleb kiriklikude talituste käitmisest loobuda. See olewat „edumeelne reform“ ja üleüldse midagi kuulmatut. Pikema seletuse najal teeb „Postim.“ sellest resolutsioonist õpetajatele hoiatavalt kohutawa järelduse:

„See tähendab, kooliõpetaja ei tohi kongressi otsuse järele enmast ei kiriklikult laulutada, oma lapsi ristida ega oma juureid kirikliku komba järele matta.“

Õrnatundeliselt lisatakse sellele weel „taewaliidu“ põhimõttena juurde:

„Ma ei tea, kui suur see kooliõpetajate profjent on, kes sellega walmis saab. Ja kui „wain“ on walmis, siis on „liha“ nõder, sest kooliõpetaja perekonnaliikmetel on ka sõnake kaasa kõnelema.“

„Postimehe“ põhiliselise juwenedes pörodeerib weel agaramalt „Maaliidu“ „Raja“. Ta kirjutab kongressi muljetena enda 138 numbris:

„Kõrjusõidul, wagunis istudes, waldas mind (nähtawasti leidub meil ka niisuguseid õpetajaid. „Kaswat.“ toim.) kogu aeg mingijugune rõhuto fibre tunne, millest ma praegugi weel pole lahti saanud ja mis mind sunnib teda paberil wähen dama. See tunne mõttis minus maad juur kongressi awamise puhul, kui juhatusel liikmed ära olid walitud, õigemini — kinnitatud, sest walitud olid nad juba ammu enne, kelle hulgas hakkas tähtsamat osa etendama iseseiswate jotside juht, kelle mõju, iseäranis nooremate kooliõpetajate peale, kogu kongressi aeg enmast tunda andis. Leidus jüski ka referentijid, kes nimetatud mõjust enmast jõudsid kõrgemal hoida, näituseks hra Kurmits, kes wõga asjatundlikult ja erapooletult meie pra-

gust uuendatud algkooli, Tartu maakonnas, oma äranägemiste järele kirjeldas.

... Sarnaselt õiglased ei olnud kõikide referentide mäited. Iseäranis demagogi-
list laadi kandsid, näituseks, iseisivate
sotsiaalse Wiljandi healetoimete ettekanded,
kes waba Gesti kooliõpetajate südametun-
nistuse ja muud wabadusi, tikkusid küttes-
tama, mis aga wanemate pedagoogide
poolt walju ja õiglase protesti wälja kut-
sus." —

Õpikuks juhtub „õpetaja maaliitlane“
kongressitööde peale järgmise pitvari:

„Meilidse mulje kongressilt sain niiju-
guise, et kui kõik need ideed, mida sel kong-
ressil meie sotsiaalse poolt nii sibiindlalt kultu-
reeriti, meie nooremate noorepoole kaswata-
jate seas, kes kõiksugustele kalduwustele
wastuwõtlikud, ikka rohkem maad wõtawad,
siis meie enam kangel ei ole üleüldiselt enam-
luselt“.

Sellega oleme toonud Gesti ajakirjandu-
selt nende häälkandjate arwamised, kes 4.
õpetajate kongressilt ainult warjujaid
nägid.

Uga, kus warju, seal ka walgust.

Ja sellest walgusest toob „Tallinna
Teataja“ nr. 136, muu seas järgmise kir-
jelduise:

„Eks ole siis otse rõõmumata, kui õpetaja-
jad ise appi tulewad, et Gesti kooli ehitami-
ne edufamalt läheks; kui nad ise praeguse
kooli hädalisemad puudused kuuldawale too-
wad, ise võimalusi ja abinõusid nende kõr-
waldamiseks näitawad, ise kaswatamise ja
õpetamise sihtjoone ära katsuwad tähendada.“

Selles mõttes on neljas õpetajate kong-
ress täiesti rahuldawate tagajärgedega töö-
tanud. Ta andis meie kooli seisukorrast, te-
ma tarwidustest ja puudustest selge pildi.
Ta kajastas kooli elu, õpetaja majandusliisi
ja waimliisi nõudeid, ta pidas nõu õppewiisi-
de ja õppeprogrammide üle, arwustas jeni-
mist, erilis uut.

Wõib arwata, et õpetajad, kellest juur
hulk mööda maad laiali ja aasta läbi waim-
liisi ühendamises, kongressilt, ametiwendadega
kõrre puutudes, elustust ja julgustust edas-
pidamiseks töötamiseks kaasa wiisid. Nad tund-
sid endid juure korporatsiooni liikmena ja
kõrge ülesande kandjana, mis wastutawa
kohustuse peale paneb — alati enese waim-
liiseks arendamiseks edasi töötama.

Walitus ja rahwas said aga kongressi
läbi kooli ja õpetaja tarwidustest ja hädadest
kuulda ja teada, mis nende kohused kooli ja
õpetaja wastu.“

„Päewaleht“ toob ainult erapooletu üle-
waate kongressi tööst, loobudes hindamisest.

„Sotsialdemokraat“ kirjutab kongressi
töö tagajärgedest täielise rahulolemisega:

„Neljas üleriikline õpetajate kongress,
lõi oma asjalikkuse ja produktiivkuse poolest
eelmisel õpetajate kongressid kaugele üle.
Rekkliduhutus oli kongressile termelt 12
eelfoosolekut pühendanud. Selle tõttu oli
kongressi kawa detailselt wälja töötatud ja
töö korraldus peenestuses ette nähtud. Ni-
hasti üleüldised, kui ka sekkumise foosole-
tud olid väga asjalikud ja wiljakad.“

Ei ole sugugi liialdus, kui öelda, et 4.
õpetajate kongress nende kongresside hulgas
eimesel kohal on, mis üleüldise Gesti ära
peetud.

Kongress saatis hiiglatöö korda — jõu-
des meie alg- ja keskkooli, koolimajade ja
kooliõpetajate, kooli ja ühiskonna, õpetaja
ning kaswatuskoha koolis — selgetele,
ajakohastele ning ühemeelsetele positsiooni-
dele. Kongress andis selge mulje, et nüüd-
selt peale Gesti õpetajafond findel ja ühtla-
ne on, kes kõige jõuga Gesti kooli ja kodu
tarwilikule kõrgusele tahab tõsta. Sel kong-
ressil ei olnud koolmeistrelikkude sõnademul-
nat, mille wastu eelmised õpetajate kongres-
sid ja foosoletud mõrdlemisi juurt armastust
ülesse näitasid..

... Kongressi harmoniis olid ka mäikesed
dissonansid: G. Petersoni „romaani lehe-
külg“ ja Kalkuni tilluse demonstratsioon (oli
siiski näha, et õpetajate kongressi raskem
pöörata on kui maaferra telge), kuid neid
dissonansse ei saa kongressi kontosse kirju-
tada. Kongress näitas, et õpetajad kollek-
tiivselt töötada tahawad ja oskawad. Ja pe-
refondlik fooswiibimine. Ta näitas, et õpe-
tajate hulgas üsna wäike protsent nõnda-
nimetatud „koolmeisterlikku elementi“ on
(millest rääkis Piiskar — õpetajate päewal,
lainud aasta detsembris — ja Orik referaa-
dis — õpetaja ja isik). Ta näitas, et õpetaja-
jad nii kuivad ega kiwinenud ei olegi, waid
et nad ka puhastwerd rõõmu mõistawad
awaldada“.

Kiitwale otjusele jõuab kongressi töowil-
jakuse kohta ka „Waba Maa“, tuues kõrre-
wõtte kongressi töödest.

Leht kirjutab 136 nr-is:

„Rauapäewal lõppes 4. üleriikline kooli-
õpetajate kongress.“

Rahu on Gesti wiimasel poart aasta
kestel üleriiklisi kongresse toime pandud,
kuid on selge, et wiimane õpetajate kongress,
mis termelt neli päewa kestis, oma töö taga-

järgede ja asjalikkuse poolest kõik sennised ülemaailised kongressid oma warju jätab.

Kõik, kes jeda kongressi filmas pidanud, ja kellel haridusasi südame peal, peavad tema tagajärgedega rahul olema.

Põhjalik ettevalmistus, mis kehtliidu poolt kongressiks tehtud oli, võimaldas jeda, et kokkutulnud saadikud otsuse ja asjalikult küsimuste käsitamise juure võisid astuda ja ilma suurte sõnadeta häid tagajärkeid saavutada.

Terme rida tähtsaid juhtnööre ja põhimõtteid haridustöö ja kooli korralduse alal mõeti vastu. Samuti pandi kindel alus õpetajate organiseerimistööle, mille kohta senni igasugused lahkarvamised olid walitsemas.

Cesti kooliõpetaja, kes iseiseiswa tegurina mõitlemistest Cesti riikluse ja iseiseiswuse eest agaralt osa wõtnud, on wiimase kongressi läbi näidanud, et ta waba ja iseiseiswa riigikodanikuna täiesti seisukorra raskust hindab ja riikluse kindlustamiseks walmis on energilist tegevust ilmutama.

Niisama joojalt hindawad kongressi korradaminekut mitmed wähemates linnades ilmutwad lehed.

Muudest koolielu küsimustest

on ajakirjanduses juurikuudel wõrdlemisi wähe kirjutatud. Minult juurikurjustele pühendatakse enam walusamaid ridu. Raabelelid juurikurjuste kohta kolawad kõige kurwemalt kirjatükis „õpetaja ja kurjusjed“ („Waba Maa“ nr. 163.) Selles kirjutatakse muu seas:

„Kurjustest õjawõtmine on wiimases palgajärgus õpetajatele wäga raske ja tihti otse mõimata. Mga ometi on see just neile sunduslikuks tehtud.

Selle palganatuse eest sai hädawaewalt jüüa, wähest jalarõusid ka, aga riie!

Üks halb asi, mis maal elamise linna omast kallimaks teeb, on see asjaolu, et paljud kasju linnast peab ostma, sest mujalt pole saada. Ja see teeb saapad, riided jne. kallimaks. Hobune on kallis palgata, jala ei jaska kauge maa pärast käia, raudteejama on 30—40 wersta.

Kui kodu ja majapidamine maal, läheb linnas kurjustel elamine wäga kuluks. Sanelik, kel hobune ja inimesi kodus, kes wähest midagi järele toowad. Kel ei ole, see peab söögimajas söömas käima. Mga raha ei jätta.

1000—2000 abiraha 9 nädala kohta midagi ei aita, ja suurema toetuse peale on wähe lootust, sest abirahast pole senni üleüldse räägitud.

9-nädalased kurjusjed on hirmuäratawad, siis kui lõpetad 8-kullise kibeda, palawiku- lise töö kooliklassis, kui ihkad hinge tagasi tõmmata, üks kooliaastaks mõtteid koguda, töökamajid ja õpereiße läbi harutada ja kodukohas kooli reformeerimise töös kaasa aidata.

Kibe on, kui selle kõik peab jätma ja tolmusesse linnasõku astuma siis, kui linnasõpetajad maale juwitama ruttawad.

Kurjusjed olgu lühemad, 3—4 nädalased. Õpetajatele juhitagu kätte raamatud, mille järele mõib ka kodus õppida. Kurjusjed olgu õppimise reguleerimiseks, tasandamiseks ja täiendamiseks, ja niisuguste ainete õppimiseks, mida raamatute järele mõimalik pole õppida.

Õht küll wähematki kahklust ei wõi olla nii pikkade kurjuste tarwilikkuse kohta, aga siiski pole kaju, waid ainult kahju, kui wäsinud ja wäljakurnatud õpetajalt weel niipalju nõutakse...“ S. P.

Cesti Õpetajate IV üleriikline kongress.

Õsimene kongressi päew, 16. juunil.

Kongress peeti 16., 17., 18. ja 19. juunil 1920.a., Tallinna tütarlaste kommertskoolis.

Mgas 16. juunil kell pool 12 päewal.

Mwab kongressi Cesti Õpetajate Liidu esimees J. Annusson, lühidalt meele tuletades, misjugas oluforras õpetajastond läi-

mid tegevusaastal töötas ja misjaguste puudustega on tulnud võidelda.

Juhatusse walitakse (Eesti Õp. L' du juhatusse poolt ette pandud kandidaatide nimekirja järele) J. Annusson, J. Piiskar, D. J. Kiesel ja J. Rana.

Sekretariaati: J. Ernesaks, Heimberg, E. Lammus, J. Kruus, J. Sihver, Wold. Raud ja sekretariaadi juhatajaks J. Nummo.

Juhatab J. Annusson.

Kongressi terwitavad: Haridusminister Treffner, Soetiaaldem. L. P. poolt neiu Usjon, Kristl. Rahwaeraal. poolt dir. Raudkepp, Tallinna linna haridusosakonna poolt Chr. Brüller, Rahwaeraalonna poolt — J. Westholm, Lööraalonna poolt — Wold. Pääts ja Sjejeism. jots. L. P. poolt — J. Piiskar. Hiljem terwitab veel Harjumaa koolivalituse poolt — J. Keintam ja telegrammi teel — Eestis asuwate Wene õpetajate komitee.

Eesti Õpetajate Liidu juhatusse poolt kokkuseatud kongressi koduford („Raswatus“ nr. 7) wõetakse ilma parandusteta wastu.

Kongressi kawa wõetakse järgmisel kujuk wastu (E. S. L. juhatusse ettepanek, täiend. par. 6 juures „Õpetajate majandusline seisuford“):

1. Algkool ja kooliuuendus.

1. Ülewaade praegusest Eesti algkoolist. Maasmapandud muudused ja nende tagajärjed. Referendid M. Kurwitz, Chr. Brüller ja S. Summer.
2. Algkool — ühtluskooli oja wõi iseseisew ühtsus.
3. Algkooli korraldus maal. Referent: M. Rismann.

2. Keskkooli põhjooned.

1. Misjagune peab olema meie tulewane keskkool. Referendid: W. Rana ja J. Annusson.
3. Algkooli õppeained ja õppekawad.
1. Misjagused ained peaksid olema algkooli õppekawas ja nende järjekord. Praeguste õppekawade arwustamine ja ettepanekud nende muutumiseks. Referent Ch. Brüller.

4. Koolimajad ja kooli sissefeaded.

1. Koolimajad. Ref. M. Marfeldt.
2. Meie koolimajad terwislisest seisufahast. Referent Dr. M. Piimann.

3. Koolide ühiselumajad maal. Referent: P. Mitt.

4. Õppewahendid. Referent: D. J. Kiesel.

5. Tallinna koolimajad. Referent: Rürk.

5. Kool ja ühiskond.

1. Koolivalitused. Referendid: J. Keintam, M. Weidemann ja J. Rait.

2. Kool ja kodu. Ref. G. Milt.

6. Õpetaja.

1. Ülewaade õpetajaskonna organiseerimisest. Referent J. Piiskar.

2. Õpetaja ja poliitika. Ref. M. Marfeldt.

3. Õpetaja ettevalmistus ja edasiharimine. Ref. S. Roos, J. Lork ja J. Driif.

4. Õpetaja majandusline seisuford.

7. Raswatusstöö koolis.

Raswatusstoaduslised referaadid.

- 1) Töökool — J. Annusson.
- 2) Indimi-duaalne ja jotsiaalane raswatus — J. Piiskar.
- 3) Õpilaste töowõime — M. Rürk.
- 4) Õpetaja isit — J. Driif.

*

E. S. L. juhatusse ettepanekul wõetakse wastu järgmine töoworraldus:

Kongress algab tööd ühiselt, jaguneb siis sektiioonideks, kus arutatakse läbi päewaforda wõetud küsimused. Ettepanekud kantakse ette üleüldisel koosolekul ja antakse ilma waielusteta sektiiooni ehk komisjooni. Sektiioonide ja komisjionide wäljatöötatud ühtsajalised ettepanekud ühes parandustega tulewad arutusele ja wastuwõtmisele üleüldisel koosolekul.

J. Annussoni ettepanekul jagatakse töow aeg järgmiselt ära:

16. juunil: kella 11—3 üldkoosolek referaatide esitamiseks; kella 5—8 üldkoosoleku järg ja sektiioonide moodustamine.

17. juunil: kella 9—12 — üldkoosoleku järg; kella 12—3 ja 5—8 sektiioonide koosolekud.

18. juunil: kl. 9—12 sektiioonide koosolekud; kella 12—2 ja 4—7 üldkoosolek resolutsioonide ja ettepanekute arutamiseks ning wastuwõtmiseks; kell 8 õhtul — teedõhtu Radriorus, riigi- ja omawalituse teenijate keskkooli ruumides.

19. juunil: kella 10 — üldkoosolek. Wandaatkomisjooni walitakse: J. Wõru, J. Uustalu ja Ch. Rõbatow.

*

Järgneb Tartumaa, koolinõumiku M. Kurwitzi referaat

„Algkool ja kooliuuendus.“ (Nimub „Raswatusse“ samas wihus).

Ülewaadet täiendab Harju maak. koolinõunik S. Summer: Paljud jõud lastewanemad püüavad ühtluskoolist kõrwale hoida sel teel, et endi lastele isefugused era-koolid arwatavad, kus usupetatus ja mõdrad teeled esimesel kohal; õpetajad jarnastes koolides ei seija nõuete kõrgusel, mispärast kasvatustöö seal õige kahtlase väärtusega. Õpilastele tuleks õppewahendid kooli poolt anda, sest paljudel lastewanematel puudub võimalus neid oma lastele muretseada; võimata on aga töötada koolis, kus õppewahendid osal õpilasil täiesti puuduvad, teistel neid aga külluses. — Waidleb M. Kurmitši wäite wastu, nagu ta kirjastajid praegused wallanõukogud, kus maatamehed enamuses, kooli paremale järjele tõstnust. Sr. Summeri arandagemise järele töötavad need nõukogud just õige suurema hoolega kooli kaitses; et nad aga mõnel pool koolide herrastemajadesse ülewiimise wastu seisawad, tuleb sellest, et teatavate isikute poolt kuulujutte lendu lastakse, nagu poleks praegune kord küllalt püüw ja nagu oleks lähemas tulewikus uuesti 1905. a. päewi oodata. — Õige puuduste peale maatamata peab tunnistama, et meie koolide seisukord endisega võrreldes märkja on paranenud.

Ülewaate koolitööst Tallinnas toob koolinõunik Ch. Brüller. Wõrdlemisi maa-koolidega töötavad Tallinna koolid palju paremais tingimistes — niisäski majanduslikult kui waimlikult. Puudusi on aga siiski weel küllalt. Õige terawamalt tundub ruumipuudus, mille tõttu koolid on sunnitud kase wabetusega töötama, mis terwis-hoidlikult seisukohalt lubamata. Koolisumbus pole kaugeltki täielikult läbi wiidud; puuduwate õpilaste arv on õige suur. Üsikut õppeainete õpetamise juures peatades leiab referent, et Eesti keele õpetamises suur edu on märgata; kirjalisud tööd õppeaastal on juba taunis korralikud. Wõõraste keelte õpetamine on läinud tagurpidi. Koduloo kui uue õppeaine käsitlemine sunnib õpetajaille tuntawaid raskusi. Rõõritöö wastu tuntakse suur hirmuist, kuid selle korralikku õpetamist takistab tööriistade ja materjaali puudus. Saalmine jätab meie koolides weel palju soowida. — Üleüldiselt tunduvad meie koolides weel endise Wene kooli traditsioonid. Meie kool püsib ifka weel sõnakoolina ja on kaugel töökooli ideaalilt.

*

Järgneb M. Nismani referaat: „Algkooli korraldus maal“. Üht-

luskooli elluwitmine ja kuueaastase koolisumbuse toetamine maal on seotud kõige suuremate raskustega.

Ruumide ja õpetajate puudusel on maa õpetaja sunnitud töötama ühes ruumis mitme jaostonnaga. Linnas, kus ühel koolil mitu õpetajat, on võimalik õppeaineid õpetajate wahel nii ära jagada, et igaüks õpetab ainet, mis teda enmast kõige rohkem huvitab; sellega muutub õpetus põhjalikumaks; maal pole sellest aga unistadagi. Maa koolides puuduvad pea täiesti raamatud ja õppewahendid kogud. Ürtilisest abinõunist pole mitmel aastal enam juttugi. Kaugelt suurem osa koolimaju ei kannata nii terwis-hoidlikult, kui otstarbekohasuse seisukohalt mingit arwustust; paljude kohk oleks ammuigi uuiseumis. — Ühtluskooli teostamisel olgu esimeseks mureks maa-kooli majanduslikult ja waimlikult tõsta samale järjele, kui linnas. Õige pealt tuleb kaotada ihe õpetaja mitme jaostonnaga töötamine. Siiga kulukats lähets aga, kui praegustesq koolidesse, kus õpib keskmiselt 30—50 last, kuis õpetajat tööle seada; jellepärast tuleks koole ühendada, nii et koolis umbes 200—300 õpilast oleks. Koolidele tuleb uued ruumid muretseada; selleks peats maakonnad wõi riik uute koolimajade ehitamisele asuma. Wallad ei saa selle ulesandega praegustesq oludes walmis. Mõisa herrastemaju wõib ainult siis tarwitada, kui riik nad maksuta tarwitada annab; praeguste tingimiste juures lähets nende tarwitamine sageasti kallimaks, kui uute ehitamine.

Et koolide ühendamise tõttu koolidewõrk harwenes, paljudel lastel kool kaugema maa taha jääb, kust mõimata igal õhtul kodu-käia, tuleb iga kooli juure internaat korraldada. Toitmine olgu ühine ja waestele omawalitsuse eht riigi kulul maksuta. Ka warustamine õppematerjaali, jalatsitõega jne. olgu ühtlane samal alusel.

Riigi eht maakonna kulul peats muretsetama ka kooli sisseseaded, õppewahendid ja raamatukogud; jääb nende muretsemine walla hoolets, siis on koolid, jõukamates eht arukamates waldades õppewahenditega tarwiliselt warustatud, teised aga ifkagi ilma.

*

Saaremaa kooliolusid walgustab õp. K o m m e i:

Puudusel, mis suuremaal koolielus ette tulewad, on Saaremaal samad, ainult palju sügawamad. Põhjuseks sõda ja isearanis raste okkupatsioonid aeg, mis Saaremaal

kaum kestis, kui mujal. 1918. aastal oli täieline õppetöö seisak.

Koolimajad wiletjad; katused seenetamad, afendel puudub klaas. On olemas häid mõisaid, kuhu koole mõiks paigutada, kuid puudub korraldus. Laste seas on haigused laiali lagunenud. — Palju on alamaärtusliisi õpetajaid, kelle koht oleks, nagu koolimajadelgi, muuseumis.

Juhataja kuulutab lõuna-
wahaaja.

Pealelõunane koosolek algab kell weerand 6. Juhatab Kana.

Kuulatakse ära Paul Mitti referaat: „Maakoolide ühise lumajad“. Iga maakool peab korraldama kõigile kaudgemalt käimatele õpilastele korralikud ühise elu võimalused.

Magamistoad, mis kõige enam 10 lapsele ühjed mõiwad olla ja tüdrukute teisel, poistele alumisel korral asutid, — peawad wastama terwishoidlistele ja ilu nõuetele.

Wanema klassi õpilastele tuleks võimaldada Wittersdorfi juustem.

Et wäljatäigu kohad terwishoiu nõudeid täidaks, tuleks nad paigutada isemajakestena põhjapoolsele küljele ja ühendada koridori kaudu ruumidega nii, et poistele nad alumisel ja tüdrukutele ülemisel korral ajuks.

Ühiselumajad ei ole mõeldawad ilma söögitoa, käsitambri ja köögita, mis oleksid: awarad, kühwad, walged, puhtad ja kindlate lagedega.

Bejemine jündigu köögis sellekohase aparraadi juures. Wannitoad on weel enneaegeid.

Et saaks laste keha ja waimu korralikult areneada, peaks tuleks koolis korraldada ühisiööd, mis võimaldaks neile sooja, toitwa ja maitswa toidu 3—4 korda päewas.

Selleks toogu ühisiöögist osawõtivate laste wanemad määratud ajal, määratud hulga tooresaineid, millest valmistatakse ühisiööd.

Waste eest tasugu omawalitsus.

Peab igal wiisil katsuma ära hoida raramusi ja nurinaid, misjuguiseid mõiwad tekitada: õplufeta ja lohakas asjaajamine, warastamised, wiletja toidu walmistamine, jätiste, jõeainunde puudunud päewade ja õpetajate ühisiöögist osawõtmise küsimused.

Päewakorras järgneb punkt „Keskooli põhijooned“: et aga referent W. Kano weel Tallinna pole jõudnud, jätatakse p. 2. aruamine edaspidiseks.

Krutusele tuleb „Algkooli õppeained ja õppeawad.“

Referent Chr. Brüller:

Rahwakooli ülesanne on kaswatada elurõõmsaid ja teguwõimsaid inimesi. Õpetus koolis peab selle sihi teenistusse astuma. Teaduste rida: aine õpilajele on wakenõiks tema inimeseks kaswanemiseks. Õpetamise juures tuleb lapse arenemise seisukohalt wälja minna. Sellepärast algane koolis koduloo õpetamisega. Koduloo ülesandeks on lastes esteetilisi, religioosliisi j. m. tundeid äratada; koduloost peawad wälja kaswama algteadmised rehendamises, ajaloo, maadeteaduses, joonistuses jne. Wõkoolile jõuame sammukese ligemale, kui käsitöökoolid parentale järjele tõstame. Õestujuks mõib meile olla Soome kool, kus käsitöö, aiatöö jne. tähtsal kohal. Lütariast katjutakse Soomes juba koolis oma elukutsele ette walmistada (köögis, näputöös, lastega ümberkäimises). Kolmandal kohal algkoolis peab olema laulmine. Wõõraste keelte üleswõtmine algkooli õppeawasse on pedagoogiliselt soowimata nähtus, kuid päris wälja heita neid algkooli õppeawast ei mõi, sest siin tuleb lastewanemate soowidega rehendamada, kes ikka lastele wõõraid keeli õpetada soowimad. Wõõraste keelte õpetamisel tuleks esimeseks keeleks wõtta Saksa keel, mis rohkem meid lähendaks meile kõige kättesaadawama kultuuri waraaidale; Wene keel oleks teiseks.

Kui meil täiendusklasse korraldatakse, tuleks õpetus nii sisse seada, et tema praktiliselt lapši ette walmistaks elule. Neis klasses mõiks õppeained wõtta ka ustude õpetuse hr. Kaudkepi poolt wäljatöötatud kawa järele „Reformeeritud ustude õpetus“. Geomeetria õppeawa tuleks ümber töötada kahes järgus, j. o. alg- ja keskooli piiris. On soowitud, et tuleks üles wõtta wiimasel algkooli astmel juguelu küsimus, kuid wististi peab see meie algkooli kawast eistalgul wälja jääma.

*

Järgneb D. Kiesel'i referaat: „Õppewahendid.“

Meie kool kannatab õppewahendite puudust. Puudunud mitme aine õpperaamatuid, muust rääkimata. Mõnelt poolt on arwamisi kuuldawale tulnud, nagu oleks meil warsti õpperaamatuid külluses, sest nende muretsemiseks tehtawat hoolega tööd; kui aga senni wäljaantud raamatud lähema waatluse alla wõtame, leiame nende seast wäärtusliisi wähje. Haridusministeerium peaks siin korralduse enese peale wõtma ja

õpperaamatute mõistluse wälja kuulutama. Veel halvem on lugu loodusteaduse, füüsika, keemia jne. õppewahenditega; neid pole saada kuigi palju wäljamaalfti. Tallinna õp-feltji juhatus pööras mitme wäljamaa õppewahendite äri poole ettepanekuga, et nad oma kaupsa saadafid kongressi ajal korraldawatwale õppewahendite näitusele; wastati, et neil asjade wähefufe töttu mõimata on meie joomi täita, — pealegi ei olla Eesti rahwus-wahelispoliitiline seisukord küllalt selge. — Õppewahendite walmistamisega on alguft teinud kirjastus-ühifus „Rahwailikool“, kellel sellekohane töötodm awatud. Kooli-tarwete walmistamisefks tuleksid ära kaftutada ka käsitöötunnid koolides, kus müüd tühi-seid asjafefi walmistatafse. — Ei ole loota, et lähemal ajal meil õppewahendid külluses oleks; sellepärast oleks tarwilik, et liitumad õppewahendite fogud ajutatafs, mis mitme kooli tarwidufi täidaks. Undeks andmata, et meie kumistitud koolitarwete walmistamifefks mitte midagi ei tee, kuna nad muidu oma teeneid rõhutada armaftawat. Eba-loomulik on ka walitfufe korraldus, mille jä-rele õpilaste ja õpetajate efskurfioonide raundteefdit maffulifefks on muudetud, efskurfioone ei mõeta ette mitte löbu pärast, waid õppimise otftarbel, mispärast nad kõi-gile kätfseadawatw peawat olema.

Seftfioonide ja kommisjonide loomine.

E. L. V. juhatus eettepanekul ofjustatafse moodustada järgmifed seftfioonid ja kommisjonid:

- 1) Algkooli seftfioon.
- 2) Keftkoolide seftfioon.
- 3) Koolimajade ja nende fifeifeadete seftfioon.
- 4) Õpetajate organiseerimise kommisjon.
- 5) Kooliwalitfufe kommisjon.
- 6) Õpetajate ettewalmistuse ja edasiharimise kommisjon.

See kongressi liige on kohustatud min-gifuguse seftfiooni ehk kommisjoni tööft oja wõtma. Seftfioonide ja kommisjonide efi-algsetefks korraldajatefs walitafse: 1) alg-kooli seftj. — Ch. Brüller. 2) Keftkooli seftj. — W. Rano. 3) Koolimajade ja nende fifeifeadete seftj. — A. Marfeldt. 4) Orga-niseerimise kom. — J. Piiskar. 5) Kooli-walitfufe kom. — J. Raif. 6) Õpetajate et-tewalm. ja edasiharimise kom. — S. Noos.

Kui ofawõtjad endid seftfioonidesse ja kommisjonidesse üles annud, lõpeb kong-reffi eftime päew.

Teine kongressi päew, 17. juunil.

Päewataarras järgnewad referaadid koo-liwalitfufe üle. Et aga referenti weel ei ole ilmunud, teeb juhataja ettepaneku Olliku re-feraatil „Kool ja kodu“ enne ära kuulata. Ettepanek mõetafse wastu.

O. Olliku referaat „Kool ja kodu“

Endifel ajal oli meil kool ja kodu üks. Oma õpetas last igapäewaste tööde juures, nagu kedrates, kangast kududes. Pärast-pole ajutati päris koolid. Need seifid täit-ja kirjiku järkelwalwe ja mõju all. Selle ta-gejärjel tehti pedagoogilifi wigu. Ssegi õp-peraamatud olid kirjilife fihiga. Minult hi-lifemate õpperaamatute kofkufeadjad, nagu Rätsep ja Kämpmann, püüdsid oma raama-tutele ilmalikku laadi anda. See külg efime-fei kooli oli see, et aretööd ei katkestatud kooli- ja lõpuga, waid see kestis pärast-poo-legi edasi laulu- ja muusikafooride näol. Mii oli alati e fide rahwa ja kooli wahel. Järg-ne: wewestamise aeg feigi need fideded lõd-waks. Ometi on fidemel rahwa ja kooli wa-hel lõpmata juur tähtsus. Meie peame las-tewanemate ja seftskonna kaastööd kooli-elus nõudma, muidu ei jõua meie kooli tar-wilifelt ülewal pidada.

Koduõpetus jääb meil kauaks püfima, feft wawalt mõib praegufel ajal 7-aasta-seft lapselt nõuda kooliskäimist kauge maa tagant. Koolides peab tingimata organi-seeritama lastewanemate koosolekuid. Las-tewanemate efitajad wõtawatw hoolega kooli-walitfufe afutuste tööft oja, kuna jeda ei mõi ütelda nendesse afutustesse omawalit-fufe poolt walitud ifikute kohta. Sinatege-lased, näitusefs, ei tule kooliwalitfuste koos-olekutelegi. Kurwaks nähtusefs praegufes koolis on asjaolu, et lastewanemad koduloo-õpetuse tähtfufest aru ei saa. Et huwi kooli-wastu aratada, on tarwis rõhkem oskufi praktilifelt elust kätte õpetada — ka ülema- järgus. Sarnasele seisukohale on arutud Soomes. Meie majapidamise, föögifektmise jne. kurfuste korraldajad on oma oskufed Soomes omandanud. Soomes käib nende oskuste faamifefks inimesi ka Rootfist, Nor-raft. Mii on huwi ja nõudmine nende was-tu fuur. Koolitöö lõpul tuleks toime panna näitufi, kus oleksid wälja pandud laste tööd. Kooliwalitfuf registreerigu seftskonna ofa-wõtmist koolielust ja awaldagu sellest aru-anded. Njakirja „Rahwatafse“ toimetuf katfugu selles fihis oma tööjõudu foguda. Et õpetaja tarwilifelt oma mõju kooli orga-niseerimise peale saaks awaldada, wõtku ta ofa fogufondliffe omawalitfufe tööft.

Järgneb S. Reintamli referaat „Roõ Liivalitjus.“

Praegune koolivalitjus ei juuda kaugeltki oma otstarvet täita. Põhjused selleks on kahesugused — esiteks on praegune süsteem halb, teiseks puuduvad kohalikel omavalitjustel teguvõimsad inimesed. Njes aranis korratumalt töötavad wallakoolivalitjused. Waatamata selle peale, et meie demokraatlikud omavalitjused juba faks aasat wahetpidamata töötavad, ei saa wallakoolivalitjused ickagi omale weel jalgu alla. Koolivalitjusi ignoreerib wallawalitjus; kooliwanewa korraldused jätakse täitmata, wallajekretäärid jätawad koolivalitjuse kujud edasi andmata. Kõige lihtsam asjus näitawad wallakoolivalitjused täielist jaamatust ja abitust. Sarnase olukorra põhjuseks on kõige pealt koolivalitjuse ebaniäärane wahetord omawalitjusega. Praegune koolivalitjus pole loodud omawalitjuse asutuse osakonnana, waid parallelasutuseana. Oma otjüste täidejaatmiseks puudub tal aga reaalne jõud. Kuid ka praeguõste omawalitjuse osakonnana ei oleks koolivalitjus küllalt elujõuline ja teguwõimas, nagu seda ei ole üleüldse praegune omawalitjus. Omawalitjus tuleb hoopis uutele alustele rajada. Praegune süsteem on mitmeastmeline, asjaajamine keeruline ja kulukas juure ametnikkude karja tõttu.

Et riiki omawalitjuse kaudu walitseda ja bürokraatlike asjaajamise wiisi tekkimist ära hoida, olgu omawalitjus üheaasteline, awara wõimkonnaga ja allugu järelewalwe korras otjokohese festwalitjusele.

Omawalitjuse üffsus ei tohi olla jedawõrd suur, et kohalikkude tarwiduste tundmine ja kohalikkude elanikkude kontroll wõimatu, ei ka liig wäike tema wõimkonda kuuluwate ülesannete täitmiseks.

Praeguõste maakomawalitjustel afemele tuleb ellu kutsuda kihelkonna-omawalitjus laialise tegeuwosalaga.

Maakonna-omawalitjus kandtu sihtühijuse laadi ja tema wõimkonda kuulugu ainult üffitud suuremad üle maakonna ulatawa tähtsufega ettevõtted ning ülesanded.

Koolivalitjus olgu kogukonnawalitjuse haru ja tema juhataja kogukonnawalitjuse liige.

Koolivalitjuse jennire parallelasutuse ifeloom, keerulisus ja aparaadi raskepärasus kadugu.

Kool ja selle korraldus olgu wahwa ja omawalitjuse kõige suurema hoole ja nure osaline.

Referendi arwamise järele tuleks koolivalitjused järgmiselt korraldada:

Kohalik koolivalitjus:

§ 1. Kohalik koolivalitjus on kihelkonna-, linna- wõi alewivalitjuse haridusosakonnaks.

§ 2. Kohaliku koolivalitjuse wõimkonda käib:

a) kogukonna poolt ülewal peetawate koolide ja muude haridusafutuste korralduskawa walmistamine, kogukonna wolikogule wastuwõtmiseks ja haridusministeeriumile finnitamiseks ettepanemine, ja nende asutuste wõrgu loomine.

b) ettepanekute tegemine kogukonna wolikogule ja haridusministeeriumile uute koolide ning haridusafutuste awamise, olemasolewate laiendamise wõi lõpetamise kohta, wastawalt laste arwuse ja kooliwõrgu korraldamise nõuetele, ja muude haridusliste tarwiduste kohta kogukonnas;

c) koolide ja teiste haridusafutuste asutus-, chitus-, ja jookswate eelarwete kokkuseadmine, nende täitmiseks tarwilise krediidi nõutamine ning otstarbekohane tarwitamine;

d) koolide ja teiste haridusafutuste waranduste korrahoidmine;

e) kogukonna haridusarwustiku pidamine;

f) hooletandmine, et kõik kooliealised lapsed koolis käiks;

g) koduõpetuse ja lasteaedade korraldamine;

h) raamatukogude, lugemistubade awamine, õppejõudude edasiharimisküüüete toetamine, kursuste, õppeeriifide korraldus;

i) õpetajate walimine ühes wastawa kooli hooletoguga;

j) isikute walimine, kellel õigus on koolides õpetust pealkuulamas käia;

k) sellekandlike asutuste ja üffikute isikute poolt tehtud hariduslistesse küüimustesse puutuwate ettepanekute läbiwaatamine ja nende esjustamiseks tarwiliste ettepanekute tegemine wastowatele asutustele;

l) aruandmine kohalikele kihelkonna-, linna- wõi alewulikogule, maakonna- koolivalitjusele ja haridusministeeriumile omaõst tegeuwusest ning hariduse seijuforrast kohalikus koolivalitjuskonnas;

m) ametisseastuwate õpetajate registreerimiseks ettepanemine;

n) koolivalitjuse alla kuuluwate asutuste ja isikute wastu tõstetud kaebuste läbiwaatamine;

o) ametisse astuvate õpetajate registreerimiseks ettepanemine;

p) ettepanekute tegemine haridusministeeriumile õpetajate lahtilaskmise kohta;

r) haridusministeeriumi, maakonna koolivalitsuse ja kogukonna volikogu otsuste ja korralduste täitmine haridusajajus;

s) jaokehv kirjavahetus ja asjatalitus hariduslikis ajajus.

§ 3. Kohaliku koolivalitsuse organideks on:

1) kohaliku hibelkonna-, linna- või alewivolikogu poolt walitud koolivalitsuse (hibelkonna-, linna- või alewivalitsuse) juhataja.

2) Hariduskomisjon, kelle liikmed walitakse seeras, mis omawalitsuse seaduses kogukonnawalitsuse osakondade juures töötawate komisjonide kohta ette nähtud.

Maakonna (sihtliidu) koolivalitsuse korralduskawa.

1. Maakonna-koolivalitsus on maakonnawalitsuse haridusosakonnaks.

§ 2. Maakonna-koolivalitsuse wõimkonda käib:

a) maakonna poolt ülewal peetawate koolide ja muude haridusajutuste korralduskawa walmistamine, maakonna-wolikogu kinnitamiseks ette panemine, ja nende asutuste wõrgu loomine;

b) üldine pedagoogilise haridustöö juhimine ja ülewaatus koolis ja wäljaspool kooli maakonnas;

c) maakonna poolt ülewal peetawate koolide ja teiste haridusajutuste ning ettemõtete eelarwe kottuseadmimine, tarwilise krediidi nõutamine, ning tarwitamine;

d) õpetajate ettevalmistamise ja edasiharimise korraldamine ning toetamine;

e) õppeabimõude ja koolikirjanduse joetamine ja joetamise toetamine;

f) ettepanekute tegemine haridusministeeriumile õpetaja lahtilaskmise kohta ja tarwilisel korral tema esialgne korwaldamine ametist;

g) maakonnawolikogu otsuste ja korralduste täitmine haridusajajus;

h) õpetajate walimine maakonnawalitsuse poolt ülewal peetawate koolide jaois ühes wastawa kooli hoolekoguga.

§ 3. Maakonna-koolivalitsuse organideks on:

1) maakonnawolikogu poolt walitud koolivalitsuse (maakonnawalitsuse haridusosakonnaks) juhataja,

2) hariduskomisjon, ja

3) koolinõunik (suh).

Järgneb Dr. Püümanni referaat: „Meie koolimajad terwislikest seisukohast“.

Meie koolimajad on terwislikest seisukohast waadates äärmiselt wiletjad: neis puudub walgus, puhas õhk, terwisnõuetele wastaw mööbel. Tallinna koolidest wastawad walguse suhtes terwislikele nõuetele ainult 38 prot., Harjumaa koolidest aga kõigeft 17 protj. 136 Harjumaa koolis on akna- ja pörandapinna wahetord järgmine:

26 koolis	— normaalne.	3 koolis	— 1: 17
11	— 1: 7	1	— 1: 18
12	— 1: 8	1	— 1: 19
6	— 1: 9	3	— 1: 20
12	— 1: 10	1	— 1: 21
9	— 1: 11	1	— 1: 22
9	— 1: 12	1	— 1: 23
5	— 1: 13	2	— 1: 25
3	— 1: 14	1	— 1: 29
4	— 1: 15	1	— 1: 30
4	— 1: 16	1	— 1: 33

22 kooli kohta puuduwad punktipealsed teated, kuid need üleilidist pilti ei muuda.

Kui weel arwesse wõtta, et aknatawadel mitmel küljel on, jaame täieliku pildi wiletja walgustuse üle koolides.

Pörandapinnaga wõib leppida: Meil tuleb keskelt läbi 1,4 ruutmeetrit lapse peale, see on niisama palju kui Rootsis, Norras ja Soomes.

Ka liig wanad on meie koolimajad. Nendest on 15 protj. 60-aastaseid, 25 protj. — 50-, 15 protj. — 40-, 20 protj. — 30-aastaseid. Kooliruumide joetamiseks on 3 teed:

1) wanade parandamine, 2) uute hoonete juureehitamine ja 3) olemasolewate juudate ehituste arakasjutamine. Wiimane on kõige tähtsam abinõu ja tema kasutamiseega tuleks rutata. Iluik toetagu nende ehituste parandamist kui ka uute hoonete ehitamist. Omawalitsused ei juudaks sellega hakkama saada.

*

Peale 10-minutilise wahetaja juhatab Kiesel.

§. Piiskari referaat „Ülewaade õpetajaskonna organisierimise tööst.“

Õpetajate organisierimine on jenni edenemud mõrdlemisi wilsalt; praegugi weel on teataw arw õpetajaid wäljaspool organisatsioonide, kuna ka organisatsioonides küllalt neid leidub, kes ainult nimepidi liikmed. Organisierimist on raskendanud asjaolu, et õpetajad, iseäranis maal, üksiteist eemal elawad, mis kooskaimist takistab, aga ei saa sa-

lata ka ühistunde ja organiseeritud kogujõu tähtsusest arusaamise puudust. Djal on takistajaks olnud ka ilmawaatelised lahkuminekid. Kuid ainult ühiste ülesannete kallal kasvab ühistunne, juureneb spetajaskonna jõud ja mõju, kõveneb femine distsipliin. Mudes kutseühisuslikel alusel peavad spetajate organisatsioonid seadma üles ühised sihid, omaks võtma ühise tegevuskava, mis otsekohe järgneb spetajate, kutsehuvideest, ning lahendamata siit järgnevaid konkreetsed päewaülesanded. Ülesanded oleksid: a) mõtlus majanduslike järje parandamiseks (palk, pubkepalk); b) spetajaskonna enesekaitse: walimistel, ametisse registreerimise, lahtilaskmise jne. kordabel; d) mõju avaldus: kooliwalitjuses, kooliõendusandluses; e) wastastikune kaitse ja toetus protestide, streikide, boikottide jne. näol; f) eneseharimine ja waimliste huwide rahuldamine; g) majanduslikud ühisettemõtted. Kongress peab ära tähendama päewaülesanded ja lähema tegevuskava.

*

Järgneb M. Marfeldti referaat: „Spetaja ja poliitika“.

Meie praeguse aja spetaja ei awalda oma poliitilist meelust, ootab „targalt“ mis tuleb, on koguni arenemata poliitiliselt. Sellepärast pangu spetajaid ette walmistawad asutused juurt rõhku õppeainete peale, mis mõimaldawat spetaja ilmawaate wäljaarenemise üleüldise ja eraldi just poliitilise ilmawaate arenemise, sest ainult poliitiliselt arenenud spetaja saab olla tõsine kaswataja. Spetajate organisatsioonid nõudku oma liikmeilt kodanlist julgust, et nad oma poliitilist ilmawaadet ei häbeneks ega salgaks, sest just õppe- ja kaswatustöö kasu nõuab, et spetajaskonna poliitiline ilme selge oleks. Spetaja peab tohtima julgelt oma poliitilist meelust awaldada. Kooli ei tohi spetaja milalgi poliitilise kihutustöö tallermaaks teha, kuna aga sellega, kui paratamata nähtusega leppida tuleb, et iga poliitiliselt arenenud spetaja oma õpilasi nägemata oma poliitilise ilmawaate mõju all üles kasvatab. Sellepärast olgu üles seatud nõudmine, et eeskujulik spetaja niisuguse poliitilise ilmawaate ehitaja peab olema, mis elu uumate wooludega, millega noorus alati täsi-täes käib, oppositsioonis ei ole. Wäljaspool kooli peab spetaja tohtima ilma takistamata poliitilisest mõtlusest osa wõtta.

Suhataja Kiesel paneb ette ära kuulata Martinsoni referaati „Spetaja majanduslik ne seisuford“, mis wastu wõetakse.

Martinson teatab, et ta ainult palga- ja paiutiseaduste kohta seletust wõib anda. Ta peatab pikemalt praegu teoksil olevate mainitud seadusprojektide tähtsamate osade juures, neid ette kandes ja selgitades. (Kawade peajooned on „Kaswatuse“ ilmunud).
Tehakse 5-minutiline wabaeag.

*

Peale wabaeaja juhatab Kiesel.

Järgneb W. Nana referaat „Realkooli põhijooned“.

Oma üldhariduslike keskkooli korralduse juures peame eeskuju otsima wanemate kultuurirahwaste juurest — Lääne-Euroopast. Sin tuleb kaalunise alla, misjuguise rahwa keskkooli korraldus meile kõige enam wastu wõetaw. Inglismaa ja Ameerika ei anna meile mingit kindlat eeskujut, kus keskkooli korraldus seadusandliselt peenjusteni süstematiseeritud oleks. Neil rahwastel on juha nii palju wilunud koolimehi ja õpetajasi, kelle kätte nad kooli wõiwad usaldada. Meie, kel eeskujulikke töödõude nii wähe, ei wõi kooli igajuguste katsete aluseks teha. — Prantsuse keskkool on kaheharuline, kus õpilane oma õppimist humanitaarteaduslikes ehk reaalt. teaduslikes sihis juhtida wõib. Prantsuse süsteem oleks kõige loomulikum, kuid meil raske sisse seada; tunnikawa oleks raske nii ära korraldada, et waba tunde ei tuleks. Wabad tunnid töö aja festes mõjuwad koolis segawalt, isäranis meil, kus korralituid lugemistoode ja raamatukogud puuduwad. Meil tuleks ehtalgelt Preisi fakultatiwse süsteemi juure jääda. Tartu spetajate seltsi nimel soowitan järgmist keskkoolide korralduse kawa:

1) Keskkool on ühtluskooli teine aste 5-aastase kursusega ja järgneb 7-aastasele algkoolile.

2) Keskkool mõimaldab kõikidele õpilastele nende annete ja huwide kohase arenemise. Siid tuleb piirata õpilase wabadust õppeainete walikus niipalju kui seda piiramiist nõuab õppekursuse orgaaniline ühtlus.

3) Et hingelisi põhilaadist inimesed koolitawad kahte pealiiki: intellektuaalsed ja emotsionaalsed, siis elgur sellele wastawalt ka 2 pea koolitüüpi:

1) humanitaarteadusline keskkool ja
2) reaalt. teadusline keskkool.

Esimene tüüp: a) Klassiline gymnaasium* (Ladina keelega), b) gymnaasium (ilma Ladina keeleta).

Teine tüüp: a) Realkool (pearõht matemaatika peal), b) realkool (pearõht loodus-teaduse peal).

Märkus: Klassiline gümnaasium on 8-aastase õppekujuga ja järgneb 4-aastase algkooli kujukule. Ladina keel algab 2. klassist.

4) Keefkoolis õpitakse järgmisi wõõraid keeli:

Klass. gümnaasium: Ladina keel, Saksa keel, Prantsuse k., fac. Inglise ja Greeka k. Gümnaasium: Saksa keel, Prantsuse k., Inglise keel, fac. Wene keel.

Matem. reaalkool: Saksa keel, Inglise k., Prantsuse keel.

Loodustead. reaalkool: Inglise keel, Saksa keel, Wene keel, fac. Prantsuse keel.

5) Keelte ja kirjanduse peale kuulub kogu tundide arvust:

Klassil. gümna.: $\frac{1}{2}$ — $\frac{2}{3}$

Gümnaasium: $\frac{1}{2}$ — $\frac{2}{3}$

Matem. reaalkool: $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$

Loodustead. reaalkool: $\frac{1}{2}$

6) Koedukatsioon tuleb keefkoolis üleüldiselt mitte soowitawaks tunnistada.

Kooli õppekawa ja tegewust ei tule ühisk. asjaliselt reglementeerida; õpetajate nõukogule koolis tuleb jätta laialdane wabadus.

8) Iga keefkooli juures on hoolikogu, koosseisew 2-hest liikmest õp. nõukogu poolt, 2-hest/liikmest kooli ülewalpidaja asutuse poolt, 2-hest liikmest kooliwalitsuse poolt, 2-hest liikmest laste wanemate poolt.

Sellesama aine üle refereerib J. Annusson, kes järgnevaid seisukohti põhjendab:

1) Keefkool on ühtluskooli teine aste, 5-aastase kujukuga, mis järgneb 6-aastasele algkoolile.

2) Keefkool on kõigile kättesaadaw ja maksuta.

3) Keefkooli ülesandeks on kaswatada awara ilmaaatega ning loowa töowõimega inimesi ja oma kaswandikka ettevalmistada kõrgema hariduse saamiseks.

4) Keefkool peab võimaldama igale õpilasele tema iselaadile wastawa arenemise, jelle juures temale üleüldisest kultuurwarast tarwilist osa pakkuda.

5) Selmise saawutamiseks on mõeldawad kas eritiübilised keefkoolid, mis oma õppekawa ning meetodide poolest tähtsamatele waimlistele tüüpidele wastafid, ehk üksainus keefkool, mille õppeainete walikus õpilastel tarwiline wabadus oleks. Kumbagi keefkooli kawa peab teatud õppetöö miinimumi filmas pidama.

6) Õpilaste waimlistele isearaldustele wastawalt olefid mõeldawad järgmised

keefkooli tüübid ehk wastaw harunemine ainu-tüübilises keefkoolis:

a) Reaalkool — awara loodus-teaduslis-matemaatilise õppekawa;

b) Realgümnaasium — wõhema loodustead-matemaatilise ning juurema humanitaarteaduslise kawa;

c) Tehnika keefkool — wõimaldab keefhariduse omandamise tegelikkude talduwustega õpilastele;

Märkus: Tähendatud tüübid peawad filmas miinimaalset õppekawa, arwesse wõttes weel laialisemat erinemis-wõimalust (elektiivsüsteem).

7) Kaswatuse aluseks peab olema praegune elu oma mitmekesiste kultuurilmetega. Ükski minewit, olgu ta nii hülgaw kui tahes, ei saa ialgi oma täies ulatuses tulewiku eeskujuks olla. Sellepärast ei ole mõeldaw kool, mille eesmärgiks on inimest kaswatada wanaaja kultuuri alusel. Wiimane kui osa haridusest wõib üksikutel juhtumistel juure wäärtusega olla. Sellest seisukohast wälja minnes tuleb eitada klassikalist gümnaasiumi, küll aga võimaldada reaalgümnaasiumis Ladina keele õppimist ihe uue keele ajemel.

8) Pedagoogika nõukogudel on õigus miinimaal-õppekawasid arwesse wõttes ülemal-toodud jh's õppetööd iseiseiswalt korraldada.

*

Juhataja Riesel teatab, et wastuwõetud töö korralduse järele koosoleku aeg ümber on ja paneb ette lõunawahenega kuulutada.

Gratorwaliselt wõtab sõna J. Annusson ja teatab, et Eesti koolitegelaste Soome reisil mõtte peale on tulnud ühist keefkorkaldust luua Soome-Eesti haridus-tegelaste wabel. Selleks on otjastatud walida komisjon, kuhu Eesti Õp.-Liidu juhatus omalt poolt delegeris hrab Brülleri, Mõru, Roosi ja R. Sunapuu. — Koosolek kiidab E. D.-L. juhatusse sammude heaks.

Juhataja lõpetab koosoleku teadaandega, et kella 5 p.l. sefsioonide ja komisjonide koosolekid algawad.

Rolmas kongressi päew, 18. juunil.

Koosolek algab kell 1,15 min. Juhatab D. J. Riesel. Juhataja teatab, et enne teedhtut riigi- ja omawalitsuse teenijate keefliidu sefsimajas Kadriorus, kell pool 8 minnaks Weizenbergi töid waatama ja et wäljasõit Maisjaare on pühapäewal, k. 9 h ja tagasi k. 5 õhtul.

Järgneb S. Oriku referaat „Spetaja isif“.

Spetaja isif avaldab õpilaste peale mõju isegi ilma, et spetaja teadlikult seda tahaks. Spetaja elukutsele kõige kohasem on inimese tüüp, mida prof. Laurski nimetab: „selftsfondlik-teadusline tüüp“. Ei ole juu- mitam spetajaks liiga kontsjentreeritud tähelepanuga aga ka liiga liikuva tähelepanuga isif. See ei ole juu- mitam liiga aeglase asotsiatsioonide käiguga inimene. Spetaja hingelaad peab olema harmooniliselt väljarenenud — mitte ainult mõistus, vaid ka tundeilm. Spetaja peab mõima erifes lapseõlve mälestusi alal hoida. Spetajaid võib liigitada järgmisteks tüüpideks:

- 1) Spetaja-rutineer — kõige halvem.
- 2) Idealist — harilikult nõrga tahte- jõuga.
- 3) Pessjunist — idealistist väljaarene- nud tüüp.
- 4) Karjerist — koolile vähe juu- mitam.
- 5) Ideaalne spetaja — tugeva tahte- jõuga idealist.

Üleüldine nähtus on, et spetajad ei ole mitte väga tegu- võimjad isifud. Selle põh- jus — avarate väljamaadete puudus. Spetaja on enamasti kehtpärane isif. Gestis on ka kõige paremaid jõude spetaja ametis. Nõudmised spetaja isifu kohta oleksid:

Ta peab olema: 1) harmooniliselt väl- ja arenenud hingeluga, 2) individuaal- ist, 3) aktiivne isif, 4) idealist. Ta ei tohi olla pessjunist.

Spetaja elukutse teeb ta ühekülgseks. Meie eesmärk on oma isifut edasiharimise teel kõrgemale tõsta. Peame looma enesele ideaalse spetaja (tüübi, mille poole peame püü- ma, alles siis saame oma juure ülesande määriliseks.

*

Raemakorra- le mõetajse sektionide aruanded.

Koolimajade ja õppewahendite sektioni aruanne.

Aruandja Mitt. Otsustatakse resolutsioonid enne ära kuulata ja siis punkt- haaval hääletada. Sektioni ettepanekud mõetajse vähestega parandustega vastu järg- misel kuul:

1) Haridusministeeriumi juure tuleb asutada orgaan, kelle ülesandeks jääb kooli- tarviduste eest hoolitsemine ja nende mu- retsemine.

2) Loodagu haridusministeeriumi juure koolitarviduste kehtmuuseum ja õppewahen- dite valmistamise töökoda. Linnade ja

maakondade koolivalitsuste juure tuleb asu- tada liikuvad õppewahendite kogud.

3) Paremaste õpperaamatute joetamiseks tuleb haridusministeeriumi poolt mõistlus- välja kuulutada. Ühes sellega tuleks sam- me astuda, et õpperaamatud hinna poolest õpilastele kättejadamad oleks.

4) Sõit Wabariigi raudteedel ja laeva- del olgu eeskursantidele maksuta; niisama ka spetajate (õibud õppereisudel kohaliku koolivalitsuse ettepanekul.

5) Kõigi koolide, eriti käsitöö ja tehnika koolide õppekavasse tuleks üles võtta lihtsa- mate õppeabinõude valmistamine, niipalju kui see pedagoogiliselt nõuetele vastav on; niisama peaks haridusministeerium korral- dama lühikesajalisi kursused spetajale õp- pewahendite valmistamiseks ja kollektioo- nide joetamiseks.

6) Gesti Spetajate Liidu õppewahendite toimkonnale tuleb ülesandeks teha terve ko- dumaa kohta eeskursioonide juht kogu seada ja triikis avaldada; selleks oleks juu- mitam, et kõik spetajate ühingud ja liidud kogu riigis igakõs oma ringkonna kohta õppekäigu kavanditega G. S. Liidule esineks ja kõik ringkonnas joetamisewäärilised kohad ning nende kauguse üles annaks. Jga spetajate ühing pidagu mõimaliselt oma ringkonna kohta joetamisewääriliste kohtade piltide album, mida õppekäikul mõiks kasutada.

7) Spetajate ühingute ja selfside juure tuleb asutada õppewahendite komisjoonid, kelle ülesandeks on õppewahenditesse ja koolitarvidustesse puutuwate küsimuste self- gitamine ja lahendamine; need komisjo- nid töötawad otsekoheselt ühenduses Gesti Spetajate Liidu juures asuwa õppewahen- dite ja koolitarviduste toimkonnaga.

8) Kongress pöörab haridusministeeriu- mi poole tungiwa nõudega esineda Waba- riigi Walitsuse ees, et koolimajad linnas ja maal, mis sõjawäe ehk teiste riigiasutuste ja omawalitsuste alla on mõetud koolidele wiibimata tagasi antaks, wastasel korral ei jõua linnad ja teised asutused, junduslikku algharidust teostada; ühtlasi protesteerib- kongress kõige ägedamalt selle nähtuse was- tu, mis on mõimata kultuurriigis ja oli mõi- matu mujal ilma sõja kestel: kuna kind, juured koolimajad, restoraanid ja teised kahtlase kultuurilise määrtusega asutused hnutumata jäid, rehwireeriti koolimajad riik- listeks otstarveteks. Nii on praegugi üks pealinna parematest koolimajadest, kus wal- gust ja õhu kasuwale organismile, sur- nud inventaari all (apreegi ladu), kuna kaswaw noorsugu pidi mõnes teises majas

hommiku- ja õhtupooliti wiibima niisketes ja poolpimedates ruumides.

Kongressi protesteerib sarnase nähtuse vastu, kui kooli wäljatõrjumine kümnal aastaajal tema elanikkudega selleks otstarbeks ehitatud majast (Rakvere seminaar), et sinna paigutada haigemaja, milleks ei puudunud teised võimalused.

9) Mõisate herrastemajad ja teised riigi hooned, mis on võimalik koolimajadeks tarvitada, tulewad wiibimata koolivalitsustele alla võtta, sellekohaselt ümber ehitada ja ilma tasuta põliselt koolidele tarvitada anda. Ühtlasi protesteerib kongress praeguste riigimaade walitsejate ja muude põlitöömistriestriumi ametnikkude teguwiiji vastu, kes kooli tasuta vastu töötawad ja walitust omakasu seisukohalt sihilikult informeerivad.

10) Kõik wanad, ja juurem oja hiljemgi ehitatud koolimaju, on terwisohoidlikelt, pedagoogiliselt ning esteetiliselt kõlbmatud. Uute koolimajade ehitamise ja mõisa majade ümberehitamise puhul tuleb rahwast võimaluse järele kõlblikkude koolimaja plaanidega ja koolimajadega tutvustada, walitsujelt krediiti ja tasuta ehitusmaterjali nõutada. Koolimajade normaalplaanide wäljatõttamiseks tuleks haridusministriestriumi juures sellekohane komisjon asutada, millest õpetajate-liidu asemikud osa wõtaks.

11) Suurem oja maakoolide ümbrus on wäga armetus seisukorras, sellepärast tuleks õpetajail, õpilastel ja kooliwalitsujel kõik teha, et kooli ümbrus laste jaoks ilustatud saaks ja et neile mänguplats korraldataks.

Järgnewad resolutsioonid õpetajate ettevalmistamise kohta. Aruandja G. Roos.

Sisisejuhatuses juhib aruandja kongressi tähelepanu meil walitsewa õpetajate puuduse peale, mille kõrwaldamiseks iga aasta kuni 350 uut õpetajat koolitööle saata tuleks, misjulgust arwu meie praegu töötawate seminaaride ja teiste asutuste ja efsaamide kaudu lähemal ajal kaugeltki täita ei juuda. Praegused õppeasutused mõiksid, maksimaalseid arwe mõttes, ette valmistada 1920. aastal 140 õpet., 1921. aastal 150 õpetajat, 1922. aastal 230 õpet., 1923. aast. 250 õpet., 1924. aast. 310 õpet., 1925. aastal 310 õpetajat. Kokku 1400 õpetajat. Puudu oleks meel 400 õpetajat. Kui õpetaja kutseiga läbisistifku 20 aastat arwata, läheks iga-aas-

tajeks õpetajate arwu täienduseks 225 õpetajat, milleks oleks waja 7—8 seminaari.

Kongressi poolt ettepanud resolutsioonidest wõetakse punktide wiisi vastu järgmised:

1) Tuleks awada igasse maakonda 1 seminaar; tulewal sügisel awatagu eeskätt kohn seminaari: Wõrus, Pärnus ja Kuressaares.

Märkus: Kui Kuressaares võimalust pole awada, siis Haapsalus.

2) Et ülemineku ajaks kiiremas korras õpetajaid ette valmistada, tuleks awada üheaastased kursused keskkoolide lõpetajatele seminaaride juures, nende kursuste lõpetajatele ühesugused õigused seminaari lõpetajatega andes.

Et töökorralduse järele koosoleku aeg ümber, tehakse lõuna-waheaeg.

Pealelõunane koosolek algab kell 5,15 m. Juhatab D. J. Kiesel.

Tarkatakse õpetajate ettevalmistuse ja edasiharimise komisjoni ettepanekute arutamist.

3) Seminaaride ja kursuste õpilastele, kel jeda tarwis on — stipendiumid anda.

Ettepanek, et seminaari ja kursuste lõpetajatelt nõutagu vähemalt kahe-aastast töötamist õpetajana — liikatakse tagasi. Niisama liikatakse tagasi ettepanek, et see nõue vähemalt stipendiaatide kohta käiks.

4) Leitakse tarwilik olewat Tartu ülikooli juure awada pedagoogiline õppetool; üliõpilajid, kes soowivad õpetajaks hakata, kohustada pedagoogilisi aineid kuulama.

5) Seminaaride ruumide ja majanduslike seisukorra kohta otustatakse:

a) Walitsujelt tuleks kõige seminaaridele ajutiselt nende tarwilikud ruumid muretseda.

b) Walitus peab seminaari nõuetele wastawa maa muretsema ja edasiluikmata ajakohaste seminaari hoonete ehitamisega algama.

d) Seminaaridele tarwisminewad krediidid tuleks taistamata lubada.

Õpetajate edasiharimise ajajus wõetakse ühel häälel vastu järgmised resolutsioonid:

1) Õpetajatel tuleks asuda eneseharimisele, kõige pealt pedagoogika ja psühholoogia alal. Et edukamalt sarnast eneseharimise tööd teha, selleks tuleb luua Õp. Liidu juure komisjon, kes ära määraks, misjulgused

raamatud ja misjuguses aines läbi lugeda tuleks.

2) Haridusministeerium peaks võimaldama õpetajatele järk-järgult ainete kaupa keffkooli lõpetajate tegevise.

3) Kurjused õpetajate edasiharimiseks peaks olema riigi kulul ühikute ainete kaupa niihästi alg- kui keffkooli lõpetajatele, mahatatlised ja ilma digusteta.

*

Zuhatab J. Kana.

Organiseerimise komisjoni tööst annab aru J. Piiskar.

Resolutsioon organiseerimise kohta:

Õpetajate organiseerimine on viimasel ajal edenenud küll väliselt, s. o. armulijelt, sõrdlemisi rahulolevalt, kuid praegugi on veel teatud osa õpetajaid väljaspool organisatsiooni ja ka liigete hulgas leidub veel küllalt neid, kes ainult nimepidi liituvad, tegelikult aga aktiivsest tööst õpetajaskonna liikumises püüavad eemale hoida.

Organiseerimistööd on rakendanud asjaolu, et koolipõllul töötav teatud hulk isikuid, kes ajutiselt on õppejõududeks ja keda nähtavasti ei huvitagi õpetajate liikumine, aga ei saa ka salata, ühistunde ja organiseeritud kogujõu tähtsusest arusaamise puudust õpetajaskonnas.

Aljudes kutseühingulisel alusel peavad õpetajate organisatsioonid oma tegevuse suuremaks edutuseks, millest ka oneneb organiseerimistöö edu, üles seadma ühiseid sihid, omaks võtma ühise tegevuskava, mis otsekohe järgneb õpetajate kutseühidest, ning ajuma lahendama siit järgnevaid konkreetseid päevitulesandeid, millistest tuleb asetada eesrinda mõtlus õpetajate majandusliku ja digusliku järje kindlustamiseks.

Siit väljamimnes tuleb õpetajail energiliselt ja ühemeelselt: a) mõidelda eneste palgatingimiste parandamise ja otstarbekohase puhkepalga seaduse läbiviimise eest; b) kindlasti nõuda, et kõik koolivalitjused nõuaksid õpetajail valimiste ja ametisse registreerimise puhul tunnistust selle üle, et organiseeritud õpetajaskond ei ole valitava vastu kutse-eetika seisukohalt; d) püüda omakäsi tarvilikku mõju koolivalitjuse tegevuse, kooli seadusandluse, ühe sõnaga—riigi hariduspoliitika juhtimise peale, eriti kooliühenduse ja õpetajate olukorra parandamise suhtes.

Viende ülesannete läbiviimiseks tuleb tööle rakendada kõik jõud, tarbekorral toe-

tades omi nõudmisi ka hulgase mõtluse abinõudega, nagu seda on streik, boikott jne.

Resolutsioon mõetaks pärast vaieldust ühikute punktide kohta suure hääleannamisega vastu.

Resolutsioon palga kohta:

Õpetajate palgaküsimust läbi arutades, tunnistab kongress praegu keffil oleva uue palgaseaduse alused peajoontes vastumõetatavateks, rõhutab sel puhul veel kord, et õpetajate palgad ei peaks milgil tingimisel teiste riigiteenistuses olevate isikute omadest madalamad olema, ning nõuab korraldust ja tähtajalise palgamaksmise kindlustamist kui ka praeguste ülejõu käivate töötajate parandamist. (Ühel häälel vastu mõetud).

Varustuse kohta. Õpetajate varustusküsimust läbi arutades protesteerib kongress valitjuse tegevuse vastu, millega õpetajad varustuse suhtes on eraldatud teistest riigil elukalliduslikana tarbeaineid saavast isikust ja nõuab valitjusest korraldust, et tiies korras hakataks õpetajaid varustama tarbeainetega ühikul alusel ja määral kõigi riigiteenistuses olevate isikutega, kes varustust naturas saavad. (Ühel häälel vastu mõetud).

Resolutsioon õpet. puhkepalga kohta. Õpetajate puhkepalga küsimust läbi arutades rõhutab kongress:

1) et puhkepalga olaliseks peaksid saama kõik õpetajad, vaatamata selle peale, kas nad riigi, omavalitjuse või era-õppeasutustes töötavad;

2) et kõigile õpetajale loetaks puhkepalga väljateenimisel kõik jennised teenistusaastad;

3) et normaal teenistusaeg, mis võimaldaks paufisaamise täiel määral, ei oleks üle 25 aasta;

4) et õpetajaid vabastataks igajugustest jissemaksmudest paufikaassa heaks;

5) et täis puhkepalk oleks viimases teenistuses saadud palga suurune;

6) et puhkepalka maksetaks ühistel alustel kõigi teiste õpetajatega ka kõigile wane- maile õpetajale, kes on puhkepalga väljateenitud tunni Gesti riigi väljakuulutamiseni, kuid praegu seda ei saa;

7) et teenistusajaks loetaks ka sõjaväe- teenistuses oldud aastad;

8) et õpetajale, kes poliitilise meeluse pärast ajutiselt koolipõllult ära saadetud, niid aga tagasi pööravad, puhkepalga määramisel arvesse mõetaks endised tee-

nistusaastad, kui ka neile varistusts mää-
ratud aastad. (Ühel häälel vastu võetud.)

Peale eelmiste resolutsioonide paneb
kommisjon ette:

1) Kohustada E. S. Viidu juhatusst väl-
ja töötama normaal koduforda õpetajate
ühingute tarvis, kus muu seas oleks ära
määratud vahukohtu fond õpetajate eesmis-
te puhul kutse-eeskita vastu. (Ühel häälel
vastu võetud).

2) Õpetajate kongress toonitab katego-
oriliselt, et kiriklike talituste täitmine
foolide õpetajate tegemisega kokkuvõlas ei
ole ja et õpetajail tuleb kiriklike talituste
täitmisest loobuda.

Wahelustel tehakse selle ettepaneku kohta
järgmised parandused: 1) Kongress loeb
õpetajate waimulikkude talituste toimetam-
ise mittekoovitawaks nähtuseks; 2) Wai-
mulikkud talitused ei ole õpetajaile jundus-
likud; 3) Õpetajad ei ole kohustatud waimu-
likka talitust täitma; 4) see punkt hoopis
välja jätta. Hääletamisel saab komisjoni
ettepanek 64 häält poolt, 26 vastu; selle-
ga loetakse komisjoni ettepanek vastu-
võetuks. Kongressi liige hr. Kalkun tea-
tab, et tema jarnast otjust oma kohta maks-
waks ei loe ja sellest üle astub.

3) E. S. L. juhatusle tehakse kohus-
tarbekorral anteediga kõigi õpetajate poole
pöörda, kumba teenijateks nad endid tahak-
sid lugeda — riigi või omawalitsuse.

*

Sekretäär Nummo teatab, et endise ta-
riifiga raudteel sõidupileti saamiseks on
waja igal ühel enda jaoks tunnistus kirju-
tada, milles tähendatud, et ta kongressi lii-
ge ja jaam, kuhu ta sõidab. Tunnistused
tulewad kongressi büroosse ära anda regist-
reerimiseks ja finitamiseks.

Annusson awaldab järgmise kongressi
juhatusle otjust: kongressi juhatus loeb hr.
Kalkuni demonstratiivse teadaande vastu-
võetud resolutsiooni puhul kongressile haa-
watavaks ja teeb selle awaldajale märkuse.
Hr. Kalkun lahtub kongressilt huiidega:
mind on haawatud.

4) Mandaat-komisjoni aruandja Mä-
ru loeb komisjoni aruande ette: Kongress-
sift wõtawad osa hääleõiguslega 210 ja sõna-
õiguslega 271 õpetajat.

Maafondade järele on esitajaid:

	hääleõigusliku	sõnaõigusliku
Harju maafonnast	17	48
Tallinna linnast	50	85
Wiru maafonnast	25	27
Rääne	14	32

Järwa	18	23
Pärnu	11	15
Wiljandi	24	17
Wõru	20	6
Tartu	16	9
Tartu linnast	10	5
Saaremaalt	2	3
Petseri maafonnast	2	1
Walgaft	1	—
Kokku		271

Koosolek lõpeb kell 7,45 min. õhtul.

Relias kongressi päew, 19. juunil.

Koosoleku awab Kiesel, kell 11,45 m.
hommikul.

Juhataja paneb ette kongressile ilmu-
nud Soome õpetajakonna edustaja isifus-
terwitada Soome õpetajakonda, kes wäsi-
matult töötanud ühis-Soome kultuuri tõst-
miseks. Koosolek wastab elawate kiidu-
awalduste ja püstitõusmisega.

Järgneb M. Kufsi referaat „Õpilas-
te töömõime.“

Meie õpetajad, olene märganud, et õpi-
laste tööjõud kewade tulekuga langema
hakkab, õpilased ära wäsitwad. Mitmed tea-
dusmehed on katseid teinud, misjulgust mõju
awaldab waimu wäsimus inimese organis-
mi peale; iseäranis tähelepanemiseväär-
liki katseid sel alal tegi prof. Retshajem. Ta
leidis, et naha pinna tundlikkus alaneb
wäsimuse mõjul; walutundmus aga tõuseb.
Waimu wäsimuse otsekohene tagajärg on li-
haste jõu langemine, niisama ka mälu tege-
muse tumenemine. Wäsimus jünnitab or-
ganismis mingijulgust kihwti, mis peaaegu
peale otse häwitawalt mõjub. Referenti on
huvitanud küsimus, kui palju ja misjugu-
se intensiivsuslega töötawad meie õpilased;
selleks on katseid korraldatud Tallinna
poeg- ja tütarlaste gümnaasiumides selleko-
haste töömõime mõdimise lehtede abil. Kat-
seid tehti wiietunnilise tööpäewa jooksul,
45 min. õpetumini juures. Selgus, et
poeglapled tütarlastest juurema intensiiv-
suse ja piisitavusega töötawad. Gümnaasiu-
mi wanema klassi õpilastele on wiietunni-
line tööaeg jõukohane, kuid noorematele
liig pikk. Uguses leiab laps 10-minutilises
wahajärg tarwilise puhkuse, kuid 4 ja 5
tunni wahel ei anna 10-minutiline wahajärg
mitte enam endist jõudu tagasi. — Omi se-
letusi demonstreerib referent uurimiste ta-
gajärge põhjal kokkuseatud tabelitega.

Referendi wäidetele waidlewad wastu

hrad Raudkepp ja E. Peterjon, selle vastu mäited referent aga ümber liikub.

*

Juhataja teatab, et eila vastu mõetud resolutsiooni kohta waimulikkude talituste täitmise asjus järgmine küsimine jisse on antud:

„Balun eilase resolutsiooni kohta sel- le üle seletust, et õpetajad waimulikka ta- litusi tohi talitada. Mind ei olnud jiss koosolekul. Pean tähendama, et ma olen otsekohe Sumala sõna kuulutaja ja samuti ka kooliõpetaja. On ka teisi ole- mas, kes selles seisukorras. Sarnasel alusel tekib kahjuks paratamata konflikt, mida ei wõi tähelepanemata jätta.

Panen ette jeda küsimust ümber otjus- tada järgmiselt, et waimulikkude talitus- te toimetamine õpetajatele (nimelt koo- liõpetajatele) mitte kohustaw ei ole.

L. Raudkepp.“

Kongressi nõusolekul paneb juhataja komisjoni ja hr. Raudkeppi resolutsioonid uuesti hääletusele. Organiseerimise kom- misjoni ettepanek saab 62 häält, hr. Raud- keppi oma 41 häält poolt. Sellega finni- tas kongress oma eilase otjuse, et koolide õpetajatel kirikliste talituste täitmiseft loo- buda tuleb.

Organiseerimise komisjoni poolt oli E. S. L. juhatusete küsimine jisse antud, kas mõtsid Viidu esitajad osa riigi ja omawalit- suse teenijate keskliidu juhatusete koosolekust, kus otjustati tööliste palganõudmisega mit- te ühineda.

Wastab Viidu juhatusete liige Peet, kes teatab, et Viidu asemikud sellepärast nõud- misega ühineda ei wõinud, et palga alam- määr 242 marga juuruses läbi wimata ja töölijed oma nõudmisest kindlad ei olnud.

*

Juhatab D. S. Kiesel.

Arutusel algkooli jetttsiooni ettepanekud, Aruandja Ch. Brüller. Mõetaste was- tu järgmisel resolutsioonid:

1) Kooliaeg linnas ja maal olgu ühe- pikkune.

2) Ühtluskooli teostamises on tingima- ta tarwilik ligemal ajal, olgugi järk-järgult, awalikkudes keskoolides alumiised klassid ära kaotada ja nende asemele awada parallel- klassid kõrgematele klassidele.

3) Õpetajate hariduslise tasapinna tõst- misest ja koolitöö instrueerimisest peawad ka õpetajate ühingud osa wõtma.

4) Enne õpetajate ettemalmistus, jiss õppeawaline täiendus (soomiawaldus).

5) Seda tähele pannes, et koolisunduse teostamine peaaajalikult just kohalikkude omawalitjuse õlgadele on weeretatud, oma- walitjused aga nende praeguse majanduslise kitsikuse juures jeda ülesannet täiel ulatusel teostada ei juuda, tuleb nõuda, et walitus ise koolisunduse teostamisel omawalitjusele appi tuleks, neile tarwilikke erisumme tar- witada andes, kui ka kelmemate õpilaste warustamisest kehatatete ja õppetarwetega.

Ühtluskooli ja koolisunduse üheaegne teostamine on jiss wõimalik, kui waeftemalle õpilastele kogufondline ehk riikline toetus laial ja kindlal alusel on wõimaldatud.

6) Ühtluskooli elluwimiseft tuleb maal jamaõugused õpetamistingimised luua, nagu linnasft: j.o. mitme jao õpetamine ühes klassis ära kaotada ja jagudele wastaw arw õpetajaid ametisest panna; tulewal õp- peaastal mitte üle kahe jaoftonna ühe kor- raga ühe õpetaja õpetada lubada.

7) Sest waja kooli wõimalust mõõda ühendada, et kõik koolid lõpuks 6 õpetajaga töötama saaks.

8) Sest peab riik wõit kogufond maafon- na toetusel uued koolimajad ehitama wõi jündsajad mõisate elumajad maksuta koolidele tarwitada andma.

9) Koolides peab tarwidust mõõda inter- naat olema. Toitmine olgu ühine ja waeft- tele omawalitjuse wõi riigi kulul maksuta. Ka warustamine õppematerjaali, jalatsite- ga jne. olgu ühtlane samal alusel.

10) Kooli jissejeaded, õppetahendid, raam- matukogude jissejeaded jne. jaagu riigi ehk maafonna kulul mureftetud ja koolidele ühe- wõrra jagatud.

11) Geomeetria eel-õigus algagu kol- mandal õppeaastal.

12) Walitjuseft efinetagu soomiawaldus- jega meetri-mõõdud tarwitusele wõtta 1. jaanuarist 1921. a.

13) Kooliwalitjuses peawad wõimalust mõõda udupildi, laternast ning stereoskoopid ühes teadusliku süuga piltidega ja mikro- skoopid ühes preparaatidega olema, peaaaj- likult koolide tarwitamisest, kus neid enes- tel ei ole.

Õtjused õppeainete ja õppeawade kohta:

1. Gesti keel.

Emafeele õstuse hindamine jündigu õiglasemalt.

Mõnuga lugemise peale pandagu roh- tem rõhku.

Emafeele abil kaswatatagu ka ema- meelt. (Lüfataste häälteenamusega tagasi.)

1) Dige-firi olgu enam ühtlane — dige-firjutuse-sonaraamatu põhjal.

2) Emakeele lugemise õppeviisi tutvustatagu emadele koolide juures.

3) Kirjandusloo õpetamisel antagu õpilastele rohkem maad iseseisvaks arutuseks ja arvustuseks.

4) Kirjanduse tutvustamine üldiselt kirjanduslike allikate abil õpilaste referaatide ja arutuste läbi.

5) Esimesel õppeaastal koondatagu võimalikult emakeele, kodulugu ja voolimine ühe õpetaja kätte.

6) Kulugemine peaks illes võetama algkooli õppekavas ja käsitatama emakeele tundidel.

7) Kulugemise õpetus kuulugu õpetajate seminari õppekavas.

2. Loodusteadus.

1) Loodusloo õppekavad tulevad ümber töötada. Uue kava aluseks tuleb võtta bioloogiline printsiip elulises ja dünaamilises eluta looduses, kus juures aga eluta ja elulise looduse esitajate vastastikune mõju üksteise peale elu ühiskondade kaudu ja elu samajugune mõiste igal pool looduses võimalikul korral isearanis valgustamist leidku.

2) Kavas tulevad ära tähele panna iga õppeaasta kohta ainult üheüldised piirjooned, kuna kava läbi viimiseks tarvis minemate looduse esitajate: loomade, taimede ja kivide valik kooli ümbruskonna loodusele vastavalt kohalike õpetaja hooletse jäägu.

3) Laste teadmiste omandamine üldiselt võimalikult otsekohe looduse vaatlemise, praktiliste tööde ja käsitööde maral, sest peale kergema teadmiste omandamise arenevad niijugusel korral ka õppurite füüsilised võimised ja nende isetegevus.

4) Sihi saavutamise tegurite hulgas ei tohi põhjalikult ettevalmistatud õppeaigud puududa.

3. Maadeteadus.

1) Maadeteaduse õpetuse eesmärk algkoolides on anda õpilastele:

a) tarvilised praktilised teadmised oma lähemast ümbrusest naabri maadest ja rahvastest ning teistest riikidest maailma rahvastest ning riikidest, kellega meil, kui rannariigil, ühel ehk teisel alal kokku puutuda tuleb.

b) harida ja kasvutada õpilaste tähelepanu, mõtteviisi, ilutunnet jne., õpetades neid geograafilisi nähtuste põhjusteid otsima ja nähtuste tagajärgi hindama (n.n. „maastikkude“ printsiibi abil).

2) Praegused algkoolide maadeteaduse õppekavad vastavad peajoonetes ülesseatud nõuetele:

a) lähtekohaks on õpilaste lähem ümbrus, mis võimaldab oma ümbruses nähtud geograafilisi objekte võrrelda teiste maade omadega ning selle tõttu asjast selgema kujutuse omandada;

b) lubavad ühendada füüsilise geograafia andmeid erilise maadeteaduse andmetega (n.n. „maastikkude“ abil).

c) näevad ette praktilisi õpilaste töid — üleminek sõnalise õpetuse juurest tööõpetuse juurde.

Seletuskirjas tuleb kaardi lugemist eriti toonitada.

4. Käsitöö.

1) Kooli käsitöö vastaku pedagoogilistele, termishoidlistele ja võimalikult ka praktilistele nõuetele.

2) Käsitöö õpetaja peab tingimata pedagoog olema, kes seda ainet praktiliselt ja teoreetiliselt tunneb.

3) Kolmandast õppeaastast alates tuleb poeg- ja tütarlaste käsitöö eraldada.

4) Käsitöö harude valik olgu koolis mitmekesisem, kui praegu maksimas õppekavas.

5) Käsitöö harud väljendagu esimeses joones Eesti omapärasust.

6) Igale koolile olgu tarvitada käsitöö jaoks eriruum vastavate tööriistadega.

7) Käsitöö õppevahendid ja tarvilik materjal olgu kooli poolt.

8) Tuleb täielikuma käsitöö õppekava väljatöötamisele asuda.

9) Kongressi komisoneerib, et üheks juuremaks tähtsuseks käsitöö õpetamises on materjaali ja tööriistade puudus, mille kõrvaldamine koolidele üldiselt üle jõu käib, ja palub haridusministeeriumi kooli koondada tööriistade ja materjalide muretsemiseks.

5. Ujalugu.

1) Ujaloo õppekava peab kolmele tingimisele vastama:

a) ta käsitaagu ajalugu kui õppeainet, mitte kui teadust;

b) olles määratud algkoolile, s.o., ühtluskooli esimesele astmele, peab ta sellekohaseid praktilisi ülesandeid ja psühholoogilisi momente arvesse võtma;

c) ta peab õpetajale igapäevases töös juhtnööriks olema.

2) Ministeeriumi poolt antud õppekavad ei vasta mainitud tingimistele. Nad peab ümber töötama, uue algkooli korraldusele vastavalt ja siju ning ulatuse poolest üldiselt nimetatud tingimuste kohaselt.

3) Kui 8-klasiline algkool teostatakse, peaks käsitatama kontsentriina 7. õppeaastal 19. aastajaja, 8. õppeaastal — Gesti ajalugu.

6. Joonistamine.

1) Haridusministeeriumi juure tuleb eriteadlasi ametisse panna, kes joonistuses ja käsitöös tarvilisi juhtnöbre ja näpunäiteid nõiksid anda.

2) Joonistuse õppefawa tuleb ümber töötada. Etimejel õppeaastal waja joonistusunnid üldharidusõppeainetega ühendada ilma eritundideta.

7. Matemaatika.

1) Algkoolis on ainult üks geomeetria keskentrum. Selle eel mõib aritmeetika ailekaunetes geomeetrilisi teadmisi käsitada.

2) Geomeetria eeskirjuse ärakaotamisega ei tule matemaatikale määratud tundide arvu mitte vähendada.

8. Wõõrad keeled.

1) Wõõraste keelte arvu kohta on sektiiooni ettepanek „Algkoolis on lubatav õpetada ainult üht wõõrast keelt“. R. I. Neumann teeb Tartu õp. seltsi poolt ettepaneku „Algkoolis tuleb õpetada kahte wõõrast keelt. Etime neidest olgu funduslik, teine wabatahtlik“. Sektiiooni ettepanek jääb 41 häält, Neumanni oma 47 häält poolt; sellega on wiimane wastu wõetud.

2) Wõõra keele õpetuse alguse kohta: Sekti. ettepanek: „Wõõra keele õpetus algab algkoolis 4. õppeaastast“. Tartu õp. seltsi ettepanek: „Algkoolis tuleb eimeje wõõra keele õpetamisega 3., teisega 5. õppeaastal algada.“ Sektiiooni ettepanek jääb 23 häält poolt, Tartu õp. seltsi oma 57 häält; sellega on wiimane wastu wõetud.

3) Miskigused wõõrad keeled algkooli õppefawasje jätta, jäetakse lahtiseks.

9. Üleüldised.

1) Õpetamises tuleb oskuslikult külge eirinda nihutada.

2) Õppefawad tuleks algkooli wale struktuurile wastawalt ümber töötada ja nad seletuskirjadega w a r u s t a d a.

Siiklikeks teadaandeks wõtawad sõna: L. Raudepp, J. Kalkun, Joh. Sunapuu, ja G. Peterson, kes järgmiste protestidega ja teadaannetega esinewad.

1) 4. õpetajate kongressi juhatusel. Siiklik seletus. Urwesje mõttes, et kongressi otsus selle kohta, et õpetajatele kategooriliseks ära keelatakse wainulikka toimetusi

talitamast ja tähele pannes, et see otsus Gesti Wabariigi põhiwaduse wastu käib, kus usu- ja südametunnistuse wabadus on kindlustatud, — seletan mina, et oma südametunnistuse järele ja Wabariigi iseteadliku kodanikuna selle otsuse alla ennast ei wõi ega tohi paenutada.

L. Raudepp,

Kongressi ja Tallinna Õpet. seltsi liige.

2) 4. Õpetajate kongressi juhatusel.

Elase istangu lõpul mulle tehtud märkuse puhul teatan juhatusel, et minu ülesastumine mitte demonstratsioon ei olnud, waid sõnadiguse tarwitamine pärast koosoleku juhataja sellekohast luba isiklikuks teadaandmiseks, et ma tehtud resolutsiooni enese kohta siduwas ei pea, kuna ta maksimate jeaduste wastukäimast minu südametunnistuse wabaduse kaitsemisest sõjalab.

Tallinna Õpetajate seltsi liige, kongressi saadik

J. Kalkun.

2. Protesteerin selle wastu, et kongress tagasi lükkas algkooli sektsiooni ettepaneku — Gesti rahwakoolides õppetöö aluseks olgu Gesti omapärase kultuuri arendamine ja isamaa armastuse kaswatamine. (Emakeele abil kaswatatagu ema meelt). Ruhu meie siis sihime? Joh. Sunapuu.

4. Gesti Kooliõpetajate Kongress lükkas hääleteenamusega tagasi sektsiooni otsuse: „Emakeelt õpetades õpetatagu ka emameelt“, mille wiimase sõna „emameelt“ jall on mõista armastus oma keele, Gesti kodu omapärase wastu, mis igale haritud inimesele iseenele arusaadaw on. Sarnase tagasilükkamise wastu protesteerides teatan kirjalikult, et jarnane suhe emakeele õpetamise wastu kongressi enamuse poolt on minu meelest suur ekkisamm, mis parandada ehk selgitada tuleb. Jääb see otsus aga maksma, siis awaldan selle enamuse wastu oma kõige juuremat protesti.

Ernst Peterson.

Selolewa protestiga ühineb Julius Johanson.

Annusjon annab teada, et pileti Maisjaarde sõiduks maksab 30 marka. Koosolek lõpeb kell pool 4 p. l.

Koosolek algab uuesti kell pool 6 p. lõunat. Juhatab D. J. Riesel.

Arutusel on sektsiooni sektsioonide wastu wõetud resolutsioonid.

Uruidja W. Nanno. Otsustati kõik resolutsioonid korraga ära kuulata ja pärast ükikute punktide kaupa arutada. Ettepanekute ja parandustega esinewad:

Kann: Soovitab keffkooli aega 6 a. määrata, põhjendades, et 5-a. keffkool ei jõua õpilasi küllalt põhjalikult ette valmistada selleks, et nad ülikoolis aktiivselt töötada.

Weidermann toonitab, et endistes Wene keffkoolides oli õpeaeg 10—11 aastat, mille jooksul nad jõudsid õpilasi ette valmistada.

Et õpilastele vähem aega kaduma läheks, soovitab praeguse klassi füsteemi asemel semestri füsteemi tarvitusele mõtta. Paneb ette oma ettepanekut: „5-aastase 10 semestriklasliga keffkooli vastu võtta“, kõige enne hääletada.

Annusson toetab 5-a. kooli ellu viimist, põhjendades, et õpilased jäävad liig wanaks ja ei omanda ometigi suuremat aktiivsust.

Kalkun toetab komisjoni ettepanekut.

Kann vaidleb semestri füsteemi vastu, tõendades, et meil selleks tarvilist arvu klassiruumi ei jätku; vastab hr. Annussonile, et aktiivsuse puudus mitte õpilaste wanadusest ei tule, vaid rasketest majanduslikest tingimistest, milles meie wanemad üliõpilased elajid ühel ajal ülespidamist teenides ja edasi õppides. Rahtleb, et 5 a. jooksul õpilased jõuavad mõravid keeli nii ära õppida, et nad väljamaa politehnikumides eduga töötada võivad.

Neuhaus näitab, et 6-a. keffkool meie palju kulukam õpetajate puudusel, raske läbi viia ja nõuab asjata õpilastelt ühe aasta mõrra jõukulutust, soovitab 5-a. keffkooli. Tehakse ettepanek läbirääkimisi lõpetada. Sõna saab aruandja Nanno, kes tähendab, et 5-a. keffkool jõuab küll õpilasi selleks ette valmistada, et nad ülikoolis eduga töötada võivad, kuid, kui meie tahame keffkoolis laialise haridusega inimesi ette valmistada, siis peab kool tingimata vähemalt 6-aastane olema. Pealegi nõuab 6-aastane keffkool riigilt ainult 2 miljoni tulu rohkem kui 5-aastane.

Weidermann. Täht. märkus: semestri-füsteem ei nõua rohkem klassiruumi, kui klassi-füsteem.

Säästeanumusega võetakse vastu järgmised otsused:

1) Keffkool on ühtluskooli teine aste 5-aastase kursusega (10 semestriga), mis järgneb 6-aastasele algkoolile.

Märkus: Kui koolide ümberloomisega ajajärgus 5-a. kursusega ei saa minimaalset õppeajaga läbi mõtta, siis keffkoolikursus vastavalt pikendada. Samu-

ti mõib tarbeforral pikendada ka eritiübiliste koolide õppeaega.

2) Keffkool olgu kõigile kättesaadav ja maksuta.

3) Keffkooli ülesandeks on kasvatada avara ilmavaatega ning loova töövõimega inimesi ja oma kasvandikka ettevõimistada kõrgema hariduse saamiseks.

4) Keffkool peab võimaldama igale õpilasele, tema iselaadile vastava arenemise, selle juures temale üleüldisest kultuurivara tarvilist oja pakkuda.

5) Selmise saavutamiseks on mõeldav kas eritiübilised, keffkoolid, mis oma õppeajaga ning meetodide poolest tähtsamatele waimlistele tüüpidele vastaksid, ehk üks ainus keffkool, mille õppeainete walikus õpilastel tarviline wabadus oleks. Rumbagi keffkooli kawa peab teatud õppetöö miinimumi filmas pidama.

6) Õpilaste waimlistele isearaljustele vastavalt oleksid mõeldavad järgmised keffkooli tüübid ehk vastaw harunemine ainuübilises keffkoolis:

a) Reaalkool — avara loodus-teaduslis-matemaatilise õppeajaga;

b) Reaalgümnaasium — vähema loodustead-matemaatilise ning suurema humanitaarteaduslise kavgaga;

c) Gümnaasium — funduslike Ladina keelega wanemais klassides.

d) Tehnilised ja erilaadilised keffkoolid, mis võimaldab keffhariduse omandamise praktiliste kalduwustega õpilastele.

Tüübid:

1) Reaalkool. Keeled: Inglis ja Saksa fund., Prantsus ja Wene fac.

2) Realgymm. Keeled: Saksa ja Inglis fund., Prantsus ja Ladina fac.

3) Gümnaasium. Keeled: Saksa ja Inglis fund., Ladina fund. wan. kl.

4) Tehnilised ja erilaadilised keffkoolid. Keeled: Inglis ja Saksa fund.

Märkus 1: Võikides tüüpides üle kolme mõõra keele ühel ja samal õpilasel mitte lubada õppida.

Märkus 2: Kolmas mõõras keel algab 2. klassis.

7) Suwe-waheaja pikkus on 2 ja pool kuud. Jõulu-waheae — 2 nädalat. Liha-wõte-waheae 2 nädalat. Koolitöö lõpp kewadel 15. juunil.

8) Jaa kabe nädala tesses tuleb korraldada waba päew, kus ei ole harilikku koolitööd, waid spordi harjutused, õpilaste referaadid, kunsti ettekanded jne.

9) Sektsioon tunnistab ühel häälel tarwilist, et õpetaja normaaltundide arv

keffkoolis peab olema vähem kui algkoolis, nimelt 20 nädala tundi, ühes klassi juhatusjega.

10) Kooli õppekava ja õppetegevust ei tule ühifikatsioonilt reglementeerida, õpetajate nõukogule koolis tuleb jätta laialdane vabadus.

11) Sga keffkooli juures on hooletogu, koosseisem: kooli juhatajast, 2—3 liikmest õp. nõukogu poolt, kahest liikmest kooli ülevahtpidaaja asutuse poolt, 1 esitajast koolivahtlitsuse poolt, 2 esitajast laste vanemate poolt.

Märkus: Hooletogu võib oma koosseisja täiendada esitajatega kooli toetatavate asutuste poolt ja ühikute toetajatega.

Hooletogu kompetentse kuulub: 1) kooli juhataja, inspektori ja õpetajate valimine ja ettepanekud inspektori ja koolijuhataja ametist vabastamise asjus.

2) Kooli majanduslike küsje eest hoolitsemine, eelarvete kokkujeadmine jne.

12) Kõikvõlas eeltoodud resolutsioonidega tuleb kokku seada keffkoolide seaduse eelnõu ja laata seisufoha võtmiseks õpetajate nõukogudele ja liitudele.

Wastu võeti hr. Oriku ettepanek: haridusministerium peaks koolipoliitikat nii juhtima, et tõket teha moodilainud üldhariduslike keffkoolide avamisele, kus õpilased ainult teoreetilise ettevalmistuse saavad, aga mingisuguseid oskusi ei omanda, mille tagajärjel meil võib tekkida liiga rohkearvuline waimline proletariaat. Tuleb määrata tihe kutse-keffkoolide võrk ja see võimalikult ruttu ellu wiia.

Juhatab Annusson.

Õhustatajate: „Maafonna“, linna- ja walla-koolivalitsuse korralduse põhijooned“ praegusel kongressil ajapuudusel mitte arutusele võtta, waid neid kongressi materjalide hulka anda.

Peet paneb ette, et etteandmata referaadid järgmisel suuremal õpetajate kogul, näit. õpetajate-päeval — ette kantaks.

Lõstamaa õp. ühingu poolt tehakse ettepanek nõuda walitsuselt, et juwikurjuslastele määrataks abiraha 500 m. asemel 2000 m.; wastasel korral tuleks kurjusid boikoteerida.

Peet soovitab abiraha nõudmist toetada, aga boikoteerimise ahwardust ära jätta.

Weidermann. Abiraha nõudmine 500 m. asemel 2000, ei lähe läbi, sest eelarwe on juba kokku seatud.

Ettepanek võetakse järgmisel kujukl wasta: Kongress nõuab, et haridusministeerium suurendaks juwikurjuslaste osawõtjate õpetajate abiraha 2000 margani, praeguse 500 asemel.“ Wiimane pool jäetakse ära.

W. Feldbachi kirjalik ettepanek õpetajate komisjoni poole pööramise asjus õhustati liidu juhatusse korraldada anda.

Rieseli ettepanek, järgmisel kujukl jälle kongressi kokku kutjuda, aja, päewakorra ja koha aramääraniist liidu juhatusse hooletks jättes, võetakse wastu.

Awaldatate soowi, et järgmine kongress oleks Tartus. Rieseli paneb ette hr. Usijoose ja kaubanduskooli õpilastele masinakirjutamise eest kongressi tööde ümberkirjutamisel tänu awaldada (käteplagin).

Annusson awaldab lõpujõnas arwamist, et praegune kongress rohken tööd on teinud, kui eelmised. Kongressi töö oli sihitud Gesti kooli ülesehitamise ja Gesti kultuuri tõstmise peale ja on sellepärast töö isamaa kasuks. Paneb ette lõpetada kongressi lauluga: Mu isamaa, mu õnn ja rõõm.“

Isamaa laulu waimustawail helidel lõpeb Gesti õpetajate 4. üleriikline kongress (kell pool 8 õhtul).

Ühtluskool ja Esperanto.

Selle teema peale kirjutab Wilhelm Wetekamp Saksa kaswatusseaduslikes ajakirjas „Die neue Erziehung“ huvitawa artikli, millest käsitletud tähtsamad kohad allpool:

„Ühtluskooli küsimuses etendab wõoraskeelte õpetus suur t oja. Misjuga sed õpilased peawad mõraist keelt õppima? Millal peab see algama? Ja misjuga keel peab olema see? Need on kolm wajaduslikku küsimust.

Arusaadaw, et see keel lihtne ja ferge olema peab õppida, et õpilased lihtise ajaga ja wähesse tundide arwu juures nii kaugele oleks wiidud, et nad keelt tarwitada wõiksid. Ükski loomulik keel, olgu jurnud wõi elus, ei wõi täita seda nõudmist; ja on kõik liig raske.

Suus eesmärk jääks kätte saamatuks, kui mitte Dr. Samenhof ei oleks kokku seadnud ilma keele Esperanto, mida peaks õpetatama emakeele kõrwal üldisarujaamise wahendina ja esimese wõoraskeelena kõigis koolides.

Grammatik on üllatawalt lihtne, sõnade tuletamine ferge. Ühe aastajest õpetamisest

wäheje tundide arvu juures on küllalt, et õpilased teda mõistavad ja kasutada saavad.

Ka kasvatusline väärtus on Esperantol. Uued sõnad sünnitatakse 35 ees- ja lõppsilpidega ühenduses sõna tüübiga. Siin on õpilane sunnitud iga tarvitatava sõna üle järel mõtlema ja sellepärast tungib ta mõte ka emakeele sõnade mõistesse.

Rahvaskooli õpetajad Saksis, kus Esperantot juba mõningad aastad wabalt walitavana õpetatakse, tunnistavad, et Esperanto õppijad õpilased ka Saksa keeles korralikult arenevad.

Esperanto laieneb kõigis maades ikka rohkem.

Juba enne sõda on kauged reisid tehtud tema abil. Sajad wälis- ja sihemaa tähtsamad ärid trükkivad hinnakirjad Esperanto keeles, mõned teaduslised ajakirjad teevad siju kokkuvõtted Esperanto keeles.

Iseäranis tähelepanemise väärt on Esperanto nõudmine Prantsus- ja Inglismaa kaupmeeste ühiste poolt. Tuntud kirjastusäri, *Sachette* Pariisis kirjastab ka Esperanto keelseid töid.

Kuulus indogermanist *Max Müller* Oxfordis ütles: „Kunstklik ilmameel on kindlasti läbiwiidaw; mina rõhutan, et palju reeglipärajem, täielikum ja kergem õppida on, kui ükski harilik inimsoo keel; ses suhtes annan Esperantole esimehe kohta.“

Misjalgune oleks siis Esperanto küsimus ühtluskoolis?

Mina mõtlen nii: neljaastases põhikoolis õpivad lapsed ainult emakeelt. Wiienadamaal õppeaastal hakatakse Esperantot õpetama. Nii õpivad lapsed üht ja sedasama keelt. Kõik õpilased omawad wara abinõu wõõrasmaadega ühendusse astumiseks. Peale seda on kergem ka loomulikka wõõraid keeli õppida.

Wiimaste aastate jooksul oleme kuulnud endi ettewõtete kohta selbdawat: liig hilja, peaks mitte sedasama korduma Esperanto õpetamise suhtes.“

Gesti õp. kongressil tehtud ettepanek — algkooli õppetawasse wõtta Esperanto funduslikuna õppeainena — tohiks küll mittemeti õigustatud olla.

Uuemad teated wäljamaalt tõendawad, et Esperanto õpetamine wäljamaa koolides iseäranis suurt hoogu on wõtnas. Saksi kõrgem haridusnõutõugu on otjustanud „Germania Esperantisto“ teatel lubada alg- ja keskoolides nõutõugudele Esperantot õpetawasse wõtta, kas funduslikuna ehk mittesun-

duslikuna keelena — oma äranägemise järele. Sama lehe teatel õpetakse Esperantot terwes reas rahwailikoolides. — Tšehhi esperantistide häälekaandja „Progress“ teatab, et haridusminister on lubanud *É o i g i s*. Tšehhi koolides Esperantot mittesunduslikuna ainena õpetada.

Gestimaa Esperantistide ühingu „Espero“ praegune aadress on: Tallinn, Kiiutli tän. nr. 6. Seltsil on oma raamatukogu ja lugemislaud, awatud teisipäiwiti kella 7. õhtul.

Sealjamas wõetakse ka uusi liikmeid wastu ja antakse seltsust rahwuswahelise keele Esperanto üle.

Wiljandimaa raamatukogu päew.

Wiljandi Rahwailikoolide Seltsi poolt oli seltsi ruumides (Wiljandi mõisa uues lossis) 6. juuniks s. a. maakonna raamatukogu päew kogu kutsutud. Osawõtjaid oli seltside poolt wolitustega 19 ja siis weel umbes sama palju teisi raamatukogu tegelasi.

Koosoleku juhatajaks waliti Ed. Schönberg ja H. Sibul ja protokolli kirjutajateks: H. Narro ja H. Loorits.

Aruanded kohtadelt.

Suure Rõpu Metsküla rahwaraamatukogu seltsi esitaja hr. Rohw: kogus on 500 köidet raamatuid. Kõige agaramad raamatukogu tarwitajad on nooremad. Loetakse enam teaduslikult kirjandust. Lugejaid on umbes 40.

Paisistu haridusseltsi esitaja hr. Oja: raamatukogu asutati 1917. a. kingitud raamatuteft. Hiljem on kogu täiendamiseks raamatuid juure ostetud. Praegu on kogu 600 köidet suur. Wiimase paari aasta jooksul on tegevuses seisak olnud, raamatukogu ei ole töötanud. Müüd on uue seltsi juhatus walitud, kes tahab seltsi tegevust elustada ja raamatukogu uuesti käima panna. On ka uusi raamatuid juure muretsetud, iseäranis uuemat kirjandust. Omawalituse asutuskelt ei ole jenni toetust saadud ega ka sellekohase palwega esinetud. Üksikud omawalituse tegelased aga, nagu wallakirjutajad, töötawad kaasa.

Selme haridusseltsi esitaja hr. Sanjon: raamatukogu asutati ühes haridusseltsiga. Esimesel koosolekul lubati raamatukogu jaoks 300 rbl. Asutati walitusse liikunud raamatukogud, kogu 5. Raamatuid hoiti esiti korralikult, kuid sõja ajal läks neist

palju kaduma, jäävad laiali lugejate kätte. Nüüd korjatakse neid uuesti kokku. Raamatufogus on üleüldise 1150 köidet. Pääle Helme on raamatufogusid veel Kärstna noorte ühingul ja „Kiirel“. Oli veel lugemiseringid, mis sel teel tekkisid, et lugejad oma raamatud kokku tõid ja siis teistele lugeda andsid. Kuid sõda on need ringid lõhkenud. Toetust on raamatufogu saanud laenu- ja hoiuühisuselt. Wallawalitsuselt ei ole jenni midagi saanud.

Noorsoo Liidu Wiljandi osakonna raamatufogust räägib hr. Jaanson: fogu on asutatud 1917. aastal. Mõnes töötati suure hooga. Raamatufogu täiendamiseks raha saamiseks pandi pidusid toime. Raamatuid müretseti 400—500 köite ümber. Okkupatsiooni aeg katkestas tegevuse. Osakond pandi finni, ühes sellega pitseeriti ka raamatufogu finni. Okkupatsiooni ajal läks osa raamatuid kaduma. Sakslaste lahkimisel hakati raamatufogu uuesti korraldama, kuid wabadussõda wiis tegelased ära ja tegevus jäi jälle soiku. Ümber müretsetud hulk raamatuid juure. Toetust on saanud maakonnavalitsuselt 3000 marka ja ühelt erajätkult 1000 mrf. On püütud kokku korjata iseäranis wanemat kirjandust, mis raamatuturult kadumas. Lugejaid oli üle 300.

Wiljandi Lugemisringi Wana Wiidu osakonna esitaja hr. Rohlap: osakond asutati 1918. aastal juulil. Fogus on 220 köidet (410 pealkirja). Wiimasel poolaastal on fogu seisnud tegelaste püudusel. Nüüd on otjastatud osakonna asemele uut itseisemat raamatufoguselti ajutama.

Wallas on olemas veel laulu ja mänguselti raamatufogu, kuid mõnda aega ei ole ta tegevust avaldanud. Nüüd on kuulda, et kawatsetakse uuesti tegevusse astuda.

Uusna hariduselti esitaja hr. Lähtr: raamatufogu on üks wanematest: asutatud 1883. a. hr. Müheli eestwõttel. 1892. a. pandi fogu finni, eest ajal oli fogus üle 300 raamatu ja oli esitatud fogu selleaegne kirjandus. Raamatufogu uuesti avamiseks ei saadud kuidagi luba. Wiimaks läts see korra laulu ja mänguselti ajutamise järele, kellele luba anti raamatufogu pidada.

Braegu on raamatufogu üle 400 köite suur ja raamatud on juba ära „tarvitatud“. Fogu töötas laulu ja mänguselti juures 16 aastat, kunni okkupatsiooni ajani ja töötab nüüd hariduseltina, mis minewal kuul re gistreeriti. Fogu toetust kustkilt saanud ei ole. Raamatute lugemine maksuta.

Gesti Noorsoo Kaswatuse Selti Wana Länasilma osakonna esitaja hr. Ki-

ka s: osakond ühes raamatufoguga on asutatud 1907. aastal. Sõja ajal jäi tegevus soiku. Okkupatsiooni ajal taheti uuesti tegevust alata, kuid ei saadud selleks luba. Raamatufogu, mis oli laiali kantud, on jälle korraldama hakatud. Senni on juba üle 200 raamatu kokku kogutud. Raamatufog tarvitamine on liikmetele maksuta, wõõrastele maksu eest. Toetust omawalitsuselt palutud ei ole ega loodeta ka saada. On pöördud jeltstenna poole palwega raamatuid kinkida.

Peale selle on ka kohalikul naiselti raamatufogu olemas. Uuel hariduselti raamatufogu on raha kogutud, kuid raamatufogu ei ole juudetud veel ajutama.

Hr. Schönberg teeb ülewaate Wiljandi raamatufogudest. Mõni aasta tagasi töötasid Wiljandis mitu raamatufogu. Nalitate järele on neist ainult üks järele jäänud: Lugemisringi oma.

Raamatufogu on juba üle kümne aasta töötanud ja praegu on ras üle 1800 köite, ning paarjada veel köitmata. Lähemal ajal on fogule wäärtusliki lisa sodata nutmeit poolt, muu seas üks 2000 köiteline fogu.

Wiimasel aastal enne tegevuse wägusidset katkestamist, nimelt 1917. aastal, oli aasta jooksul üle 10.000 köite lugeda mõetud.

Okkupatsiooni aeg oli waimline wägusamise aeg ja Lugemisringile jäi sama saatus osaks, kui teistelegi tema sihilistele jeltsidele: ta pandi finni.

1919 a. nowembri kuul kinnitati Wiljandi Rahwailiikoolide selti. Lugemisringi juhatus andis lepingu põhjal oma fogu Rahwailiikoolide Seltile tarvitada, kes käesolewa aasta algul ka awaliku maksuta raamatufogu arwas, mis rohket tarvitamist leiab. Lugejaid on üle 300 ja päewa jooksul käib raamatufogus kuni 70 inimest ning lugeda mõetakse ligi 150 köidet.

Maakonna poolt on saadud 25.000 marka toetust ja linna poolt loodetakse teine sama palju saada.

U. Karro kannab küsimuslehtede wastuste waral kokkuseatud liihise ülewaate maakonna raamatufogude kohta ette.

Ülewaade maakonna raamatufogudest.

Ülewaade on kokkuseatud nende wastuste waral, mis Rahwailiikoolide Selti poolt wäljasaadetud küsimuslehtedega on tagasi tulnud. Seltiil olemate teadete järele on maakonnas 21 raamatufogu, kas samanimeliste jeltside või teiste jeltside juures.

Raamatufogude asutajateks ja ülewaate

pidajateks on seltsid, kas raamatukogu, hariduse, laulu, mängu või mõne teise niiteline selts. Ka tööliste seltside juures on omad raamatukogud. Kui suured nad on, selle kohta puuduvad igajugused teated. Raamatukogud on ajutatud viimase kahe aastakümne jooksul. Käepärast olevate teadete järele on kaks raamatukogu juba waremalt ajutatud, nimelt Wiljandi walla Kutsjari (lugemiseringi) kogu ja Uusna (hariduseltsi) kogu. Esmene 1881 ja teine 1883 a., kuid mõlemad kogud on pikemat või lühemat aega seisnud ja viimasel aastakümnel inimesti tegevusse astunud.

Raamatukogu korraldamise tööd, s. o. raamatukoguhoidja kohused, on pea igal pool õpetajate peal, kes seda waba- tahtlikult ja maksuta on täitnud. Neilt koguhoidjatest nõuda, et nad oma kutsule ettevalmistatud oleksid, et neil raamatukogu korraldamise kohta tarvilisi teadmisi oleks — ei või. Sest nad on selle kohta peale wailitud, võiks ütelda — neile on see kohus peale sunnitud. Raamatukoguhoidjatele annavad ainult neli raamatukogu palka, nimelt Priiatu, Uue-Wõidu, Rõpu Haridus- seltsi ja Wiljandi Rahwaülikoolide Seltsi kogud. Palk ulatab 20—120 margani aastas, peale viimase, kes 1000 m. kuus maksab.

Raamatukogudel oma kindlaid ruumid ei ole. Nad on paigutatud sinna, kus on waba nurg olnud. Sellepärast leiame raamatukogusid taluhoonetest, koolimajadest ja mõne ka wallamajas. Et neile niiviisi armu poolest on ruumi antud, siis neil wistiski ka üüri maksta ei ole. Wähemalt ei saa seda antud wastustest kindlaks teha.

Kui suured on raamatukogud? Päriti teateid: mitu köidet ja mitu pealkirja on kogu juur. Wastuste järele selgub, et pealkirjade arwu poolest meie kogud õige suured on, kuid köidete poolest kõiguvad nad 150 ja 600 wahel. Wahe tuleb jellest, et mitu raamatut on ühte köidetud. Siiski on maagonnas kolm üle tuhanda köitelise kogu: Selme-Wõrwa hariduseltsil 1150 köidet, Rõpu hariduseltsil — 1340 köidet ja Wiljandi Rahwaülikoolide Seltsil üle 1800 köite. Esmene kogu ei ole mitmestel aastatel töötanud. Pea kõik raamatukogud on eestikeelsed, paaris kogus on ka wene- ja saksa keelseid raamatuid.

Raamatukogu täiendamine sünnib, kas ühikute isiku, raamatukogu ülewõlpidawa seltsi eestseisuse või isearaldi jels walitud komisjoni poolt. Aruanded räägivad, et raamatute wolik on rahuloldaw olnud. Ta

wõib küll nii olla, kuid üleüldistada seda siiski ei või.

Et raamatukogu ülewõlpidajateks seltsid on, siis on arusaadawalt kõik kogud liikmetele maksuta tarwitada, kuna mõdrastelt maksu wõetakse, mis on 1—4 marka aastas. Grandina peab nimetama Rõpu haridus- seltsi kogu, kus lugemise rest 10 prots. raamatu hinnast wõetakse ja Wiljandi Rahwa- ülikoolide Seltsi awalikku maksuta raama- tukogu. Osa maksulistest kogudest on õp- piwale noorsoole maksuta tarwitada.

Kes tarwitawad raamatukogu? Saadud wastuste järele on raamatukogudel osa lugejaid taluhimeste hulgast. Et see osa wäike, on arusaadaw. Rohkem lugejaid on juba tööliste hulgast ja õppiwa noorsoo keskest. Enamiks lugejatest on naisterah- wad, peale paari raamatukogu, kus enamus meeslugejate käes. Raamatukogul tarwitad jate arw ulatab üle 300 — Wiljandi Noor- soo Liidu ja Rahwaülikoolide Seltsi kogul.

Mis huwitab praeguse aja lugejat? Ku- das on wiimaste aastate sündmused luge- jate peale mõjunud? Et eelmiste aastate kohta tarwilisi andmeid käepärast ei ole, siis ei saa siin sellekohast wõrdlust teha, kuid omastikohast huwitaw on juba seegi lühite wastus, mis raamatukogud annud: kõige enam lugejateks ilukirjandust. See wastus on üleüldine. Minult paar raamatukogu too- wad jellesse harmoniaasse wäike lahkeli- üks teatab, et olewat ka teaduslist kirjandust lugeda wõtetud ja aasta jooksul nimelt 4 raamatut. Teistes on natuke rohkem. Kuid see ei muuda üleüldist otjust, et neil kõige suuremate raamatute lugemine õige wähenene on. Lugeja wõtetud köidete arw kõigub 300 ja 4000 wahel. Raamat on keskmiselt kolm korda ringi käinud. Raamatutega ümber- käimine lugejate poolt on üleüldiselt rahul- oldaw ehk ka siingi mõnelt poolt nurisetakse.

Misjugu on ümbruskonna seijukoht raamatukogu wastu? Üksikud wastused on mitmesugused: waenulik, ükskõikne, leige, heatahtlik, kaasatõmbaja. Esmest seisu- kohta kinnitawad mitmed raamatukogud peremeeste hulgas. Kuid on ka kohti, kus peremehed kaasatõmbajad on. Omawal- tuse ajutuste seijukohta nimetawad kõik ko- gud ükskõikseks. Mis asjaolud sarnase ot- suse tegemise juures mõõduandwaks on el- nud, ei ole teada. Kuid kohapealsete tege- laste eneste seletusest võib kuulda, et wald abi annud ei ole ja sellekohase palwega üegi sinna poole pööratud ei ole. Kõige agaramateks tegelasteks on õpetajad ja wallasekretärid. Üleüldiselt kokkumõttis

on elanikkude seisukoht raamatufogu vastu heatahtlik.

Mille üle aga raamatufogud kaebavad, see on rahaline fiktsus ja raamatute kaitmise halb oluford. Raamatud maksavad juba paarkümmend marka ja kaitmine on peaaegu sama kallis. Sarnasele mäkkeminevule ei jöua aga wäikesed fogud vastu panna ja siin peab abi tulema teisalt, maakonna keskkorralduse kaudu.

Et imbruskonna waimliseft elust täielikumat pilti saada, päriti järele, kui suurel määdul loetakse seal ajakirjandust. Selle kohta on ühine wastus: poliitilisi lehti, kõige rohkem kohalisi, siis pealinna lehti. Mis puutub n. n. lopa- ja turukirjandusesse, siis loetakwat jeda kah. Ajakirjade lugemiseft ei teata keegi.

Kui palju maal koolide juures raamatufogusid on, siis puuduwad jenni sellekohased teated. Wiljandis on teated mõne kooli kohta. Kõige juurem fogu on linna naisgümnaasiumil — 1975 köidet, millest 500 köiteline eestikeelne fogu alles läinud aastal asutatud. Haridusjeltfi Tütarlaste Gümnaasiumil on õpilaste fogus umbes 100 köidet millest umbes pool eestikeelsed, teine osa wene ja saksa keelsed. Kooliõpetajate raamatufogu on Haridusjeltfil üle 900 köite juur, linna naisgümnaasiumil 400 köiteline. Meljandal linna algkoolil on 320 köiteline õpilaste ja ligi 200 köiteline õpetajate fogu.

Sra TohweImann (Kendralstaabi raamatuf.) teeb ülewaate mel olewaift aademiilistest raamatufogudest. Tartu ülikoolil on umbes poole miljoni köiteline raamatufogu. Siis on täies korras weel Tartu loodusuurijate jeltfi fogu, milles 12.000 köite ümber. Ses fogus on iseäraline korraldus: raamatud on riulitel suuruse järele. Tartu õpetatud Gesti Seltfi raamatufogu on 10.000 köidet juur. Gesti Rahwa Muuseumi raamatufogu Tartus on 30.000 köidet juur, millest ära korraldatud 2000 köite ümber. Selles fogus on wanu raamatuid, mida praegu kõrgelt hinnatakse. Seda fogu korraldab ahiuiks raamatufogude eriteadlane hra S. Muide. Tartu imbruskonna mõisates on juuremad raamatufogud Raadi mõisas ja Käpinas. Wiimases 60 tuhat köidet. Siis peab nimetama weel Tartu Rahwaraamatufogu Seltfi fogu, milles 3000 köidet ja mis nüüd Tartu linnawalitsuse ülewalpidada jääb. Tallinnas on G. S. timaa Kirjandusjeltfil umbes 60.000 köiteline fogu, milles leidub raamatuid 16. aastast ja mis hästi korraldatud. Wähematest fogu-

dest tuleb nimetada riigi raamatufogu 12.000 köitega (endine kubermangu raamatufogu) ja Tallinna kindralstaabi fogu 30.000 köitega, mis korraldatud on. Tallinna Gesti Muuseumi ühingu fogu on korraldamata ja sinna fogutakse peaaesjalikult peale 1914 a. lämunud wäljoanded. Siis on weel Haapsalus raamatufogu olemas, kuid selle kohta puuduwad teated. Edasi en mitmel pool mõisates waremalt juured ja õige täielikud fogud olnud, jett nende omanikud on wõinud täiendamise peale palju kullutada. Kuid neis kohtades, kus sõda on üle käinud, on fogud palju kannatanud. Melil nõutakse igast trükitööst 10 sunnieksemplaari, millest jaawad osa Tartu ülikooli, muuseumi, Tallinna muuseumi ühingu, riigi raamatufogu ja weel mõned teised fogud.

A. M a r s e l d t arwab, kas mitte ei tuleks sunnieksemplaaride arwu juurendada — kui teisiti ei jaa — et siis ka maakonna linnades olewad raamatufogud, mis selles ringkonnas kättkoguks on, ühe eksemplaari hinnata saaksid. Edasi räägib ta mõisate raamatufogudest ja endistest Weneaegilest karškufe-kuratooriumi fogudest. Esmesed häwimerwad ja nende päästmiseks tuleks kiiresti jamme astuda. Karškufe kuratooriumi fogusid oli kõneleja teades Wiljandimaal kahes kohas Wiljandis ja Põltsamaal. Kus need fogud nüüd on, ei ole teada. Siis on weel eraiisikute raamatufogudes palju wäärtuslisi raamatuid, mis seal tarwitamata seisawad; paneb ette uleskutsega nende omanikkude poole pöörata jarnaseid raamatuid maakonna keskraamatufogule kiirkida ehk tarwitada anda.

E. S c h ö n b e r g räägib kadunud Leokse raamatufogust, mis tema omaniku tahtmisel Wiljandisse peaks jääma, kui siin mõni muuseumi jeltfi elule tõuseks, kes jeda korraldaks.

W. R a b i teatab, et sunnieksemplaaridest jääwad jaotuse järele praegu juba mõned eksemplaarid wabaks. Kõneleja peatas Raadi mõisa raamatufogu juures, millest lähemal ajal õige wäike osa meel meie kodumaale jääb, jett kuuldawasti olewat wälisuse poolt jelle fogu wäljamaale wiimiseks luba jaadud.

Doosolejate poolt mõetakse ühel häatel järgmised resolutsioonid wastu:

1) Wiljandi maakonna raamatufogu päew tunnistab tarwilikuks maakonna keskraamatufogu asutamise ja esineb Haridusministeeriumi ees soopiga, et iga maakonna keskraamatufogule saaks jaadetud üks maksuta eksemplaar igast trükitööst.

2) Wiljandi maakonna raamatukogu päew, kuuldes, et on luba antud raamatukogusid väljamaale wiia, — otsustab Haridusministeeriumile soowi avaldada, tungiwalt mõjuda katsuma, et wäärtusliki raamatukogusid mitte ei lubataks kodumaalt välja wiia.

Selle järel esineb hra E. D. Schönberg referaadiga: puudustest meie raamatukogudes.

Allguses peatab kõneleja mõnede ülesõudiste puuduste juures, milleks ta esimesena tunnistab juhuslikkuse raamatukogude asutamisel.

Peab rõõmustama, et wiimastel aastatel on jät alal paranemist märgata, et meil plaanifindlamalt on hakatud tööd tegema.

Teisels juures puudusteks on olnud, et meil ühtegi kehtsatust ei ole olnud, kes seda liikumist oleks juhtinud. Niisama on meil wiimse ajani ka raamatukogutegelased puudunud, kes raamatukogude ala oma elutööks oleksid walinud.

Halwanud on raamatukogude liikumist ka wastutõotamised mitmelt poolt. Kõige pealt endiste walitjusa jutuste poolt, siis ka meie oma seltskonna ja omawalitjuse ajutuste külm osatõttimine raamatukogude toetamisest.

Siis räägib kõneleja puudustest ühikutes kogudes, millest kõige esimesena tähendab kogude juhusliku täiendamise peale.

Praegune raamatukoguhoidja ei seisa oma ülesannete kõrgusel. Kõige pealt puuduvad tal tarwilised eelteadmised oma töö kohta ja teisels peab ta sagedasti oma tööd kui sunnitööd tegema. Selts on ta kõigest wastuwaidlustest hoolimata raamatukoguhoidjaks walinud ja nüüd teeb ta tööd wite walinumiseni. Et enamusel praegustest raamatukoguhoidjatest armastus ja huwi oma töö wastu puudub, siis on töötgemine ka korratu. Mõnda ei märgita väljaantud raamatuid sugugi üles wõi tehakse seda nii korratult, et pärast raamatuid nõuda ei tea ja seega suur raamatute kadumaminek awalitjaks tuleb. Niisama on lugu väljaandmise ajaga. Väljaandja ei ilmu määratud ajaks, nii et lugejad usalduse kaotawad kogu wastu. Teisest küljest peab ka lugejaid korratuses süüdistama.

Et meie raamatukogudes katalogiseerimise süsteem äärmiselt puudulik on wõi ta nimetamise wäärt ei ole, siis on lugejal raske omale soowitawat raamatut leida.

Ühe suure puudusena peame nimetama meie lugejate hoolimatust raamatute wastu; raamatute määrimine, märkuste sisse kirju-

tamine; raamatukogu määrusi ei peeta silmas.

Lõpuks meel üks suur puudus: aruanete puudus raamatukogu tegevuse üle. See puudus on kõige olulisem, sest ta takistab otstarbekohast raamatukogu asja juhtimisest.

Referent jõuab otsusele, et meie raamatukogusid tarnase suure hulga puuduste pärast ainult teatud tagasihoidlikkusega kultuurajutusteks tohib nimetada.

Wõetakse wastu järgmine soowiawaldu:

Wiljandi maakonna raamatukogu päew awaldab soowi, et Haridusministeeriumi rahwahariduse osakond katsuma kiirustada raamatukogutegelaste ettevalmistamist ja sellekohaseid kurjusi korraldada.

Järgmiseks päewakorra punktiks on maakonna kehtkorralduse loomine.

E. Schönberg põhjendab lähemalt kehtkorralduse tarwilikkust. Tarwilik on ajutuse loomine, kes asja juhtiks. Iseäraliigi kulusid uus ajutus ei nõuaks.

M. Karro kannab tulewase kehtkorralduse koduorra eelndu ette. Eelndu järele töötab raamatukogude büroo (wõi kuidas seda nimetatakse) W. Rahwailikoolide Seltsi juures. Ta ülesandeks on raamatukogude tegevuse kiwendamiseks ja sätendamiseks Wiljandi maakonnas ja piiriäärseis kohtades kaasa aidata.

Büroo annaks nõu ja juhatusi ja awitaks kaasa raamatukogude ajutamisel, koguks ja töötaks läbi raamatukogudesse puutuwaid teateid, piiriaks kaasa mõjuda eriti raamatukogudesse puutuwate küsimuste ja määruste arutusel ja walwaks maksima pandud seaduste ja määruste täitmise järele, kaitsels raamatukogude huwisid kõigis ajutustes, annaks välja oma ajakirja, kirjastaks raamatuid, lendehti jne. Juhatusite andmine sünnib maksuta.

Roosolejad tunnistawad tarnase büroo ajutamise W. Rahwailikoolide S. juure tarwilikkust. Büroo koduorra wastuwõtmine jäetakse järgmise kongressi hoolteks, mis ajaks koduord lõpulikult tuleks välja töötada ja enne kongressi raamatukogudele paljundatult kätte saata.

M. Sibul esineb lühikese referaadiga raamatukogude wõrgu üle.

Kool, nii hea kui ta ka on, annab meile ikkagi poole haridust, teadust. Koolist lahuses peame ennaft alaliselt täiendama, et ajaga sammu pidada. See on meil wõimalik raamatu kaudu. Raamat on meie teadmiste wärskendajaks. Sellepärast peab raamat ka kõigile kättesaadaw olema. Praegu

ei ole ta jeda mitte. Edaspidi peaksid juust meie omavalitsuse asutused selle eest hoolt kandma, et nende piirkonnas vähemalt üks korralik ja täielik raamatukogu oleks, kuigi siis tarvilisel korral maakonnas loiali olewad kogud mõiksid soovitatud raamatut saada.

W. Arabi soovitatav, et edaspidi igas 6-aastase rahwakooli piirkonnas raamatukogu olgu. Sest iga kool valmistab raamatukogule teatud kontingendi lugejaid.

Lõpuks arutatakse veel ühise juusteeni läbiviimist kõigis kodumaa raamatukogudes. Süsteem peab andma igal ajal selge ülevaate raamatukogust, ta peab olema kindlaks aluseks, mille peale edasi ehitatakse. Süsteemi otustamine peab sündima koosolekul, millest üle maa raamatukogu ehitajad aja mõtavad. Mõisjugu juusteeni juure edaspidi jääda, see tuleks lähemal ajal ära otustada, et uute raamatukogude asutamisel selle järele käia ja wanu kogusid aeg-ajalt

jellele üle wiia. Raamatukogude instruktõr W. Arabi lubab lähemal ajal üleskutsega kõigi raamatukogu-tegelaste poole pöörata ja neid ühisele koosolekule kutsub, et juusteeni küsimust otustada. Töö poole läheb wast paar koosolekut ära, nõnda et juulikuu teisel poolel wist tööga lõpule jõutakse.

Sra Tohweimann soovitatav kuni juusteeni kindlaks määramiseni uutes kogudes raamatud joostwa numbri all inventaari-raamatusse kanda, kuhu siis hiljem terce on jaotkondade numbrid juure teha.

Kui hra W. Arabi wist oma jennistest reijidest on rääkinud ja teatanud mis alusel ta walmis on koha peale sõitma, — lõpetab juhataja koosoleku, wõlades tänur koosolejatele, kes on täna püstitusega hulf tööd ära teinud, ja Wiljandi Rahwaülikooli Seltile, kes oma peale on wõtnud raamatukogu päewa korraldamise.

Organisatsioonide teated.

Eesti Õpetajate Liidu asemikudekogu koosolek.

Eesti Õpetajate Liidu asemikudekogu koosolek oli 15. juunil 1920. a. Tallinna Kommertskooli ruumides. Koosolekust wõtsid osa 28 asemikudekogu liiget. Juhatajaks waliti J. Uusatalu, protokollikirjutajateks P. Bedisson ja M. Peterjon.

Wäewõrd:

- 1) Liidu juhatus aruanne liidu tegewuse ja majandusliku seisukorra üle.
- 2) Ettepanek liidu eelarwe muutmise kohta.
- 3) Liidu kirjandus- ja õppewahendite ladu küsimus.
- 4) Õpetajate kodu.
- 5) Organiseerimisküsimus (wahetõrd teiste ametiühjusestega jne.).
- 6) Koosolekul algatatud küsimused.

Juhatus tegewusest annab aru J. Annusson. Juhatus on oma koosolekuil, mida peetud 25, paufikasja-seadust arutanud, õpetajate palgaküsimust selgitanud. Kohadelt saadud materjaali põhjal töötati välja uued palganormid, millega ministeeriumis esineti, kus põhimõttelikult nendega päri oldi. Töö- ja hoolekandeministeeriumi ettepanekul tehti hiljem otusteks õpetajate palgaküsimust teiste riigiteenijate paljadega ühtlustada. Liidu juhatus nõue oli kõige alama palga saajaid õpetajaid 10-dasse kategooriasse paigutada.

Et riigikohtu poolt 1918. a. 1. novembrist kuni 1. juulini 1919. a. elukalliduslisa saamiseks õpetajatele õigus on antud, kuna omavalitsusasutused wäljamaksimiks wasta-tulelikud ei ole, on Liidu juhatus soowitanud kohtu teel maksmata summe maakonnaliitude kaudu sisse nõuda.

Õpetajate warustamisküsimuses on Liidu juhatus katsunud kerkorganisatsiooni luua, millest krediidi puudusel loobuda tuli. Juhatus esines peaministri juures ettepanekuga õpetajaid warustuse saamisest ühewääriliseks arwata ühesugusel alusel teiste riigiteenijatega. Peaministri kuita walitsuse otsus oli warustust riigi poolt anda õpetajatele, kes põhipalga walitsuselt saamad, kuna teised õpetajad omawalitsusasutustelt warustust peaksid saama. Juhatus tegi maakonnaliitudele ettepaneku warustust omawalitsusasutustelt nõuda. Kui tagajärjed õpetajaid ei rahulda, siis pöörata riigikohtu poole.

Pajuki küsimuses on selgunud, et rahulepingu järele endised õpetajate paufikasja liikmed fikseeritud summe Wene-maalt kätte ei saa. Õpetajate paufiküsimust tahetakse üleriiklise puhkepalka-kassa loomisega lahendada.

Juhatus on samme astunud, et õpetajate koosolekute pidamiseks waba õppepäewi lubataks.

Õpetajate kodu asutamises on juhatus liitunud andmeid kogunud, et selgusele jõu-

da, misjulgune kodu peaks olema. Lähemalt peab käesoleva koosolek jeda küsimust lahendama.

Juhatus astus läbikäimise Soome ja Läti õpetajatega. Koolinõukude Soome reisivõeti „Kasvatuse“ peatoimetajale S. Koosile ülesandeks tutvutada Soome õp. liitude tegevusega. Eesti ja Soome õpetajate vahel kontakti loomiseks waliti komisjon, millesse 4 liiget kummagilt poolt kuuluvad. Meie poolt kuulusid: S. Roos, Ch. Brüller, R. Sunapuu ja A. Mõru.

Läri õpetajatele lestat: nende järeleparimise peale ligemalt Eesti õpetajate organisatsioonist ja muist lauwastustest hariduse alal. Ka lätlastel lubasid meid informeerida oma tegevusest.

Palju tööd nõuab juhatuselt „Kasvatuse“ wäljaandmine. Kaastöö wiimase ajal on rohkenenud, trükkimise võimalused on raske, korraliku trükikoja puudusel, mille tõttu wihud wiimistusega ilmuvad. On lootus, tahtsusi ligemal ajal kõrwalbada.

Viidu juhatus wõttis kaudsel teel osa algkoolide seaduse wäljatöötamisest. Võputs palub Viidu esimees seisukohta wõtta, kas peab juhatus tegevus ainult organiseerimise, kutsehuwiliist laadi kandma, ehk wõib see üldise, hariduspoliitilise ilme omandada.

Rõba k o w: Algkoolide seaduse läbiwiimisel on õppeaeg 6 aasta peale määratud, kuna õpetajate loow oli teostada 7-aastaselt algkooli.

S. Annusson: Õpetajate-päewa otjus 7-aastaselt algkooli luua, wõeti wäikeste hääle-enamusega wastu, mispärast teda moodustamiseks ei wõi pidada. Mõjuwatel põhjustel ühines Viidu juhatus Astawa Kogu hariduskomisjoni otjusega algkooli kuse kestuse asjus.

Neumann: Liikmemaks tuleks aastaalgul kindlaks määrata; sest aasta keskel liikmemaksu muutmise ja uuendatud kujul liisendudmine on raskeandatud.

S. Kentz: Selarwe muutmise katwattakse läbi wiia ilma liikmemaksu juurendamata.

Rõba k o w soowitab, et juhatus liimete sõidufulud kohtadele maakonnaliitude kanda jätta.

S. Annusson: On sulajid, mida üffikute maakonnaliitude arwele ei saa kanda; näituseks sõidub, mis üleüldise õpetajaskonna huwides tehakse.

Rõba k o w ettepanek wõetakse soowiawaldusena wastu.

Korrol: Viidu juhatus on palju teinud õpetajate materjaalse seisukorra parandamiseks, kuna juhatus tegevust halmab „Kasvatuse“ wäljaandmine oma defitsiidiga. Panen ette „Kaswatust“ harvem wälja anda ja kausa wähenbada.

Annusson: Harwemini ilmumine ei ole soowitaw; ei saa reagerida päewasündmuste peale, materjaal wananeb ja ei mahuts ära.

Otjustati ära kuulata „Kasvatuse“ täielik selarwe.

Defitsiidi katmiseks soowitab juhatus „Kasvatuse“ hindu tõsta 10 margani n-ri pealt tellijatele, üffik nr. 12 marka, 1. juulist arwates.

Peale selle otjustati endiste numbrite (nr. 1—6, 1919. a. ja nr. 1—10 1920. a.) hind määrata 1. augustist s. a. arwates komplekti wiisil tellijatele 6 mk. wihk, üffikute wihkude otjatele — 7 mk. Meie, kes enne 1. aug. s. a. wanu numbrid komplektina telliwad — wihu hinnaks määrata 4 m.

Korrol soowitab wähenbada „Kasvatuse“ trükkimist 500 eksemplaari wõrra.

Mängel seletab, et trükikulud kellega palju ei wähen, saaks ainult paberit hoida.

Viidu ja „Kasvatuse“ aruanded aasta esimehe poole tegevuse kohta ja muudetud selarwede wõetakse wastu järgmisel kujul:

Viidu kassa aruanne.

(1. jaan. — 15. juunini 1920).

T u l u d:

Saldo 1. jaanuaril 1920. a.	7.927.50
1. Liikmemaks 1919. a. ette	10.158.60
2. „ „ 1920. a. ette	10.214.52
3. „Kasvatuse“ arwel	23.635.—
4. „Soome silla“ arwel	1.820.50
5. Koosolekute arwel /	2.175.—
6. Laenu arwel	66.811.40
7. Protzentide arwel	24.38
8. Raha kusewõetuse arwel	2.450.—

Stoffu 126.216.90

Peale selle wõel „Kasvatuse“ ladus olewad müümata eksemplaarid.

T u l u d:

1. Ksjaajajate palk /	3.420.—
2. Kantselei ja postikulud	486.87
3. Kuumid, teenija	430.—
4. Kirjanduse arwel	1.384.20
5. Koosolekute arwel	2.862.90
6. Romandeerimise kulud	670.50
7. „Kasvatuse“ toetuseks	44.300.—

8. Paberi arvel	55.928.80
9. Laenu tajuts	15.000.—
10. Kongressi arvel	300.—
Saldo 15. juunil	1.433.63
<hr/>	
Kokku	126.216.90

Liidu varandus.
(Sigikaudne ülevaade).

Aktiiva:

1. Raskja	1.433.63
2. Inventaari ja kirjanduse arvel	2.573.20
3. Trükipaber	104.100.—
4. Raane paber	17.500.—
5. „Raskwat.“ jaada paberi eest	25.650.—
<hr/>	
Kokku	151.156.83

Passiva:

1. „Soome silla“ kapitaal	6.320.50
2. Laenud:	
a) hr. Reinofi R-to kor. arvel	10.000.—
b) Tallinna linnapangast	59.811.40
d) Wiljandim. õpet. liidult	2000.—
Billistvere õp. ühingult	1.500.—
f) Tartuvalu õp. ühingult	500.—
g) Tartum. õp. liidult	3000.—
Wõlata varandus	68.024.93
<hr/>	
Kokku	151.156.83

Liidu muudetud eelarve 1920 a.

1. Tulud:

	ülejäät 1919. a.	7.927.50 ^a
1. Liikmemaks	1920. a.	39.000.—
2. „	1919. a.	11.000.—
3. Kongressi tulud		3000.—
4. „Soome silla“ kapitaali heaks		2000.—
5. „Raskwatuse“ toetusjeks:		
a) 1920. a.	7.500.—	
b) 1919. a.	4000.—	
6. Paberi eest „Raskwat.“ jaada		103.650.—
<hr/>		
Kokku		178.077.50 ^a

2. Kulud:

1. Asjaajajate palgaks	30.000.—
2. Kantselei- ja postikulud	2000.—
3. Kinnid, kütte, valgustus	6000.—
4. Kirjanduse muretsemiseks	7000.—
5. Sõidu- ja komandeer. kulud	10.000.—
6. „Soome silla“ ehituseks	6.500.—
7. Kongressi kuludeks	5000.—
8. Toimikondade kuludeks	10.000.—
9. Paberihoid, finnitus ja laenu protsendid	12.000.—
10. Ettenägemata kulud	4.187.50 ^a
11. „Raskwatuse“ toetusjeks:	
a) jeltside poolt	11.500.—
b) liidu poolt	68.024.—
12. Laenu tajuts	5.866.—
<hr/>	
Kokku	178.077.50 ^a

Ujafirja „Raskwatuse“ aruanne 1. juunini ja eelarve 1920. a. peale.

S i s j e t u l e t.

Asja nimetus	Auanne 1-je juunini		Eelarve aasta lõpuni		Kokku 1920 a. jooksul	
	Emf.	Ps.	Emf.	Ps.	Emf.	Ps.
Raskjas oli 1-sel jaan. 1920 a.						
1. Tellijate arvel: saadud	6692	65			6692	65.
b) Wõlga tellijatelt saada	25014	70				
b) 1200 tellijalt tuleks aasta lõpuni			1470	30	186485	—
2. Üksikute nr-te müügist: a) saadud	6709	80				
b) Õp. Siitubelt ja kaupl. saada			12390	20		
b) Soobetawasti saada aasta lõpuni			60000	—	79100	—
3. Kuulutuste arvel: a) saadud	80	—				
b) Tuleks saada aasta lõpuni			6800	—	6880	—
4. Toetusrahad: a) Siidult saadud	26100	—				
b) tuleks veel saada			50224	—	79524	—
5. Haridusministeeriumilt: saadud	5000	—				
b) tuleb veel saada			15000	—	20000	—
6. Haridusministeeriumilt Ametl. oja peale saadud	1000	—				
Tuleb veel saada			67740	—	77740	—
Vuudujääk Raskjas 1-sel juunil	3477	25				
Kokku	83074	40	376824	50	456421	65.

W ä l j a m i n e f.

Asja nimetus	Aruanne 1-se juunini		Selarwe aasta lõpuni		Kokku 1920 a. jooksul	
	Emf.	Þ.	Emf.	Þ.	Emf.	Þ.
Kasjas puudujääk 1-sel juunil.						
1. Honorariarmel: wälja antud	8608	20	3477	25	3477	25
tuleb wälja anda			34000	—	42608	20
2. Pallabets: wälja antud	11545	05	24500	—		
tuleb wälja anda: toimetusele			5100	—		
korrektorile			10500	—	51645	05
talitusele						
3. Paberi ja trükkimise peale läinud	59004	40				
tuleb maksta: Liidule paberi eest wõlg			25650	—		
paberi eest weel waja maksta			78000	—		
trükkijale maksmata			16020	—		
tuleb weel maksta			153000	—	331674	40
4. Kuulutuste armel: makstud	120	—				
tuleks weel maksta			2000	—	2120	—
5. Kantselei peale kulubets läinud	259	40				
tuleks tarwis			1500	—	1759	40
6. Ekspeiditioni peale: läinud	3537	35				
waja weel wälja anda			13600	—	17137	35
7. Korterit, kütte ja walgustuse peale	—	—	6000	—	6000	—
Kokku	83074	40	373347	25	456421	65

Pärast lõunatööhäega mõeti wastu juhatuse tegevuse kohta resolutsioon: Juhatuse tegevuse aruannet ära kuulates ja tähelepannes juhatuse tööd õpetajastonna waimliste ja maajndusliste huwide kaitsmisel, mille läbi liidu tegevusele ja „Kaswatusel“ wäljaandmisele kindel alus on pandud, kii- dab asemikudetogu kooslek juhatuse tegevuse heaks ja awaldab talle ennatjalgawa tööd eest tänu.

Närgnes liidu ladu ja õppewahen- dite küsimuse arutamine.

Z. Annusson kannab ette juhatuse arwamise selle punkti kohta. Annu on soowi awaldatud sel alal midagi teha. Kaswate trükkilude tõttu ja krediidi puudusel on wõimata midagi iseisemast ette wõtta. Tuleks katsuda mõne kirjastusäri osanikuks astuda. Kirjastusäri „Rahwaülikool“ on nõus õpetajate liitu äriosanikuks wõtma.

W. A. Mann pärib järele Gestimaa õpetajate wastastikku abiandmise seltsi tegevuse üle, millel ta raamatukauplus ja kirjastus on.

Annusson tähendab, et see selts wiimajal ajal tegevust pole awaldanud, mis- pärast liidu juhatuse on katsumud selle seltsi juhatusega läbirääkimisi pidada waranduse Liidule üleandmise kohta, kuid jenni ei ole kokku leppida saadud.

Reinof tähendab, et seltsi kauplus on määratud aja peale edasi antud ja maja on üüritud eraisikutele.

Koosolek jättis liidu ladu asutamise ja õppewahendite nuretsamise küsimuse lah- tiseks. Otsustati kohtadel teateid koguda, mis sugused kawatshused on maakonnaliitudel ladu asjus ja rahalised wäljawaated selle teostamiseks.

Reinof refereerib õpetajate kodu küsimust. On kogutud maakonna-liitudel teateid ses suhtes. Ettepanekud on mitmesugused: loowitakse 1) üleriiklist kodu ajutada, 2) üht Võru-, teist Põhja-Gesti jaoks. 3) igasse maakonda. Ei ole selge, kui suur oleks kogu tarwitajate isikute arm. Pääki- teaduse teostamisel oleks ta muudugi suu- rem.

Selle järele kannawad ette liitude ase- mikud kawatshused kohtadelt ja mis on teh- tud kodu soetamiseks. Selgus, et pea igal liidul on kodu teostamine käsil. Kodu ka- watsetakse kahe otstarbe jaoks: 1) õpetajate kottukäimis- ja teatuspaigaks, 2) wana õpe- tajate warjupaigaks. Teatuspaigad awa- tatakse linnades, warjupaigad — linnade läheduses maal, mõisates.

Koosolek, liitude kawatshusi ära kuula- tes otsustas: Õpetajate warjupaik tuleks igas maakonnas ehk üle kahe maakonna

avada, kohalikkude liikude eestvõttel. Eesti Sp. Liidu juhatusele avaldatakse soovi Tallinnas õpetajatele ööforter ja peatuspaiksisse seada.

J. Kents seletas õpetajate organiseerimise seisukorda 1919. a. 3218-ness õpetajaist on ühinenud 2098. Ühinemine on 1920. a. suurenenud; ühinemata õpetajaid on paljud oma ametiühisuste liikmed, nagu käsitöödada õpetajad. Viimasel ajal on hakanud ka teistest rahvustest õpetajad ühinema. Tõuseb küsimus, kas teistest rahvustest õpetajad Eesti Sp. Liidu liikmed võivad olla?

Annusson arwab, et rahvuslikud õpetajate rühmad võivad olla autonoomsed ühised Eesti õpetajate peres. Koosolek tunnistab omaks selle seisukoha. Organiseerimise küsimust arvatakse kiirendada üksikute päevaküsimuste kallale asumisega, nagu seada näit.: varustuse muretsimine, raamatukogude täiendamine, kohtulikul teel ühiselt võlgneva palga nõudmine jne.

Edasi võetakse vastu alus — ettepanna kõigile maakonna- ja linna-koolivalitsustele, et nad õpetajate registreerimise puhul nõuaksid kandidaatidelt tunnistust, et õpetajate ühing ei ole registreeritava vastu kutse-eetika seisukohalt.

Liidu juhatus teatab, et E. S. Liit on kontakti astunud riigi ja omavalituse teenijate keskkliiduga. Paneb ette selle kohta seisukohata võtta. Ühelt poolt arvatakse ära ootavale seisukohale astuda, teiselt poolt Liidu juhatuse sammude heaks kiita. Hälteenamusega tunnistab koosolek juhatuse tegevuse heaks.

Kohtadelt teatati, et kutsedõiguse õpetajaid mõnes koolivalitsuses tahetakse õppeaasta vahetusel uuesti registreerida, waatamata, et ministriumis ringkirja põhjal need, kes minemal aastal juvekursustel on käinud, automaatselt uuel õppeaastal õpetajateks edasi jääda võivad. Koosolek wolitab Liidu juhatust ministriumis asja sel-

gitama ja seletust nõutama koolivalitsuste sanunude kohta. Varustuse asjas otjustati walitjuselt nõuda, et kõiki õpetajaid warustataks, olgu riigi ehk omavalituse ajutuste poolt.

Et õpetajatel maajaamine mitmesuguste takistustega ühendatud on, jäeti juhatuse hoolde asja selgitamiseks haridus- ja põllutöministriumis samme astuda, et maksma pandaks awalikkude algkoolide seadusest wiihimata see osa, mis koolide ning õpetajate maaküsimust käsitab.

Raswatusel" laialilaotamiseks wolitati juhatust walitjuse poole pöörata ettepanekuga, et „Raswatusel" tellimine funduslikuks tehtaks.

Täienduseks endisele resolutsioonile Liidu juhatuse tegevuse kohta avaldati soowi, et juhatus jennihes sihis, mis õpetajaskonna huwidele wastab, edasi töötaks.

Laste pidu.

Sageri Spetajate Selts korraldas 13. mail kihelkondlike laste pidu, millest 320 last oja wöttis. Edustatud olid kõik kihelkonnas olewad 15 kooli, peale ühe, kes kihelkonna kõige laugemal jermal ajub. Widu algas rongikäiguga lippude ja muusika jaatel Sageri kõrg. rahwakoolist rohelihele pidu pleksile, kus W. Ernits pidas huwitawa ja päewakohase kõne noorsoo liikumiseest. Kõhukohalikelt kässid ühised lastefoori laulud kuka kõikide koolide ojavõttel hästi harjutatud laulmängud. Tagatipuks korraldati wõistlusmängud kahes liigis — 1) wallakoolidele ja 2) kõrgematele algkoolidele. Wõistlused 8 wallakooli ja 2 kõrgemat algkooli, mõlemas liigis poeg- ja tütarlapsed. Wõitjatele koolidele — Kurtna wallak. ja Sageri R. rahwak. — anti õp. Seltsi poolt kiidutunnistused osawuse üle. Wuhas jissetulek, üle 2000 marga, kõhob kohalikkudele koolidele õppereiside heeks, mille teostamiseks juba mitmed on asunud.

Uued raamatud.

(Toimetusele jaadetud kirjandus).

Rihelkondade Kirjeldamise Kawa. — Eesti Kirjanduse Seltsi Kodu-uurimise Toimikonna wäljaanne nr. 2. — Tartus, 1920. — 24 lht. —

Broshüürrik on wotlew üksanne: praktilisi näpunäiteid anda neile, kes jowiwad ojavõtta kodu-uurimise tööst. Wähe tunneme Eesti ja oma kodu ümbrust. Mujal töo-

tawad juba ammu kodu-uurimise jeltssid, millel on sellega waff algus tehtud. Arwata wõib, et E. K. S. Kodu-uurimise Toimikond wiimaks wälja kirjuneb Eesti geograafia jeltssiks. Kuid selles on waja teaduslikelt ettevalmistatud kaastöölist. „Rihelkondade kirjeldamise kawa" peakid tutvunema kõik õpeta-

ja d, sest eestfätt nende peal lasub kohustus kohtadel koguda materj. Eesti kirjeldamiselks.

Rawa jaguneb järgmistesse osadesse: 1. Nimetus, ajukoht, piirid, jaotus. 2. Arvustif. 3. Loodus. 4. Majandus. 5. Rahwa elu ja kombed. 6. Aljalugu. 7. Arheoloogia. 8. Kirikud. 9. Mõisjad. 10. Mlewikud. 11. Kirjandus. 12. Lisateated.

Igas osas on rida küsimusi, mille peale tuleb vastata. Üleüldse on 229 küsimust üles tähendatud, mis ühtlustavad kodu kirjeldamise tööd.

M. Saaberf. Tegelikult Eesti fonetika alged. — R.-Ü. „Rahwa üliool.“ 1920. 45 lk. — Mk. 15.—

Raamatu ülesanne on Eesti ühiskesle häälidamist „erapoolet. ja asjal. kirjeldada.“

Praegusel ajal tuntakse suuremat huvi oma emakeele vastu ja tahetakse seda ka õigesti

ti kõneleada. Misfugune oleks see õigesti kõnelemine? — Autor ütleb: „Meil oleks ainus õigekeelsuse ja õigesti häälidamise norm: keelkõne rahwafiktiivide enamuse suus kõneletaw ühiskesle, mida me siiski üle terve Eesti pinna fonetiliselt enamwähem ühtlasena kuuleme kohaliste murrete kõrwal keelkõne ja noorema rahwapolwe suus...“

Raamatus on 16 kirjundit üfifikute häälidute artikuleerimise kohta.

Raamat jaguneb järgmistesse osadesse: Gesfõna. — Häälidute afustifikaf. — Kõneelundide ehitusest ja nende tegevusest. — Eesti keele häälidud: Wofaalfid. Konfonantfid. Tegelikud märkused konfonantide häälidamise kohta. — Rõhuf. Häälidute waltusest ehk pikkusest. — Raashäälidute peene nimine ehk palatalisafioon.

Toimetusele tulnud kirjad.

Wirumaa kooliwalihtuse ringkirjaga 8. juunil 1920 a. nr. 10988. ahwardatakse ametift tagandada, arwates 1. juulist j. a. neid kutseta õpetajaid, kes õpetajate sumekurjustele ei ilmu. Sarnase korralduse leiab W.-Maarja õp. feltfi juhatus haawatmaks neile kutseta õpetajaile, kes kõige jõuga endid õppetööle pühendanud ja heade tagajärgedega töötanud ja awaldab kõigi W.-Maarja õp. feltfi liigete nimel protesti sarnase korralduse wastu, kus jatkatakse endist paberijahhti, kuna arwesse wõtmata jäetakse töö ja wilumus.

Tõsi on, et kutsjepaberita õpetajate seas leidub töõjõude, kes meie uue kooli loomises põhjapanewat töõd ühewääriliselt kutsedõigustistega on teinud, ja fakt on ka, et mõlemi liigi õpetajate seas leidub isikuid, kes oma ameti kõrgusel ei seisja. Nende poole wõiks kooliwalihtus oma ahwardusega pöördada, kus juures kutsjetunnistus kellegile kaitseks ei tohiks olla.

Et ületohtusele mahetegemisele paberi pärast lõppu teha ja sündsate õpetajate ametift tagandamise ahwardusele ja sündustistele kurjustele kutsfumistele piiri panna,

paneb W.-Maarja õp. feltfi juhatus ette: häid paberita töõjõude, kellel wilumus ja kes heade tagajärgedega töötanud, ilma sündustistele kurjusteta täidõiguslisteks õpetajateks tunnistada, mida wõiksid teha maakonna kooliwalihtus ja koolinõunik ühes kohaliku õp. feltfi häälidõiguslise efitajaga.

Wäike-Maarjas, 30. juunil 1920. nr. 27.
(Mkirjad.)

W. a. „Rastwatusse“ toimetust!

„Rastwatuses“ (wõh 4., 5., ja 6.) hr. Rumuna arwustuse kõienduseks palun lahkest ruumi lubada järgnevale märkusele:

Mitmed arusaamatused on tekkinud minu wäljamaal wiibimise tõttu... „Baefei-na profiil Martfal“ pidi ilmuma seletawa tekstina sellenimelise mitmemärwilise suure profiil jonihtusega. Minu illatus oli suur, kui brofiüüri joonistusega näha sain.

Ilmunud, osa 1., „Piitaj. iimbr. taimel.“ on waewalt wiendik terwest kirjeldusest. 2. osa pidi jõuliks ilnuma, kuid arusaamatuil põhjusil pole jennini weel ilmunud.

Õdige austusega

S. Bekker.

Kirjawastused.

S. T.—g. Nekroloog ilmub ühes pildiga. E.—N. Raastöö arwatakse tasu alla.—Kooliraamatute kirjastamiselks on jenni ai-

nult faks teed: kas trükib autor oma kulul, wõi kirjastab raamatu äri.

Kasvatusteadusline ajakiri

KASVATUS

Ametlik osa.

2. aastakäik.

Mai 1920.

10. vihk.

Haridusministeeriumi määrused ja korraldused.

koolivalitsusele.

Osakond saadab siin juures s. a. Riigi Teataja 45/46 numbris avaldatud „Haridusministeeriumi määruse avalikkude koolide registreerimise kohta“ ja teatab:

1. Selle määruse põhjal haridusministeeriumi poolt registreeritavaist koolidest on temale ette pandud ja tema poolt s. a. registreeritud järgmised Teie koolivalitsuskonda kuuluvad avalikud koolid:

- a)
- b)
- d)
- e)
- g)
- h)
- i)
- j)

Ette pandud koolidest on registreerimata jäetud

2. Kui Teie koolivalitsuskonnas on avalikka koole, mis kuuluvad haridusministeeriumi registreerimisele, selleks aga mitte veel ette pandud ei ole, siis tulevad nad hiljemalt 10. maiks s. a. „määruses“ ettenähtud korras haridusministeeriumile registreerimiseks ette panna.

3. Ühes sellega saadab osakond vormilehe, mille järgi registreerimisel nõutavad teated anda tulevad. Õpetajate kohta käivad teated tulevad anda juurelisatud vormilehe järgi, mille jär-

gi õpetajate registreerimisel teated antakse. Kuna seega ühtlasi avatava kooli õpetajad registreerimiseks ette panna, siis tuleb selle juures silmas pida avalikkude koolide õpetajate registreerimise kohta käivaid määrusi ja korraldusi. Kui kooli registreerimiseks ettepanemisel ei ole võimalik ühtlasi kõiki õpetajaid registreerimiseks ette panna või ette pandavate kohta kõiki teateid anda, siis tuleb seda täiendavalt teha esimesel võimalusel.

4. Hiljemalt 1. juuliks s. a. tuleb koolivalitsustel oma koolivalitsuskonna avalikkude kesk- ning kutsekoolide võrk haridusministeeriumile kinnitamiseks ette panna. Koolivõrgus tulevad kavatsuvad uued avalikud koolid oma avamise järjekorra järele kolme järku jagada: I järgus oleksid koolid, mis lähema 2 aasta, II järgus, mis lähema 5 aasta, ja III järgus, mis lähema 10 aasta vältusel uuesti avada, või erakoolidest avalikkudeks ümber muuta tuleksid. Muidugi tulevad koolivõrku sisse võtta kõige pealt olemas olevad avalikud koolid. Eraldi võiks koolivõrgus ära tähendada erakoolid, mis koolivalitsuse arvates õpetusliselt kui ka kasvatuliselt soovitaval kõrgusel seisavad ja koolivõrgu mõttes tarvilikud on, seega avalikkude koolide ülesannet täidavad. Iga koolivõrgus ettenähtud kooli kohta tuleb teatada:

a) kooli täielik nimetus ja tüüp (ära tähendades, mitmendast õpeaastast mitmenda õpeaastani kestab kursus, kas ühis- või lahuskool, kas poeg- või tütarlastele);

b) kooli õpekeel;

d) kooli asukoht;

e) kooli ringkond ja selle elanikkude arv (kui võimalik, iga linna, alevi ja valla kohta eraldi);

g) kõrgemad alg- või rahvakoolid, või teised kõrgematüübilised algkoolid, mis oleksid ettevalmistajaks asutuseks võrgus ettenähtud kesk- või kutsekoolile), nende asukohad ja õpilaste arv kolmes viimases klassis (iga kooli kohta eraldi).

Kus võimata on üksikule kesk- või kutsekoolile enam-vähem kindlapiirilist ringkonda määrata, näit. suuremais linnades, seal tuleks mitmele või kõigile kesk- või kutsekoolidele ühine kooliringkond arvata. Koolivõrgus ettenähtud koolid, kui ka neile ettevalmistavad koolid, niisama ka kooliringkonna piirid ja neis olevad suuremad inimeste asukohad (linnad, alevid, vallad, külad) ühes läbikäimiste teedega tulevad ära tähendada koolivõrgu kaardil. Selleks tuleb tarvitada hiljuti ministereiumi poolt laialisaadetud topograafia osakonna poolt valmistatud kaarti, kuhu tarviliikud täiendused juure lisada võib.

5. Edaspidi tuleb uute avalikkude koolide avamisel (muidugi ka erakoolide avalikuks koolideks muutmisel) kui ka kooli laiendamisel kindlasti „määruses“ maksmapandud korra järele käia. Nii tuleb koolist, mis haridusministeeriumi poolt kinnitatud koolivõrgus ettenähtud ja mida 1921. eelarve aastal avaliku koolina avada tahetakse, samuti ka 1921. aastal ettevõetavast kooli laiendamise kohta hiljemalt 1. novembriks s. a. haridusministeeriumile teatada ühes täieliku eelarvega nende kulude summade kohta, mis riigil selle läbi kanda tulevad. Kõrvalkaldumised oleksid lubatavad ainult tänavu aastal, kui nad on põhjendatud tungiva tarvidusega, näit., kui õpilaste arv märksa kasvanud on ja kooli laiendamist — paralleelklassi avamist — juba käesoleval sügisel hädapärast nõuab, kus juures aga sügisel ettevõetavast kooli laiendamisest ministereiumile hiljemalt 1. juuliks s. a. teatada tuleb, et võimalik oleks krediiti muretseda.

20. apr. 1920. Nr. 2623.

Kooliosakonna juhataja:

E. Martinson.

Sekretäär: *A. Starrkopf.*

Ä r a k i r i.

Haridusministeeriumi määrus avalikkude koolide registreerimise kohta.

1. Avalikkude kesk- ning kutsekoolide (erikoolide) võrgu kinnitab haridusministeerium, avalikkude algkoolide võrgu — maakonna- või linnakoolivalitsus.

2. Koolivõrgus ettenähtud kesk- või kutsekoolist, mis järgneval eelarve aastal avada kavatsetakse, või kooli laiendamisele tuleb maakonna- ning linnakoolivalitsustel hiljemalt novembriks haridusministeeriumile teatada.

3. Koolivõrgus ettenähtud koolid loetakse avatuks, kui nad on registreeritud: kesk- ning kutsekoolid haridusministeeriumi poolt, algkoolid — maakonna- või linnakoolivalitsuse poolt.

4. Avatav kool pannakse registreerivale asutusele registreerimiseks ette hiljemalt üks kuu enne tema avamist. Kui kuu jooksul eitav vastus ei järgne, loetakse kool registreerituks ja avatuks.

5. Ühes registreerimise sooviavaldusega pannakse registreerivale asutusele ette järgmised teated registreeritava kooli kohta:

a) kooli nimetus ja tüüp (ära tähendades, mitmendast õpeaastast mitmenda õpeaastani kestab kursus, kas ühis- või lahuskool, kas poeg- või tütarlastele);

b) kooli asukoht, aadress ja lähem raudteejaam;

d) õpilaste rahvus ja õpekeel;

e) teated kooliringkonna kohta (missugused vallad, külad, alevid, linnad kuuluvad kooliringkonda);

g) arvatav õpilaste arv esimesel kooliaastal (ära tähendades andmed, millega see põhjendatud);

i) kas seatakse sisse õpilaste magamiseruumid, internaat, ühiselumaja;

h) missugused klassid (ja paralleelklassid) esimesel kooliaastal avatakse;

j) teated kooliruumide, kõrvalhoonete, õpesiseseadete (kabinettide, raamatukogude jne.), koolimaa ja muu liikumata kui ka liikuva varanduse kohta, või selle kohta, missugused summad üheks või teiseks nimetatud otstarbeks on assigneeritud ja kelle poolt;

k) teated õpetajate kohta (nimi, haridus, vanadus, riigi kodakondsus, rahvus, mis keeles võib õpetada, kus ja mis ajast mis ajani õpetaja olnud, missuguseid aineid, missuguses klassis ja

Aurutud 19..... aastal.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
	Ees- ning perekonuanimi ja haridus. (Missug, kooli või mitu klassi sellest ja millal lõpetanud? Kui haridus või kutse omandatud eksami, siis missugusega ja millal?) Mittedusse järku kuulub palga saamise suhtes?	Sündimise aeg (aue kil. t), rahvus ja riigikihtakondsus.	Mis keeles võib õpetada?	On enne õpetanud: a. missuguses koolides? b. mis ajast ajani? (Aasta ja kuu- päev.)	Kas vähemalt 19. või 6-11. või alla 6 kuult nädalas?	Missuguseid õpetajaid on õpetanud kahel viimisel õpeastal.	Missuguseid õpetajaid, mis missuguses klassis ja mitu nädalatundi igas klassis, igatüüpe õpetajaid laakub õpetama?	Kelleks ette panuakse registreerida (ühiküht, juhataja, ahtik, muhtimiseks õpetajaks, tünnimandjaks, ajutiseks aet-tähtjaks jne.)?	Kas õpetab mujal koolides, kus ja mitu tundi nädalas?	(Õpetaja perekonna liikmed, (õpetaja kohta ära tühjenda- da nende nimi, sündimise aeg, perekondline vahakord õpetajaga ja kas töövõime või töövõime.)	Märkusel ametisse ja amet- tist lahti registreerimise kohta. (Teob registreeriva asutus.)

Tähendus 1. Lahtrites 2., 3., 5. ja 10. nõutavale teadetele tulevad juure lisada sellekohased ametlikud dokumendid või nende seaduslikes, korras kinnitatud ärakirjad.

Tähendus 2. Kui õpetaja on palgasaamise suhtes haridusministeeriumi poolt kõrgemasse järku arvatud, siis tuleb peale hari- duse kohta käivate tunnistuste juure lisada haridusministeeriumi sellekohane tunnistus või selle kinnitatud ärakiri.

Tähendus 3. Igalte dokumendile või tema kinnitatud ärakirjale tuleb juure lisada kinnitamata ärakiri.

II. Teated koolimaa, ruumide, sisseseadete ja inventaari üle.

22. Koolil on maad tarvitada: a) õueks ja mänguplatsideks hektari ruutmeetrit, b) kooli aiamaaks hekt. r.-m., d) õpetajate tarvitamiseks põllu- või aiamaad kokku hekt. r.-m., heina- ja karjamaad kokku hekt. r.-m., e) muuks otstarbeks (ja milleks) hekt. r.-m.
23. Kelle nime peale on maa kreposteeritud?
24. On koolil oma või üüritud maja, kui üüritud, siis kui kaua aja peale üürileping tehtud?
25. Maja on ehitatud aastal.
26. Mis materjaalist?
27. Kui palju on koolil: a) klassitube? b) saale?, d) võimlemisruume? e) söögitube? g) magamistube?
28. Mitu kantmeetrit õhuruumi on: a) kõige suuremas klassitoas? b) kõige vähemas? d) läbistikkude igas klassitoas? e) saalis? g) võimlemisruumis h) söögitubades kokku i) magamistubades kokku
29. Akende valgustuspinna ja pörandapinna vaherkord: a) kõige valgemas klassitoas b) kõige pimedamas d) läbistikkude igas klassis
30. Kui palju on õpilaste ja kooli üldiseks tarvitamiseks teisi ruume ja missugused?
31. Kus seisavad õpilaste üleriided?
32. On koolimajal elektri-, gaasi-, petrooleumi- või muu valgustus?
33. Missugune on koolimaja küte (keskküte, ahjud)?
34. Mille kaudu sünnib õhupuhastus?
35. Kui palju on koolimajas väljakäigu kohti: a) külmi koolimaja ruumis? b) külmi õues d) sooje veega e) sooje veeta
36. Kui palju on koolimajas (või kooli juures) õpetaja korterid: a) enam kui kolmetoalisi? b) kolmetoalisi? d) kahetoalisi? e) ühetoalisi?

37. Missugused majapidamise- ja kõrvalruumid on õpetajate tarvitamiseks?
38. Kes elab veel koolimajas? (või kooli kõrvalhoones)?
39. Missugused ruumid on nende tarvitada?
40. Missugused kõrvalhooned on koolil?
41. Kuidas varustatakse kooli veega veevärk, kaev, hallik, kui kaugel on viimased koolimajast)?
42. Kui palju on koolil klassipinke: a) kaheistmelisi? b) üheistmelisi? d) muid (ja missuguseid?
43. Kui palju on koolil: a) klassitahvlid? b) klassilaudu õpetajate tarvis (või kateedrid)? d) muid klassinööblid ja missuguseid?
44. Missugused õpesisseseaded (kabinetid, raamatukogud jne. on koolil)?
45. Õpeainete järele korraldatud õpeabinõude nimekiri (erilehel juure lisada).
46. Õpetajate raamatukogus on raamatuid: a) eestikeelseid köidet, b) venekeelseid köidet, d) saksa keelseid köidet, e) muukeelseid köidet.
47. Õpilaste raamatukogus on raamatuid: a) eestikeelseid köidet, b) venekeelseid köidet, d) saksa keelseid köidet, e) muukeelseid köidet.
48. Missugused summad on assigneeritud: a) õpeabinõude muretsemiseks? b) raamatukogu peale?

Tähendus I: Teadetele tulevad juure lisada koolimaja ja kõrvalhoonete põhiplaanid skaalas 1 : 200 (1 cm. = 2 m.) ühes ruumide kõrguse äratähendamisega.

Tähendus II: Punktides 18—21 nõutavad teated tulevad anda ainult korradel, kui registreerimiseks ette panakse koolid, mis erakoolidena, või muutuübiliste avalikkude koolidena juba enne töötanud on.

Tähendus III 21-ses punktis tuleb „e“ lahtrites ära tähendada sellest rahvusest õpilased, keda koolis peale eestlaste, sakslaste ja venelaste kõige rohkem.

Täheendus IV: Kui võimata on 21. punktis nõutavaid teateid iga klassi kohta eraldi anda, siis võib neid ka üldises kokkuvõttes kogu kooli kohta anda.

..... Teadete andja allkiri.

.....192...a.

Koolinõunikudele.

Siin juures „Juhatuskiri maakonna- ja linnakoolinõunikudele.“

29. aprillil 1920. a. Nr. 7140.

Rüügikoolinõuniku sekretäär:

A. Madisson.

Ärakiri.

Juhatuskiri maakonna ja linna koolinõunikudole.

(Väljaantud Seadusandliku Delegatsiooni poolt 5. märtsil 1920. a. Vastuvõetud maakonna- ja linnakoolinõunikude kohta käiva määruse põhjal § 1. põhjal.)

A. Ülesannetest.

§ 1. Maakonna- ja linnakoolinõunikude ülesanne on kasvatuslikkude ja õpetuslikkude küsimuste lahendamine omas ringkonnas üldse, muu seas aga ka haridustöö edustamine väljaspool kooli, lasteaedades ja varjupaikades, haridusliste ettevõtete algatamine jne., isäranis aga ringkonnakoolide instrueerimine ja ülevahe, nagu see on ette nähtud 5. märtsi 1920. a. „Määruses maakonna- ja linnakoolinõunikude kohta“ (1920. a. „R. t.“ Nr. 39/40).

§ 2. Oma ülesannete täitmiseks koolinõunikud: a) instrueerivad koole ja teisi hariduslisi asutusi ja organisatsioone, b) revideerivad neid, d) algatavad hariduslisi küsimusi omavalitsuse asutustes ja eraettevõtetes ja c) annavad aru haridusliste asutuste seisukorra ja arenemise kui ka üldise hariduslise seisukorra kohta ringkonnas.

Märkus: On ühe ja sellesama koolivalitsuse piirkonnas mitu koolinõuniku ametis, siis jagavad nad kohused oma vahel kohalise maakonna- või linnakoolivalitsuse nõusolekul ära.

B. Instrueerimisest.

§ 3. Instrueerimise otstarb on nõu ja juhatause andmise kaudu ühelt poolt õpejõudude ja haridustegelaste tööviljakuse tõstmine ja nende võimiste produk-

tiivne ärakasutamine, teiselt poolt koolitöös võimalikkude väärnähtuste ärahoidmine.

§ 4. Eelmises §-is tähendatud sihtide kättesaamiseks instrueerib koolinõunik haridusalal töötavaid isikuid otsekohesel ja kaudsel teel.

§ 5. Otsekohe instrueerib koolinõunik haridustegelasi a) nende tähelepanu juhtides nende töö revideerimisel ilmsiks tulnud väärnähtuste peale ja abinõusid nende väärnähtuste kõrvaldamiseks kätte juhatahes, b) ise õpejõudude juuresolekul õpetunda andes, d) pedagoogiliste kui ka tegeliku koolielu küsimuste arutamiseks koosolekuid korraldades.

§ 6. Kaudselt instrueerib koolinõunik hariduspõllul töötajaid kui ta neile a) kirjalikult didaktiliste ja meetodiliste küsimuste kohta juhtnõore annab, b) kasvatusaadlist kirjandust kätte juhatab, ehk õperaamatuid ning -vahendid koolis tarvitusele võtmiseks soovib, d) asutused kätte juhatab, kus eeskujulikke töötamist näha võib ja e) kavatsusi ja ettepanekuid teeb õpejõudude tarvis edasiharimise kursuste korraldamiseks kui ka vähemaid kursusi toime paneb.

D. Revideerimisest.

§ 7. Koolinõunik on kohustatud igatemale alluvat hariduslist asutust vähemalt kord aastas revideerima.

§ 8. Revideerimise otstarb on koha peal selgitada: a) missugusel järjel seisab haridustöö asutustes ja b) missugused on töö välised tingimised.

§ 9. Eelmises §-is tähendatud ülesannete täitmiseks koolis koolinõunik a) viibib tundidel, kus ta õpetust pealt kuulab, et koolis tarvitatavate õpemetoodide ja nende käsituse üle kui ka töö käigu ning klassi võimise kohta selgusele jõuda, ehk küsib ise õpilasi, et nende teadmisi kindlaks määrata; b) vaatab üle kooliruumid, sisseseade, õpevahendid ühes nende nimekirjadega ja d) tutvustab ennast kooli juures oleva õpilaste kohta käiva materjaliga ja teiste koolielusse puutuvate dokumentidega.

§ 10. Tarvilisel korral korraldab koolinõunik pärast revideerimist koosoleku, millest kõik kooli õpejõud või asutustes töötavad haridustegelased osa võtavad, kus revideerimisel ilmsiks tulnud puudusi ja kasvatusel alal aruta-

tatakse ning nende kõrvaldamiseks abinõusid otsitakse. Peale selle arutatakse sellel koosolekul muid asutuse elusse puutuvaid küsimusi, nagu koolis: a) õppetöö jagamine õppejõudude vahel, b) õppejõudude puudumine koolist ja nende asetäitmine, d) õpilaste korratu kooliskäimine ja abinõud selle vastu võitlemiseks, e) puudustkannatavate õpilaste varustamine riiete, jalatšingude ja õpeabinõudega, f) kord koolis ning ergutuse- ja karistuseabinõud selle allhoidmiseks jne.

Märkus: Selle koosoleku kohta kirjutatakse asutuse protokolliraamatusse protokoll.

§ 11. Iga koolinõunik peab päeva- raamatut, kuhu ta oma tähelepanemised ja otsused — tarbekorral ka märkused tehtud näpunäidete kohta — revideeritud asutuste kohta sisse kannab.

§ 12. Korraldab maakonna- või linnavalitsuse haridusosakond omalt poolt haridusliste asutuste pedagoogilist revideerimist, siis võtab sellest ka koolinõuniku osa.

§ 13. Koolinõunik ei tohi kunagi kasvandikkude juuresolekul õppejõule tema töö kohta laitvaid märkusi teha, ega enesele ülepea temaga ümberkäimisel midagi lubada, mis õppejõu väärtust kasvandikkude silmas alandada ehk autoriteeti kõigutada võiks.

E. Aruandmisest.

§ 14. Aruandmise otstarb on omavalitsuse, haridusministeeriumi ja seltskonna tutvustamine haridusliste asutuste tegevusega ja haridutöö seisukorraga ringkonnas.

§ 15. Iga õppeaasta kohta esineb koolinõunik aruandega koolide ja teiste tema tegevuspiirkonnas olevate haridusliste asutuste pedagoogilise seisukorra üle kohalise omavalitsuse ja kindlaksmääratud vormi järele haridusministeeriumi ees.

§ 16. Omas aruandes juhib koolinõunik tähelepanu niihästi hariduslike tegevuse puuduste ja varjukülgete kui ka sellel alal märgatavate edusammude peale, viimasel juhusel äratähendades isegi asutusi ja isikuid, kelle tegevuses iseäralist edu tähele panna võib. Oma otsusi peab koolinõunik, kus see võimalik, statistiliste andmetega selgitama.

§ 17. Oma revideerimisekäikudel märgatud puuduste kõrvaldamiseks teeb koolinõunik sellekohased ettepanekud haridusosakonna juhatajale ja tarbekorral ka haridusministeeriumile.

F. Üleüldised määrused.

§ 18. Koolinõunik lahendab lastevanemate ehk nende asemikkude ja õppejõudude vahel õppe- ja kasvatustöö alal tekkinud arusaamatused.

§ 19. Tungiva vajaduse korral on koolinõunikul õigus õppetööd koolis seisma panna, sellest viibimata haridusosakonna juhatajale teatades.

§ 20. Et koolinõunik tervelt anduda saaks § 1. tähendatud ülesannete täitmisele, ei või ta kõrvalisi kohustusi, muu seas ka haridusosakonna juhataja kohuste täitmist, oma peale võtta, muidu kui haridusministeeriumi nõusolekul.

§ 21. Koolinõunik võib tema võimupiiri kuuluvais küsimustes astuda koolijuhatajate ehk õppejõududega otsekohe- sse kirjalikusse ühendusesse ja sellel alal teha oma nimel ja vastutusel kor- dusi.

§ 22. Omal ametlisel kirjavahetusel on koolinõunikul õigus haridusosakonna kantselei tehnilisi jõudusid ja abinõusid tarvitada.

§ 23. Koolinõunikul on oma nime- line pitsat.

Talinnas, 29. apr. 1920. a. Nr. 7140.

Haridusminister: *K. Treffner.*

Riigikoolinõunik: *F. V. Mikkelsaar.*

Algkirjaga õige

Riigikoolinõuniku sekretäär:

A. Madisson.

Rõlgile koolivalitsustele.

Koolieluse puutuvate korralduste tegemise suhtes leiab haridusministeerium soovitava olevat tutvuneda õpetajate vaadete ja sooviavaldustega, mis kõige paremini avalduvad õpetajate kongressidel.

Sellepärast palub ta koolivalitsusi korraldada, et õpetajail koolitöö pä- ralt takistatud ei oleks 16., 17., 18. ja 19. juunil s. a. ärapeetavast Eesti õpetajate Liidu kongressist osa võtta. 4. juunil 1920. a. Nr. 2951.

Osakonna juhataja:

E. Martinson.

Sekretäär: *A. Starrkopf.*

Maakonnakoolivalitsustele.

Haridusministeerium korraldab 15. juunil s. a. kell 11 e. l. ministeeriumi ruumides õpetajate suvekursuste korraldajate ja lektorite ühise koosoleku, et kursuste ühtluse loomise üle läbi rääkida. Osakond palub sellest kursuste korraldajatele ja lektoritele teatada.

4. juunil 1920. a. Nr. 2953.

Kooliosakonna juhataja:

E. Martinson.

Sekretäär: *A. Starrkopf.*

Kõigile maakonna- ja linnakoolivalitsustele ja riigikoolide juhatajatele.

Silmas pidades, et suur osa õpetajatest mitmesügistest suvistest kursustest osavõtma peab ja selle tõttu lühematki puhkust vajab, määrab ministeerium erandina käesoleval aastal õpetöö alguse keskkoolides 6. septembri ja algkoolides 20. septembri peale.

Nendeks tähtaegadeks peavad aga vastuvõtmise ja järeleksamid ja muud korraldustööd lõpetatud olema.

Koolivalitsustele jääb õigus keskkoolides, kus kursustest osavõtjate õpetajate arv suur, õpetöö algust nädala võrra edasi lükata, et nimetatud õpetajatele puhkust võimaldada, ehk neid sel-

leks ajaks kohusetäitmisest vabastada, kui vastavas koolis õpetööga ikkagi 6. septembril algust tehakse.

Et algkoolide õpetöö alguseks võimalik ei ole tänavu varemata tähtaega määrata, ja suve vaheaeg selle tagajärjel liiga pikk saab, tuleb koolivalitsustel linnades selle eest hoolitseda, et linna jääv osa õpilasi vähemalt vahetevahelgi mõistlikku ajaviidet leiaks ühismängudes, võimlemises, jalutuskäikudes jne., et osaltki tänava halvavat mõju vähendada. (Ministeerium kavatses tulevikus selles asjas kindlat korraldust luua, seepärast tänavuaastased kogemused väga tarvilikud).

Mis puutub mõne koolivalitsuse poolt esitatud küsimusse, kuidas talitada algkooli õpilastega, kes koolisunduse alla käivad ja sügisel hiljem kooli peaksid ilmuma, siis saavad selle kohta tarvilikud juhtnöörid hiljem kätte saadetud, sest see küsimus on õieti n. n. „karjalaste küsimus“, mille kohta ministeerium praegu andmeid kogub, et vastavaid korraldusi teha nende raskuste ärahoidmiseks, mis kevadel paiguti õige teraval kujul esile tulid.

4. juunil 1920. a. Nr. 11559.

Haridusminister: *K. Treffner.*

Kantslei juhataja: *J. Rebana.*

Alguskirjaga õige asjaajaja: (allkiri).

Haridusministeeriumi seletused.

Maakonnakoolivalitsustele.

Ministeeriumi on tulnud teateid, et vallavalitsused koolimaid ja isegi kooliaedu ju kooliõuemaide välja rendivad, ja rentnikka õpetajate korterisse asetavad.

Algkooli uue korralduse seisukohalt, mis üks tähtsamatest ülesannetest meie riigi rajamisel, on sarnane talitusviis lubamata hoolimatus oma enese kooli vastu, seda enam, et kõige lähemal ajal Asutavas Kogus algkooliseadus kolmandal lugemisel vastu võetakse, kus ette on nähtud, et iga maal oleva algkooli juures peab olema tarviline osa maad õpilaste võimlemise- ja mänguplatside ja õuemaade jaoks, niisama ka kooliaia ja õpetajate tarvis.

Ministeerium juhib kohalikkude omavalitsuste asutuste tähelepanu selle peale,

et koolimaade väljarentimine suuri raskusi enesega kaasa toob uue algkooliseaduse teostamisel, ja paneb iseäranis maakonnavalitsustele, koolide hoolekogudele ja vallakoolivalitsustele südame peale igasuguseid ülearuseid raskusi algkooliseaduse maksmapanekuks ära hoida — vallavalitsuse enese huvides.

30. apr. 1920. Nr. 52414.

Osakonna juhataja: *A. Uuli.*

Sekretäär *K. Rumma.*

Maakonna- ja linnakoolivalitsustele.

Osakonna ringkirjast 24. aprillist s. a. Nr. 52.296 on mõned koolivalitsused võõriti aru saanud. Täienduseks selle ringkirjale seletab osakond: 1) 40% ja 30% palgalisad kõikidele ringkirjas tähendatud õpetajatele maksab riik. 2)

40% ja 30% palgalisad arvatakse põhipalgast, elukalliduslisast, korterirahast, juhatause ja inspektori tasust. Arusaamatust on tekitanud protsendinormide väljaarvamise viis. Näituseks olgu üks viis, kuidas neid protsendinorme välja arvata:

Ütleme et koolivalitsusel on vaja maksta

põhipalka	30.000.—
elukalliduslisa	28.000.—
korteriraha	3.000.—
juhatause ja inspektori tasu	1.000.—

	62.000.—

40% kogusummast (62.000 teeb välja mk. 24.800.—, 30% alusnormidest ja 40%-dist (62.000+24.800)=86.800 marga pealt teeb välja 26.040.—. Algkoolide ja keskkoolide palgasummade arvud tulevad lahus näidata. Muidugi võib prots.-norme ka teisiti välja arvata, aga ministeeriumi arvepidamise seisukohalt, oleks ülemaltoodud viis soovitatav. 19. dets. 1919. a. Asutava Kogu määrukses tähendatud 30% lisa jääb sellega ära.

5 .mail 1920. a. Nr. 52.492.

Osakonna juhataja: *A. Uuli*.
Sekretäär: *K. Rumma*.

Teadaandmised ja üleskutsed.

Maakonnakoolivalitsustele.

Ministeerium otsustas rahvakooli õpetajate ettevalmistamise ja edasiharimise suvekursuste korralduses järgmisi muudatusi ette võtta:

1) Õppetöö kursustel algab 28. juunil ja kestab 9 nädalat.

2) Et nädala tundide arv mitte üle 30 ei tõuseks, tuleb pedagoogika, pedagoogika ajaloo ja psühholoogia tundide arvu 75-ni ja ajalootundide arvu 45-ni vähendada.

3) Kui tänavuses tunnikavas ettenähtud ainete tarvis lektorid ei leidu, võib nende ainete asemele järgmise suve kohta kavatsatud aineid võtta.

Ühtlasi teatab osakond, et lektoriteks suvekursustele on end ministeeriumile üles annud järgmised isikud, kellega huvitatud maakonnad läbirääkimistesse võivad astuda.

1. M. Univer, Tartust — valmis lugema pedagoogikat, pedagoogika ajalugu — 60 t., psühholoogiat — 30 t. Pärnus.

2. P. Treiberg, Tartust — Kodumaa ehk üleüldist ajalugu 25—30 t. Kuresaares.

3. J. Tork, Tartust — pedagoogika ajalugu ehk pedag. psühholoogiat — 30 t. Kuresaares.

4. K. Ramul, Tartust — psühholoogiat — Tartus — 40—60 t.

5. P. Epler, Tartust — Kodumaa ajalugu — 20 t. (ükskõik kus, kui sõjapäe teenistusest vabaks saab).

6. August Kuks — Tallinna seminar — pedagoogikat ja psühholoogiat — 90 t. — Võrus või kusagil mere ääres.

7. A. T a r k p e a, Tallinnast, Riisenkampfi t. 9 — 2 — käsitööd — Saaremaal või Tartus.

8. Selma Keim, Tartust, Pepleri t. Nr. 1 — joonistamist.

9. J. Kirotar, Tallinnast, Kooli t. Nr. 2—2 — käsitööd ja kodulugu — Saaremaal, Pärnus, Haapsalus, Petseris ja m.

27. apr. 1920. a. Nr. 2692.

Kooliosak. juhataja: *E. Martnison*.
Sekretäär: *A. Starrkopf*.

Koolivalitsustele.

Eesti esitaja Soomes Dr. Kallas teatab kirjaga 27. aprillil, et Soome koolivalitsus nõus olevat Eesti koolinõunikudele kõik näitama, mis nägemiseväärt. Helsingis ja ta ümbruses leiduvat kõike tüüpi koolisid, seminaarid välja arvatud, mida eriti seminaari tegelased Iyväskylässe vaatama võida sõita. Kuna koolid Soomes nelipühiks kinni pannakse, soovitatav ta juba 3. mail välja sõita. Et see aga tegelikult võimata on, sest et senni ministeeriumil lähemad teated sõidust osavõtjate kohta puuduvad, tuleb järgmist laeva tarvitada, mis välja sõidab Tallinnast 12. mail. Koolinõunikudel tuleb 23. apr. nr. 2654. kirjaga nõutud teadete andmisega tõtata ja juba 10. maiks Tallinna sõita. Tekki, patja, käterätikut jne. soovitatav Dr. Kallas iga-

ühele kaasa võtta, sest hotellitubade puudus olla suur. Sedasama soovitab ta ka toiduainete kohta. „Elanto“ rahvasöögimajades olla võimalik Smk. 3.50 eest kõhutäit saada, esimese järgu söögimajades olla aga hinnad kümnekordsed. Sõidust osavõtjail tuleks endid tutvustada Dr. Ojansuu artikliga Soome koolide üle, mis minevsügisel „Kasvatuses“ ilmus.

3. mail 1920. Nr. 2721.

Osakonna juhataja eest: *J. Hellat.*

Sekretäär: *A. Starrkopf.*

Kõigile maakonna- ja linnakoolivallitsustele.

Osakond teatab, et 4-a. algkooli lõpetajate tunnistused on trükki antud ja hiljemalt 10 päeva pärast saada haridusministeeriumi majandusosakonnast hinnaga ümber 35 penni tükk, kuhu koolivalitsusel tarviduse korral tellimistega pöörduda tuleks.

4. mail 1920. a. Nr. 2729.

Osakonna juhataja eest: *J. Hellat.*

Sekretäär: *A. Starrkopf.*

Kõigile koolivalitsustele ja riigikoolide juhatajatele.

Osakond saadab sellega oma 17. aprilli s. a. Nr. 2601 ringkirjaga saadetud keskkooli minimaalõppekavade lisaks hingeteaduse ja loogika ning ühiskondteaduse minimaalõppekavad.

Osakonna juhataja eest: *J. Hellat.*

Sekretäär: *A. Starrkopf.*

Hingeteadus ja loogika.

Hingeteadus ja loogika endiste Vene poeglaste keskkoolide õppekavade ulatusel.

Ühiskondteadus.

Mitmesugused ühiskonna kujud. Riik. Riigi vormid. Riikide pere. Eesti Vabariik. Asutav Kogu. Seadusandlus. Põhiseadus. Vabariigi Valitsus. Ministeeriumid. Riiklised asutused ja ettevõtted. Riigikodaniku õigused ja kohused. Rahvaesitus. Valimised. Rahaasjandus. Õigus ja seadused. Kodanlise- ja kaela-kohtuõiguse mõiste. Alaealine, täieaoline, õigusvõimeline, vastutusvõimeline isik. Juriidiline isik. Maakonna-, linna- ja vallaomavalitsus. Omavalitsuse asutused ja ettevõtted.

Saaduste valmistamine. Töö ja kapital. Töö jaotus. Saaduste vahetus. Hind ja väärtus. Saaduste jaotus. Saaduste tarvitamine. Isiklik ja ühiskonna varandus. Isiklikud ja ühiskonna huvid. Lepingud. Testament. Kinnitamine.

Kõigile maakonna- ja linnakoolivallitsustele.

Sv. varustuse ülema 27. mai s. a. nr. 3947 kirja põhjal teatab osakond, et lähemal ajal avatakse Tallinna sõjaväe tehnilised kursused 1) auto-, 2) elektrotehnika-, 3) raadio-telegraafi, 4) suurtüki- ja 5) sõjariistade-osakondadega. Kursuste ülesanne on väljaõpetatud jõudusi igal erialal ette valmistada. Kõigi teoreetiliste ja praktiliste õpeainete läbivõtmine jaguneb kolmeks semestriks: 1) ettevalmistuse-, 2) põhija 3) lõpusemester. Iga semestri kestvus on kuus kuud. Peale nende kolme semestri läbivõtmist lastakse õpilased kuue kuuliste praktiliste töödele, spetsiaal töökodadesse ja vabrikutesse.

Isikud, kes kursused rahuloldavalt lõpetavad ja praktilised tööd läbi teevad, omandavad „Sõjaväe tehniku“ nimetuse oma läbimindud erialal ja antakse neile kohtade saamisel spetsiaal väeosades, valitsustes, asutustes ja vabrikutes nende erialal eesõigus teiste sõjaväelaste ees; muudes väeosades õigus koha peale määratud saada, mis „Sõjaväe Tehniku“ nimetusele vastab.

Kursuste lõpetajad on kohustatud, kui sõjaministeerium seda leiab tarviliku olevat, iga õpeaasta eest vähemalt üks aasta üle aja sõjaväeteenistusse jääma.

Õpetus ja ülevalpidamine kursustel sünnib sõjaministeeriumi kulul. Kursustele võetakse vastu kõik keskkooli lõpetanud vabariigi alamad, kes tervisliiselt sõjaväkke vastuvõtmise tingimistele vastavad, mitte alla 18 aastat vanad ei ole ja riigi keelt täielikult mõistavad.

Vastuvõtmine kestab kuni 1. juulini s. a. Õpilased, kes kursustele sisseastuda soovivad, annavad sv. tehniliste kursuste ülemale palvekirjad sisse ühes teendavate dokumentidega hariduse ja tervislise seisukorra kohta, ülestähendades, kuhu osakonda keegi soovib astuda.

Kursustele vastuvõetud õpilased nimetatakse kadettideks ja on kohustatud kursuste juures ühistes eluruumides elama.

Kursuste kantselei asub Tondi tän. nr. 18.

Eelolevast palub osakond Teile alluvate keskkoolide lõpetajaile teada anda.

1. juunil 1920. a. Nr. 2900.

Osakonna juhataja eest: *J. Hellat.*

Sekretäär: *A. Starrkopf.*

Koolinõunikkudele.

Teatan järgmiste õpperaamatute ilmutamisest:

1) S. Sütt. Koduloo ained I ja II õppeaasta jaoks I vihk 1919. a.

2) S. Sütt. Kodulugu I ja II õppeaasta ained II vihk 1920. a.

3) S. Sütt. Kodulugu III vihk. III õppeaasta. Kodumaatundmine 1920. a. (Litografeer). Tartus. Mimeogr. büroo C. Kenk. (Pepleri tän. nr. 6).

4) F. V. Mikkelsaar. Geomeetria rahvakoolidele II õppeaasta. Kirjastus „Odamees“ 1920. a.

Soovitav on, et kõik koolid ülemal nimetatud raamatute ilmutamisest teada saaks.

8. juunil 1920. a. Nr. 7196.

Riigikoolinõunik: (allkiri).

Sekretäär: *A. Madisson.*

Avalikkude keskkoolide juhatajaile.

Vabariigi valitsus otsustas õpetajaid, kes riigisummadest põhipalka saavad, samuti, kui kõiki riigiasutustes teenijaid ametnikke, tarbeainetega varustada.

Varustada kavatakse valitsus järgmiste aineteaga:

1) Heeringaid ehk silka: 10 naela ametniku perekonna kohta kuus, hinnaga 4 marka nael;

2) rasvaaineid — kaks naela ametniku perekonna kohta kuus, esialgu tai-merasva, hinnaga 8 marka nael;

3) kartulid — 2 naela ametniku perekonna kohta päevas, hinnaga 8 m. puud; Ühekordselt käesoleva aasta kohta:

1) ülikonnariiet 4 $\frac{1}{2}$ ars. iga ametniku kohta, hinnaga mitte üle 50 prots. praegusest turuhinnast;

2) pesuriiet 25 ars. iga ametniku kohta, hinnaga 6 marka 50 penni ars. Teised sordid vastava hinnaga;

3) saapaid — üks paar ametniku kohta, hinnaga 250 marka — uued, 100 marka — poolpidused;

4) tallanahka — ühed tallad iga ametniku kohta, hinnaga 65 m. paar.

Loodetavasti asuvad kaubandus- ja tööstus- ning toitlusministeerium lähemal ajal nimetatud ainete väljajagamisele. Et väljasaatmise tehnilist tööd hõlbustada, oleks tarvilik, kui maakonnalinna õpetajad, kes valitsuse otsuse põhjal mainitud varustust saama hakkavad, ajutise organisatsiooni ellu kutsuks, kes tarbeaineid vastu võtaks ning linna kui maakonnas olevatele õpetajaile välja jagaks ja kelle nimele osakond neid saata võiks.

Organisatsioonid peavad aga välja jagamise juures silmas pidama, et aineid neile ei anta, kes mitte riigi poolt põhipalka ei saa.

Palume ülemaltähendatud organisatsioonide ellu kutsumisega rutata ja sellest osakonnale teatada.

16. aprillil 1920. a. Nr. 52154.

Osakonna juhataja (allkiri).

Sekretäär (allkiri).

Kroonika.

Koolinõunikkudele.

Teile koolinõunikkudele s. a. 15. märtsi koosoleku protokollis saates, palun 4- ja 7-aastalise kooli lõpetamise kohta käivaid otsusi silmas pidades Teist olenevaid eeltöid (koolide läbikäimine, juhatause andmine õpekaavade läbivõtmise

asjus jne.), võimalikult ära toimetada, et sellekohase määruse ilmutamisel nad mitte hiljaks jäänud ei oleks.

Lisa: nimetatud protokoll.

18. apr. 1920. Nr. 7109.

Riigikoolinõunik: (allkiri.)

Sekretäär: *A. Madisson.*

Koolinõunikkude koosolek 15. märtsil 1920 a.

Koos olid:

1. Haridusminister K. Treffner.
- 2) Riigikoolinõunik F. V. Mikkelisaar.
- 3) Kooliosakonna juhataja E. Martinson.
- 4) Tartumaa koolinõunik. Alex. Kurvits.
- 5) Valgamaa koolinõunik August Kõiv.
- 6) Pärnumaa koolinõunik Jaan Tõõtsi.
- 7) Tartu linna koolinõunik Karl Luik.
- 8) Viljandimaa haridusosakonna juh. Jüri Kaik.
- 9) Viljandimaa koolinõunik Mikk Root.
- 10) Valga koolinõunik A. Kokkult.
- 11) Läänemaa koolinõunik E. Enno.
- 12) Võrumaa haridusosak. juh. Juhan Zopp.
- 13) Harju maakonna koolinõunik H. Summer.
- 14) Tallinna linnakoolinõunik Chr. Brüller.
- 15) Tallinna linnakoolinõunik Gustav Ollik.
- 16) Narva haridusosak. juhataja J. Speek.
- 17) Virumaa koolinõunik M. Meos.
- 18) Paide linnakoolinõunik M. Kraut.
- 19) Järva maakonna koolivalit. juh. J. Sõõdor.

Koosolek algas kell $1\frac{1}{2}$ 11 e. l.

Koosolekut juhatab riigikoolinõunik F. V. Mikkelisaar, protokoll kirjutab riigikoolinõuniku sekretäär A. Madison.

Minister avab koosoleku tema tööle edu soovides.

Riigikoolinõunik loeb päevakorra punktid ette.

Päevakorras muudatusi ei tehta. Riigikoolin.: 5. märtsil 1920. a. Seadusandliku delegatsiooni määrus koolinõunikkude kohta näeb ette koolinõunikkude instruksiooni, mis nende tööala kindlaks määrab. Loeb määruse ette.

Selle määruse järele on koolinõunikud osalt riigi, osalt kogukonna teenistuses.

Speek nõuab seletust haridusosakonna juhataja kohuste kohta.

Mikkelsaar vastab, et praegu koolinõunikkude kohused selgitamisel on. Ollik loeb koolinõunikkude instruksiooni projekti ette.

Mikkelsaar paneb ette üleüldiseks selgitamiseks sõna võtta.

Brülleri ettepanekul viiakse § 22. üldsisuliste määruste juure üle.

Speek ja Kurvits seletavad, et juhatuskirjad koolijuhatajaile, haridusosakondade juh. jne. puuduvad. Kõik juhatuskirjad peaks kokkukõllasse viidama, sest muidu võivad vastolud tekkida. Kurvits soovib ajutine koolinõun. juhatuskiri vastu võtta senni, kui teised juhatuskirjad alles puuduvad.

Ollik: Et see juhatuskiri Tallinnas kokku seatud on, siis ei peegelda ta vast seda, mis maakondades tarvilik on. Selles asjas võiks koosolek oma ajaliku sõna ütelda.

Kurvits seletab maakonna koolinõuniku rasket seisukorda, kellel ka edaspidi vähemalt 80 kooli läbi sõita tuleb, tee ja ilma peale vaatamata. Enese harimiseks ei jää aega sugugi üle. Peaks vähendama koolide arvu ühe maakoolinõuniku kohta, ka läbisõidu raadius peaks vähem olema.

Martinson: Hra Kurvitsi mõte on nähtavasti, et koolijuhataja ja koolinõuniku kohuseid ühendada võiks. See on aga raske. 80 kooli on küll palju ühe koolinõunikule. Uue seaduse läbi on palgaolud paranenud, ehk leidub selle tõttu rohkem koolinõunikka. Teist korraldust luua on võimata. Loeb ette mitu koolinõunikku kuhugile ette on kavatsatud (kokku 27.)

Brüller arvab, et ende ülesannete juure jääda tuleks, mis juhatuskirjas ette nähtud on.

Mikkelsaar soovib maksvate seaduste piirides juhatuskirja harutada ja vastu võtta. Riigi- ja omavalits. peaks koolinõunikkude arvu kohta kokku lepima. Mõnel maakonnal läheks ehk raskeks suuremal hulgal koolinõunikke ametis pidada. Loeb ette § 1.

Võetakse vastu märkusega: „..... ja haridustöö edustamine väljaspool kooli.“

§ 1-se märkus võetakse Olliki juurimisega: „kohalise maa- või linnakoolivalitsuse nõusolekul.“

§ 2. Mikkelsaar paneb ette peale instrueerimise ja revideerimise veel pedagoogilise töö algatus koolinõuniku hooleks jätta ja palub koosolijaid selle jaoks redaktsioon leida.

Selle järele võetakse hääletamisel Mikkelsaare ettepanek vastu instrueerimine esimese ja revideerimine teise koha peale paigutada.

Peatükk „Instrueerimine“.

Mikkelsaar loeb instrueerimise kohta käivad punktid ette. Harutatakse redaktsiooni.

§ 13. võetakse vastu Olliki parandusega: „väärnähtuste ärahoidmiseks ja tööviljakuse tõstmiseks“.

§ 14. võetakse järgmise parandusega vastu: „haridusealal töötavaid isikuid“.

§ 15. võetakse vastu.

§ 16. Kurvits arvab, et kursuste korraldamine seminaaride hooleks jääda õiks, kuna koolinõunik selleks ettepanekuid teeks.

Mikkelsaar: Koolinõunikul peaks võimalus olema kurs. korraldada; selle redaktsiooni järele peaks aga koolinõunik kõik tegema. Paneb ette: „Kavatseb ja teeb ettepanekuid õpejõudude tarvis edasiharimise kursuste korraldamiseks. Võetakse vastu järgmise parandusega:

b) korraldab eeskujulikku tunda ja juhatab asutused kätte, kus õpetajad tunda pealt kuulata võivad, c) kavatseb ja teeb ettepanekuid õpejõudude tarvis edasiharimise kursuste korraldamiseks.

§ 17. Brüller soovitab see § 26. ette üle viia.

Ollik: Oleks tarvis, et koolinõunik oma nimel kirjavahetusesse astuda võiks.

Mikkelsaar on sellega nõus, sest et koolinõuniku kirjad õpetajaile asjatundja juhatused on, mille eest koolinõunik ise vastutab.

Kurvits arvab, et see § vastu võtta tuleks. — Võetakse vastu.

§ 26. võetakse järg. parandusega vastu „..... tehnilisi jõudusid ja abinõusid tarvitada“.

Peatükk „Revideerimine“.

§ 3. võetakse vastu.

§ 4. võetakse järgmisel kujul vastu: „Revideerimise otastarb on koha peal selgitada: a) missugusel järjel seisab haridustöö asutuses (või väljaspool asutust) ja b) missugused on välised töötingimised.

§ 5. Paigutatakse mõlemad pooled ümber ja võetakse Kurvitsi parandusega: „statistilise materjaliga ja teiste koolielusse puutuvate dokumentidega“, vastu.

§ 6. kohta seletab Brüller, et kui koolinõunik kõiki õpeaineid revideerida ei suuda, siis revideerib ta vähemalt Eesti keelt, kodulugu ja arvuteadust, kui tähtsamaid.

Kurvits arvab, et ei peaks eesõigustatud õpeaineid olema. Hääletamisel kukub see § välja.

§ 7. võetakse vastu.

§ 8. võetakse Brülleri ettepanekul märkuse näol vastu.

§ 9. Mikkelsaar arvab, et kooli juures revideerimise raamatuid ei peaks olema, need hirmutaks õpetajad ära.

Kurvits arvab ka, et niisugune raamat mitte soovitav ei oleks, sest ta peaks igapähe jaoks lahti olema, kes koo- tööga kokku puutub.

Meos arvab, et siiski tarvilik oleks revideerimise puhul õpetaja huvi- tust ja osavust töö vastu üles tähendada.

Kraut paneb ette hääletada. Hääletamisel otsustatakse, § 9 maha kustutada.

§ 10. seletatakse koolinõuniku päevaraamatu otstarvet.

Mikkelsaar ja Martinson leiavad päevaraamatu tarviliku olevat.

Luik arvab, et selle läbi koolinõuniku ja õpetajate vahekord teravaks muutuda võib.

Brüller soovitab statistiliste teadete tarvis üksikuid lehti tarvitusele võtta.

Hääletamisel jäetakse § sisse parandusega: „kuhu ta omad tähepanemised ja otsused revideeritud koolide kohta sisse kannab.

§ 11 võetakse vastu Kurvitsi parandusega: „pedagoogilise töö revideerimist“.

§ 12. võetakse vastu.

Koosolek lõppes sell 3 p. l.

Järgneb kell 5 p. l.

Koosolekut juhatab riigikoolin. Mikkelsaar, protokoll kirjutab A. Madisson. Harutusele tuleb punkt Koolinõunikude Instruksioonist

„Aruandmine“.

§ 18. Harutatakse, kas aruanne peab kodanlise ehk kooliaasta kohta käima.

Arvamised lähevad lahku.

Brüller soovib kodanl. a., sest et kõik teised aruanded kodanlise aas- taga seotud on.

Minister: koolinõuniku aruanne, peaks kooliaasta lõpul olema, siis saaks teda uue eelarve kokkuseadmise juures ära kasutada.

Kurvits: soovib koolinõunikul kaks korda aruannet anda Jõulu ajal ja kevadel.

Ollik: aruanded peaks kättesaadavad olema kõigile, keda hridustöö huvitab, see on aga siis võimalik, kui koolin. aruanded kokku lähevad koolival. aruan- dega, s. t. kui nad kalendriaasta järele käivad.

Martinson: Mis tuleks peda- goog. aruände sisse?

Mikkelsaar: Töö ja tingimised, milles töö käib.

Mikkelsaar paneb hääletamisele, kas kodanl. või kooliaasta? „Kooliaasta“ poolt enamus. Siis tuleb hääletamisele kas sõna „pedagoogilise“ sisse jätta. Enamus on selle poolt.

§ 19. võetakse vastu, kuid paiguta- takse § 18-ga ümber.

§ 20. võetakse vastu, kuid „illustree- rima“ asemele võetakse „selgitama“.

§ 21. võetakse vastu parandusega: „Haridusosak. juhatajale ja tarbekorral ka haridusministeeriumile“.

Peatükk „Üldsisulised mää- rused.“

§ 22. võetakse vastu parandusega „lastevanemate ehk nende asemikkude ja õpejõudude vahelised õpe- ja kasvatus- töö alal tekkinud arusaamatused.“

§ 23. harutuse juures tekib pikem seletus.

Kurvits soovib koolinõun. õigust anda ühest koolist, kus rohkem õpejõude on, teise kooli õpet. tarbekorral koman- deerida.

Mikkelsaar arvab, et seda hari- dusosak. juhat. parem teha suudaks, sest et tema alati koha peal on.

Martinson: See küsimus on õi- guline, sellep. on ta koolival. funk- sioon.

Brüller: mitte haiguse, vaid mõne muu põhjuse puhul võiks koolin. õpeta- jale ajutiselt asetäitjat määrata.

Mikkelsaar paneb hääletamisele. Enamus on § 23. väljajätmise poolt.

§ 24. võetakse vastu.

§ 25. Kurvits: kus lõpeb kooli- nõun. võimkond ja algab koolival. võim- kond? Siin tuleks vahekord ära tähen- dada. Majanduslist ala ei saa pedagoog- gilisest alast lahutada.

Minister: soovib seda küsimust lahtiseks jätta ja § 25. välja jätta.

Meos: on väljajätmise poolt.

Mikkelsaar arvab, et koolin. peda- goog. töö juba sedavõrd suur on, et koolin. majanduslisi küsimusi oma peale võtta ei saa.

Martinson on väljajätmise poolt.

Mikkelsaar paneb ette § 25. sis- se jätta, kuid teisel kujul, nimelt: „Et tervelt tuleb anduda § 1. nähtud üles- annete täitmisele, siis võib koolinõunik kõrvalisi kohustusi muu seas ka haridus- osak. juh. kohuseid ainult haridusminis- teeriumi nõusolekul oma peale võtta. Võetakse vastu.“

§ 26. ja 27. on vastu võetud.

Mikkelsaar: Kas kellelgi on veel midagi Instr. kohta ütelda?

Brüller paneb ette koolinõunikku- dele nimeline pitsar muretseda, mis tun- nistuste väljaandmise juures tarvilik on.

Ettepanek võetakse vastu.

Asutakse päevakorra § 2. harutami- sele. (Sundluslise 4-aastase algkooli lõpe- tamise küsimus.)

Mikkelsaar: Alguses kavatseti kooli järjest pikendada, kuid tuleval aastal ei ole veel mitte võimalik 5. aastat juure lisada, sellepärast tuleb 4. õpe- aasta õpilastel tänava kooli lõpetada lasta. Et 4. õpeaasta õpilastele õiguse an- nab keskkooli 2. kl. ilma eksamita sisse astuda ja neid edaspidiseks koolikohus- tusest vabastab, siis peaks, et ühtluskooli mõte mitte kahju ei saaks, selgusele jõudma, kuidas nimetatud õpilased ette- valmistatud on. Ma paneks ette haru- tada: 1) kui võrd on 4-ma õpeaasta programm teostatud, 2) missuguseid nõudmisi õpilaste kohta üles seada võiks ja 3) kuidas kontrollierida lõpetajate teadmisi.

Kurvits: 4. õpeaasta teadmised on maal väiksemad kui linnas; põhjus sel- leks peitub korratumas kooliskäimises, haiguste ja külma tõttu. Puudulikuks on jäänud koduloo, käsitöö ja võimlem. õpe- tamine. Sellepärast tuleks kava kärpida. Teeb ettepaneku 4. õpeaasta jaoks kor- damise nädal. korraldada naabri õpeta- jate kaasabil.

Mikkelsaar paneb ette mitme kooli lapsed (näit. 5 kooli) ühendada.

Meos annab aru Võru maak. koolide kohta. Kava ei ole ligemaltki läbi võetud, osalt õpetajate oskamatus, osalt raamatute puudumise tõttu. Sellepärast ei võiks tunnistusi lõpetamise kohta välja anda.

Mikkelsaar: Kava tuleks lühendada, kuid mainitud nõudmised tulevad üles seada.

Brüller: Tallinna koolides on kava pea läbi võetud, sellepärast võiks lõpetajaid nende tunnistustega varustada.

Läbirääkimistel selgub, et käsitöös, geomeetrias, joonistamises ja laulmises seisukord raske on ja et nendes ainetes kava lühendada soovitav oleks.

Sellep. paneb Mikkelsaar ette sunduslise kooli lõpetamisel tänavu: 1) nõuda programmi teostamist minimaal ulatuses, 2) käsitöö puudumine ei takista tunnistuse väljaandmist, 3) geomeetria kava lühendada ühe aasta võrra.

Ettepanek võetakse vastu. Ka laulmise ja joonist. kavasid lühendatakse ühe aasta võrra.

Kurvits soovitab ka arvuteaduse kava lühendada (10-murdude väljajättn.) Ei võeta vastu. Selle järele teeb Kurvits ettepaneku lubada üleüldist ajalugu Eesti ajalooa vahetada, või vähemalt täiendada. See ettepanek ei lähe läbi.

Selle järele harutatakse, kuidas kontrollleerida lõpetajate teadmisi.

Kurvitsi ettepanek: 4. õpeaasta lastele korraldatakse peale koolitöö lõpu teistes jagudes kordamise-nädalad. Koolidesse, kus vähem kui 3 õpejõudu ametis, komadeeritakse 4. õpeaasta lõpetajate teadmiste väljaselgitamiseks õpetajad naabri koolidest abiks. Samaks otsustatakse võivad 4. õpeaasta lapsed mitmest koolist ühte keskk kohta koondatud saada.

See ettepanek kukub läbi.

Minister soovitab, kas kõikides koolides kontrollleerida, ehk kõiki usaldada.

Brüller soovitab 4. õpeaasta õpilaste teadmiste selgitamise korraldamist koolivalits. eneste hooleks jätta.

Ollik: Tuleks praeguste oludega leppida ja igale koolile õigus anda, tunnistused välja anda.

Mikkelsaar: Ette on pandud: 1) kool annab ise tunnistused välja, 2) kontrollleeritakse koolival. äranägemise järele, 3) koolides, kus alla 3 õpetaja on, koondatakse koolid nii, et vähemalt 3 õpetajat kontrollleerimist toimetavad ja kordamise nädal. koos korraldavad. Teised õpeaastad lõpetavad õpetöö nendes koolides üks nädal varem.

Viimane ettepanek (3.) võetakse vastu. Koosoleku lõpp kell 10 õhtul.

16. märtsil kell 9 hommikul.

Koosolekut juhatab riigikoolinõunik F. V. Mikkelsaar; protokoll kirjutab riigikoolin. sekretäär A. Madisson.

Harutatakse päevakorra 3 p. õppekavade teostamisega ühenduses olevad küsimused.

Mikkelsaar: Siin tuleb peaaeglikult 7. õpeaastat silmas pidada. Kui juba 4 esimest õpeaastat ei ole suutnud kava täies ulatuses läbi võtta, siis läheb 7. õpeaasta sellest vist veel rohkem lahku. Oma revideerimistel panin tähele, et mõned kõrgemad algkoolid kaunis tugevad on, kuna teised jälle äärmiselt nõrgad olid. Palun koosolijaid 7. õpeaasta kohta sõna võtta.

Kurvits: Tartumaal on 7. õpeaast. vähe (5 kohas). Iseäralisi nõrkusi märgata ei ole olnud. Kava kärpida ei tarvitseks.

Meos on oma revideerimistel tähele pannud, et mõnda ainet ei ole suudetud läbi võtta, osalt õpetajate oskamatus tõttu.

Luik: Tartu linnas on kava läbi võetud. Tööd on korralikult tehtud, kuigi materjaali järjekord teistsugune on.

Mikkelsaar: Kõigest, mis räägitud, paistab silma, et 7. õpeaasta kava läbitöötamise juures puudused nii suured ei ole, kui see 4. õpeaasta juures oli. Kava on teostatav, kuigi teises järjekorras. Suurema jao koolidele on mõni aine, iseäranis käsitöö nõrgal alal. Palub selle kohta sõna võtta.

Ollik: Tallinna koolides on käsitöö õige viletsal järjel. Põhjuseks on õpetajate puuduline ettevalmistus ja materjaali puudus ja kallidus.

Mikkelsaar: Kõigest selgub, et võimalik on kava teostamine minimaal ulatuses, kusjuures oskustes vähem lubada võib. 7. õpeaasta kohta peab tõsisemate nõudmistega esineda võima; sest õigused, mis see õpeaasta annab,

on sisulised ja mitte vormilised, nagu 4. õpeaasta juures. Puudused, mis selle õpeaasta lõpetajad kaasa viivad, on järgmisel koolil raske parandada. Missugused abinõud oleks otstarbekohased. 7. õppeaasta õpilaste teadmiste kontrollerevimiseks? Üheks abinõuks oleks: 1) koolinõunik sõidaks kõik need koolid läbi ja 2) kahepäevane kordamine korraldada.

Kurvits: Ettepanek on asjalik.

Martinson: Nende õpilaste teadmiste peale peab tõsiselt vaatama. Koolinõunikul saab aga raske olema kohe nende võimete üle otsustada. Sellepärast peaks koolinõunik juba nüüd neid õpilasi revideerima ja kahepäevase kordamise ajal võiks see veel korduda.

Mikkelsaar: Üksikute õpilaste silmas pidamine koolinõuniku poolt on ka selleks tarvilik, et ta andrikkamaid õpilasi tundma saaks, et ta neid siis seminaaridele soovitada võiks. Ka stipendiumite määramise juures oleks see tarvilik.

Ollik soovib kordamise aega 1½ kuud pidada, et kordamine põhjalik olla võiks.

Mikkelsaar paneb ette kordamist 3 nädala jooksul toimetada.

Kurvits: Üks kordamise nädal võiks olla peale ametliku kooli aja lõppu.

Ollik arvab, et see sünnitaks protesti õpetajate hulgas.

Kurvits: Linnas seda ehk ei olegi tarvis, sest linna koolid algasid oma tööd varem peale. Siis ehk võiks nii formuleerida: lubada maakoolides kordamise aega tarbekorral ühe nädala võrra pikendada pedagoogika nõukogu ja koolivalitsuse nõusolemisel.

Mikkelsaar: Siis kujuneks ettepanek järgmiselt: „Koolinõunikud käiks koolid kohe läbi, teeks koosolekul vastuvõetud otsuse kohta näpunäiteid õpetajatele ja korraldaks kordamise nädalaid, kusjuures maakoolides lubada võib kordamise aega tarbekorral ühe nädala võrra pikendada pedagoogika nõukogu ja koolivalitsuse nõusolemisel. Kordamisenädalate jooksul käib koolinõunik veel kord koolid läbi.

Ettepanek võetakse vastu.

Otsuste üle 4. ja 7. õpeaasta kohta teatab hridusministeerium ringkirjaliselt.

Kuidka koolinõunikud võtavad seda endale juhtnööriks.

Tunnistuste vormi töötab ministeerium välja.

Koosolek lõppes kell 10 e. l.

Koosoleku juhataja:

F. V. Mikkelsaar.

Protokolli kirj. A. Madisson.

Muinsusalalt.

Maakoolide õpetajatele.

Koolide õpetajad maal peavad varem hiljem neile kuuluva valdava, tähtsa paiga rahva keskel võitma, olles kõigiti alaliseks eeskujuks, juhiks, usaldusmeheks ja selgitajaks oma ümbruskonnale. Neist peab rahvast tervendav ja kõigiti täiendav sümpaatlik mõju välja minema, mis lõpuks rahva ja õpetaja vahel kindla ja lahutamata sideme loob. . .

Kuida õpetajad nii rahvas.

Ei lõpe siis õpetajate ülesannete ja huvide piirkond kooliseinadega, vaid ulatab kaugemale rahva tegevusse elusse. Peale otsekohese hariduse edasiandmise ja laialilaotamise käib loomulikult nende piirkonda kultuuri ja selle kohalikkude väärtuste kõigipidine kaitsese ja hoid, praegusel korral esimeses

loos es hävinemisel oleva muinsusvara pääste.

Üleriiklised vanavara päästepäevad tähendasid selles töös vahvat algust, nüüd tuleks mainitud töö sama vaimustusega ja põhjalikkusega lõpule viia.

Esinen õpetajatele sooviga oma kordamise piirkonda veel kord põhjalikult revideerida ja tähelepanemata jäänud asju muuseumitele võita, maha jäävaid objekte aga eestkätt registreerida. Ei tohiks ükski selles meie tulevase vaimulise elule põhipanevas ettevõttes ükskõikne, passiivne olla! Meie ei ela ainult olevikule, vaid ka tulevikule. Mida hoolsam kohuste täitmine, seda hiilgavamad tagajärjed.

7. juunil 1920. a. Nr. 3578.

Haridusministeeriumi muinsusvalitsuse juhataja: Kr. Raud.

Kasvatusteadusline ajakiri

KASVATUS

Ametlik osa.

2. aastakäik.

Juuni 1920.

11.—12. vihk.

Avalikkude algkoolide seadus.

(Vastuvõetud Asutava Kogu poolt 7. mail 1920 a.)

1. Üleüldised määrused.

A. L a a d.

§ 1. Algkool moodustab ühtluskooli esimese järgu.

§ 2. Algkool on emakeelne, ilma usuõpetuseta ja maksuta.

§ 3. Algkool võib olla ühes- või lahuskool, selle järele, kuidas otsustavad kooli ülevalpidajad.

B. Õ p p e e l.

§ 4. Algkoolid jagunevad õpilaste emakeele järele eesti-, saksa-, vene-, rootsi- või muukeelisteks.

Märkus: Õpilaste emakeel arvatakse nende rahvuse järele. Kui lapsevanemad ei ole ühest rahvusest, arvatakse lapse rahvus vanemate ülesandmise järele. Kui lapsevanemate arvamised lapse rahvuse ülesandmisel lahku lähevad, loetakse lapse emakeeleks lapse kodukeel, mida ta kõige paremini oskab.

§ 5. Vähemusrahvustest vabariigi kodanikkudele iseäraldi kooli või klassi avamine saab kohustavaks algkoolide ülevalpidajatele asutustele, kui läbistiku vähemalt 20 õpilast kogub, kelle õpetamine ühe õpetaja juhatusel võimalik; selle juures võib tarvilise õpilaste arvu saamiseks ühendada ühe õpetaja juhatuse alla ühte klassitappa mitme õppeaasta (klassi) õpilased.

Märkus: Väiksematel saartel avatakse algkool või klass, kui vähemalt 15 õpilast kogub, kelle õpetamine ühe õpetaja juhatusel võimalik.

§ 6. Lapsed, kelle jaoks — nende vähese arvu pärast — ei ole korraldatud emakeelist kooli, võivad õpetust saada erateel kas kodus või muukeelses koolis.

§ 7. Õpilane võib õppida mitteemakeelses avalikus koolis ainult mõjuvaid põhjustel, mida otsustab kohaline maakonna- või linnakoolivalitsus.

C. Koolikohustus.

§ 8. Lapsed, kes õppeaasta alguseks 7 aastat vanaks saanud, on kohustatud algkooli astuma.

Märkus 1.: Kohaline maakonna- või linnakoolivalitsus võib haridusministeeriumi nõusolekul tema alla kuuluvates koolides koolikohustuse algust ühe aasta võrra esialgul edasi lükata, kunni koolidevõrgu täielise väljatöötamiseni.

Märkus 2.: Erandina võivad üksikud lapsed ka hiljemini kooli astuda, kui selleks on mõjuvad põhjused; kauakes-tev hajgus või hiline kehaline või vaim-line arenemine.

Märkus 3.: Pedagoogika-nõukogu võib last ka ühe aasta nooremalt kooli vastu võtta, kui ta on tarviliselt arenenu.

§ 9. Koolikohustus kestab algkoolis kas kunni kursuse lõpetamiseni, või — mittelõpetamise korral — kunni 16 aasta vanuseni. Õpilased, kes 16 aastat vanaks saanud õppeaasta kestusel, peavad koolis käima kunni selle õppeaasta lõpuni.

§ 10. Lapsed, kes kodus, erakoolides või muul teel õpetust saavad, mis mitte alama ei seisa avaliku algkooli õpetusest, vabastatakse avalikus algkoolis käimisest maakonna- või linnakoolivalitsuse poolt kohalise koolivalitsuse ettepanekul, kes nende laste korraliku õpetuse saamise järele valvab. Selle õpetuse tasapinna kõrguse üle otsustavad asutu-

sed ja isikud, kelle hooleks on antud kooli pedagoogiline instrueerimine ja ülevaale.

§ 11. Lapsed, kellel täiesti võimata on algkoolis õppida nende kehaliste või vaimliste puuduste pärast, paigutatakse sellekohastesse kasvatus- ja õpetusasutustesse. Nende koolide korralduse määrab ära sellekohane eriseadus.

§ 12. Koolikohustuse täitmise järele kooliringkonnas valvab kohaline koolivalitsus, kes kooliealiste laste nimekirja peab, seda alati korras hoiab, parandab ning täiendab ja annab iga aasta hiljemalt 2 nädalat enne õppetöö algust kooliringkonnas asuvate koolikohustuslike laste vanematele või nende asemikku-tele koolikohustuse maksmahakkamisest teada.

Märkus: Lapsevanemad või hoolekandjad on kohustatud iga last, kes koolisunduse easse jõuab, kohalikus koolivalitsuses registreerima.

§ 13. Kui kooliealine laps teise valda, alevisse või linna elama asub, siis on kohustatud valla, alevi või linna koolivalitsus sellest sinna teatama. Lapse registreerimisest saadab uue asupaiga koolivalitsus endisse asupaika teate, mil puhul laps endisest nimekirjast maha kustutatakse.

§ 14. Õpilaste korraliku kooliskäimise üle valvab koolihoolekogu, kellele koolijuhataja on kohustatud igal nädalal õpilaste puudumise üle teateid andma.

§ 15. Vabandamata põhjustel koolikohustuse täitmata jätmise kui ka korratu kooliskäimise pärast langevad süüdlased lapsevanemad või hoolekandjad rahatrahvi alla kooli kasuks 1—20 margani iga puuduva päeva eest, mis trahv vabatahtlikult mittemaksmise korral kahe nädala jooksul peale trahvi määrast administratiivsel teel sisse nõutakse.

Kui rahatrahvi peale vaatamata last kooli ei saadeta, — siis langevad süüdlased lapsevanemad või hoolekandjad kohtulise karistuse alla arestiga kunni 2 kuuni.

§ 16. Maakonna- või linnakoolivalitsus annab lähema juhatuskirja trahvira suurus järkude kohta eespool tähendatud piirides, tema sissenõudmise viisi ning tarvitamise kohta, kui ka süüdlaste lastevanemate või hoolekandjate kohtulisele vastutusele võtmise korra kohta.

§ 17. Kui lapsevanemad või hoolekandjad mitmekordsest trahvist või kohtulisest karistusest hoolimata last kooli ei saada, siis antakse laps kohtuotsuse järele vanemate või hoolekandjate kulul teise perekonda või kasvatusmaija ülespidamiseks ja kooli saatmiseks.

§ 18. Kui vaesuse pärast ei suudeta last kooli panna, siis peab kohalik kogukond hoolitsema lapse kooliskäimise võimaluse eest.

§ 19. Koolikohustuslike lapsi ei tohi õppeajaks võtta palgalisse ametisse. Süüdlased võetakse kohtulisele vastutusele ja langevad rahatrahvi alla kohalise kooli kasuks 100—1000 margani või aresti alla kunni 3 kuuni.

Selle määruse järele valvab kohaline koolivalitsus.

Märkus 1.: Selles paragrahvis nimetatud karistuse alla langevad ka süüdlased lapsevanemad või hoolekandjad, kes kohalises koolivalitsuses koolikohustusliku lapse registreerimata jätavad.

Märkus 2.: Erandjuhtumistel on maakonna- või linnakoolivalitsusel õigus lubada kooliealisele lapsele pidada palgalist ametit, kui see mitte korraldiku kooliskäimist ei takista.

D. Kooliaeg.

§ 20. Algkooli kursus kestab 6 õppeaastat. Silmas pidades kohalisi olusid võib jaotada algkooli kaheks astmeks.

§ 21. Algkooli juure avatakse tarvilisel arvul täienduskoolid vähemalt 2-aastase kursusega, kuhu sisseastumine on neile õpilastele sunduslik, kes algkooli kursuse lõpetamise järele kesk- või erikooli ei astu.

Täienduskoolide kohta antakse eriseadus.

§ 22. Kooliaasta kestab 1. augustist kunni järgmise aasta 31. juulini.

§ 23. Tegelik õppetöö maal kui ka linnas peab kestma vähemalt 35 nädalat aastas. Selle alguse, lõpu ja vahed ajad ja üleüldised ning kohalised pühad määrab ära haridusministeerium, selle juures silmas pidades kohalike koolivalitsuste soove.

E. Asutamine.

§ 24. Avalikud algkoolid asutatakse ja peetakse üleval valdade, alevite ja linnade poolt niisugusel arvul, nagu see on tarvilik koolikohustuse läbiviimiseks.

Algkoolid, millel on üleriiklik või ülemaakondlik tähtsus, asutatakse ja peetakse üleval riigi või maakonna poolt.

Märkus: Rahvuslike vähemuste koolide korraldus ja valitsemine määratakse kindlaks eriseaduse läbi.

§ 25. Riik, maakond ja need linnad, mis moodustavad ilma maakonnata iseseisva administratiivüksuse, kannavad kõik nende poolt asutatud algkoolide kulud.

§ 26. Vallad, alevid ja need linnad, mis moodustavad ühes maakonnaga administratiivüksuse, kannavad oma koolide majanduslikud ja kõik muud kulud peale õpetajate palkade, mis on maakonna kanda. Viimane otsustab lõpulikult koolide asutamise ja oma koolivõrgu loomise küsimuse, kuna kooli majanduslike kulude kandjatel õigus on selles asjas maakonnavalitsustele põhjendatud ettepanekuid teha.

§ 27. Kui avaliku algkooli ülevalpidaja kooli eest mitte tarvilikult ei hoolitse, siis kannab haridusministeerium ajutiselt tarvilikud kulud, mis kooli ülevalpidajalt pärastpoole administratiivsel teel sisse nõutakse.

§ 28. Kooli asutamise, ümbermuutmise ja korraldamise juures tuleb täita nõuded, mis koolimajade, kooli kõrvalhoonete ja sisseseadete ning asukoha kohta ette on nähtud sellekohastes erimäärustes.

§ 29. Iga maa-alkooli juures peab olema tarviline osa maad õpilaste võimlemise- ja mänguplatside ja õuemaajaks vähemalt pool tiinu kooli kohta, umbes $\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{3}$ tiinu kõlbulikku maad kooliaia tarvis ja igale määralisele õpetajale tarvitamiseks poolteist kunni kaks ja pool tiinu põllumaad ühes ühe lehma ja hobuse heina- ning karjamaaga.

Märkus: Kooli maatagavarast maad sellel määral tarvitada on õigus igal õpetajal üleüldistel alustel maksetava rendi eest.

§ 30. Linna ja alevi koolidele tuleb maad muretseda kohalikkude olude järele võimalikult eelmise § normideni, silmas pidades kõige pealt kooli üleüldiseid tarvidusi (mänguplatsid, kooliaiad jne.).

§ 31. Koolile maad muretsema on kohustatud kooli ülevalpidajad (majanduslike kulude kandjad).

§ 32. Koolide tarvis on õigus maad sunduslikult võõrandada.

G. Ülevalve, juhtimine ja korraldamine.

§ 33. Avalikkude algkoolide ülevalve on ette nähtud sellekohases eriseaduses.

§ 34. Üksiku algkooli tegevust juhtivad ja korraldavad:

- a) koolijuhataja,
- b) õpetajad,
- d) pedagoogika-nõukogu, ja
- e) kooli hoolekogu.

2. Õppe- ja kasvatusosa.

§ 35. Algkoolis õpetatakse järgmisi õppeaineid: 1) kodulugu, 2) emakeelt, 3) laulmist, 4) võimlemist, 5) käsitööd, 6) joonistamist ja joonestamist, 7) aritmeetikat ja algebrat, 8) geomeetriat, 9) loodustugu ühes tervishoiuga, 10) maadeteadust, 11) ajalugu, 12) kodanikuteadust, 13) kahte võõrast keelt.

Märkus 1.: Õpilased, kelle vanemad või hoolekandjad seda soovivad, vastatakse teise keele õppimisest.

Märkus 2.: Muukeelistes koolides astub 1 võõra keele asemele Eesti keel.

§ 36. Haridusministeeriumi loaga võib kohalike olude nõudel algkooli eeskavasse võtta veel teisi õppeaineid, mille juures aga ei tohi tuntavalt kannatada üldhariduslike ainete läbivõtmise.

§ 37. Õppeainete üleüldise laadi ja läbivõtmise ulatuse iga õppeaine kohta klassis määravad ära haridusministeeriumi poolt maksmapandavad õp-pekavad.

Märkus: Pedagoogika-nõukogud võivad kohalise koolivalitsuse kaudu haridusministeeriumilt luba saada võtta ette vähemaid muudatusi õppe- ja tunnikavades.

§ 38. Algkooli klassid nimetatakse õppeaastate järele I, II, III... VI klassiks.

§ 39. Iga klassi läbitemiseks kuulub normaalselt üks õppeaasta. Erakorraliselt võivad anderikkad õpilased pedagoogika-nõukogu otsusel klassi vähema ajaga kui ühe õppeaastaga läbi teha, või mõne klassi vahele jätta.

Märkus: Kooli ülevalpidajad võivad algkooli jagada ka poolaasta- ehk veel lühemaegisteks klassideks.

§ 40. Õpilast ei või jätta ühte klassi kauemaks kui kaheks õppeaastaks.

Märkus: Nõrgaandeliste laste tarvis korraldatakse kooli juures abitunnid ja avatakse kogukondlike oma-valitsuste ja riigi kulul iseäralised abikoolid. Nende koolide korralduse määrab ära sellekohane eriseadus.

§ 41. Õpilaste normaalarv klassis on 40. Ainult erakorralistel tingimustel tohib õpilaste arv tõusta viiekümneni. On õpilaste arv üle viiekümne, peavad kooli ülevalpidajad kõrvalklassid avama.

Märkus 1.: Need määrused on maksivad, kui üksainukene klass õpetaja kohta tuleb. On õpetajal korraga käes õpetada enam kui üks klass, siis on kõigekõrgem lubatud õpilaste arv niisuguses ühendatud klassis: kahe klassi ühendusel 40, kolme klassi ühendusel 36, nelja klassi ühendusel 30.

Märkus 2.: Üle kahe klassi ühendamine ühe õpetaja alla on lubatud ainult iseäralikkude geograafiliste olude või erakorraliste tingimuste tõttu (väikesed mere- või soosaared, metsakülad; koolid vähesel arvul koosasuvile muulastele; suur puudus õpetajaist; kooliruumide puudus jne.)

§ 42. Õppeaasta algul seab õpetaja õppeaine kava kokku ja paneb selle pedagoogika-nõukogule ühtlustamiseks ette, üksikasjaliselt esitades, kuidas ta mõtleb eestuleval õppeaastal õppematerjali jaotada ning läbi minna ja miisuguseid õppevahendid selle juures tarvitada. Kui õppeaasta lõpuks ei ole läbi võetud klassi normaalõppekava, siis tuleb sellest ühes põhjustega teatada kohalikule koolinõunikule.

§ 43. Õpilased viiakse üle ühest klassist teise ja tunnistatakse kooli kursuse lõpetanuiks pedagoogika-nõukogu otsuse järele õpilase õppetöö edu ja üleüldise vaimlise arenemise põhjal.

§ 44. Igas algkoolis peavad olema tarvilikud õppeabinõud ja õpilaste ning õpetajate raamatukogud. Haridusministerium seab kokku nende õppeabinõude nimekirja, mille muretsemine on sundlik kooliülevalpidajatele.

§ 45. Koolis võivad tarvitusel olla ainult pedagoogiliselt lubatavad karistusviisid. Kehalik karistus on keelatud.

§ 46. Puudustkannatavatele õpilastele tarvisminnevad õpperaamatud ja muud õppevahendid muretsetakse neile kooliülevalpidajate poolt tasuta.

§ 47. Õpilaste tervise eest hoolitsemiseks pannakse kooliarstid ametisse.

§ 48. Igas algkoolis peab olema kooliapteek kõige tarvilisemate arstirohtudega ja abinõudega.

§ 49. Igas koolis peab olema tarviline arv kooliteenijaid, kelle tegevusala, õigused ja kohused on kindlaks määratud koolihoolekogu poolt kokku seatud ja kooli ülevalpidaja asutuse poolt kinnitatud juhatuskirjas.

§ 50. Kohalisi tarvidusi silmas pidades võib algkooli ruumides, kui see koolitööle takistuseks ei ole, avada muid haridusasutusi: täiendus- või eriklasse, pühapäeva- või õhtukoole, kursusi, lugemistube jne.

3. Õpilased.

§ 51. Algkooli esimesse klassi võetakse vastu lapsi õppetöö algul ilma eelharidusega, teistesse klassidesse — õpilasi, kes on läbi õppinud eelmiste klasside kursuse.

§ 52. Õpilaste üleminek ühest algkoolist teise algkooli vastavasse klassi mõjuvaid põhjustel — ka õppeaasta vältusel — sünnib ilma igasuguse takistusega. Koduse haridusega õpilase sisseastumise korral otsustab pedagoogikanõukogu, kuhu klassi õpilane tuleb paigutada.

§ 53. Algkooli kursuse lõpetajale antakse sellekohane tunnistus, mis temale õiguse annab ilma eksamita sisse astuda täienduskooli või avalikku keskkooli ja eriõppeasutustesse, kui viimastes ei maksa iseäralikud vastuvõtmise tingimused.

§ 54. Kui kesk- või eriõppeasutustes tarviliku ruumi kõigile sisseastujatele ei leidu ja kui nende koolide ülevalpidajad kõrvalklasse avada ei jõua, siis võetakse neisse õpilasi vastu võistluse järele.

§ 55. Õpilastele, kes enne kursuse lõpetamist koolist välja astuvad, annab algkool nende töötajajärgede kohta sellekohased tunnistused.

§ 56. Koolikohustuslikud õpilased on vabastatud kõikidest naturaalkohustustest riigi ja omavalitsuse vastu.

4. Õpetajad.

§ 57. Algkooli õpetajaid valivad ja registreerivad asutused on ette nähtud sellekohases seaduses.

§ 58. Algkooli õpetajaiks võib valida isikuid, kes on lõpetanud õpetajate-

seminaari kursuse, ehk kesk- või kõrgema õppeasutuse lõpetajaid, kes õpetaja kutse on omandanud.

Märkus: Niikaua kui ei ole tarvilikku arvu selle paragrahvi nõuetele vastavaid õpetajaid, võib valida algkooliõpetajaiks isikuid, kes hariduslikult vastavad sellekohastele ajutiselt maksvate seaduste nõuetele.

§ 59. Valimine peab olema avalik. Sellest tuleb teada anda hiljemalt 2 nädalat enne valimist ajalehes, kus koolide kohta käivad ametlikud teated ilmuvad, ja vähemalt kahes teises lehes.

§ 60. Õpetaja valimise juures on valival asutusel õigus nõuda kandidaadilt peale teiste tarvilikkude tunnistuste veel tunnistuse ettepanemist tema endise teenistuse kohta õpetajate ametiühisuselt, et viimane ei ole valitava vastu professionaaleetika seisukohalt.

Märkus: Esimest korda ametisse astuvalt õpetajalt ei või nõuda ametiühisuse tunnistuse ettepanemist.

§ 61. Õpetaja kohalt lahkumine sünnib loomulikult kooliaasta lõpul, s. o. 31. juulil, mildest lahkuja peab teatama kooli ülevalpidajale hiljemalt 1. juulil. Uue õpetaja valimine tuleb ette võtta kohe peale lahkumisteedaandmist, mitte hiljem kui kaks nädalat enne õppetöö algust.

§ 62. Õppeaasta kestusel võib kooli pealt lahkuda mõjuvaid põhjustel ainult maakonna- või linnakoolivalitsuse loaga. Uue õpetaja valimine tuleb toime panna kohe peale seda kui lahkumine lubatud.

§ 63. Õpetaja loetakse ametiseastunuks sellest ajast, millest arvates teda on registreeritud ametisse. Kui õpetaja sügisel tegeliku õppetöö algusest ametis on, siis loetakse ta teenistuse algus 1. augustist.

§ 64. Iga 30—50 õpetaja kohta peavad maakonnad ja linnad ametisse panema ühe tagavaraõpetaja, kes puuduvate õpetajate aset täidab ja vabal ajal on koduõpetuse ja väljaspool koolihariduse instruktoriga kohuste täitja.

§ 65. Tagavaraõpetajate kohta maksavad kõik teiste õpetajate kohta käivad seadused ja määrused.

§ 66. Peale õpetajate palga maksatakse maakonna tagavaraõpetajatele tarvilised reisikulud ja päevarahad.

§ 67. Kui ette on näha, et algkooliõpetaja mõjuvaid põhjustel peab koolitööst kauemaks ajaks eemale jääma ja

tagavara õpetaja tema kohuseid nii kaua täita ei saa, siis valitakse temale asetäitja, kunni tema koolitöösse tagasitulekuni. Vähemalt üks kuu aega enne alalise õpetaja töösse tulekut tuleb sellest teatada asetäitjale. On seda võimata täita, või leida asetäitjale uut kohta, siis on viimasel õigus palka edasi saada ühe kuu jooksul pärast seda, kui temale teatati alalise õpetaja tagasitulekust.

§ 68. Õpetajatele maksetakse palka kuukaupa ja kindlate sellekohases eriseaduses ettenähtud määrade järele.

§ 69. Kooli ülevalpidajate nõusolekul ettevedatud põhjalikuks ja kulukaiks maaparandustöiks ja sisseseadeiks, nagu maatorutamiseks, riolimiseks, puude ja põõsaste istutamiseks, kaitsearia ehitamiseks ja muuks on õpetajal õigus saada kogukondlikku või riiklikku abi. Kui õpetaja nimetatud tööde ja sisseseadete peale tarvilisel määral toetust saanud ei ole, siis maksetakse temale tema äramineku puhul tähendatud kulude eest tasu kooli ülevalpidajate poolt asjatundjate hindamise põhjal.

§ 70. Kooli maaosa tarvitamise õigus õpetajate vahetamisele järgneval suvel on lahkujal õpetajal, kui ta koolis töötas kunni kevadise õppetöö lõpuni. Lahkus ta koolist enne õppetöö lõppu, siis jääb maa tarvitada uuele õpetajale.

§ 71. Õpetajate ametist vabastamise kord on ette nähtud sellekohases eriseaduses.

5. Koolijuhataja.

§ 72. Juhataja valitakse sama asutuse poolt, kes õpetajad valib. Valimisest võtavad osa hääleõigusega kooli pedagoogika-nõukogu ja hoolekogu esitajad, igast asutusest üks.

Märkus: Juhataja ajutise äraoleku ajaks valitakse pedagoogika-nõukogu poolt temale asetäitja.

§ 73. Juhataja tegevuskonda kuulub:

- a) koolisse puutuvate küsimuste algatamine ja ettepanemine otsustamiseks pedagoogika-nõukogule ning koolihoolekogule;

- b) hoolekandmine, et koolielu korralikkuse mõttes täidetak kõik pedagoogika-nõukogu ja hoolekogu otsused ja seaduslikud määrused ning korraldused;

- d) koolisse puutuvas küsimustes läbikäimine ametiasutustega ja üksikute isikutega;

e) üleüldse kõik kooli asjaajamine kokkukõlas pedagoogika-nõukogu ja hoolekogu otsustega ning seaduslike määrustega;

g) puudujate laste nimekirja korrastamine;

h) järelvalve ja hoolitsemine, et koolitöö takistamatult võiks kesta ja tunnid alati täipealt algaksid ja lõpeksid;

i) kooli kroonika kirjutamine.

§ 74. Kui klasside arv koolis üle 10 ulatab, siis valib pedagoogika-nõukogu juhataja abi või inspektori; inspektor on juhataja abi kooli sisemises ja kasvatuslikus elus.

6. Pedagoogika-nõukogu.

§ 75. Pedagoogika-nõukogu liikmeiks on:

a) kõik kooliõpetajad (tunniandjad ühes arvatud);

b) kooliarst (kus ta olemas on);

d) hoolekogu esitaja;

e) lastevanemate esitaja.

Märkus: Kõik õpetajad on kohustatud pedagoogika-nõukogu koosolekust osa võtma.

§ 76. Pedagoogika-nõukogu ülesandeks on kooli kasvatuslike ja õpetuslike küsimuste ning nendega lähedas ühenduses olevate muude koolielu küsimuste lahendamine. Iseäranis kuulub tema võimupiiri:

1. Kasvatuse ja õppeviiside arutamine koolitöö viljakamaks tõstmise sihis.

2. Arutamine õppekava läbivõtmise ulatuse korra ja kõrvalekaldumiste üle ettenähtud piirides.

3. Kasvatuse ja õpetustöö jaotamine üksikute õpetajate vahel ja tunnikava kokkuseadmine.

4. Õpetajate poolt kokkuseatud töökavade arutamine.

5. Õpetustööks tarvisminevate õppevahendite valimine ja soetamine.

6. Õpetustöö aruande kokkuseadmine.

7. Õpilaste vastuvõtmine ja vastavisse klassidesse paigutamine.

8. Õpilaste töö hindamine, nende edasiviimine klassist klassi, lõpetajate koolist väljalaskmine ja õpilastele tunnistuste väljaandmine.

9. Õpilaste kohta käivate määruste väljatöötamine.

10. Koolis tarvitavate kasvatuslike abinõude üle otsustamine.

11. Kooliruumide jaotamine tarvitamiseks õpetajatele, õpilastele ja kooliteenijatele.

§ 77. Pedagoogika-nõukogu koosolekuid peetakse õppeajal vähemalt kord kuus.

§ 78. Pedagoogika-nõukogu astub kokku kas juhataja või tema asetäitja kutsel, või vähemalt $\frac{1}{3}$ osa liigete ettepanekul.

§ 79. Pedagoogika-nõukogu koosolekuid juhatab koolijuhataja, tema äraolekul juhataja asetäitja või nõukogu poolt valitud koosoleku juhataja.

§ 80. Pedagoogika-nõukogu koosolekud on otsusvõimsad, kui neist osa võtab vähemalt $\frac{3}{4}$ osa õpetajatest.

§ 81. Koosoleku otsus on maksev, kui tema poolt on enam kui pool koosolijaist; kui hääled poolnevad, annab juhataja hääli enamuse.

7. Kooli hoolekogu.

§ 82. Igal algkoolil on hoolekogu.

§ 83. Hoolekogu liikmeiks on:

1. Kooli määratud õpetajad 1—3, nende hulgas koolijuhataja.

2. Lastevanemate esitajad, 1—3.

3. Kohalise kogukonna valitsuse esitajad, 1—3, võimalikult kogukonna omavalitsuse liikmed.

4. Esitaja asutuste või isikute poolt, kes kooli majanduslikult toetavad, kui toetuse kogusumma teeb välja vähemalt $\frac{1}{3}$ kooli majanduslikest kuludest.

5. Kooliarst, kus ta olemas on.

Märkus 1: Kõik koolis töötavad õpetajad võivad hoolekogu koosolekuist sõnaõigusega osa võtta.

Märkus 2: Koolides, mille ringkond ei käi kokku kohalise kogukonna omavalitsuse territooriumiga, valitakse hoolekogusse kogukonna omavalitsuse esitaja maakonnaõukogu poolt.

Märkus 3: Lastevanemate esitajad valitakse igal sügisel peale õppeaasta alguse üheks aastaks. Kogukonna omavalitsuse esitajad valitakse sama aja peale, kui nende valijate volitused kestavad.

§ 84. Hoolekogu valib igal aastal õppetöö algul peale lastevanemate esitajate valimist omale juhataja, kirjatöötajataja ja kassahoidja.

Märkus: Tarvilisel korral võib juhatus suuremaarvuline olla.

§ 85. Hoolekogu ülesandeks on hoolitseda kooli eest üleüldse, iseäranis tema majandusliku külje eest. Selle ülesande täitmiseks kuulub tema tegevuskonda:

1. Järelvalve nende laste korralliku kooliskäimise üle, kes on kantud kohalise koolivalitsuse poolt hoolekogu korralduse alla kuuluva kooli õpilaste nimekirja.

2. Õpilaste toitlus- ja tervisolude korraldamine.

3. Vaesemate õpilaste varustamine õpitarvetega, riietega ning jalanõudega.

4. Pedagoogika-nõukogu poolt ette pandud õpilaste kohta käivate määruste läbivaatamine ning heakskiitmine.

5. Õpetajate kandidaatide ettepanemine valivale asutusele.

Märkus: Mõjuvaid põhjustel võib valiv asutus hoolekogu poolt ette pandud kandidaadid jätta ka valimise alla võtmata, kui ka õpetajad valida omalt poolt ülesseatud kandidaatide hulgast.

6. Õpetustöö pealtkuulamine oma esitajate läbi.

Märkus: Nende esitajate arvu määrab kindlaks hoolekogu, kokku leppides maakonna- või linnakoolivalitsusega. Hoolekogu esitajail ei ole õigust klassis tähendusi teha. Nad võivad omad arvamised ja tähelepanekud ette tuua hoolekogu koosolekul.

7. Ettepanekute tegemine kohalisele koolivalitsusele uute õppeainete sisseseadmise ning uute klasside või kursuste avamise asjus.

9. Abinõude otsimine kooli ainelise külje tõstmiseks.

10. Kooli kapitaalide valitsemine ja tarvitamine, kuivõrd need sellekohaste määruste järele hoolekogu kätte on antud.

Kooli liikumata ning liikuva varanduse korrashoidmise järelvalve.

12. Kulude eelarve kokkuseadmine ja selle ettepanek kooli ülevalpidavale asutusele.

13. Järelvalve, et koolile määratud summad tarvitatakse õieti ja otstarbekohaselt; kooli majapidamise, sissetulekute ning väljaminekute revideerimine, selleks maakonna või linnakoolivalitsuse poolt kinnitatud juhatuskirja põhjal.

14. Oma tegevuse kohta aasta-aruande kokkuseadmine.

15. Kooliteenija ametisse määramine ja ametist tagandamine kooli juhataja

ettepanekul ja tema tegevusala ning õigusi määrava juhatuskirja kokkuseadmine.

16. Otsustamine õpilaste koolist puudumiste põhjuste üle ja nende tunnistamine vabandamatuiks ehk vabandatavaiks.

Märkus: Asja arutamisele õpilase puudumise üle kutsub hoolekogu juhataja õpilase vanema või hoolekandja; viimase mitteilmumist ei loeta asja arutamise edasilükkamise põhjuseks.

17. Trahviraha järgu äramääramine õpilaste puudumise korral vabandamatuil põhjustel ja sellest teatamine trahvitavale lapsevanemale või hoolekandjale.

§ 86. Hoolekogu ja tema juhatus koosolekuid peetakse tarviduse järele.

§ 87. Hoolekogu kutsub kokku juhataja, või juhataja äraolekul tema asemik. Hoolekogu kutsutakse erakorraliselt kokku, kui seda kolm liiget nõuavad.

§ 88. Hoolekogu koosolekuid juhatab hoolekogu juhataja või tema äraolekul koosoleku poolt valitud koosoleku juhataja.

§ 89. Hoolekogu koosolek on otsusvõimne, kui temast vähemalt pool liigetest osa võtab.

§ 90. Koosoleku otsus on maksev, kui tema poolt on enam kui pool koosolijaist. Kui hääled poolenevad, annab juhataja hääle ülekaalu.

§ 91. § 85. pp. 5, 7, 8 ja 12 tähendatud küsimuste otsutamiseks on tarvilised vähemalt pooled hoolekogu liigete hääled.

8. Lastevanemate koosolekud.

§ 92. Kooli ja kodu vahel lähema ühenduse loomiseks kutsub pedagoogika - nõukogu lastevanemate koosoleku vähemalt kolm korda aastas kokku. Erakorraliselt võib lastevanemate koosoleku kokku kutsuda hoolekogu juhatus kaudu.

§ 93. Vanemate koosoleku ülesanded on:

1. Kasvatus- ja õppetöösse puutuvate küsimuste arutamine ja neis sooviavalduste ettekandmine pedagoogika-nõukogule ja hoolekogule.

2. Esitajate valimine hoolekogusse ja pedagoogika-nõukogusse.

§ 84. Lastevanemate koosolek on otsusvõimne, kui temast osa võtab vähemalt $\frac{1}{5}$ osa lastevanemaist või nende asemikkudest.

Märkus: Kui lastevanemate koosolek kokku tulnud liigete vähesel arvul pärast pidamata jääb, siis peetakse järgmine koosolek mitte varem kui ühe nädala pärast. Sel puhul on koosolek kokku tulnud liigete arvu peale vaatamata otsusvõimne.

§ 95. Koosoleku algul valitakse koosoleku juhataja ja kirjatöötajate liitväljalteenamusega. Koosoleku protokoll kinnitatakse koosoleku lõpul juhataja, kirjatöötajate ja vähemalt kolme, koosoleku poolt valitud isiku allkirjaga. Õpetajad võtavad osa lastevanemate koosolekuist sõnaõigusega.

9. Koolide õigused.

§ 96. Kõik koolidesse puutuvad aktid, palvekirjad, krepostikirjad jne. on vabad margimaksust; samuti on vabastatud kooli liikumata varandus kõikidest

maksudest ja naturaalkohustustest riigi- ja kogukonnavalitsuste vastu.

§ 97. Algkoolide poolt korraldatud õppereisidest osavõtjad õpetajad ja õpilased saavad riigi raudteedel ja laevadel sellekohastes vabariigi valitsuse poolt kinnitatud erimäärustes ettenähtud maksumaksu ehk hinnaalandust.

§ 98. Haridusministeeriumi korraldusel algkoolide tarvidusteks sisetoodavad õppevahendid ja raamatud on tollimaksust vabad.

10. Seaduse elluviimine.

§ 99. Käesoleva seaduse elluviimise kohta annab vabariigi valitsus erimäärused.

Sel seadusel on edasilükkamatuse iseloom.

Asutava Kogu esimees: A. Reil.
Sekretäär: H. Martna.

Haridusministeeriumi määrused ja korraldused.

Rõigile maakonna koolivalitsustele (peale Petseri ja Valga) ja Tallinna käsitööõpetajate ettevalmistuskursuste juhatajale.

Osakond saadab siin juures 15. juunil s. a. haridusministeeriumis peetud kursuste korraldajate ja lektorite koosoleku protokolliga kokkuvõtte ja sel koosolekul vastu võetud ajaloo, joonistamise, kasvatusteadlise hingeteaduse ning kasvatusteaduse ajaloo eeskavad ja teatab:

1. Ühisel koosolekul vastu võetud otsused on ministeeriumi poolt heaks kiidetud järgmiste täiendustega või muudatustega:

a) Kursustele vastuvõtmise asjus (p. 6) kursustele võidakse ka neid kutsuda õpetajaid vastu võtta, kes 1. a. suvekursustest osa ei võtnud, selle juures tuleb aga neil 1. a. suvekursustel läbi võetud ainetes kursuste lõpuks eksam ära anda.

b) Kursuslaste vanaduse suhtes (p. 8) arvab ministeerium, et sundulisest eksamitegemisest võiks kursuslasi vabastada juba 50 aastast, kuna teenistusaeg endiseks (25 a.) jääks.

c) Pedagoogika, pedag. psühholoogia ja ped. ajaloo tunniarvu kohta arvab ministeerium, et pedagoogika ja ped. psü-

holoogia, kui rohkem elulise tähtsusega aine, tunniarvu tuleks 40 pealt 45 kõrgendada, ja pedag. ajaloo tunniarvu selle vastu 35 pealt 30 alandada. Referaadid tasutakse ministeeriumi poolt, kui kursuste nõukogu poolt saadetakse referaatide kava ja arv ministeeriumi poolt kinnitatud on.

d) Ajaloos, katkendlise läbivõtmise korral, tuleks eksamineerida ka selles osas, mis kursuslased iseseisvalt õperamatute abil läbi võtavad.

e) Matemaatika ja maadeteaduse kava tuleks lektoritel kiires korras kokku seadida ja ministeeriumile saata. Aluseks tuleks võtta õp. seminaari õpekava, niivõrd, niivõrd see lühikese aja pärast teostatav on.

2. Osakond on pööranud Tallinna käsitööõpetajate ettevalmistuskursuste juhatajate poole ettepanekuga käsitöö eeskava välja töötada ja oma peale võtta keskkorraldus käsitöö materjaali ja riistade muretsemises. Kui eeskava valmis ja ministeeriumi poolt kinnitatud, saadab osakond selle kohe koolivalitsustele edasi. Käsitöö materjaali ja riistade muretsemise asjas tuleb kursuste korraldajail ja käsitöö lektoritel otsekohe ühendusesse astuda käsitööõpetajate ettevalmistuskursuste juhatajaga.

Lisa: protokoll kokkuvõtte ja 4 kava.

23. juunil 1920. a. Nr. 21137.

Haridusminister K. Treffner.

Kooliosakonna juhataja

E. Martinson.

Protokoll kokkuvõtte õpetajate suvekursuste korraldajate ja lektorite koosoleku üle haridusministeeriumis 15. juunil 1920.

Koosolekust osa võtsid:

1) J. Kaik, kursuste korraldaja Viljandi maak.

2) M. Roots, kursuste korraldaja Viljandi maak.

3) J. Zopp, kursuste korraldaja Võru maak.

4) J. Söödor, kursuste korraldaja Järva maak.

5) M. Meos, kursuste korraldaja Viru maak.

6) J. Tõõtsi, kursuste korraldaja Pärnu maak.

7) A. Kurvits, kursuste korraldaja Tartu maak.

8) H. Summer, kursuste korraldaja Harju maak.

9) M. Kommel, kursuste korraldaja Saare maak.

10) E. Enno, kursuste korraldaja Lääne maak.

11) E. Veidermann, kursuste korraldaja Lääne maak.

12) L. Oskar, joonistuse lektor Järva maak.

13) M. Aul, ajaloo lektor Järva m.

14) J. Kirotar, ajaloo lektor Viljandi maak.

15) J. Ruusa, ajaloo lektor Tartu maak.

16) P. Sepp, joonistusõpetaja Tartu maak.

17) O. Jungberg, joonistusõpetaja Tartu maak.

18) G. Mootse, joonistuse ja voolim. lektor Viljandi maak.

19) G. Ney, ajaloo lektor Lääne maak.

20) A. Kuks, psüholoogia lektor Võru maak.

21) Joh. Kana, psüholoogia lektor Järva maak.

22) R. Kivit, joonistusõp. lektor Tartust.

23) A. Remmel, joonistusõp. lektor Rakverest.

24) M. Kaer, ajaloo lektor Viljandist.

25) A. Podrätšik, lektor Pärnust.

26) Ed. Taska, käsitöö lektor Tallinnast.

27) Nael, Helmi, käsitöö lektor Tallinnast.

Koosolekut juhatas Harmi kooliosakonna juhataja E. Martinson.

Protokoll kirjutab Harmi kooliosakonna sekretär A. Starrkopf.

I. Päevakorras oli õpetajate suvekursuste korraldamine.

Hr. Martinson avab koosoleku ja kannab ette l. a. õp. suvekursuste tähtsamate puuduste kokkuvõtte, mille järele üleüldistele läbirääkimistele kursuste eesmärgi saavutamise võimaluse ja kursustele vastuvõtmise tingimiste arutamisele asutakse.

Üleüldiselt arvatakse tarvilikuks:

1) et ettelugemiste süsteemi tuleks täiendada kuulajate poolt kaasaskäivate praktiliste töödega;

2) kursused oleks peajaslikult kutsuda õpetajaile;

3) lektorid peaks, kus see teostatav on, loengute konspektid kokku seadma ja kursuslastele välja jagama. Arvati ka, et kursuslased ise peaks loengute kokkuvõtteid kirjutama.

4) Ainete käsitamine ja läbivõtmise ulatus olgu enamvähem ühtlane; ometigi ei oleks programmid lektoritele otsekohe siduvad ega täpipealseks täitmiseks, vaid käsitatava aine ligikaudseks raamiks ja juhtnööriks;

5) suvekursuste nõukogu võib kuulajaid nende soovi peale eksamineerida üksikutes ainetes, mille kuulamisest eksaminandid eksami läbitemise korral vabanevad;

6) kursustele vastuvõtmise tingimised jäeti endisteks; nende õpetajate vastuvõtmist, kes möödaläinud suvel kursustel ei olnud, vähem kui 5-kl. haridusega on ja ainult möödaläinud õpeaastal töötanud, lubada, õpetajate puudust arvesse võttes.

Selle järele jagunevad lektorid sektioonidesse, et õppeainete kavaside välja töötada.

Vaheaeg kella 2—4.

II. Kursuste korraldajate koosolek.

Kell 4 algas kursuste korraldajate koosolek, kuna lektorid sektiioonidest, mis teistes ruumides töötavad, osa võtavad.

7) Arutusele tuleb lektorite honoraari küsimus, kus tarvilikuks leitakse, et seda vähemalt 75 margani tunnist tõstetakse (ministeeriumi poolt määratud 50 m. asemel).

8) Kursuslaste suhtes arvatakse võimalikuks vanadele kursistidele sunduslise eksamineerimise asjus nii palju vastutulla, et need õpetajad, kes üle 55 a. vanad ja 25 a. ametis olnud, sunduslisest eksami andmisest vabastatud võivad saada.

Tunnistati soovitavaks, et valdadele peaks võimaluse andma nõrkadest jõududest lahti saada, kui neil parem, kutseline, kandidaat on ette panna; koolivalitsuse nõusolek sarnastel koradel oleks tarvilik. (See asjaolu, et õpetaja suvekursusel viibib, ei võiks õpetaja vabastamiseks kutse puudumise pärast takistuseks olla. Oleks tarvilik, et Ministeerium sellekohase ringkirja, mis Koolivalitsustele teadmiseks jääks, välja saadaks.

9) Vabade õppeainete sisseadmise asjas arvatakse, et kursuslasi tuleks võimalikult vähem koormata; parem ainetes süveneda, kui neid pealiskaudselt võtta. Vabadeks õppeaineteks võetagu ainult neid, mis kooliga rohkem seotud ja mis lühema ajaga võimalik läbi võtta (raamatukogu korraldus, laul ja muusika, tervishoid ja m.), silmas aga tuleks pidada, et kui sunduslise aine lektorite puudusel vaba aega jätkub, siis seda eestkätt nende ainetega õpetamisega täidetakse, mis läinud aasta suvekursuste kavas olid ja lektorite puudusel läbi võtma jäid, või, kui 1. a. kõik ained õpetatud, tuleva a. suvekursuste kavas on ja mille jaoks lektorid saadaval.

10) Kursuslaste toetuse asjas selgub, et krediitide puudusel ainult vähesed kursuslased toetust võivad saada. Toetust määraks haridusnõukogu, kust ka kursuslaste esitaja sõnaõigusega osa võtab. Haridusministeeriumile on nõutud 500.000 m. asemel ainult 50.000 marka lubatud, sellepärast otsustati, et haridusministeerium vastavaid samme astuks selle krediidi vähemalt 150.000 m. peale suurendamiseks.

11) Kursuslaste kontrolli otustatakse anda kursuslaste eneste organisatsiooni hooleks, kes seda päevaraamatu või tabeli abil teostaks.

12) Kursuste vahea ja küsimuses leiti, et üks nädal seks küllalt jatkuks; ka võib, kus seda soovitakse, kursused ilma vaheajata ära pidada.

III. Kursuste korraldajate ja lektorite ühine koosolek.

Pedagoogika, ped. ajaloo ja hingeteaduse sektsioon on oma tööga lõpule jõudnud ja esineb oma kavaga (k. e. hr. Kuks), mida maksimaalkavaks soovitab võtta. Sektsiooni arvates oleks suur tähtsus referaatidel, mida kõik kursuslased kirjutaks; paremad referaadid kantakse ette ja võetakse läbirääkimise aineks. Referaate oleks 6 kuni 10. Tekivad pikemad vastu ja poolt vaidlused kava otstarbekohasuse ja läbiviimise võimaluse kohta. Kaheldakse, kas sektsiooni poolt ettepanud maksimaalkava sünnis oleks õppeaine raamiks võtta, parem oleks mõnesugune minimaalkava. Ka õppeaine käsitlemine referaatidena ei saavutavat küllalt positiivseid resultate.

Lõpuks jõutakse enam-vähem ühisele arvamisele, et pedagoogiline psühholoogia ja pedagoogika tuleks pedagoogika ajaloost lahus võtta esimest 40 tundi, teist 35 tundi, referaadid peale selle tarviduse järele. Pedagoogilise psühholoogia ja pedagoogika käsitlemise juures tuleks isearanis praktilise külje (didaktilised näpunäited, vabad läbirääkimised, referaadid jne.) rõhku panna. Hr. Summerile tehakse ülesandeks kava kokku seada. Referaatide eest tuleks lektoritele eraldi tasu maksta.

Järgmisena tuleb arutusele

Käsitöö

sektsiooni õppekava (k. e. hra. Taska). Sektsiooni arvamise järele tuleks iga käsitöö üksiku haru jaoks 60 tundi määrata, mitte kõigi peale kokku, mis aga läbiviimataks peetakse. Leitakse võimalikuks tänavu aastal kõige rohkem 3 ainet läbi võtta, sest puuduvad materjal ja tööriistad; need ained oleks papptöö, puutöö ja näputöö. Näputööst võtaks vähemal määral ka mees-terahvad osa, niisama ka naisterahvad puutööst. Kui kusagil kolme ainet ei

saa läbi võtta (lektori või tööriistade puudusel), siis võib võtta ka üks või kaks. Tundide arv kõigi 3 aine peale kokku oleks 60 tundi. Nende ainete kavade väljatöötamine anti hr. Taaska hooleks. Võetakse vastu otsus pöörata Tallinna käsitöö kursuste juhatause poole ettepanekuga luua kesk-korraldus käsitöö materjaali ja riistade muretsemiseks. Et õpetus grupele kaupa (kuni 20 in. grupe) sündida võib, tuleks Ministeeriumil samme astuda, et lektorite suurema arvu kohaselt täienduskrediiti nõutada.

Ajaloo

sektsooni aruandja Podrätshiku ettepaneku järele tuleks ajaloo leppida kaftkendilise kursuse käsitlemisega, sest 45 tundi ei võimalda süstemaatilist ajaloo käsitlemist käesoleva programmi järele. Eesti ajalugu ja uut aega tuleks eesõigustada. Lektoritel tuleks loengutel läbivõtmata programmiosa kuulajatelt õpperaamatute järele nõuda. Eesti ajalugu tuleb erikursusena läbi võtta. Ajaloo üksikute osade tunniarv oleks: Eesti ajalugu 15 tundi, ajaloo meetodika 10 t., üldine ajalugu 20 t. Esines ettepanekuga suurendada ajaloo tundide arvu 15 t. võrra. Referaadi aruanne vaieldu ega pikemaid läbirääkimisi ei tekitanud. Tunniarvu suurendamise leidis koosolek tarviliku olevat, aga et kursuste aega pikendada soovitav ei ole, tuleks päevatundide arvu vastavalt tõsta. (Juurelisatavad tunnid tuleks jaotada Eesti ja üldise ajaloo vahel).

Joonistuse

sektsooni aruande k. e. hr. Sepp. Sektsiooni arvamise järele peaks vastavalt ettevalmistatud kursused oma oskusi joonistuses koolides õpilastele edasi anda võima. Et joonistusõpetuse käsitlemine tänavu veel ei lõpe, tuleks käesolevate suvekursuste lõpul õpilaste teadmiste hindamist sel moel teostada, et teoreetilise ettevalmistuse kohta nad oma joonistuse õpetajale aru annavad, kuna joonistustööd kolmeliikmelisele komisjonile ette näitavad, kellele õigus jääb oma äranägemise järele nende tööde avalikku näitust toime panna. Joonistussaalide varustamine eeskavale vastavate õppevahenditega sündigu aegsasti. Sektsiooni aruandja poolt ettekantud aruanne vaidlusi ei tekita ja leiab koosolijate poolt nõusolekut. Veel pa-

neb sektsooni esitaja ette loovatele kunstnikkudele, kes suvekursustel õpetajate ettevalmistamiseks andunud, nende tunnitasu tõsta, missugune ettepanek aga koosoleku poolt tagasi lükatase.

Lõpuks avaldab koosolek soovi, et Ministeerium ka matemaatika ja maadeteaduse kava kohta seletuse saadaks.

Koosolek lõppes kell 12 öösel.

Koosoleku juhataja: E. Martinson.

Protokolli kirjutaja: A. Starrkopf.

AJALOO KAVA

rahvakool. õpetaj. suvekursustel 1920. a.

Sissejuhatus. Ajalugu, tema sisu, harud, allikad ja meetodid. — Inimkonna võidukäik. Kultuur. Aeline, ühiskondlik-majanduslik ja vaimline kultuur. Kultuurilised tegurid. — Teadus, kunstid, usk.

Muistne aeg ja muistseaja kultuur.

Vana aeg. Kauged Idamaa rahvad. India ja Hiina. Assüüria ja Babiloon. Egiptlased. Foiniiklased. Israeli rahvas. Kreeklased. Muistse Mükenees ja Kreet saarel. Vanas Troojas. Sparta ja Ateena. Persia sõjad. Uuesti ülesehitatud Ateenas. Perikles ja tema tegevus. Kreekamaa langemine. Makedoonia ja Kreeka kultuuri laialilagunemine. Roomlased. Vanad roomlased. Maailma allaheitmine. Kreeka kultuur Rooma peale mõjumas. Vabariigi lagunemine ja keisrivalitsus. Rooma kultuur. Ristiusu laialilagunemine. Suur rahvaste rändamine. Soome-Ugri rahvaste rändamine.

Kokkuvõtted: Muinasaja kultuur. Antik kultuur ja selle vahet Euroopa kultuuriga. Antiik kultuuri järgud: 1) Kreet Mükenees; 2) helleniline; 3) Attika mõju aeg; 4) hellenismi aeg idas ja Rooma vabariigi aeg läänes. Paganausuline Rooma riik. Ristiusuline Rooma riik.

Kesk- ja uuema aeg. Ristiusu laialilagunemine Euroopas. Kiriku korraldus, kloostrid ja paavst. Ristiusk Kesk-Euroopas. Keisri ja paavsti vahet. Araablased. Muhamedi usk. Ristisõitjad. Ristiusk. Keskaja lõpp. Riigid keskaja lõpul. Seisused ja linnad. Teadus. Kunstid. Leidused.

Uue aja lävel. Suured leidused. Uued voolud vaimuilmas. Usupuhas-

mat, õperaamat, märkuste raamat. Kirjandus. Harilisemad vead ajaloo õpetamisel. Tunnile ettevalmistamine ja tunni käik. Õpetusharjutused.

Seletuseks ajaloo ja ajaloo metoodika õpekavadele.

Ajaloo õpetamisel suvekursustel tuleb hoolt kanda, et õpetajatel faktilised andmed ajaloo kursustest, mida nad algkoolides õpetama peavad, omal kindlalt käes oleks ja et need faktid tarviliselt mõistetud ja arusaadud oleks. Sellepärast on õpekavasse mahutatud üleüldisest ajalooost peaasjalikult materiaali, mis kuulub algkooli õpekavasse, ja peale selle, Eesti ajaloo kursus — kui tähtsam Eesti koolis ja kui õpetajatele veel vähem tuttav — pikemalt. Kokkuvõtetes antakse ajaloolistele nähtustele ja ajajärkudele tarviline valgustus. Arusaadav, et tõsisemalt peatada tuleb Eesti ajaloo ja eeskava kultuurajaloolise külje peal.

Metoodika õpetamisel tuleb tõsiselt tähelepanu juhtida harilikult ajaloo õpetamisel ettetulevate õpeviiside puuduste peale.

JOONISTUSE ÕPEKAVA

rahvakoolide õpetajate suvekursustel
1920. a.

Lähenta ümbruse joonistamine vesivärvidega — süvendatult ja tehniliselt laiendatult. Kordamisvõtted üksikute puulehtede vormi visketes, joonistustes ja värvimises. Järjekindel üleminek mitmeharuliste lehtede juure.

Harjutused katmises vesivärvidega.

Liblikad — nende visked pintsliga ja lõpulik väljatöötamine vesivärvidega. Värvide kokkukõla. Harjutused värvikriidiga klaasitahvli peal.

Linnusulgede joonistamine pliiatsiga ja tähtsamad tehnika nõuded. Seesama — klassitahvil kriidiga.

Värviliste sulgede joonistamine tahvil kriididega ja paberil pintsliga. Värvide läike tingimised.

Putukate joonistamine vesivärvidega. Järjekord vormi ja värvi väljavalikus.

Põllu- ja aialillede joonistamine vesivärvidega.

Õpitud asjade vormi lihtsandus.

Seesama lihtsandus värvis.

Kokkupõimised lihtsandatud puulehtedest, liblikatest, putukatest ja lilledest ülesantud teemade järele.

Vastavad laadilised kaunistused ja kirjamistööd. Gipsist palmett.

Joonistamine elavas looduses ja vabas õhus perspektiivliste nõuetega ja puuvormide lihtsandusega.

Visked maastikust. Näitlik õhuperspektiiv.

Sirgjooneliste tarbeasjade, avatud uste, akende, koridoride, toanurkade, püstaedade, majade jne. joonistamine — tehniliselt süvendatult.

Keerdkehade vaatlev perspektiiv: sõõri perspektiivne muutmise loodis ja kaalus tasapindadel.

All ja ülevalpool silmapiiri seisvate keerdkehade joonistamine, nagu: ketas (diskus), taldrik, puupakk, pang, kausid, vaagnad, toobrid, ümmargused toolid, lauad, lambid jne.

Keerdkehade piirjoonte visked pliiatsiga.

Klaasasjad värvilisel paberil mustade ja valgete värviainetega. Samasugused harjutused klassitahvli peal ja paberil värvipliiatsitega.

Keerdkehade joonistamine vesivärvidega. Oma vari, langev vari, läige ja vastukuma. Nende vahekorra otsimiseviis.

Vesivärvidega katmise tehnika külj läiketa ja läikivate asjade joonistamises.

Mitmekohane läige ja vastukuma.

Mitmekarvaliste ja mitme läikega ning vastukumaga keerdkehade joonistamine vesivärvidega.

Eesti laadilised keerdkehad: pütid, kernud, kannud ja s.s. — üksikult ja kogudes — pliiatsiga, söega, vesivärvidega. Vastavate laadiliste asjade kavatsemine kaunistustega.

Toalilled pottides, korvides.

Aiavili vaagnates.

Aia- ja puuvilja kogude joonistamine riistade sees, drapeeritud tagaseinaga. Kaunistusline joonistus. Joonistamine mälestuse järele.

Ülesanded kõiksugu kiiruse ja põimimise nõuete astmetel.

Tööde väärtuste otsimine ja võrdlus.

Pedagoogika (teine kontsentrum).

A) Didaktiline külj.

Viskete peamomendid.

Asjade vormi analüüs ja vormiosade joonistamise järjekord. Kiirjoonistus pliiatsiga, söega. Harjutused klassitahvli peal kriidiga. Visked värviliste vahenditega: nende järjekord ja viis.

Kiirjoonistuste järjekord pintsliga, ilma piirjoonteta.

Stiliseerimise võtted ja harjutused. Kompositsioon. Tema peatingimised.

Laadilise ornamendi ajalooline arenemine (peaasjalikult renaissance stiilini) ja selle praktilised järeldused Eesti laadi tärgkirjade algoonte õppimises.

Aia- ja puuvilja põimimine ornamendisse — üksikult, kogudes ja vaasidega.

Tööde võrdluse ja hindamise astmed ja nõuded.

B) Pedagoogiline külg.

Silmamõõdu, tähelepanemise, meesepidamise ja ettekujutusvõime edendamine.

Ilutundes süvenemise tingimised ja võtted. Sellekohased ülesanded.

Teaduslise huvi äratamine.

Aktiivsuse virgutamine.

Tahe joonistamises. Tahtejõu kasvatamine.

Tahe shabloonis ja loomistöös.

Individaalsus kunstitöodes: Individaalsus joonistaja sisemise arenemise protsessides. Kauguse tundm. meetodika.

Joonistamine juhtumistel: a) kui õpilasel ei ole tahet vormi ja värvi otsida ja näha;

b) kui õpilasel mälu puudub vormi, värvi ja kauguse tuletamiseks;

d) kui joonistuse ilmumine nägemise kujundid välja tõrjub;

e) Kui õpilasel käeliigutused ja mälestuse kujundid ei ole isekeskis kooridneeritud;

g) kui õpilase silmal ehk käel orgaanilised vead küljes on;

h) kui õpilase töös halvad harjumused ette tulevad.

Seletuskiri.

Õpetatagu mitte mudelite, vaid laste individaalsuse järele. Esteetilisi ja oskuslisi nõudmisi silmas pidades kasvatatagu lastes tahtevõimu ja ettevõtlikkust. Edasijõudmise hingeks olgu õpetuse elavus ja teaduslise huvi äratamine. Iga järgmine samm ja tehniline võtte tagu ainult pärast eelkäivaid seletusi. Õpilaste, iseäranis algajate tööde peal ärgu puudugu kirjalik ehk graafiline joonistuse plaan. Juhatajal tuleb alati arvesse võtta joonistaja tuju: viimase langemise korral on raske raskemaid ülesandeid teostada. Täpisepealsuse nõudmine suurenegu sedavõrd, kuidas õpilase illuseerimise võime kahaneb.

Vigade parandamise juures oldagu kummi tarvitamises väga tagasihoidlik, et mitte masinlikka käeliigutusi sisse harjutada. Ebavõtetega tuleb aegsasti võitlusesse astuda. Klassis ei tohi nõrku joonistajaid milgi nähtaval viisil ära tähendada, vaid kõiki arvatagu edasisaajate hulka. Sest mahajäämine joonistuses ei tule „annete“ puudusest, vaid õpilase sisemise arenemise protsessioonide tundmatusest ehk lapse intellekti tasakaalul hoidmise oskamatuses, mis kõikide õppeainete vastuvõtlikkusest ripub. Vaimliste ja füüsiliste või orgaaniliste vigade vahel tuleb selget lahtust pidada. Tööde vigade analüüsi ei tohi ilalgi nende parandamisega ära vahetada. Tihti loob õpetaja sisseseegamine õpilase töösse raskema ülesande, kui viga ise väärt on, ja alati takistab õppiija iseseisva väljaarenemise võimalusi ja analüseerimise himu. Tööde hindamine sündigu õpilaste istekohalt ja silmapiirilt. Mälestuste järele valmistatud töid käsitatagu pärast õpitud materjaali. Märkamise järele tehtud tööd sisaldagu õpilaste apertseptioonilisi kujundid ja võimeid.

Joone maalimist ei peaks eraldi õpetatama, sest joone välimus on väiksema väärtusega, kui joone käik (liikumine). Geomeetrilisi kehasid ärgu tarvitatagu mudeliteks: nende otstarb on kehaštusi selgitada. Loomulikkude asjade tarvitamine käigu ikka gipsi eel. Värvide õpetus seisku kehaštuse mõistmisega ja esteetiliste nõuetega lähemas kokkukõlas. Perspektiiv ei tohi teoreetiline olla. Stiilõpetuses ärgu tungitagu ajaloose, vaid seletused olgu lühikesed, näitlikud, tabavad ja sisaldagu stiili iseloomustavamaid andmeid.

Loova töö peale pandagu kõige suuremat rõhku igal õppeastmel. Loodustunde ja patriotismi virgutamine peab kunstis tähtsal kohal olema. Katsutagu joonistusele lähedam ühiskond luua näputööga, käsitööga, niisama ka teiste õppeainetega, nagu looduslugu, füüsika, maadeteadus, kodulugu jne.

Igal õpilasel olgu oma album, kui ta joonistusline päevaraamat. Üks kord aastas peetagu õpilaste tööde näitust, millega nii õpetajad kui õpilased ennast tutvustama peaksid. Silmapaistvamad õpilaste tööd jäetagu koolimuu-seumitesse.

PEDAGOOGILISE PSÜHOLOOGIA KAVA

rahvakoolide õpetajate suvekursustel
1920. a.

Psühholoogia ja kasvatuse kunst. Psühholoogia aine, ülesanne, meetodid. Stataarne ja geneetiline psühholoogia, mida õpetajad võivad oodata psühholoogialt. Kasvataja ande arenemine. Teooria ja praktika.

Vaim ja keha. Närvisüsteem. Laps, kui mõistusline ja tegutsev organism. Keha ja vaimu arenemise astmed üldistes joontes.

Teadvuse põhilised funktsioonid: tunnetus, tundmus, tahtmus. Nende erinevus ja liituvus. Teadvuse arenemise astmed: nähtused esimest, teist ja kolmandat järku. Teadvuse „väli“, tema mahutus. Teadvuse fookus ja perifeeriad.

Aisting, kui elementaarne tunnetusline akt. Aistingu tekkimine ja ta üldised omadused: kvaliteet, intensiivsus ja emotsionaalne toon. Aisting ja tajumine. Aistingute liigitamine: Meelised: nägemise, kuulmise, maitsmise, haistmise, kompamise ja kinesteetilised aistingud. Meeliste tajumiste eriline ja üldine tähtsus. Aistingute arendamine Maria Montessori „Lapse kodus“.

Kujutlus ehk idee. Asjalised ja sõnalised kujutlused. Kujutluste selgus ja elavus. Vaja tarvitada mitmekülgeid tajumise teid. Kujutluste erinevus laste ja täiskasvanute juures.

Kujutluste vool. Assotsiatiivne kujutluste vool. Kaks ta põhilist seadust: naabrus ja sarnasus. Harjunud assotsiatsioonide tähtsus inimese iseloomu arenemisel. Õpetaja kohus — lõhkuda pahad ja kahjulikud assotsiatsioonid, vormeerida head ja kasulikud.

Apertseptiivne kujutluste vool. Apertseptiooni mõiste ja ta tähtsus vaimuelusel. Apertsepeeriv mass. Apertsepeeriva massi muutumine aastate jooksul. Sootumaks uue arusaamise võimetus. Didaktika põhimõtte: põimida vana uuega, uut vanaga.

Tähelepanu mõiste. Aktiivne ja passiivne tähelepanu. Tähelepanu füsioloogiline alus. Individuaalsed erinevused; tüübilised erinevused laste ja täiskasvanute tähelepanu vahel. Aktiivse tähelepanu kõikumus. Tähelepanu ja

huvi. Vaja, põimides vana uuega, uut vanaga, vaadelda tähelepanu objekti ikka uult seisukohalt.

Mälu mõiste. Elementaarne mälu, tema füsioloogiline alus. Professionaalne mälu. Mälu võrdsus assotsiatsioonide rohkusele. Psühholoogilised näpunäited paremaks mäletamiseks ja meeletuletamiseks: vaja mõelda ja siduda.

Mälu tüübid. Erinevused laste ja täiskasvanute mälu vahel. Mälu arenemise käik elu jooksul.

Fantaasia mõiste. Fantaasia passiivne ja aktiivne; konkreetne ja abstraktne; elav ja aeglane; reprodutseeriv ja kombineeriv; rikas või produktiivne ja vaene ehk produktiivsuseta; unistav ja kaine, kriitiline. Laste fantaasia iseloom. Fantaasia bioloogiline tähtsus. Lõbu fantaasia tegevusest. Fantaasia kasvatamine.

Üldiste ja tüübiliste kujutluste tekkimine. Mõiste ja sõna. Keele arenemine üldiselt ja laste juures. Keele defektid: püdi-keel, kogelemine, sõnade neelamine. Praktilised abinõud nende eemaldamiseks.

Mõtlemine, kui otsustamise ja järeldamise akt. Otsus ja lause. Tõde ja viga otsuses. Järeldused deduktiivsed, induktiivsed ja analoogia varal. Lasteloojika.

Tundmused. Nende erinevus tunnetustest. Kolm põhilist tunnete avaldamise sihti: lõbu — norg, ergutus — rõhuvus, põnevus — lahendus. Inimeste erinevus tundmuste erksuse, intensiivsuse, püsivuse ja väljenduste rohkuse poolest.

Affektid. Tundmuste füsioloogiline alus. Jamesi — Lange teooria.

Tundmuste liigitamine.

Tundmused algelised ja teiseastmelised ehk kõrgemad. Kõrgemate tundmuste jagunemine bioloogilisel alusel.

Individuaalsed tunded, miliste aluseks on isiku enese elu kaitsmine, enese kehalised kui ka vaimlised huvid, s. o.: 1) hirm, kartus, viha, pahameel, 2) meeleheitlik vahvus, julgus, viha, südametäius, 3) meeleheitlus, rõhutud meel, enesepõlgus, äpardusetunne, 4) vastikusetunne ja ärevus, 5) tänutunne, austamine, poolehoidmine, 6) mure, kartus, 7) rõõm, pettumusetunne. Meeleolu, kui tundmuste saavutus.

Perekondlised tunded: sugu armastus, armukadedus, ema armastus, isa armastus, armastus vendade ja õdede vahel.

Isamaalised tunded: hirm ja meeleheitlus, kartus ja vahvus, alandlus ja võidurõõm. Konfliktid individuaalsete ja isamaaliste tunnete vahel. Poliitilised ehk erakondlised tunded. Isamaaliste tunnete arendamine.

Kaastunne. Kaasrõõmustus, kaaskurvastus. Inimeste erinevus kaastundelikkuse poolest. Kaastunde arenemine. Vastavad tegurid.

Kõlbline tunne. Kõlblise tunnete erinevus kaastundest. Hüve ja pahe mõiste. Tundmused, seotud teiste tegude hindamisega: kiitus, laitus; vaimustus, põlgus. Tundmused, seotud enese tegude hindamisega: laitude kartus, kohusetunne, inimväärtuse tunne, au ning õiguse tunded. Kõlbliste mõistete ja tunnete arenemine ning arendamine.

Usutunne. Jumaluse mõiste arenemine: animism — antropomorfism, monoteism; hirmus, kardetav, armas. usutunded: aukartus Jumala kojas, sügav alandlus ja sisemine rahu palvetamisel ja pärast palvet; Jumala abi ja läheduse igatsus. Usutunnete bioloogiline väärtus ja arendamine.

Ilutunne. Ilutunde tekkimine ja iseloom. Tema eluline väärtus: rahustab, rõõmustab, ülendab, seob. Ilutunde arendamine: meelte teritamine, kokupuutumine esteetiliselt hästi arenenud isikutega, alaline viibimine iluduse õhkkonnas, isiklik iluduse loomine. Ülevuse ja nalja tunded.

Intellektuaalsed tunded: imestus, uudishimu, veendumus, kahtlus, teaduslise leiu rõõm.

Tahtmus. Tahtmise funktsioon kui elu põhiline, kandev jõud. Tahtmise funktsiooni side tunnetuse ja tundmise funktsioonidega. Väline ja seesmine tahtmise funktsioon; jaatav ja eitav, ehk tõukav ja takistav.

Liigutused ja tahtmus. Impulsiivsed, refleksiivsed, instinktiivsed, tahtelised ja automaatilised liigutused. Reaktsioonide vajadus.

Himu ja püüd. Himud sünnipärased ja omandatud. Instinktide rohkus. Enesekaitse püüd, sugukaitse püüd, uudishimu, järeltegemine, võist-

lus, omamise himu, loomise instinkt, mängu himu j. l. Instinktide muutuvus ja tekkimise järjekord.

Soovid, tahted, kired, nende erinevus, tekkimine ja tähtsus. Ideaalide moodustamine.

Keerulise tahte akti momentid. Tahtmise formaalne arendamine. Liig impulsiivsed, liig kahtlevad ja ideaals. inimtüübid „Onnetuma“ tahtmus.

Temperament, kui emotsionaalne ja tahteline ala. Temperamendi orgaaniline alus. Tüübilised erinevused: sangviinikud, holerikud, melanhoolikud, flegmaatikud.

Iseloom. Iseloomu arenemine ja arendamine.

Harjumus. Harjumuste orgaaniline alus. Head ja pahad harjumused. Harjumuste moodustamine.

Suggestioon. Suggereerimine ärkvel olekul ja hüpnoosis. Tunnete ja tahete sisendamine lastele.

Psüühil. võimete päritavus. Vaimuhaigused. Defektid tunnetuse, tundmise ja tahtmise alal.

PEDAGOOGIKA AJALOO KAVA.

Pedagoogika ajaloo mõiste ja ülesanne. Pedagoogika ajaloo õppimise tähtsus. Pedagoog. ajaloo jagunemine.

Antik ilma pedagoogika.

Vana-greeklaste kasvatus enne Vaas-tasada. a) Spartas ja b) Ateenas.

Sofistid. Sokrates. Plato. Aristoteles. Roomlaste kasvatus. Cicero. Kвинtilianus.

Kristlik-kiriklik kasvatus: a) esialgselt ja b) keskajal.

Rüütelkond ja tema kasvatus.

Lääne-Euroopa linna koolid ja ülikoolid.

Ärkamise ja reformatsiooni ajajärk.

Luther ja humanistid. Jesuiitide pedagoogika. Pablée, Montaine. Bacon. Descartes. Amos Comenius.

Valgustuse ajajärgu pedagoogika.

John Locke. Rousseau. Johann Basedov, filantropistid.

Uuema aja pedagoogika.

E. Kant. H. Pestalozzi. J. Herbart. F. Fröbel. A. Disterveg. H. Spencer. Kerschensteiner. P. Natorp. Pedoloogiline liikumine.

„Waba Maa“

on kõige loetavam päewaleht Eestis.

„Waba Maa“ ilmub Tallinnas kolmandat aastat.

„Waba Maa“ **Suhkirjad** on tähtsamate poliitikategelaste ja eriteadlaste julest.

„Waba Maa“ **Päewauidised** on kõige wärskemad ja rikkalikumad.

„Waba Maa“ **Eriteated** raadio ja traadi teel. Oma kaastöölised tähtsawates wäljamaa keskohtades.

„Waba Maa“ **Rodumaa osakond** üle poole tuhande kaastöölisega.

„Waba Maa“ **Põllumajanduse ja maatorralduse osakond** jookswatele küsimustele põhjalik.

„Waba Maa“ **Põllutöö ajatiri „Maamees“** toob iga nädal selgitawaid põhjwaateid ja juhatusi agronoomide, loomaarstide, instrktorite ja teiste tegelikkude põlluwidajate poolt.

„Waba Maa“ **Kirjanduse ja teaduse osas** kirjutawad paremad Eesti kirjanikud ja õpetlased.

„Waba Maa“ **Sutunurf**, mis eralijana ilmub, pakub wäärnuslikku ja kütkestawat ikukirjanduse alalt.

Lugege

„Waba Maad“, seal on kõik, mis teil waja teada.

Sellige

„Waba Maad“, rohkem ei paku ükski teine ajaleht.

Kuulutage

„Waba Maas“, tema läbi kantakse kuulutused kõige laiematesse ringkordadesse.

Adrejs: „Waba Maa“ Tallinn, talitus: Pikk tänam nr. 54,

telefon 353, toimetus: Pikk tänam nr. 56, telefon 309.

Sellimise hind:

1 kuu peale	postiga	25 mk.,	postita	22 mk.	50 pn.;
2 „ „	„	50 „	„	45 „	— „
3 „ „	„	75 „	„	67 „	50 „

Wäljamaale 35 mk.

„Kasvatuse“ lugejaile.

Drüfikulude, paberi hindade ja postikulude kallinemise tagajärjel otsustas Eesti Õpetajate Liidu ajemikkude kogu ajakirja „Kasvatuse“ tellimise hinda 1-sest juunist s. a. järgmiselt tõsta: iga üksiku nr-i hind on (8—9 numbr. alates) müügil — 12 Emf., tellijaile — 20 Emf. kuus, 60 Emf. weerand-aastas, endised nr-rid à 4 Emf. neile, kes „Kasvatust“ kuuni 1-se augustini tellivad, ehk ostavad; 1-sest augustist peale on endiste nr-rite, — see on 1919. a. 6-e ja 1920. a. 10-ne wihu, hind üksikult ostes 7 Emf., kogumüüsi 6 Emf.

Endistele tellijaile saadetakse ajakirja wastawalt saadetud rahale. Selle järele oleks 10-ne esimene selle aasta wihu hind — à 4 Emf. — 40 Emf., s. t. 1-sest jaanuarist 1-se juunini; 1-sest juunist iga nr. — 10 Emf., ehk 20 Emf. kuus, mis aasta lõpuni 140 Emf. wälja teeb.

Talitus juhib weel tellijate tähelepanu selle peale, et adressid täielikud ja selged, tellimise aeg õieti ära tähendatud oleks, mis ajakirja korralikku kättesaamist kindlustaks. Et olude tõttu ajakirja ilmumises wiivitusi on olnud, kuma aasta jooksul 24 nummert ilmub, siis tuleb iga kuu kohta 2 wihku, wõi nummert arvata, nii on käesolew 11.—12. wihk juunikuu wihk. Talitus palub tellijaid tellimisraha alati õigel ajal ära saata, igaford võimalikult endise adressi nr. juure tähendada, mille järele kergem on tellijat üles leida ja edasi saatmist jatkata. Ka wõiksid üksteise ligidal elawad õpetajad rühmade wiisi ajakirja tellida, mis postikulu wähendataks, nagu seda juba mõnel pool tehakse.

Talitus asub 1-sest juulist s. a. uues ruumis, **Pikk tän. nr. 54**, awatud kellal 10—3.

Austustjega

„Kasvatuse“ talitus.